

— પ્રાપ્તિસ્થાન —

શ્રી આત્મ-કમલ-લલિતમૂર્તિશ્વરજી
જૈન ગાન મંદિર,
૬, ગાન મંદિર લેન,
દ્વાદર બી. બી. મુખ્ય-૨૮

શા જ્યંતિલાલ હીરાચંદ વેરા
કામાલેન, મહાત્મા ગાંધી રોડ,
શ્રીજી ભુવન, ઘાટકોપર
મુખ્ય-૭૭

સંસ્કારની સીડીની

પ્રથમ	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૧૧	પ્રત	૨૦૦૦
બીજી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૨૨	પ્રત	૨૨૫૦
સુધારા વધારા સાથે					
ત્રીજી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૧૨	પ્રત	૧૫૦૦
સુધારા વધારા સાથે					
ચોથી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૧૬	પ્રત	૧૫૦૦
સુધારા વધારા સાથે					
પાંચમી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૧૮	પ્રત	૨૦૦૦
છઠ્ઠી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૧૯	પ્રત	૨૦૦૦
સાતમી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૨૪	પ્રત	૧૦૦૦
આઠમી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૨૭	પ્રત	૨૦૦૦
નવમી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૩૧	પ્રત	૧૦૦૦
દશમી	આવૃત્તિ	વિ. સં.	૨૦૩૨	પ્રત	૧૨૫૦

૧૬૫૦૦

પ્રાપ્તિસ્થાન—

મેવંતીલાલ વી. જૈન
કે. મોતીલાલ જૈન, દેરાસર
પાનરાપોળ, મુંબઈ-૪

મુદ્રક—

ભાનુચંદ્ર નાનચંદ મહેતા
શ્રી બહાદુરસિંહજી પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
પાલિતાણા # (સૌરાષ્ટ્ર)

અંશે મહત્તાને પ્રાપ્ત કરી, મહાનથી મહાન અતિશય હિન્નત તથા સર્વોચ્ચ શિખર પર આરૂઢ થઇ, આત્માની પરમદશાને પામવા સફલ બને છે, એટલે તે માનવ પોતાને મળેલ સામગ્રી, સાધનો કે સંયોગોનો દુરુપયોગ કરી અધમથી અધમ, અતિશય હીન તથા નિકૃષ્ટ દશાને પણ પામે છે.

જામ બનવામાં મુખ્ય કારણ બુદ્ધિનો વિપયય ગણી શકાય. તત્ત્વ કે અતત્ત્વના વિવેક વિનાનો માનવ; પોતાનાં શ્રેય, કલ્યાણ યા મંગલને નહિ સમજતો કેવલ કાલ્પનિક ઇન્દ્રિયજન્ય મુખ્તી તૃષ્ણાથી પ્રેરાઇને પોતે જ પોતાનાં અહિતને આચરનારો બને છે. બુદ્ધિનો વિપયય જૈનશાસ્ત્રીય પરિભાષામાં 'મિથ્યાત્વ' કહી શકાય. આ એક મહારોગ છે. દુસાધ્ય કોટિનો પારાવાર અકલ્યાણ કરનારો દારુણ વ્યાધિ છે. સહવિચારનો, સુસંસ્કારનો કે આત્માના ઉદ્ધરગમનનો વિધાતક આ જ એક કારમો પ્રત્યવાય છે.

આજે સંસાર-સમસ્ત તરફ દષ્ટિપાત કરી જુઓ! હૃદયની આખો ખુલ્લી રાખી વિવેકપૂર્વક સંસારને જરા જોઇ તો જુઓ! ચોમેર પ્રવૃત્તિ, પ્રવૃત્તિ ને પ્રવૃત્તિ જ દેખાય છે. જાણે માનવ કેવળ યંત્રની જેમ પ્રવૃત્તિઓનાં ચક્રોનો કેવળ હાથો બનીને દોડધામ કરી રહ્યો છે. ક્ષણપાત્ર પણ એને અન્તમુખ બનીને પોતાની જાતને અવલોકવાની દુરસદ નથી મોહ, અજ્ઞાન તથા તૃષ્ણાના માદક નશામાં ચકચૂર બનીને એ ક્યાંયે રોકાતો નથી. ઘડીકમાં કોઇકમાં અધ બનીને ધુંવાકુંવા થતો ધમધમે છે, તો ઘડીમાં માનના ઘેનમાં પોતાની જાતને જગતમાં સર્વ રીતે પરિપૂર્ણ માની અક્કડ બનીને ફરતો હોય છે, તો ક્ષણભર માયાના બાહુપાશમાં જકડાઇને દંભ, ઇશ્વ તેમજ પ્રપંચના પાશવી તોફાનોમાં પોતાના આત્માને પણ છેતરતો રહે છે. ને લોભનું તો પૂછવું જ શું? સંપત્તિ, જ્ઞાતા, સુખ અને જીવન આ અધાયના અતિશય લોભમાં પાગલ બનેલો માનવ, આજે જગતનું એક પણ પાપાચરણ બાકી નહિ કે જે એણે અસ્પૃશ્ય રાખ્યું હોય! પુણ્ય અને પાપ, ધર્મ કે

લેખક મુનિશ્રી દંકર્મા ધણું ધણું અહિં કહી જાય છે ઘરનાં સ્વચ્છ, સાદા તથા સારિત્વક ખાનપાનને ત્યજીને વ્યસનોની પાછળ ખૂવાર ચતા માનવોને આ પ્રકરણ ગ્રેરક સદ્ગોષ્ઠ આપે છે. આ જેવી નિર્માલ્ય વસ્તુ કે સરીરસ્વામ્યની દૃષ્ટિએ પણ હાનિકારક છે, તેના સ્વાદમાં આજે ભારતભરના કોડો પ્રજાજનો ગાડાતૂર ખીનીને સયમ, સદાચાર તેમજ સ્વચ્છતા તથા આરોગ્ય પર ખૂબો મૂકી રહ્યા છે, એ કેટ-કેટલું ખતરનાક છે ?

‘એક પટેલ’ લેખમાં ભલામત્તાદનો ગર્ભિત રીતે સદ્ગુણેશ રમ્ય થયો છે, સ્વાથમાં અધ બનેલો માનવ અન્યતું અશુભ કરવાની વૃત્તિમાં કેટ-કેટલો પાગલ તથા ભાનભૂલો ખની જાય છે, અને પરિણામે પોત-પોતાના જ ખોદેલા ખાડામાં જે રીતે ધકેલાઈ જાય છે, એ હકીકત આ શબ્દચિત્રમાં આખાદ રીતે આલેખાઈ છે.

ધખ્યાં, લોભ, મત્સર, માન તથા લોભ, કામ અને ક્રોધ આદિને વશ બનેલો સંસ્કારી આત્મા; મનના અસંયમ દ્વાર દુષ્ટ વિકલ્પો તથા અશુભ અધ્યવસાયથી નિરર્થક પાપમ ધકેરે છે. કાવા કે વાણીના અસંયમ કરતાં મનનો અસંયમ આત્માને દુર્ગતિના માર્ગે લઈ નિરંકુશપણે ધસડી જાય છે, તે બોધ આ શબ્દચિત્રમાં મળી રહે છે. પૂર્વકાલે આયસ સ્ફુટિપ્રધાન આ ભારતદેશમાં જનસમાજની મનોવૃત્તિ નિરુપદ્રવી હતી સંયમ તથા સાદાઈના ગુણો એ કાળની પ્રજ્ઞના પ્રાણમાં ભરેલા પડયા હતાં એટલે મનનો સયમ તથા અપાર વધતી જતી તૃષ્ણા પરનો કાળૂ સામાન્ય માનવના જીવનનાં પણ કોઈ અજબ હતો કાયાદારા કદાચ ઘેર પાપાયરણો આચરાઈ જાય, તો પણ મનને નિલેપ તથા જાગૃત રાખવા માટેનો સયમ અદ્ભુત હતો. આજે આ જ એક ઉમદા તત્ત્વની ખામી આપણા માનવસંસારમાં ને પગલે દેખાઈ રહી છે. આ કારણે શક્તિ તથા સામર્થ્યના માનવ કાયા કે વાણીથી અન્યતું અશુભ નહિ કરતો હોય,

સંયમી અનાવવા માટેનું ધડનર આલ્પકાયથી આપતા રહે. મા-
આપોએ સૂક્ષ્મું જોખનું નથી કે, 'આજના આગકો એ આવતી કાલના
માનવો છે; તેઓને મહાન કે અધમ અનાવવા એ તમારા હાથમાં છે.
તુચ્છ સ્વાયં કે મોહને વશ થઈને તમારા આગકોનું બાવિ અવકારમય
અનાવી એ દ્વારા તમારા હાથે તમે તમારા સર્વનાશને ન નોતરશો !'

'ધડિયાળ જૂઠ્ઠી છે' એ શબ્દચિત્ર જૂઠ્ઠની ભયંકરતા અનાવી જાય
છે સંસારમાં મોટું પાપ મુજાવાદનું છે તેનું સેવન કરનારો માયા,
જીન, કપટનો આશ્રય લઈને અનેક પાપોનો બાર પોતાનાં જીવનમાં
વીંટાળે છે એના પરિણામે તે કાંઈના પણ વિશ્વાસનું પાત્ર બનતો
નથી. સગો ભાઈ, પત્ની, પુત્ર કે સર્વપરિવાર જૂઠ્ઠા માણસથી
હંમેશાં શંકિત રહે. તે સાચું જોલે તો પણ તેના પ્રત્યે કદિ કાંઈને
રનેહ, સહાનુભૂતિ કે સહલાવ જન્મતા નથી. આવો આત્મા પોતાના
સઘના સહયુજોનો વિનાશ કરે છે. આ લોક તથા પરલોકને ખરાબ
કરે છે.

આ હાનિકર્ત શિક્ષક તથા વિદ્યાર્થીઓ વચ્ચેના સંવાદોમાં રજૂ
થઈ છે વસુ જેવો રાજા કેવળ એક જાના જૂઠ્ઠાણાના પ્રભાવે પોતાનું
સર્વસ્વ હારી નરકમાં આલ્યો ગયો. એ ઐતિહાસિક પ્રસંગ આજના
સમયતાના નામે ભયંકર જૂઠ્ઠાણાને સફેદ ઝોઝાડ હેઠળ ચનાવી રહેલા
સુધરેલા યુગને ચેતવણીના સ્વર સભાળી જાય છે દેખાવ આડંબર
અને બહાના ભપકાઓની પાછળ હાહાજી જૂઠ્ઠાણું જ્યાં ડગલે-પગલે
દેખાઈ રહ્યું છે, તે યુગમાં પણ સત્યની કિંમત કદી ઝોછી થતી નથી.
જૂઠ્ઠાણાને ત્યજીને ગમે તેવા અનર્થો આવે છતાં નિસ્વાયંભાવે વિવેક
પૂર્વક હિતકારી સત્યને કહેવું, એ જ સત્યના ઉપાસક સત્ત્વશીલ
આત્માઓનું ધર્મકર્તવ્ય છે

"નિંદરી નકામી ગઈ" એ પ્રકરણ, દુન્યવી અનેક પ્રકારના શિક્ષણોમાં
જોલા માનવોને ઉદ્દેશીને ઠીક પદાર્થપાઠ આપી જાય છે.
કેવલા પગથાર ઉપર બેસેલા ભલ્લ-ભલા વૈદ્યાનિકોને ઉદ્દેશીને

સાધુઆચાર આ બન્નેની કેવી વચનાવીત અસર, વાંસરે નાચવા માટે ચઢેલા ઈલાચીકુમારને યાવ છે; તે આખો પ્રસંગ કેટ-કેટલી રોમાંચક તેમ જ અદ્ભુત છે ?

બાહ્ય અનુષ્ઠાનો, ક્રિયાકાંડો તથા શુભ વ્યવહાર; આત્મ-કન્યાશુના અભિલાષી ભવ્ય જીવોને માટે ખૂબ જ ઉપકારક છે. જ્યાં મુધી અશુભમા આત્મા ક્ષણ-ક્ષણે આકર્ષાઈને મોહ, મમતા, તથા પર-પદાર્થોમાં વગર પ્રેરણાએ દોડ્યો જાય છે; ત્યાં સુધા તેને શુભ આલ્ખનો અવશ્ય જોઈશે જ. આ સનાતન સત્યને લેખક મુનિશ્રી, આ પ્રસંગના ઉપસંહારમા સ્પષ્ટરૂપે રજૂ કરે છે. તેઓ જણાવે છે; આપણને સત્સંગ, સારા આલંબન, ઉચ્ચ આદર્શો, શિષ્ટસાહિત્ય, દેવ, ગુરુ અને ધર્મની ઉપાસના આ બધી વસ્તુની જીવનમા ડગલે ને પગલે જરૂર છે. ક્ષણિક પ્રલોભનોમાં આત્મા ફસાઈ જીવનની બરબાદી ન કરે તે પહેલાં આત્માએ જાગવાની જરૂર છે.'

'હસવુ અને રડવુ' એ આ લેખસંગ્રહમાનો સર્વશ્રેષ્ઠ નિબંધ છે. હાસ્ય તથા રુદન ઉપર તલસ્પર્શી મીમાંસા આ પ્રકરણમાં લેખક મુનિશ્રીએ ખૂબ જ શિષ્ટસૈદ્ધાંત ગભીર ભાવે કરી છે. સંસારમાં સંપત્તિ અને વિપત્તિ શાતા અને અશાતા, રતિ તથા પ્રીતિ, હર્ષ કે શોક ઇત્યાદિના પ્રસંગો ધૂપ-છાંવની રમતનો જેમ પ્રત્યેક સંસારીના જીવનમાં અનિવાર્ય હોય છે. કર્મોદયજનિત આ બધી સાસાગિક સ્થિતિમાં જે નિર્લેપ ભાવે સમતાપૂર્વક જાતને ફળવી જાણે છે. તેજ સંસારને જિતી જાય છે હાસ્યના જીવનમાં ફેવા-ફેવા વિચિત્ર પ્રસંગો સામાન્ય રીતે આવતા રહે છે, તેનું હૃદયગમ શૈલીએ માનસશાસ્ત્રના અભ્યાસીની અદ્યતી અહિં નિરૂપણ થયેલું જોઈ શકાય છે. તે રીતે રુદન પણ સંસારમાં હાસ્યની પાછળ રહ્યું છે. નિર્બીજ, ચત્તળ તથા બાલીશક્તિના આત્માઓ ડગલે ને પગલે હસ્યા-રડ્યા કરે છે, તે વાસ્તવિક રીતે અજ્ઞાનદશાનાં પ્રતિકો છે. દુષ્ટદેશ પ્રસ્તુત લેખમાંથી સારરૂપ મુનિશ્રી વાંચકના માનસપટ ૨ કરે છે.

દેહી અપર કરુણાનો આપણને ખ્યાલ આપી જાય છે. મંડકૌશિક સખનો આત્મા, કૌધના આવેશમાં જે રીતે ગમડી રહ્યો છે, તેનો ઉદ્ધાર કરવા પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવ પધારે છે. ઇતિહાસનો આ મંગલ પ્રસંગ પ્રભુ શ્રી મહાવીરદેવના ધૈય, ગાંભીય તથા અનંત કરુણાનું દર્શન આપણને કરાવી જાય છે.

આજે જેમ અનેક વાદો, ભારતદેશમાં ખીલ્લીટાપની જેમ ફૂટી નીકળ્યા છે. આ બધા તકવાદની ઉપમાને પાત્ર બનેલા વાદોએ વાઠાઓ ઉભા કરી વાતાવરણને વિકૃત કરી મૂક્યું છે રાજકીયક્ષેત્રે કે સામાજિક ક્ષેત્રે, ધાર્મિકક્ષેત્રે કે સાર્વકારિકક્ષેત્રે માનવ પોતાની મહત્તાના ખોટા ધમંડમાં જાતને આગળ લાવવાની મલિન વૃત્તિનો પ્રેરાયેલો, પોતાને પ્રાપ્ત થએલ બુદ્ધિ-શક્તિનો ભયંકર દુરુપયોગ કરી વાણી દ્વારા બકવાદનો આશ્રય લે છે. જગતમાં અનેક અનર્થોને જન્માવનાર વાણીનો દુરુપયોગ છે. વાચા એ દેવીસંપત્તિ છે. તેમ આસુરીસંપત્તિ પણ છે. વાણી શીતલ જલ છે, અને બડબડ બળતી આગ પણ છે. વિવેકપૂર્વક ધીર ગંભીરભાવે વાણીનો ઉપયોગ કરનાર ખરેખર પોતાની વાણીદ્વારા સર્વનું શ્રેય સાધવામાં સહાયક બને છે. ઉઠળાટ, આવેશ તથા કૌધ, લોભને વશ થઈ નિર્વિવેકપણે વાણીના પુદ્ગલોને ફેંકનારો અશાંતિની આગ સળગાવે છે; બોલતા ન આવડે તો મૌન રહો પણ બોલો તો પરિણામનો વિચાર કરી વિવેકપૂર્વક બોલો એ બોધ 'બોલો તો તોલીને બોલો' પ્રકરણમાં વિસ્તારપૂર્વક લેખક મુનિવર-શ્રીએ આપ્યો છે, જે ઉપયોગી તથા ઉપકારક છે.

‘નવકાર મંત્રનો અજબ પ્રભાવ’ લેખમાં નવકાર મંત્ર પ્રત્યેની શ્રદ્ધા જીવનમાં કેવા અદ્ભુત ચમત્કારો સર્જી જાય છે તે વર્તમાનકાલે બનેલા આશ્ચર્યકારી પ્રસંગો દ્વારા જણાવાઈ છે. શ્રદ્ધા એ જીવનમાં મહત્ત્વની વસ્તુ છે. વીતરાગ પરમાત્માના માર્ગ પ્રત્યેની અને તેમણે દર્શાવેલા અનુશાનો પ્રત્યેની જે અખંડ શ્રદ્ધા જીવનમાં પ્રગટી જાય તો ખરેખર તે પોતાની જાતને ઉજ્જવળ, ઉન્નત તથા બિધ્વંગામી બનાવી શકે તે પ્રાણ વિનાના શરીરની કે આત્મા વિનાના દેહની કશી જ

દિગ્ધત નથી, તેમ જાદા વિદ્યાનાં કામીનુશાનોની દિગ્ધત યન્મ છે આ વગર નવકારમ ત્રોત પ્રજાપ વતમાન કાલમાં ૩૮-૩૯સો અબજ છે તે દર્શાવત બનેલા સ આ પ્રસંગોના ઉદ્દેશ્યપૂર્વક અદિ જણાવ થ છે

‘અમૃતિની વિગ્ધિત વિનાશના માટે ખરી સ્વત વતા’ આ ત્રણે ભેખોનારા વતમાનકાલમાં સ્વચ્છ દામારમાં તેમજ આચાર અને વિચારોમાં આને માનવમ સારે ને દદ પરાતનો બહામાર વધારી મૂક્યો છે તેનું સાક્ષાત્ક સન્દર્શિત ૧૪૦ થયે ■ ભેખક મુનિષીની ભેખિની ૩૮-૩૯થી સચોટ છે ને આ પ્રકરણમાં ૨૫૯ કાથ છે જનિ ૫૪૫૫ જ્યોત્સનામાં તૃણાનુર માનવો પાગલ બની વજનાના ને ઉદ્દેશે મીમાંકે પ્રદોષી ગયા છે તેનું વચાચ રીતે આનેખન અદિ થયું છે આ ત્રણેય પ્રકરણોમાં જીવનની વિગ્ધિઓ દર્શાવવાપૂર્વક તેઓએ માનવમ સારને ચેતવણીના સુર સજ્જાવ્યા છે ને મનનીય અને પરિશીલન યોગ્ય છે

આ ત્રણેય ભેખોમાં મોટની નિંદ્યા ધોગના વિવેકહીન માનવોને પ્રેરણા આપવાનારા ભેખક મુનિરાજીના દ્વારમાં ૧૦માનકાલીન નાસ્તિકતાનાં તથા જડવાદના વાતાવરણથી યેરાઈ રહેના માનવ-સમાજના સાચા ઉદ્ધારના ને તાલાવેલી જાગી છે, તેને દન્દેદ મર્યો ■ એમ અનિસરેશ્વરિ વિના કદી શકાય

જૈનશાસનનો વિશાળતા ભેખમાં જૈનધર્મ નું તત્ત્વજ્ઞાન આચારો અને રહેણી-કરેણી ને મુસવાતી સર્વ ૪૫૫ નેપજ વિશાળતામાં અદિ-લીય છે તેનું સુદર આતેખન થયું છે જૈનશાસનમાં જીવદિ ૧૨૬૦નું સ્વમાતિસ્તમ થયાય ૨૨૩૫ તેના બેદો આજમાદ કમ વાદ તથા સ્થાના નું તત્ત્વજ્ઞાન ૩૮-૩૯સુ અજનુગ અને અસીકિક છે તે પ્રાટે વતમાન યુગના મહાન મહાતા દિનેસોશરે થજ મતદ્વય ભળાને જૈનદશ નને પાતાની બ વહારી અજલિઓ અપે છ જૈનધર્મનું એક અદિશા જેવું તત્ત્વ થજ ૩૮-૩૯ વિશાલ અને વ્યાપક છે કે તેમાં કોઈપણ પ્રાણીના બેદ વિના અમરત વિજ્ઞાન ચોદે રાજમોહના પ્રાણી-માનની રક્ષાનો દનુ-દ્દેશ સમાપો છે એ જથ્થુ આ ભેખમાં પાગલ રીતે પ્રશ્નિત કરવામાં આવ્યું છે

‘હું’ કાણ ‘હું’ ખર નથી?’ એ શબ્દચિત્ર મનના નશામાં-
ધમકના ધેનમાં ગાંડાબનેલા આત્માને તેની જાન બતાવી તેની પામરતાને
ઉઘાડી ફરી ચીમકી આપવામાં આવી છે. અગ્યવદારરાશિથી માંડીને કે
પંચેન્દ્રિય મનુષ્ય સુધીમાં અનેક પ્રકારની યાતનાઓ, અપમાનો અને
વ્યથાઓને ભોગવીને આવેલા આત્માને વિનમ્ર, સરળ તથા શુણ્ણ
મહાપુરુષોની સેવામાં સમર્પિત બની અપ્રમત રહેવાનો બોધ, ત્યાગી
મુનિ અને અજ્ઞાન સંસારીના વાર્તાલાપ દ્વારા આપવામાં આવ્યો છે.

‘પ્રતિજ્ઞાપાલન’ લેખ નિયમ અને પચ્ચક્ષ્ણાણના સ્વીકારની મહત્તા
બતાવે છે. આજે દેશમાં પણ પ્રધાનપદ કે અધિકારની ખુરશી પર
બેસતાં પહેલાં વડી અદાલતના ન્યાયાધીશની સમક્ષ પ્રતિજ્ઞાની મહત્તા
બતાવે છે માનવજીવનમાં નિયમગ્રહણની ઉપયોગિતા ખૂબ જ છે.
આ લેખમાં પચ્ચક્ષ્ણાણ કરવાના લાભો અને પચ્ચક્ષ્ણાણ નહિ કર-
નારાઓ, કે તેને નહિ માનનારાઓના ભ્રામક મંતવ્યોનું શાસ્ત્રીય
નિરાકરણ ટૂંકમાં કરવામાં આવ્યું છે.

‘પશ્ચાત્તાપ’ એ પોતાના સંતાનને સન્માર્ગમાં વાળવા માટેની
હિતૈષી પિતાની ભાવના તથા તેમના પુરુષાર્થનું શાસ્ત્રીય પ્રસંગચિત્ર છે.
એક સમયે અકસ્માત થઈ જતાં પ્રભુ શ્રી વીનરાગ ભગવંતની મૂર્તિનાં
દર્શને પુત્રને ખીજા ભવમાં તિયંચ અવસ્થામાં પણ જે જાગ્રત કર્યો,
તે હકીકતનું નિરૂપણ છે. આજે જૈનસમાજમાં જન્મીને દેવદર્શન,
પ્રભુપૂજા, શુરુવંદન જેવી આત્મકથ્યાણકર જીવનશુદ્ધિની ક્રિયાઓથી
જે યુવાનો પાછા હઠતા જાય છે, તે જિગતી પ્રજાને હિતૈષી મા-
બાપોએ પરાણે પણ ધર્મક્રિયાઓમાં જોડવા આજે પ્રેરણા આપવી
જરૂરી છે, એ કહેવું અસ્થાને નથી.

ધર્મ મરજ્યાત નહિ પણ અવસરે ધર્મ ફરજ્યાત બને છે, કડવું
ઔષધ પોતાની મરજથી નહિ પીનાર પુત્રને સગી મા મોઢામાં વેલણ
છાતી ઉપર પોતે ચઢીને પાય છે તે રીતે જૈનસમાજમાં અમુક

‘જીનો અને સંખ્યા’ લેખ ‘જૈનમગાજમા સંખ્યાનું’ પરિભાષ ધરી રહ્યું છે. જીનો જોછા યતાં જાય છે. જીનો ઘટશે તો જૈનધર્મનું’ પરિભાષ કદી રીતે વધશે?’ દત્તાદિક વાતો કુનારાઓને ઠીક ઠીક સમજાણ આપી જાય છે. સંખ્યા કે વસતિનો વધારો વગરની મહત્તા માટે એકાંતે ઉપયોગી છે, એમ માનવું એ ઠેગ મૂખીય છે, તે હકીકતને જણાવવા સાથે જૈનધર્મ એ કાયરોનો, નિર્બીક પ્રજનો કે સ્વેચ્છાચારીઓનો ધર્મ નથી, પણ શૌર્યશાળી માર્તિરક પ્રજનો પોતાનો ધર્મ છે; માટે કદાચ સંખ્યા ઓછી રહે તેથી જૈનધર્મને આંચ નહિ આવે, પણ જો તેના સાચા શક્તિશાળી ઉપામદો હશે તો જૈનધર્મ વિજયવંતો જ છે. એ તાર્ત્વિક વિચારમાં અનેક રીતે વિવિધ દષ્ટિબિંદુઓથી સમજાવપૂર્વક અહિં વિચારમાં આવી છે, જે આજના સંખ્યાખળથી જ ધર્મનો મહિમા માનનારાઓને માટે મનનીય છે.

‘વૈજ્ઞાનિકો’ લેખમાં આજની વિજ્ઞાનની અપૂર્ણતા દર્શાવવા સાથે વગર અખતરે, વગર હિંસાત્મક પ્રયોગે સર્વજ્ઞ ભગવંતાએ જે ત્રિકાલિક સત્ય ત્રણેય લોકના ભાવોને પ્રકાશિત કરનારું દરમાખ્યું છે, તે કેટકેટલું સંગીન, સુસંગત અને ત્રિકાલાખ્યાય છે; તે હકીકત જણાવી જૈનદર્શનના જીવાજીવાદિ તત્ત્વજ્ઞાનની ગહનતા, યથાર્થતા તેમજ લોકોપકારતા પ્રત્યે શ્રદ્ધા તથા દૃઢ આસ્થા કેળવવા પ્રત્યે વિચારક વર્ગને સંદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

‘ભાવવાહી ગૂર્જર કાવ્યકૃતિઓ’ લેખ વર્તમાનયુગમા રચાર્થ રહેલી કાવ્યકૃતિઓને અંગે મનનીય વિચારણા રજૂ કરે છે. પૂજ્યપાદ જૈન રત્ન વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ દલિકુલકીરિટ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજયલખિશ્વરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની સુપ્રસિદ્ધ ગૂર્જર કાવ્યકૃતિઓને સમજવા માટેનો વિનમ્ર પ્રયત્ન આ લેખમાં થયો છે. આજે સીને-તર્જની ઢળના જે સ્તવનો, ગીતો તૈયાર થઈ રહ્યા છે, તેને અંગે સમાજમાં જે પ્રકારની વિચારધારા વર્તે છે, તેની સામે અનેક રીતે કષ્ટક તથા સંગીન યુક્તિઓ દલીલોદ્ધારા સુનિરાજશ્રી પોતાં વ્ય રજૂ કરે છે, તે પણ સમભાવપૂર્વક; રહેજ પશુ કદુતા લાગ્યા

‘જૈનો અને સંખ્યા’ લેખ ‘જૈનમમાજમાં સંખ્યાનું’ પરિભાષ ધરી રહ્યું છે. જૈનો જોછા થતાં જાય છે. જૈનો ઘટજો તો જૈનધર્મનું’ પરિભાષ કદાચીતે વધશે?’ ઇત્યાદિક વાતો કન્ટારાઓને કીક કીક સમજાવ્યું આપી જાય છે. સંખ્યા કે વસતિનો વધારો વસ્તુની મહત્તા માટે એકાંતે ઉપ-યોગી છે, એમ માનવું એ કેવળ મૂર્ખાઈ છે, તે હકીકતને જાણાવવા સાથે જૈનધર્મ એ કાયરોનો, નિર્બળ પ્રજાનો કે સ્વેચ્છાચારીઓનો ધર્મ નથી, પણ શૌર્યશાળી માર્તિરક પ્રજાનો પોતાનો ધર્મ છે; માટે કદાચ સંખ્યા ઓછી રહે તેથી જૈનધર્મને આંચ નહિ આવે, પણ જો તેના સાચા શક્તિશાળી ઉપાસકો હશે તો જૈનધર્મ વિજયવંતો જ છે. એ તાર્ત્વિક વિચારમાં અનેક રીતે વિવિધ દૃષ્ટિબિંદુઓથી સમ-જાવપૂર્વક અહિં વિચારમાં આવી છે, જે આજના સંખ્યાખળથી જ ધર્મનો મહિમા માનનારાઓને માટે મનનીય છે

‘વૈજ્ઞાનિકો’ લેખમાં આજની વિજ્ઞાનની અપૂર્ણતા દર્શાવવા સાથે વગર અખતરે, વગર હિંસાત્મક પ્રયોગે સર્વસ્વ ભગવંતાએ જે ત્રિકા-લિંક સત્ય ત્રણેય લોકના જાવોને પ્રકાશિત કરનારું કર્મમાવ્યું છે, તે કેટકેટલું સંગીન, સુસંગત અને ત્રિકાલાખ્યાધ્ય છે; તે હકીકત જાણતી જૈનદર્શનના જીવાજીરાદિ તત્ત્વજ્ઞાનની ગહનતા, યથાર્થતા તેમજ લોકોપકારતા પ્રત્યે શ્રદ્ધા તથા દૃઢ આસ્થા કેળવવા પ્રત્યે વિચારક વર્ગને સંદેશ આપવામાં આવ્યો છે.

‘ભાવવાહી ગૂર્જર કાવ્યકૃતિઓ’ લેખ વર્તમાનયુગમાં રચાઈ રહેલી કાવ્યકૃતિઓને અંગે મનનીય વિચારણા રજૂ કરે છે પૂજ્યપાદ જૈન-રત્ન વ્યાખ્યાનવાચસ્પતિ દલિકુલકીરિટ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્ વિજય-લખિંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની સુપ્રસિદ્ધ ગૂર્જર કાવ્યકૃતિઓને સમજવા માટેનો વિનમ્ર પ્રયત્ન આ લેખમાં થયો છે આજે સીને-તર્જની ઢખના જે સ્તવનો, ગીતો તૈવાર થઈ રહ્યા છે, તેને અંગે સમાજમાં જે પ્રકારની વિચારધારા વર્તે છે, તેની સામે અનેક રીતે આકર્ષક તથા સંગીન યુક્તિઓ દલીલોદ્ધારા મુનિરાજશ્રી પોતાનું મંતવ્ય રજૂ કરે છે, તે પણ સમમાવપૂર્વક; સહેજ પણ કદુતા લાગ્યા

આજે કોઈથી અભણ્યું છે ? માટે દરેક દરેક પ્રમંજોર્મા માનવે ધૈર્ય રાખી, ખામોશપૂર્વક જીવનું જોઈએ. આ લેખમાં વ્યવહારુ દૃષ્ટાંતો દ્વારા લેખક મુનિશ્રીએ સમતોલવૃત્તિની મહત્તા ખૂબ જ હૃદયગમ રીતે ઝીણવટપૂર્વક અહિં આલેખી છે, જે સહ કોઈને બોધપ્રદ તથા ઉપયોગી છે,

‘છેલ્લે અનીતિનું ધન’ લેખમાં વ્યવહારશુદ્ધિમાં આજે જે રીતે સમાજ પાછળ ને પાછળ પડતો જાય છે, તેને વ્યવહારશુદ્ધિના મૂલ્ય પ્રાણ અર્થશુદ્ધિ માટે પ્રેરણા આપવામાં આવી છે વધારે પડતો લોભ, પરિગ્રહવૃત્તિનું અતિશય આકર્ષણ તેમજ સંસારના પ્રત્યેક વ્યવહારમાં કેવળ ધનની જ-પૈસાની જ પ્રતિષ્ઠા; આ બધાંયના કારણે માનવનું મન તદ્દન નિર્મળ અને એકાંતે અર્થલોભુષ બની ગયું છે. સાત્ત્વિકતા જીવનમાં રહી નથી. ચેન કેન પૈસા મેળવવામાં જ અને ભેગો કરવામાં જ જીવનની ઇતિહાસવ્યતિ તેને આજે બાંસી રહી છે; એટલે ગમે તેવાં પાપો જેવાં કે, છલપ્રપંચ વિશ્વાસઘાત, લુચ્ચાઇ, દૂષી શયતાનીયત કરતાં પણ તે અચકાતો નથી.

આજના સંસારમાં ભોગવવા કરતાં મેળવવામાં અને સાચવવામાં જ સહુ કોઇ પાગલ બન્યા છે કોઇ કોઇ વાર મોટાકાના ખોટા ખ્યાલમાં આવા માનવો દ્રવ્ય ખરચવાને તૈયાર થાય. એ સિવાય આજના પૈસાની પાછળ ખુબાર થતા માનવોને અન્ય કોઇ સંઝનું જ નથી. જીવન પણ પૈસા માટે જ હોય તેમ જિંદગીની છેલ્લી ક્ષણ સુધી પૈસા ખાતર માનવો ઢસરડા ખેંચતા જોઇ શકાય છે,

પણ એઓએ જૂલુપું જોઈએ નહિ કે, ‘માનવજીવનની કિંમત ધનોપાજનમાં નથી. વિવેકપૂર્વક ન્યાયોપાર્જિત ધન જીવન-વ્યવહારમાં માનવને સહાયક કદાચ બને, બાકી તો પુણ્યાઇ વિના ધન પ્રાપ્ત થતું નથી, પુણ્યાઇ વિના ધન સ્થિર થતું નથી, અને પુણ્યાઇ વિના ધનદ્વારા ભોગોપભોગ થતો નથી. આ ત્રૈકાલિક સત્ય છે, તો પછી માનવો પોતાની પુણ્યાઇને જૂલી લોભ, તૃષ્ણા, મોહ તથા અજ્ઞાનને આધીન થઇ, અસંતોષની આગથી ખાખ થઇને કેવળ

દમજી મદ્રાસ, બેંગલોર, મૈસૂર, ખીજનપુર, મોલાપુર, બેલગામ, નિપાણી, કોલ્હાપુર, કરાડ, પુના દંત્યાદિ પ્રદેશો તથા તેની આસ-પાસના વિસ્તારમાં જૈનધર્મનો તેમજ ધર્મના પ્રાણરૂપ અહિંસાધર્મનો પ્રચાર વધુ વ્યાપકરૂપે કરવામાં તેઓનો ફાળો અદ્વિતીય છે.

લેખક મુનિવચંશ્રી પાસે અનુભવ છે, વિચારોનું હિંડાણ છે, મનન અને પરિશીલનશક્તિ છે, ચિંતનને શબ્દદેહ આપવા માટે ભાષાનું ભડોળ છે, શબ્દોની સંકલના છે, અને વર્તમાનકાલીન જડવાદના આકર્ષણે ભાનભૂલા જીવોને સદ્બોધ પાઠવવાની તમન્ના છે. આ બધાયના સુયોગ્ય સહકારબલે તેઓ જે કાંઈ લખે છે, તે વર્તમાન વાતાવરણમાં સુંદર માર્ગદર્શન આપનારું. મનનીય અને જીવનનાં ઉત્તમ તત્ત્વોનું પ્રેરક બને છે. આત્માના ઉધ્વગમનમાં અનેક રીતે સહાયક. સંસ્કારના પરિજલોનું પોષક આવા પ્રકારનું સાહિત્ય ખરેખર ચિરંજીવ બનવાને યોગ્ય ગણાય !

જ્યારે વિષય તથા કથાઓમાં અતિમૂઢ બનેલા આત્માઓની અધમ વૃત્તિઓને ઉત્તેજનારું, પંપાળનારું તથા પ્રેરનારું નિકૃષ્ટ કાટિના તુચ્છ રસોમાં દિલ-દિમાગને બહેલાવનારું સાહિત્ય, ક્ષણજીવી બનવાને સરળરૂપે છે.

લેખક મુનિશ્રીએ પોતાના પુરુષાર્થદારા આવાં સુરુચિપોષક, સંસ્કારી સાહિત્યના સર્જનમાં જે યશસ્વી ફાળો આપ્યો છે, તે માટે તેઓ આપણા અભિનંદનના અધિકારી બને છે. આ રીતે તેઓ પોતાની શક્તિદારા આવા કલ્યાણકારી સાહિત્યના સર્જનમાં ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ સાધે ! એ શુભાશિષ પાઠવતા મારો આત્મા પ્રમોદ પામે છે. જૈનસાધુ-સમાજ આવા સાહિત્યસર્જનના પથે પોતાની લેખિનીનો વિકાસ કરી આચાર તથા વિચારની વિનાશક મલિનતા-અશુદ્ધિ તરફ ધસડાઈ જતાં સસારી જનોને આત્મકલ્યાણના મંગલ, મંજુલ અને શીવ-સુંદર માર્ગ લક્ષી પ્રેરણા આપનારો બને એવી અભિલાષા હું રાખું છું.

પૂં પાં શાંતમૂર્તિ શાસનદીપક આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્વિજયભુવનતિલકસૂરીશ્વરજી
મહારાજનો

卐 અભિપ્રાય 卐

આધુનિક જમાનાની ઝેરીલી અને માંદલી હવાના સંપર્કથી જગ-
માનવોની મનોદશામાં કંઈ અનેરા પલ્ટાઓ દેખાઈ આવે છે. અત્રદ્વાની
આગથી શ્રદ્ધાનાં ભાવ-સુમનથી મધમધાવમાન નંદનવનો ખળીને ખાખ
થઈ રહ્યાં છે. ધર્મ-ધર્મારતના સુદૃઢ પાયામાંય આજના ઉદ્દામવાદીઓએ
એવો લૂલો લગાડ્યો છે કે, એ ધર્મારતો પણ પ્રકંપિત બની રહી છે.

માનવજાતની સંસ્કૃતિ કે એના ઉચ્ચતમ આદરણીય આચારો,
પ્રશંસનીય પ્રવર્તનો કે રમ્ય રહેણી-કહેણીઓ ઓસરતી જાય છે.
માનવ જ માનવને ભયંકર દેખાતો જાય છે. સમાજપ્રેમ, ધર્મ-પ્રીતિ,
જાત-વાત્સલ્ય સ્વજનહિત એ સ્વધનું ય સમૂળનું જ ભૂંસાતું જાય
છે. આ પ્રતાપ છે આજના કુસંસ્કારોનો ! કુસંસ્કારોથી પોષાતી જતી
વિદ્યાર્થી અવસ્થાનો ! અથવા ચારે બાજુ જ્યાં જોઈએ ત્યાં ખોટા
વ્યસનો, ખોટી વાતો, ગદી બદીયો કીડીવારાના જેમ ઉભરાઈ રહી
છે. આની અસર ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ, જેમ ધૂમાડો થતાં આંખો
પાણીથી ભરાઈ જાય છે, તેમ માનવ જેવી દેવકુલમ જાતિમાંય
કુસંસ્કારોની એવી કપરી કુપ્રથા પેસી જાય છે, અને તે વધતાં-વધતાં
ઝેરીલા ઝંડની જેમ એટલી બધી વધી જાય છે કે, માનવ એનો શુભાખ
બની જાય છે. ધરમાં ખાવાનું નથી, બાલ-ખચ્યાં ભૂખે મરે છે,
ટળવળે છે, દેવું વધતાં લેણદારો તગાદો કરે છે ઝેર ખાવા સુધીની
તૈયારી થઈ જાય છે, પણ ચાહ-ખીડી કે અન્ય કોઈ ખર્ચાળ અને
હેરાન-પરેશાન કરનારા વ્યસનો છોડવા અશક્ય બની જાય છે. એ દીવા
જેવું સત્ય છે, સૌને અનુભવ છે, સૌ જોશે છે, પણ કુસંસ્કારોથી
અલગ રહેવું, મુક્ત રહેવું એ કોઈ વીરલા જ પુણ્ય-પુરુષને સાધ્ય થાય

આત્માને હૃદયમચાવી મૂકે તેવા ગૈર્માયિક દ્રષ્ટાતા જે મનનપૂર્વક વંચાય અને હૃદયની પેટીમાં સંધરાય તો તે વાંચકનું જીવન મંદિર સંસ્કારોના હળરો દીપકોથી ઝળહળા ઉદ્યોગ, અને જીવનમાં પ્રશસ્ત પ્રકાશ પથરાઈ જશે.

આ પુસ્તકને દરેક પિપાસુ-વર્ગ આદ્યંત ચિંતનપૂર્વક વાંચે અને મનન કરે! એવી મારી નમ્ર સૂચના છે. હું તો એક દાયકાથી અતુલવી રહ્યો છું કે મુનિરાજશ્રી કીર્તિવિજયજી સરલ અને બોધક ભાષાશૈલીથી અનેકવિધ વિષયો પર સાહિત્ય સર્જી રહ્યા છે, અને તેમાંય દક્ષિણ દેશની ભાવુક જૈન-અજૈન પ્રગ્નને જાંચું ઉદ્દ્યોધન કરી રહ્યા છે. લેખક મુનિશ્રીની કલમ મૃદુ અને રસભરપૂર છે. શબ્દયોજના ચાપખા જેવી પણ છે, અને પુષ્પમાલા જેવી પણ છે વિષયપસંદગી પણ આજના યુગને અનુરૂપ, સત્ય-બોધક, રમ્ય અને હૃદય-પ્રાવક છે. તેઓના સંપર્કમાં આવેલા કેટલાક ઉપાસકો મને મલે છે અને મુક્ત કંઠે એમ જ કહે છે કે: દક્ષિણ-દીપક પૂ. પા. જૈનાચાર્ય વિજયલક્ષ્મણસૂરીશ્વરજી મહારાજની વાણી એટલે નાસ્તિક-વાદના ઝેરને ઉન્મૂલન કરવા એક ગાર્હીની મોરલી જેવી જ છે. હળરો નહિ પણ લાખો માનવોએ એઓશ્રીની વાણીને રસ પીધો છે. જીવનને ઉચ્ચ બનાવ્યું છે. અને સાથે મુનિશ્રી કીર્તિવિજયજીની વિધવિધ વિષયોને જણાવટ કરતી બહાર પડતી પુસ્તક-શ્રેણી જમેલા બોજનને પચાવવા જેમ 'પેટન્ટ પીલ્સ'નું કામ આપે છે. તેમ જ અમોઘ ઉપયોગી થઈ જાય છે. આજ સુધીમાં આ મુનિશ્રીએ કીર્તિવંત ઉજ્જવલ સુસાહિત્ય સર્જીને બાલ-જીવો પર જ નહીં, બલકે કેટલાક યુવકો, વિદ્વાનો, એજ્યુકેટરો તેમજ રાજ્ય-કર્મચારીઓ પર જૈનદર્શનની અનોખી છાપ પાડી છે, એમ હળરો ભાવુક હૃદયો કબૂલે છે.

આ પુસ્તિકાના અવલોકનથી એમ લાગે છે કે, આ પુસ્તક જેના હાથમાં આવશે તેઓ તેનું રસ ધારાની જેમ સતત મનન જ કરશે. કુસાહિત્યથી જૈન જગતને જે ઘેરી મોહ નિદ્રા ઘેરી બેઠી છે, તે પણ દૂર સુદૂર નાશી જશે.

* કિં ચિ ત્ *

[પ્રથમ આવૃત્તિમાંથી]

દિન-પ્રતિદિન જનતામાં વાચનનો શોખ વધી રહ્યો છે. આધુનિક યુગમાં અનેકવિધ વિકૃતિ સાહિત્ય જાણવારે ને જાણવારે પ્રગટ થઈ રહ્યું છે. આધુનિક લેખકો અનેક કાલ્પનિક પ્રસંગો ઊભા કરી, પોતાના વિચારો સાથે ભેળસેળ કરી, શ્રેષ્ઠ સાહિત્ય તરીકે સમાજની આગળ મૂકી તેની બારે કુસેવા કરી રહ્યા છે. આજે મોટે ભાગે નોવેલો, કાલ્પનિક કથાઓ કે એવા જ લેખો પ્રગટ થાય છે કે, જેનાથી માણસની વિષયવાસના હત્તેજિત થાય. આર્યસંસ્કૃતિના મૂલ્યો ઘા પડે અને અનાયસંસ્કૃતિને પોષણ મળે. આ સાહિત્ય દ્વારા કેમ ટાપટીય કરવી, કેમ સૌંદર્યવાન બનવું, કેમ ખીજને સીસામાં ઉતારવો, કેમ સદ્ગુણપૂર્વક ખીજને બનાવવો તેનું શિક્ષણ પ્રબળ મળી રહ્યું છે. શૃંગારપોષક, સંસ્કૃતિઘાતક, વાસનાપોષક અને દુઃકમાં ધર્મવિધાતક સાહિત્યના વાંચન દ્વારા જનતા અવળા માર્ગે ધસી રહી છે.

વિજ્ઞાને આગેકૂચ કરી હાઇડ્રોજન બોમ્બ, એટમ બોમ્બ જેવા વિનાશક સાધનો સર્જ્યાં, ભૌતિકવાદે સમાજના હૃદયમાં જાળખર આકર્ષણ જમાવ્યું, પરિણામે આ આર્યદેશમાં આત્મા-પરમાત્મા જેવા જિંચ તરવો બૂલાતા ગયા.

પ્રગતિ-પ્રગતિની ખાંગ પોઝરી ખરે જ આજે જનસમાજ અધોગતિની ગહરી ખાધમાં ખૂચી રહ્યો છે. માનવી પ્રગતિના બહાને આધળા દોટ મૂકી ક્યાં જઈને પટકારો તે કહી શકાય તેમ નથી.

ભૌતિક સુખમાં જ રચ્યા-પચ્યા રહી કેવળ શ્રેયઆરામ, મોજ-શોખ અને અમનચમનમાં મહામૂલો દેવદુર્લભ માનવજીવનને માનવ ધૂળમાં મેળવી રહ્યો છે. જ્યાંથી અનંત રત્નો ભરવા જોઈએ, ત્યાંથી

માનમાં અછડ ને ફછડ થઇ બાંધેલા એ પાપકર્મોના કારમાં ફળ સત-
સહસ્ર નહિ બદ્ધે અસંખ્ય વધે સુધી આ જ આત્માને ભોગવવા પડશે.

પ્રસ્તુત 'સંસ્કાર-સીડી' નામના આ પુસ્તકમાં આ બધી વાતોનો
માત્ર અંગુલીનિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે.

બ્યાધિગ્રસ્ત આત્માને કડવું પણ પરિણામે ગુણુકારી-દુઃખદાયી
ઔષધ જેટલું ઉપયોગી છે, તેના કરતાં પણ કષ્ટગુણુ ઉપયોગી આ
પુસ્તક છે. કડવી પણ આત્માને હિતકારી અનેક વાતોને કથાનકના
સ્વરૂપમાં અને લેખોના સ્વરૂપમાં આ પુસ્તકમાં ગૂંથી લેવામાં આવી છે.

સુઝજનો! ક્ષીર-નીર ન્યાયે હંસની જેમ તેનો વિવેક કરી, જીવનમાં
ઉતારી, અંતરને અજવાળો, એ જ એક અંતરની અભિલાષા છે.

શાંતમૂર્તિ શાસનપ્રભાવક વિદ્વદ્વય પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્
વિજયભુવનતિલકસૂરોચિરજી મહારાજે મારા ઉપર અનુગ્રહ કરી
અંતરના આશીર્વાદ પાઠવી, અભિપ્રાય લખી આપી આ પુસ્તકની
શોભામાં વધારો કર્યો છે. એટલું જ નહિ પણ મારા જેવા સામાન્ય
લેખકના ઉત્સાહમાં ખૂબ અભિવૃદ્ધિ કરી મારે પ્રોત્સાહન આપ્યું છે,
તેઓશ્રીનો જેટલો આભાર માનું તેટલો ઓછો છે. તેઓશ્રી 'કલ્યાણુ'
પત્ર દ્વારા પોતાની ઓજસવી સૈદ્ધીથી વિવિધ-વિષયથી ભરેલા તાર્કિક
લેખો લખી, શાસનની અપૂર્વ સેવા કરી રહ્યા છે. પ્રવચનાદિ કાર્યોમાં
અવિરત-રત રહેવા છતાં મૃંખલાબદ્ધ લેખશ્રેણીને ચાલુ જ રાખે છે,
અને જિજ્ઞાસુવર્ગની જિજ્ઞાસાને સતોષે છે. એક સારામાં સારા
પ્રતિષ્ઠિત લેખક તરીકે સમાજ તેમને આવકારે છે. તેઓશ્રી પોતાની
ઓજસવી સૈદ્ધીથી ભરેલા લેખો સમાજ સમક્ષ વધુ ને વધુ મૂકતા
રહે અને જનતાને સાચો રાહ ચીધે એ ઇચ્છવાનું છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખવાનું મ ગળ કાર્ય કરી આપવાની
ઉદારતા બતાવી જેમણે મને ઋણી બનાવ્યો છે, તેઓશ્રીનો ઉપકાર પણ
કેમ ખૂલી શકાય? તેમનું પુણ્ય નામ વિદ્વદ્વય શાંતમૂર્તિ પૂજ્ય
પન્થાસજી શ્રીમદ્ કનકચિજયજી ગણિવર, તેઓશ્રીએ આ

❧ લેખકનો પરિચય ❧

સાંપ્રત શ્રુત-જ્ઞાનાંભોનિધિ-પારંગતતાગ્રણી, શૈક્ષા-સમાધાનરૂપ
સુક્રમાતિસુક્ષ્મ-પ્રશ્નોત્તર-પ્રદાન-પ્રજ્ઞા-ગ્રણી, જૈનદર્શન-તત્ત્વજ્ઞાનેતર-
દર્શન, તત્ત્વજ્ઞાનપરિપૂર્ણ-વિશાલ-ભાગ્ય, ગીર્વાણભાષા-ભૂષિત-વાક્ય
નિર્માણ-નિપુણાગ્રણી, કટાસણુ-નરેશ પ્રતિજ્ઞોદધક, શાસન સુનામીર,
સુરિ-ગદ્ય, કવિપ્રલક્રિટ પૃ. ૫૦ પા. જૈનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રીમદ્વિ-
જયલઙ્કિતસૂરીશ્વરજી મહારાજના પદપ્રભાવક, પરમ જ્ઞાનસપ્રભા-
વક, પ્રવચન-પદ્મ, દક્ષિણ-દીપક પૃ. ૫૦ પા. જૈનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રી-
મદ્વિજયલઙ્કમણસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્ય મુનિ શ્રી કીર્તિ-
વિજયજી હાલ આ. ૧૦ શ્રી કીર્તિચંદ્રસુરિજી મં. આ ગ્રંથના
લેખક છે. પરંતુ દાદાશુરુની વૈરાગ્યમય વાણીએ તેમને વૈરાગ્યત્રામિત કર્યા
હતા. જ્યારે તેઓ સંયમ ગ્રંથના પચિત્ર બન્યા ત્યારે માતા-પિતાના
બામેહ-વજ્ર ખતરનાક ઘા કયો હતો. પણ તેમણે એ સમયે ખેન-
મૂન અહંગતા, આદર્શ સહિષ્ણુના અને સ્વસંયમને અબાધિત
રાખવા નક્કર મક્કમતા રાખી માતો કે વજ્રથીય વધારે કઠોર પોતે
બન્યા અને માતા-પિતાનેય પણ સંયમના પાઠો ભણાવ્યા.

મુનિશ્રી સંયમ બાદ અભ્યાસ કરવામાં તન્મય બન્યા. શુરુએવાને
તો મુદ્રાલેખ જ બનાવ્યો, તેમજ સ્વજીવનને ખીલવવા સારો જોવા
પુરુષાર્થ ખેડ્યો, જેના પરિણામે મુનિશ્રી આજે શુરુમક્ત તેવા જ
અનન્ય બન્યા. એક રાજના મંત્રી જેવું નૈપુણ્ય નીતરતું કાર્ય કરી
રહ્યા છે. કવિત્વકલા અને વકતૃત્વકલામાંય જેઓ સારી ખ્યાતિ
પામ્યા છે તેમજ સરલ ભાષામાં સુંદર ગ્રંથાલેખનની કલમમાંય
પોતે પ્રગતિ સાધી છે એ તો આ અસ્કાર-સીદ્ધી વાંચતાં જ
સાક્ષાત્ જણાઈ જશે. આ લેખક મુનિશ્રીની દીક્ષા અવસરે મારી
હાજરી હતી અને તેઓના પ્રતિ મને જરૂર ધર્મરનેહ છે અને
તેઓના તરફથી થતી પ્રશસ્ત પ્રવૃત્તિઓની પ્રગતિએ મારા ચિત્તને
જરૂર આનંદિત ર્યું છે, આકર્ષ્યું છે. રોજ એ લેખક મુનિશ્રી
સર્વતો મુખી વૃદ્ધિ પામો! અને જૈન-અજૈન સમાજ પર કોઈ જુદી
જ ધર્મતત્ત્વોની પ્રભા પસારો એ જ એક શુભારા છે.

માંડવી-કચ્છ, વૈ. વ. ૬. ૨૦૧૧ આ. ૧૦ સુવનતિલકસૂરિ

વિ ધ યા નુ ઠ મ

આદિચર્યન

૫૦ પા. જીમદિગ્વજીવનતિલકમૂર્તિચરણનો અભિપ્રાય

કિમિત્ (પ્રથમ આવૃત્તિમાથી)

સેષકનો પરિચય

૧ અહાનો સ્વાદ

૨ એક પોલ

૩ પામે ચોર

૪ ધડીયાળ જૂની છે

૫ બિદગી નગમી ગણ

૬ એક પેકટ

૭ નવાનીકુમાર

૮ દબલુ અને ૨ વુ

૯ એક કલાકાર

૧૦ સોળન તેરી અલર

૧૧ સામામૂર્તિ શી અહાવીર

૧૨ તોલીન બોનો

૧૩ નવકાર મનનો અજળ કનાવ

૧૪ સમૃત્તિની વિકૃતિ

૧૫ વિનાશના માર્ગે

૧૬ ખરી સ્વનગના

૧૭ ઈલ સાસનની વિશાળતા

૧૮ હુ કે જુ ફુ ?

૧૯ પ્રતિગાથાલન

૨૦ પથાતાપ

૨૧ શુ આપર્ષ ?

૨૨ થદા જીવની

૨૩ સાની રેક

	૩૬				
૪ આરશ્યક	...	...	...	...	... ૧૪૬
૫ જીનો અને સખ્યા	...	...	...	...	... ૧૫૧
૬ વૈદ્યાનિકો	...	...	...	...	... ૧૫૮
૭ લાવવાની ગૂઝર કાવ્ય કૃતિઓ	...	...	...	...	... ૧૬૫
૮ સમતોલવૃત્તિ	...	...	...	...	... ૧૭૫
૯ શ. ખત્રીશ હજારના ભોંડા...	...	...	...	...	... ૧૮૩
૧૦ અનીતિનું ધન	...	...	...	...	... ૧૮૬
૧૧ રેતીનાં ઘર	...	...	...	...	... ૧૯૧
૧૨ જીવનનો આનંદ	...	...	...	...	... ૧૯૪
૧૩ ભયંકર વૈરી	...	...	...	...	... ૨૦૭
૧૪ વિવેક	...	...	...	...	... ૨૧૬
૧૫ તપની મહતા	...	...	...	...	... ૨૦૬
૧૬ તેજોદેવ	...	...	...	...	... ૨૨૦
૧૭ બધન	...	...	...	...	... ૨૨૫
૧૮ ધન્યમહાપુરુષો	...	...	...	...	... ૨૩૫
૧૯ કમની વિચિત્ર લીલા	...	...	...	...	... ૨૪૨
૨૦ સ્વાધ્યાય	...	...	...	...	... ૨૪૬
૨૧ ધૃષ્ટી કયાં પટકે છે ?	...	...	...	...	... ૨૫૧
૨૨ ચિત્તવૃત્તિની ચંચળતા	...	...	...	...	... ૨૫૫
૨૩ અહં અને મમનું સાંપ્રાણ્ય	...	...	...	...	... ૨૫૮
૨૪ સુકિતના માર્ગ	...	...	...	...	... ૨૭૪
૨૫ માધુકરી	...	...	...	...	... ૨૭૮
૨૬ ભગવાન મહાવીરદેવ	...	...	...	...	... ૨૮૩
૨૭ પ. ગુ. વિ. લખિયસૂરીશ્વરજી મ.	...	...	...	...	... ૩૦૬
૨૮ સરોનત્થ	...	...	...	...	... ૩૦૮
૨૯ તપનો મહિમા	...	...	...	...	... ૩૧૦
૩૦ ગીતાય ગુરુદેવ	...	...	...	...	...

કિંમત રૂ. ૬

શ્રી લલિત-લક્ષ્મણ-કીર્તિ જૈન યુવક મંડળ,

સિરોહી (રાજ.)

તરફથી પ્રકાશિત થયેલા પુસ્તકો

મંત્રીશ્વર વિમળશાહ	હિન્દી
અહિસા ઓર આર્ગિશન	હિન્દી
નૂતન સ્તવનાવલી	ગુજરાતી
તીર્થસ્થાન	હિન્દી
ત્રિત્યવંદન-શુરુવંદન અને સામાયિક વિધિ	હિન્દી
લક્ષ્મિરસ ધ્યાના	હિન્દી

— પ્રાપ્તિસ્થાન —

શ્રી લલિત-લક્ષ્મણ-કીર્તિ જૈન યુવક મંડળ,

જૈન વીશી

સિરોહી (રાજસ્થાન)

મ્હાનો સ્વાદ !

પાંચ—છ મિત્રો સવારનો પહોર યતા જ આગે।
 શોખતા શોખતા ઢોરેલ તરફ રવાના થયા હજી તે સૂમ
 દેવનો ઉદય પણ નહોતો થયો, ત્યાં તેમણે ઢોરેલમાં પ્રવેશ
 કર્યો અને છ કપ મ્હાનો જોડર આપ્યો। મિનિટોમાં કઠક
 તાજી મ્હાના છ કપ હાજર થયા અલકમલકની વાતો થતા
 વર્તા શોકે મ્હામે ઇન્સાફ આપ્યો। પરંતુ થોડી જ ક્ષણોમાં
 છજે મિત્રો અચાનક જમીન પર ઢળી પડયા, અને એવ
 નેતામાં તે શો 'ઠેકું રવાણા' થઈ ગયા। મુખ પર
 માખીઓ ભજ્જ-ભજ્જ કરવા લાગી। મોઢા ઉપર માખીઓ ઘેરી
 હતી તેના પણ પ્રાણ ચાલ્યા ગયા।

શોમીરથી માનવમિલની જમા થઈ અઈ શો મોઢી
 હત્યા 'ભારે થઈ ! આ શું ?' કીટલીની તપાસ કરતાં
 જણાયું કે તેમાં એક લિટર મરેલો હતો। એ લાશના
 ઝેરથી મ્હા ઝેરી બની અઈ હતી, જેના પરિવારે એ મ્હા
 પીનારાના પ્રાણ લીધી ગયા હતા।

ઢોરેલવાળા વાલકોને બારીકાઈથી યોદા જ તપાસે ! એ

તો ધબ કરતાં નાંખ્યું પાણી ને મૂક્યું ચૂલા ઉપર. પાણી લાલે, અળગણ હોય, પોરા પડ્યા હોય ! સ્વચ્છતા ત્યાં થોડી જ જળવાય ?

જેવી તેવી તુચ્છ-સડી ગયેલી સસ્તા બાવની વસ્તુઓ હોટેલોમાં વપરાય, તેનાથી અનેક જાતની ઝિમારીઓ ઊભી થાય, પછી રોજ ડોક્ટરોને ત્યાં ટાંટીયા ઘસો, દવાની માટલીઓ ભરો અને પેસાનાં પાણી કરો ! આમ છતાં શરીર હાડપિંજર જેવા જોઈ લેા. આપણી જીભ કાબૂમાં નથી; સ્વાદિષ્ટ વસ્તુ નિહાળતાં જ મોંમાં પાણી છૂટે છે; પછી બજારના વહા, ચવાણા, ચેવડો વગેરે વસ્તુઓ સ્વાદના માયાં આપણે મોજથી ખાઈએ છીએ. તેનું પરિણામ કાચુંકર આવે એમાં શી નવાઈ ?

ગંદા માણસોથી સ્પર્શ થયેલા, દરેકે વાપરેલા કપ-રકાળી એના એ પાણીમાં સામાન્ય રીતે ઘોઈ આપણને આપે છે, એમો આપણને ચેપ લાગે છે અને અનેક પ્રકારના રોગો પેદા થાય છે, તેમજ આપણી ખુદ્ધિ બ્રષ્ઠ થાય છે. પરિણામે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ જેવા ઉચ્ચ તત્ત્વો ઉપર આપણને અણુગ્રમો પેદા થાય છે અને વ્યવહારમાં અનીતિ કરવાનું દિલ થાય છે.

ઘરની સ્ત્રીની રસોઈ આપણને પસંદ નથી. જેથી નર્મ ત્યાં જો તે ખાવાનું મન થાય છે. અને તામસી પદાર્થોઈ લાક્ષણ કરતાં મગજ તામસ યાને ગરમા-ગરમ રહે છે. વાત-વાતમાં ગુસ્સો ચઢે છે, કોઈની શિખામણ ગમતી નથી, ખોટા ખર્ચ વધે છે, શરીર બગડે છે, અનીતિ વધે છે, ધર્મ-ભાવના

નહ શાશ છે, આઠા-ઝવળા ધધા કરવાતું મન ધાય
 બસનો વળજે છે, પરિણામે જિહ્વી ધૂલમાં મળે છે
 અભરૂ ચીને વાપરતા વિચાર કરવો બેઠાંજે તેમાંય ઢોટેલો
 રેસ્ટોરાનાં ખાણા-પીણાંઓનો તો સહાર ત્યાજ કરવો બેઠાંજે
 પરિણામ એ આવશે કે-શરીર તદુરસ્ત રહેશે, બધા ખરે
 બચી જશે, આઠા-ઝવળા ધધા નહિ મૂકે, છુદ્ધિ નહિ બને
 અને ખરાબ સોજતથી થતું દુઃખાન અટકી જશે

વીરના એ બાબુદા

[આશ-ઘાનનાં એ દીવગને]

વીરનાં એ બાબુદા તમે લેખે સિદ્ધિ સાક રે
 અતરંગી દીપક પ્રગટે, જીવન સુધરે તારક રે વી ૧
 નીતિ રીતિ કરીય ન તજવી બસનેથી દુઃ રહેવું
 મીઠી વાણી સદાયે વહી કે વુ વચન ન વાતું રે વી ૨
 ધર્મતણું મૂળ વિનય આખું વિનવથી વિકસે ઘાન
 સમ્યગ્ઘાનને દીલ વસારી દુર કરો ગઘાન રે વી ૩
 દાન દિવળ નપ ભવના ભાવો, ભાવો જિન ગુણગાન
 માનવોરો જન્મ મળે છે, કરે આત્મસમાધિ વી ૪
 આદર્શ જીવન જીવી લેને કરે પ્રભુપૂજન
 પ્રકરણ નિન કરને જાવે જિનવાળી જવણે વી ૫
 જિનઆણને ઘિર પર ધારી, કરે ધમના કામ
 અન્ધિ દમન દીર્ઘિ કહે છે વરવા દલિધામરે વી, ૬

એક પટેલ

એક મુસાફર મામ-પરમામ કરતો કરતો એક પટેલના મામમાં જઈ પહોંચ્યો; તેની પાસે થોડું ભાથું અને રૂ. ૨૦૦) રોકડા હતા. પટેલનું નામ પ્રસિદ્ધ હતું. આ મુસાફરે પણ પટેલને ત્યાં જ ઉતારો રાખ્યો. પટેલે મુસાફરને નહિ જોળખવા છતાં મહેમાનરૂપે આમતા-સ્વામતા કરી. જૂખ્યાને અન્ન, તરસ્યાને પાણી અને દુઃખીનું દુઃખ દૂર કરવું, એ તો આ આયત્રજનના ગળથુથીમાંથી સંસ્કાર છે.

મુસાફરે વિચાર્યું, , મારી પાસે જે રકમ છે, તે આ પટેલને સોંપી દઉં, જેથી રાતના નિશ્ચિંત ઊઘ આવે. પાસે રહેશે તો ધાસ્તી રહેશે, અણખેડયો આ પ્રદેશ છે, તેણે રૂ. ૨૦૦)ની થેલી પટેલને સોંપી અને જણાવ્યું કે : ‘હું જઈશ ત્યારે માગી લઈશ.’ પટેલે કહ્યું : ‘બહુ આડું!’

પટેલ આમ તો પવિત્ર હતો, તેની ખ્યાતિ પણ સારી હતી. પણ ‘માયા દેખી મુનિવર ચળે.’ એ કહેવત અનુસાર દાનત ગમડી. ‘આ અબાણ્યો મુસાફર છે, વર્ષભર ત્યારે મહેનત કરીએ છીએ ત્યારે માંડ-માંડ રૂ. ૨૦૦) મળે છે. આ તો એકી તડાકે રૂ. ૨૦૦). તક સારી છે, ફરી આવો અવસર નહિ મળે.’ એમ વિચારી પટેલે મુક્તિ શોધી અને

જોડ ચ દાળને ઓઠાવી ખાનગીમાં બધી સૂચના આપી દીધી અને ઇનામમાં પાંચ રૂા આપવાનું ઠરાવ્યું.

ચ દાળની બાત જોટલે ચામડા સુધવાનેા જ થ ધો તેને તો પેસાની પડી હતી દોબનો માથો માલુસ છું ન કરે ?

પટેલના ઘરની બાલુમાં જ પચાસ રૂામ છૂપ જોડ વિચાલ જાઠ હતું ત્યાં પટેલે આ મુસાફરને સૂચા માટે ખાટલો ઢાળ્યો. મુસાફર પરમાત્માનું નામ સ્મરણ કરી સૂઈ ગયો, પણ કેમિય ઊંચ આવી નહિ મુસાફરને થયું કે, આ અભણું રવાન છે તેથી ઊંચ ન આવે જો બનવાભેગ છે, જોટલે બાલુમાં જોડ પરસાલ હતી ત્યાં આવી સૂઈ ગયો. ત્યાં જોને થસલછાટ નિદ આવી મઈ

હવે પેલો ચ દાળ સ કેલ કર્યા મુજબ તલવારની ટીકણ ધાર કરી જાઠ નીચે મુસાફરને જોડી જાટકે હઠાડી મૂકવા આવી પહોંચ્યો, તે પહેલાં બનાવ કઈક જુદો જ બની ગયો હતો, કે જેનો પટેલને સ્વપ્નામાંય ખાલ ન આવે જોવો હતો. પટેલનો ઓઠરા નાટક-સિનેમા જેવા માટે ગયો હતો, તે નાટક જેઠ શતના બાર-જોડ થાગે થેર આપ્યો. ઘર તો રાગના બધ ઢોલ ઓઠરાએ વિચામુ કે, શતના બધાને ઠપા જમાડવા ?' જેવામાં તેણે પેલા જાઠ નીચે ખાટલો ઢાળ્યો. જોડો ઓઠરાએ વિચામુ ; 'વિચાએ મારે માટે જ ખાટલો ઢાળ્યો હતો ચાલ સૂઈ જાઠ' ઓઠરા થાડયો પાકયો હતો, જોટલે ખાટલામાં પડવા જ જાવ આવી મઈ પેલા ચ દાળે તક સાધી જોડે તો ખાટલામાં જે જાવી

એક પટેલ

એક મુસાફર મામ-પરમામ ફરતો ફરતો એક પટેલના મામમાં જઈ પહોંચ્યો; તેની પાસે થોડું ભાથું અને રૂ. ૨૦૦) રોકડા હતા. પટેલનું નામ પ્રસિદ્ધ હતું. આ મુસાફરે પણ પટેલને ત્યાં જ ઉતારો રાખ્યો. પટેલે મુસાફરને નહિ જોળખવા છતાં મહેમાનરૂપે આમતા-સ્વામતા કસી. બૂખ્યાને અન્ન, તરસ્યાને પાણી અને ડુંખીનું ડુંખ ફરવું, એ તો આ આયર્ષજ્ઞના ગળથુથીમાંથી સંસ્કાર છે.

મુસાફરે વિચાર્યું, , મારી પાસે જે રકમ છે, તે આ પટેલને સોંપી દઉં, જેથી રાતના નિશ્ચિંત ઊઘ આવે. પાસે રહેશે તો ધાસ્તી રહેશે, અણખેડયો આ પ્રદેશ છે, તેણે રૂ. ૨૦૦)ની થેલી પટેલને સોંપી અને જણાવ્યું કે : 'હું જઈશ ત્યારે માગી લઈશ.' પટેલે કહ્યું : 'બહુ માફ' !

પટેલ આમ તો પવિત્ર હતો, તેની ખ્યાતિ પણ સારી હતી. પણ 'માયા દેખી મુનિવર ચળે.' એ કહેવત અનુસાર દાનત ઝગડી. 'આ અજાણ્યો મુસાફર છે, વર્ષભર ત્યારે મહેનત કરીએ છીએ ત્યારે માંડ-માંડ રૂ. ૨૦૦) મળે છે આ તો જોડી તડાકે રૂ. ૨૦૦). તક સારી છે, ફરી આવે. અવસર નહિ મળે.' એમ વિચારી પટેલે સુકિત શોધી અને

મયો હોય, એની ગરદન ઢાપવાની સૂચના હતી. એટલે તેણે તત્કાલના એકી ઝાટકે છોકરાની ગરદન દ્વર કરી નાંખી.

ચંડાળ સમજ્યો કે ઠીક કામ થઈ ગયું. પછી પટેલ પાસે રૂપીયા લેવા ગયો. પટેલે ખુશ થઈને તેને કહ્યું; 'લે પાંચ રૂપીયા,' ઉપરથી કંઈક બીજું પણ આપ્યું, ચંડાળ રાજી થઈ ઘેર ગયો. પટેલ રાજી થઈ સૂઈ મયો.

સવાર થયું કે મુસાફર આવ્યો. તેને જોતાં જ પટેલ બેબાકળો બની ગયો, ગસરાયો : આમ કેમ ?

ચંડાળે તો પ્રાણ લીધા છે ને આ તો જીવતો છે ! ત્યારે થયું શું ? તરત જ બધું પડતું મૂકી તે ખાટલા તરફ મયો. જોયું તો પોતાનો જ છોકરો ! 'હાય હાય, મારા દીકરાના પ્રાણ ગાલ્યા ગયા !' તે પોકે ને પોકે રડવા લાગ્યો પણ હવે શું થાય ! તે સમજી ગયો કે—

‘ખદલો ભલા-બુરાનો, અહીંનો અહીં મળે છે.’

પછી પેલા મુસાફરના રૂા. ૨૦૦) પાછા આપી લીધા અને તેને શ્વાના કયો.

જે બીજાનું ખૂરું કરવા ચાહે છે, તેનું જ અંતે ખૂરું થાય છે. ‘ખાડો ખોદે તે પડે’ તે આનું નામ, માટે કોઈનુય ખૂરું ન કરો, ખૂરું કરવાનો વિચાર સરખો પણ ન કરો. કોઈનું ખૂરું કર્યું થતું નથી, માટે કરવા જેવું જો છે કે, સોનું બહું કરો.

પાકે ચોર

મનુની ઉંમર દજી તો પાંચ-છ વયની હતી એટલે તેને ચોર શું અને ચોરી શું ? એનું એને જ્ઞાન ન હતું નાના બાળકોને સાશાસારનો ખ્યાલ ન હોય તે સ્વાભાવિક છે

એક વખત મનુ કોઈને ત્યાં ગયો હતો ઘર છત્તું હતું તેને ઘણું કે, આ ચીજ કેવી મળતી છે ? એટલે તેણે તે દેહાવીને મજબામાં મૂકી. ઘર જઈને માને આપી મા રાજ-રાજ થઈ ગઈ

‘એનું ! આ ક્યાંથી લાગ્યો ?’ માએ પૂછ્યું માતાને ખુશી થતી એઈ મનુને ઘણું કે ‘આવા કામ કરવાથી આપણને શાબાશી મળે છે, આ રાજ થાય છે, તો આપણે હવે આવા કામ રોજ કરવાં

હવે મનુ જ્યાં જાય ત્યાંથી કોઈનું કંઈ તો કોઈનું કંઈ એમ લાગ્યું જ રાખે છે, મનમાં મલકાય છે અને ‘મે ડીક કયુ’ એમ માને છે, તેમ જ નવી નવી વસ્તુઓ લાવીને માને આપે છે, આ રાજ થાય છે અને વસ્તુઓ પેટીમાં મૂકવી જાય છે ખીર ખીર મનુ મોટો થયો, સમજાયો થયો પણ ચોરી તો રોજનું નવજન થઈ પડ્યું, તેને ચોરી ક્યાં વગર આઠે જ નહિ હવે તે મોટી ચોરી કરવા લાગ્યો અને તે કામમાં

ખૂબ જ ઠાપેલ બન્યો. ઘર વસ્તુઓથી ભરાવા લાગ્યું અને તે અભિમાનથી મૂછો ઉપર હાથ ફેરવવા લાગ્યો. અને મનમાં મલકાતો વાહ રે બંદા....'

ચહેરમાં ચોરી વધી ગઈ. લોકોનાં ઘર લૂંટાવા લાગ્યાં. આજે આ શેરીમાં તો ઠાલે બીજી શેરીમાં, આજે અમુક શેઠને ત્યાં તો ઠાલે બીજા શેઠને ત્યાં, ચોરી થઈ જ હોય. ગામમાં ધાસ્તી ખૂબ વધી ગઈ. ધોળે હઠાડે બારણાં બંધ રાખવાનો વખત આવ્યો. પ્રજાએ રાજા પાસે પોકાર કર્યો. રાજાએ પૂરતો બંદોબસ્ત કર્યો. ચોરને પકડવા માટે ચોક્કસ શુભતચરો ગોઠવાઈ ગયા.

આ બધી હકીકતથી મનુ વાકેફ હતો. તે જાણતો હતો કે મારા માટે પોલિસ ગોઠવાઈ છે, પણ તે આભાઈ બચી જતો. ધોળે હઠાડે લોકોની આંખમાં ધૂળ નાંખી એ પોતાનું કામ કર્યું જતો. પણ પાપનો ઘડો કૂટ્યા વિના રહેતો નથી. એક વખત તે ચોરી કરવા ગયો ત્યાં પકડાઈ ગયો, સિંપાઈએ તેને રાજા સમક્ષ હાજર કર્યો, રાજાએ જન્મ-ટીપની સજા ફરમાવી. મનુ આ સાંભળી દિગ્ભય થઈ ગયો. તેનું હૈયું કંપી ઉઠ્યું. તે રડવા લાગ્યો, 'મને જન્મ-ટીપ! આખી જિંદગી જેલમાં?' આ વિચાર તેને અસહ્ય થઈ પડ્યો.

'લલે મને સજા કરો! પણ મહારાજ! મારી એક વાત સાંભળો!' મનુએ કહ્યું.

'બોલ! શું છે? મહારાજે વળતો પ્રશ્ન કર્યો.

મનુ કહે, 'મહારાજ ! મારે મારી માને મળવું છે, મળ્યા પછી બધે અને જોતના સગીયા પાછા જઈવી રહે.' શાભાએ તેની વાત કબૂલ રાખી, મનુ પોલીસના પહેરા નીચે પોતાની મા પાસે આપ્યો, પોતાનો પુત્ર પકડાઈ જવાથી માને ઘણું દુઃખ થયું હતું એ રડી રડી હતી, તેણે દ્રશ્યી મનુને લેધો જોટલે ખુશી થઈ પરંતુ મનુ તો કંઈ યોદ્ધા યોદ્ધા વગર સ્ત્રીધો માની પાસે ગયો અને તેણે માનું નાક કાપી આપું હોઠો હાહાકાર કરવા લાગ્યા ત્યારે તેણે કહ્યું કે મારા મા હાલ ઘવામાં કારણભૂત તો મારી મા છે મારી માએ અને યોદ્ધાના કામમાં યાજારી આપી અને ઉત્તેજન આપ્યું છે કહી અને રાક્યા નહિ કહી અને યોદ્ધામાં પાપ છે, જોમ જમળવું નથી જોટલે શુનો મારી માનો છે નહિતર આવ મારી મા ક્યા ન થાત.'

ભાગદોમાં નાનપણથી, એ કુલ શારે પટે છે અને ભાગે મોટી વયમાં જતા નથી, કોઈ મા-માયો અને વડીલોએ સમજવું જરૂરી છે કે, નાનપણથી જ ભાગદો પ્રત્યે પૂતું લગ્ય આપવું જોઈએ નહિ તો અતે પરનાવાનો પાર નહિ રહે

માને મોટા ભાગના મા આપો અને વડીલો છોડા છોડીએ. અગે ઘણી ફરીવારો કરે છે પણ તેવું મૂળ ક્યા છે ? તે ભણતા નથી કુમકુ બાક વાળીએ તેમ રહે.

ઘડિયાળ જૂઠી છે

એક વિદ્યાર્થીએ જ્યારે પોતાની ઘડિયાળ તરફ નજર કરી ત્યારે તેને ખબર પડી કે, શાળાનો વખત થઈ ગયો છે. ઝટપટ કપડાં પહેરીને તે શાળાએ પહોંચ્યો, પણ શાળા તો અડધો કલાક પહેલાં જ શરૂ થઈ ગઈ હતી.

મોડા આવવા માટે શિક્ષકે વિદ્યાર્થીને બે તમાચા લખાવી દીધા અને ઉપરથી ખાઠ આના ઠાંઠ કર્યો. વિદ્યાર્થી તો ચકિત થઈ ગયો. ‘આમ કેમ? હું ઘેરથી ઘડિયાળ જોઈને નીકળ્યો છું. અને ખરાબર સમયે આંચો છું.’ શાળાની ઘડિયાળ સામે જ્યારે નજર કરી ત્યારે તેને ખબર પડી કે પોતાના ઘરની ઘડિયાળમાં ને શાળાની ઘડિયાળમાં ખરોબર અડધો કલાકનો ફરક છે.’

શિક્ષકે પૂછ્યું : ‘આજે આટલો મોડો કેમ આંચો?’ ત્યારે તે વિદ્યાર્થી ભાલી ઉઠ્યો, ‘સાહેબ ! મારો વાંક નથી, મારી ઘડિયાળ જૂઠી છે.’

શિક્ષકે કહ્યું ‘એમ ! તારી શ્રદ્ધાળુ બૂટી છે ?’ આ વાત શ્યામભાઈએ સંપૂર્ણ વિદ્યાર્થીઓને ઉદ્દેશીને કહ્યું કે ભૂલો વિદ્યાર્થીઓ ! આ વિદ્યાર્થીની શ્રદ્ધાળુ બૂટી હોવાથી તેને માર ખાવો, મર્યો જાવો જાઠ જાના કંઠના બરવા પડ્યા ત્યારે માણસ બહુ મોઢે તો કેટલું દુઃખાન ધામ’ શ્રદ્ધાળુ તો જઈ છે જ્યારે માણસ જેવો માણસ બહુ મોઢે તો કેવો અનય મચી જાય ? માટે આમાંથી આપણે એ શિખા મળે તેવાની છે કે, બહુ ન બોલતાં સત્ય જ બોલવું એકલો ‘સત્યમેવ જયતે’—‘સત્યનો હિંમત જય છે’

શાળા ઉપરથી કંઈ નામ આજ કંઈક—લાખો વપ ધર્મા છતાં જુલુ જુલુ નથી, તેનું કારણ એક જ છે કે તેઓ સત્યવાદી હતા, સત્યને માટે ક્ષમસ્વ અલિહાન આપનારા હતા એમ તેના અંકે પડ્યા છતાં તેમણે પોતાની ટેક ન છોડી તે ન જ છોડી

સત્યવાદી મહાત્મા અહીંના વિદ્યાર્થીઓને અને તે પ્રતિષ્ઠિત તરીકે પદાધ છે

બહુ બોલવાથી મુખ અપવિત્ર અને તે કોઈનું એક બોજન ખાતાં આપણને કેવી ચીનરી આવે છે ? કેવી ધૂણા ઉત્પન્ન થાય છે ? કોઈ જુલુ મુખમાં નાખી દે તો તેની સાથે આપણે બારે લહાઈ કરવા તિયાર થઈ જઈએ છીએ, ત્યારે એને એક બોજન મુખમાં નાખવું અમરું નથી, તેને બહુ બોલવું કેમ પસંદ પડતું હશે ? આજે તો આપણે વાત-વાતમાં બહુ ઈંદીએ છીએ અને બીજાને ઉત્તરીએ છીએ, કારણ

કે આપણને પાપનો ડર નથી. અરે ! ત્યાં સુધી આમાને કહીએ છીએ કે, ‘ખરેખર, હું સાચું જ બોલું છું, પરમાત્માના સોગન.’ પણી બલે હડહડતું જૂઠું હોય, આપણે પરમાત્માના સોગન ખાવા તૈયાર થઈએ છીએ, પણ બાયડીના સોગન નથી ખાતા, છોકરાના સોગન નથી ખાતા, ઠારણ અંકરથી સમજાવે છીએ કે, આપણે હડહડતું જૂઠું બોલીએ છીએ, જોટલે બાયડી-છોકરાના સોગન ખાઈએ અને બાયડી બીમાર પડે કે છોકરો મરી જાય તો ? ધર્મ કે પરમાત્માના સોગન ખાવાથી ધર્મ કંઈ થોડો જ બિમાર પડવાનો છે ? પરમાત્મા થોડો જ બિમાર પડવાના છે. કેટલી બધી અજ્ઞાનતા ! એક કીડી મરી જાય તો આપણને દુઃખ થાય છે. કે, અરે ! મારાથી કીડી મરી ગઈ !’ પણ જૂઠું બોલવાનો કદી પસ્તાવો થાય છે ! જેમ હિંસક મનુષ્ય દુર્મતિમાં જાય છે, તેવી જ રીતે જૂઠું બોલનાર પણ નરકમતિના મહેમાન બને છે, એ રખે જૂલતા ! વસુરાજનુ દષ્ટાંત પ્રસિદ્ધ છે, તેઓ જૂઠું બોલવાથી સાતમી નરકે પહોંચી ગયા, કે જ્યાં અસંખ્યાત વધે સુધી આત્માને ભયંકર યાતનાઓ ભોગવવી પડે છે, માટે સાચુ બોલો, પ્રિય બોલો અને બીજાને હિતકારી બોલો. બહુ બકવાદ ન કરો. વચનની કિંમત છે, જેમ તેમ ફેંકે ન શકો.

સત્યમેવ જયતે ॥

જિંદગી નકામી ગઈ

તે જમાનાની વાત છે, જ્યારે દેશમાં રીઝવાની યજ્ઞમાં ઘઈ નહોતી, પરંતુ કુશળ નાવિકો નાવમાં બેસાડી ઉનાડુએને એવે પાર સદી અલાભવ પહોંચાડતા હતા.

એક અમેજ વિદ્યાવતથી નાવમાં બેઠી આ તરફ જાવી રહી હતો. નાનિક ધણે અતુલની અને વૃદ્ધ હતો. બંને અરખી ઉમરના એટલે ૫૨૨૫૨ વાતોના તથાકા મારવા લાગ્યા. અમેજને તૂટીફૂટી શુભસાવી-દિન્દીલાયા આવડતી હતી.

અમેજ ધણે વિદ્વાન હતો, તેણે ખજોળ-ખૂજોળ અને સાયન્સના અભ્યાસમાં જ સારી એવી જિંદગી પૂરી કરી હતી તેને પોતાની વિદ્યાનું અભિમાન હતું તે બેમ સમજતો હતો કે આડુ છવન સાથે છે.

વાતમાં વાત નીકળતાં અમેજે નાવિકને પ્રશ્ન કર્યો :
‘કેમ ? અરવા ! કેમ ખૂજોળ-ખૂજોળ બણે છે ?’

નાવિકે જવાબ આપ્યો. સાહેબ ! ખૂજોળ કેને કહેવાય તે હું બુઝતો નથી’ અમેજે કહ્યું ‘અરવા !

બૂગોળ કોને કહેવાય તેની મેં તને ગમ નથી ? જ તારા ૨૫ વર્ષ પાણીમાં ગયાં.'

અંગ્રેજે પોતાની મેળે એવું નક્કી કર્યું હતું કે, '૨૫ વર્ષ બૂગોળના અભ્યાસમાં ગાળવા, ૨૫ વર્ષ ખગોળનો અભ્યાસ કરવો અને ૨૫ વર્ષ સુધી સાયન્સનો અભ્યાસ કરવો.' એ હિસાબે તેણે ૭૫ વર્ષ ત્રણેય વિદ્યાના અભ્યાસમાં ગાળ્યા હતા, અને પ્રખર વિદ્વાન બન્યો હતો, માટે જ તેણે નાવિકને આ પ્રમાણે કહ્યું.

નાવિક મનમાં જ બબડ્યો : ઠીક લાઈ મારા પચીસ વર્ષ પાણીમાં.'

અંગ્રેજે કહ્યું : 'જો બૂગોળ એટલે પૃથ્વીનું જ્ઞાન. કેટલા દેશો છે, કંઈ કંઈ દિશામાં કયો દેશ આવેલો. વગેરે-વગેરે.'

અંગ્રેજે ફરી નાવિકને પ્રશ્ન કર્યો : 'અલ્યા ! કંઈ ખગોળનું જ્ઞાન છે ?'

સાહેબ ! ખગોળ તો મેં ખાધી જ નથી. એ કંઈ નવી જ વસ્તુ લાગે છે.' નાવિક બોલ્યો.

અલ્યા બેવકૂફ ! ખગોળ કંઈ ખાવાની વસ્તુ નથી. ખગોળ એટલે આકાશનું જ્ઞાન. અહો, નક્ષત્રો, તારાઓ વગેરે જ્યોતિષચક્રનું જ્ઞાન એને ખગોળવિદ્યા કહેવામાં આવે છે.'

'હં...સમજ્યો, હું તો એટલું જાણુ છું કે, ઉત્તર દિશામાં ધ્રુવનો તારો હોય છે, તેના ઉપરથી ઉત્તર દિશાનો

અંગ્રેજ મનમાં જ મતઠાતો હતો. તેના ધમડમે પાર ન હતો. તેના હિસાબે બીચારા નાવિકની જિંદગી પાણીમાં ગઈ હતી, એવામાં આગરમાં તોફાન જાયું. મોટા મોટા તરંગો ઊછળવા લાગ્યાં. નાવ ઊંચી-નીચી થવા લાગી. લય વઢ્યો. નાવિક કચ્છર કસી તૈયાર થયો. નાવિકને ખાતરી થઈ કે ‘આ લય’કર તોફાનમાંથી પાર ઉતરવું અઘડું છે.’

તરત જ નાવિકે અંગ્રેજને સાવચેત કયો : સાહેબ ! તૈયાર થઈ જાવ, નાવ તોફાને ચઢી છે.’ અને તેણે ધીરે રહીને પૂછ્યું. :

‘સાહેબ ! તરતા આવડે છે ? તરવાની કળા શીખ્યા છો ? મૂકો પડતું, નહિ તો મુખા જ સમજો.’

નાવિકની વાત સાંભળી અંગ્રેજ ઢીઢોઢસ થઈ ગયો, એટલું નૂર ઉતરી ગયું, તેજ ઊડી ગયું. તેણે કહ્યું : ભાઈ ! મને તરતાં તો નથી આવડતું.’

નાવિક બોલ્યો : શું કહો છો ? તમને તરતાં નથી આવડતું ? મારા તો ૭૫ વર્ષ પાણીમાં ગયાં પણ તમારી આખી જિંદગી પાણીમાં જશે. કંઈ સમજાય છે ?

અને, નાવ ઊંધી વળી. નાવિક ચાલાક હતો એટલે લાકડાનું પાટિયું પકડીને તરવા લાગ્યો અને ધીમે ધીમે તે સામે પાર પહોંચી ગયો, જ્યારે અંગ્રેજ હંમેશના માટે પાણીમાં ડૂબી ગયો.

પ્રિય વાંચકો ! સમજી શક્યા હશે કે, આ લોકની વિદ્યામાં તમે મમે તેટલા પારંગત બનો, પ્રકાંડ વિદ્વાન બનો,

શાંત કરતી હોય, અને હંમેશને માટે સુખી કરતી હોય, બાકી
 બીજું ઘોર અજ્ઞાન છે. ઘોર અજ્ઞાન અવસ્થાને હીધે અનાદિ
 કાળથી આ આત્મા દુર્ગતિનાં દુર્ગો પામતો ભવાટવીમાં
 લપ્તો રહ્યો છે, માટે જ અવ્યવજ્ઞાન અને મિથ્યાજ્ઞાન એવા
 ભેદો પાડવામાં આવ્યા છે. ભૌતિક જ્ઞાન એ મિથ્યાજ્ઞાન છે.
 જન્મ-મરણની પરંપરાને વધારનાર છે, ત્યારે ધર્મનું જ્ઞાન-
 આત્મવિકાસ સાધનારું જ્ઞાન છે, અને એ અંતરના હિલકાને
 ઝળહળતું રાખનાર છે, ભવ-દુઃખકાને દૂર કરનાર છે, અને
 સાચી શાંતિ, સાચું સુખ અને આત્માની સાચી અવસ્થાને
 પ્રાપ્ત કરાવનાર છે. એવું એવામાં આવ્યું છે કે ભૌતિકજ્ઞાન
 આત્માને ધમંડી બનાવે છે, સ્વચ્છંદી બનાવે છે, ધર્મ-કર્મથી
 વિમુખ રાખે છે અને સ્વચ્છંદી રીતે મહાભવાતું શીખવે છે.
 તેથી જ ‘આ લોક મીઠા તો પરલોક કાણે દીઠા?’ એવા
 વચનો એમનાં મુખમાંથી વારંવાર નીકળે છે. એકની વાત
 તો એ છે કે-આ જ્ઞાન મેળવનારાઓ જેની તેની ઠેકડી કરવામાં
 મજા માને છે, કારણ કે તેમનું મગજ ખૂબ જ તુમાખી
 હોય છે, ધમંડનો પાર હોતો નથી, લજ્જા-શરમ અને મર્યાદા
 જેવી ચીજને પણ આ વર્ગ દોરાણે મૂકી થથેચ્છ વિહરે
 છે, દેવ, શુરુ અને ધર્મ જેવા ઊચ્ચ, તરવોને હમ્મમ
 કહીને ઊભો રહે છે, માતા-પિતાને ધમકી આપે છે, સ્ત્રી
 એટલે પરમેશ્વર, સ્ત્રી એટલે સર્વસ્વ, અને સ્વર્ગની દેવ
 જેવી માને છે, એના પગ ચાંપવામાં એને શરમ નથી આવતી,
 એના ચરણોમાં આળોટવામાં એ બે-શરમ બને છે, શરમ આવે
 છે માતા-પિતાની સેવા કરવામાં, બાપને બાપ કહેવામાં થું

છે. પોતિસીથી વાત કરનારા ડાઘા અને મઠાપુરૂષમાં પ્રવે છે. ઉપર ઉપરની વાતોના તડાકા મારી પ્લેટફોર્મ ગજવતારા જાણે પયગંબરના અવતાર જેવા લાગે છે.

જે સદ્ગુરુઓ ભવસાગરથી તરવાનો સાચો રાહ બતાવે છે, આત્માનો વાસ્તવિક ખજાનો પ્રગટ કરવાનો ઉપાય બતાવે છે, સંસારથી પર છે, જગતને ઉદ્ધારે. સાચો રાહ દર્શાવે છે, જેઓ સંસારથી અલિપ્ત રહી, સંસારથી મુક્ત બનવાનો સન્માર્ગ દર્શાવે છે, એવા સાચા ધર્મગુરુઓની, સાચા ત્યાગી તપસ્વી મહાત્માઓની વાતો આ ભૌતિકવાદીઓની અમતી નથી. તેઓ કહે છે કે અમારા ગુરુઓ અમારા સંસારના કાયદામાં રસ લે, અમારા વ્યવહારમાં, અમારા વ્યાવહારિક શિક્ષણમાં અને અમારું પેટ ભરવાના સાધનોમાં મદદ કરે એવા ધર્મ ગુરુઓ અમારે જોઈએ છે. તીર્થંકરદેવોએ- મહાજ્ઞાનીઓએ-પૂર્વાચાર્યોએ જે જ્ઞાન, શીલ, તપ અને ભાવની વ્યાખ્યા કરી છે, તે એમને નાપસંદ છે. એમની જ્ઞાનની વ્યાખ્યા મનગમતી છે, છ હાથના ખાડામાંથી પાણી કાઢી સો હાથના ખાડામાં પાછું નાખવું એટલે પાપવ્યાપારથી કમાયેલી લક્ષ્મી પાપમાં ખસી જાય અને પાપમાં ખસી જાય છતાં તેને પાપ ન માનવું, એ જ જાણે સાચો ધર્મ છે એમ તેઓ જગતને ઢાલ પીટીને કહે છે અને એવું કરનાર માણસોને ક્રાંતિકારી તરીકે ઓળખાવે છે ! આ કેટલું બધું અજ્ઞાન છે ! ખરેખર જગત અવળા માર્ગે જઈ રહ્યું છે. ભૌતિકવાદની અસરમાં ગળાખૂડ રૂખી ગયું છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જ્ઞાને કૂવે લાંબ પડી છે, કૂવામાં લાંબ પડે એટલે એ

માંથી એકેય નહિ લગાવે એ ખ્યાલ ગળજો. પાપનું મયંકર
પરિણામ આવશે ત્યાં હાય-વોગ થયે" નહિ ચાલે, ત્યાં તો
જોપરી રંગાઈ જશે. હાડકાના ચૂસ થશે. એક ભે વર્ષ
નહિ, દબાર-લાખ નહિ પણ અસંખ્યાત વધે સુધી દુર્ગતિના
મહેમાન બનશે. તમારા માટે દુઃખની મહાન ઘોર જોહાશે.

સાચી વસ્તુ પાછળ ભલે આંખ-મીંચામણા કરી દેશે.
અત્યંતે ભલે છુપાવે, માન-સ્વમાની ખાતર, કૂંડોના હારની
ખાતર, આ લોકમાં પૂજવાની ખાતર, ભે શબ્દોની ખાતર
જીવનને ધૂળમાં ન મેળવે. જીવન ચંચળ છે. લક્ષ્મી અસ્થિર
છે, વેસવો વીજળીના ચમકારા સમા છે સ્વજન-પરિવાર
સ્વાર્થી છે, જગત સ્વાર્થી છે. કંઈક ચતકાથી કરી દેશે.
હીન અનાયનો ઉદ્ધાર કરે, સુપાત્રમાં લક્ષ્મીનો સદ્ગુણ કરે.
સુદેવ, સુશુરુ અને સુધર્મને પીછાણે, સિદ્ધાંતને પીછાણે,
સિદ્ધાંતના રહસ્યને સમજે વાહ-વાહમાં ન પડે, કાંઈની
જાંચોમાં ન પડે, કાંઈની નિંદામાં ન પડે. ગુણીની પ્રશંસા
કરે, અવગુણી પ્રતિ તિરસ્કાર ન હાખવે, પણ મધ્યસ્થ રહે,
દુઃખીના દુઃખ દૂર કરે, ભલું કરતાં શીખે, કાંઈના ખૂશમાં
ન પડે; વાણીપ્રવાહને વગર વિચારે વહેતો ન મૂકે એમાં
જ જીવનની ધન્યતા છે.

આશા હતી કે 'મારો સુમન મોટો થશે, મને નિર્ભર થશે', આશા અમર છે સુમન બાળુવામાં આગળ વધ્યો. સાથે ખર્ચ પણ વધ્યું શાળાની ફી ભરવી, રોજ-બરોજ નવાં નવાં પુસ્તકો ખરીદવાં. અને અપ દે હેટ પોશાકમાં રૂઢે જવું. પરંતુ માતા મહેનત મજૂરી કરી બીજાની બરકાત કરી ભેષતા પૈસા ભેગા કરતી હતી. રાત કે દિવસ એ ભેળેતી ન હતી 'બસ મારો દીકરો ભણે, આગળ વધે અને મારી ફૂંખ અજવાળે' એ જ એના ઠાંડ હતો. 'થોડો સમય મને પરિશ્રમ પડશે; બીજાના બાણી ઘસવાં પડશે; મજૂરી કરવી પડશે, પણ મારો સુમન તૈયાર થઈ જશે.' એ એની મોટી આશા હતી. 'ઘેર વહુ આવશે. હું સાસુ બનીશ, છોકરો ને વહુ મારી સેવા કરશે, અને હું નિર્ભર રોટલો ખાઈશ.' આમ અનેક વિચારોની પરંપરા ચલાવતી અને આશાઓનાં ઘર ચણતી તે પોતાના દિવસો પસાર કરતી હતી.

સુમન મેટ્રિક પાસ થયો. પછી ડોક્ટર થવાની પરીક્ષા પાસ કરી ડોક્ટર બન્યો. માતાને થયું; 'બસ, મારા હું ખતા હોડાડા ગયા. હવે તો હું સુખે રહીશ.' માતાએ મારી રૂપાળી કન્યા સાથે સુમનનાં લગ્ન કર્યાં. સુમન પરણ્યો. માની ઉંમર આઘેડ વયની હતી. સરીરે કરચલીઓ વળી ગઈ હતી. હવે એનાથી મહેનત-મજૂરી કંઈ જ બને એવું ન હતું; આજ સુધીની જિંદગી મહેનત-મજૂરી કરી, પરસેવાના પાણી ઉતારી, યૌવનનું નૂર ગુમાવી દીધું હતું. સુમનને સુટ-બુટ વગેરેથી અપ દે હેટ થઈને ફરવું મમતું

લાલપીળી થતી હતી. જોટલે સુમન તેનાથી થરથરતો હતો. રજો તે રિસાઈ લાય જોવી વીકને લીધે તે વાતવાતમાં I am very sorry (આઈ લેમ વેરી સોરી) કહીને ઊભો રહેતો હતો. ટૂંકમાં નિર્મળા જેમ નચાવે તેમ તે નાચતો હતો. નિર્મળાને તો નિત્ય નવી સાડી ભેંજી, પછી બહે તે અમે તેટલી કિંમતની કેમ ન હોય. સાથે લેડીવોચ ભેંજી, માતીની બંધકો અને માતીનો હાર ભેંજી અને ફેશનેબલ જોરિંગો પણ ભેંજી. નિર્મળાનો ટાપટીપનો ખર્ચો રસોડા ખર્ચ કરતાં પણ વધી જતો.

સુમન હોશિયાર ડોક્ટર હતો, જોટલે ઠીકઠીક કમાણી થતી હતી પરંતુ પોતે શોખીન હતો. નવા બુટ, નવા સુટ અને મોલશોખની ચીજો વસાવવામાં તેની કમાણીનો ઘણો ભાગ ખર્ચાઈ જતો, પરંતુ વાત જોટલેથી અટકી ન હતી. ઘરને લેઇટેસ્ટ ડીઝાઇનના ફર્નીચરથી શણગારવા માટે તથા ઝાઝમણ શખવા માટે તેણે બે-ચાર હલ્લરનું હેતુ પણ કરી નાખ્યું હતું.

નિર્મળા તો હંમેશાં પતિની પાછળ જ પડી હતી પણ નવી આવેલી જોટલે જોતા મનોરથ મહેરજાનને પૂરા કરવા જ પડતા હતા. સુમન નિર્મળા પાસે જોવી રીતે રહેતો કે બધું મીની પાસે ઉંદર.

ધીરે ધીરે નિર્મળાએ ડોક્ટરના કાન ફૂંકવા માંડ્યા. 'સાસુજી તો આવા છે, તેવા છે, મારાથી તો આ ઘરમાં નહિ રહેવાય' 'હહેવાય નહિ અને રહેવાય નહિ' જોવી સ્થિતિ છે. અને તો જેમ જ થાય છે કે ઘાસલેટ છાંટીને બળી મરું. હામ ?

અને ધનતું કામ ચલાવતી હતી. એણે પોતાના છોકરા પાસે આજ સુધી વહુની એક પણ ફરિયાદ નહોતી કરી. એ સમજતી હતી કે, 'હોય જરૂર છે, નવા જન્માનાના ઉછરેલાં એટલે સ્વાભાવિક સ્વછંદતા અને સ્વતંત્રતા હોય, ચાલે....ચાલે ત્યાં સુધી ચલાવો !'

કેટકેટલી વાતોને તો સાસુ મળી જતી હતી. એનાથી નહોતું જોયું જતું, છતાંય દુહાને પત્થર કરી બધુંય નભાવ્યું જતી હતી. બલે જેવું તેવું ખાવાને આપે. ગમે તેમ બમડે, છતાં સાસુ તો સાસુ જ હતી.

સુમનનો પારો છ ડીઝી ચઢી ગયો હતો, એ તો અંદર અગ્નિજ્વાળાની જેમ બળૂકતો હતો, 'મારી પ્રિયતમાને દુઃખ ? એ કેમ સહન થાય ?'

એણે એ કદી નથી વિચાર્યું કે 'માતાતું શું ! મારી માતાને સુખ છે કે દુઃખ છે ? લાવ એની ખબર લઈ.' તેણે બહારથી આવીને માનો ચોટલો પકડ્યો અને બબડ્યો : 'શંક તમે શરમ નથી આવતી ? ફૂલ જેવી નિર્મળાને તું દુઃખ આપે છે ?' પુત્રનો પોતાની મામે આવો બવહાર જોઈ મોતાની આંતરડી કકળી ઉઠી. મામ છતાં તેણે ધીમેથી કહ્યું :

'બલે ખેટા ! તું'ને તારી વહુ બંને સુખે રહો, હું' આ ચાલી !' એમ કહેતી અશ્રુ ઢાળતી માતા ત્યાંથી વિદાઈ થઈ. કોઈ ઝોળખીતા પાસેથી થોડી રકમ માંગી લઈ તેણે એક ઘર લાડે લીધું, તે જેમ તેમ કરીમે શુજ્જાન ચલાવવા લાગી શરીર કથળી જવાથી પૂરી મજૂરી થતી નહોતી એટલે પેટને

કે ઘોર અંધારું કહેવું? આર્ય સંસ્કૃતિની ઘોળે ઠાઠે ઇતજત લૂંટાય છે. સારા સંસ્કાર અને સારા આચાર-વિચાર ગયા. રહેલીકરણી બગડી માનવી મોઠના નશામાં ચક્રવ્યૂર ખની ભાન ભૂલી ત્યાં ત્યાં ભટકે છે. ધ્યાનત છે એ જિંદગીને ફીટકાર છે એ જીવનને, કે જે જીવનમાં ધર્મ નથી, જેમાં વિનય વિવેક નથી, જેમાં કિતાકિતનો, લક્ષ્યાભિક્ષનો, પેચાપેચનો સારાસારનો કે શું મોલવું કે શું ન મોલવું એનો વિવેક નથી.

એક વખત સુમનની માતા બિમાર પડી. લૂખું-સૂકું ખાવાથી અને કટાણે મહેનત કરવાથી શરીર ખૂબ જ શિથિલ થઈ ગયું હતું. ઠાઠ નબળું પડ્યું હતું, ચાલવાની શક્તિ રહી નહોતી. એ છેક જ અચક્ષત થઈ ગઈ હતી. તે દવાની ખાટલી લઈ દવા લેતા ચાટે....ધીમે ધીમે દવાખાના તરફ ગઈ તેને થયું કે, 'દવાના પૈસા તો છે નહિ, બીજા ડોક્ટર મફત દવા નહિ આપે, માટે છોડશો ડોક્ટર છે તેની પાસે જાઉં તો પૈસા નહિ માંગે.' તે હાંફતી-હાંફતી માંડ-માંડ દવાખાને પહોંચી.

ડોક્ટર કળી ગયો. 'મા આવી છે.' એની ફરજ હતી માની આગતા-રવાગતા કરવાની અને રીતસર બટ તપાસી દવા આપવાની. પણ એ લણેલા, અર બણેલા નહિ પણ માન ભૂલેલાને આવો વિવેક ક્યાંથી લગે? એ બિચારી બીજા દર્દીઓની જેમ એક બાળુ બેસી ગઈ.

ડોક્ટર કમસર સોને તપાસતો હતો. કલાક પછી માનો

નાખી પોતાનું કામ કરી રહ્યા છે. બીજાનું 'જીવું' કરવાની અને માટી માટી વાતો કરનાર જ એન કેન પ્રત્યેક પોતાના બિસ્સા ભરી રહ્યા છે. આધુનિક માનવી કયા જાંઘને અટકશે એ કળી શકાય તેમ નથી.

સુમનની માતા વિચારના ચક્કરમાં પડી. પોતાના પુત્ર ડૉક્ટરે જ્યારે દવાનું બિલ માગ્યું ત્યારે તો તેણે દિલ ખળબળી ઊઠ્યું.

માતાએ કહ્યું:-ડૉક્ટર ! ઘેર જાંઘને દવાનું બિલ મોકલી આપું છું. એમ કહી તે ચાલતી થઈ, ઘેર જઈ લાંબા કામળ ઉપર એણે બીલ તૈયાર કર્યું. અમે કાપલી ઉપર લખ્યું કે-બેટા ! તારી દવાના પૈસા કાપીને માડું નીચેનું બીલ જલ્દી મોકલી આપજે.

રૂા. ૧૦૦૦૦ તને નવ સહિના ગભાંમાં રાખ્યો તેના.

રૂા. ૧૦૦૦૦ તને અમેક કપ્પ સહન કરી જન્મ આપ્યો તેના.

રૂા. ૧૦૦૦૦ તને વધે સુધી નહવડાંયો, ઘોવડાંયો, રતન પાન કરાંયું, નાલેથી માટો કથી, તારી સેવાચારી કરી, મજૂરી કરી, ફળણી કળી તને બાણાંયો તેના

.....

રૂા. ૩૦૦૦૦

સુમન પાસે માતાના બિલનું કામળીયું ગયું. સુમન બિલ લેતાં જ ચમકી ઊઠ્યો. એણે કાન પકડ્યા. ખરે જ હું જૂલ્યો ! હું કેવો અધમ છું ? મને મારી માતા પાસે દવાના પૈસા માંગતા પણ અરમ ન આવી ? મારી કેળવણી

આધુનિક કેળવણી આપતો, બારીકાઈથી જરા હિસાબ કાઢશે તો ખબર પડશે કે, આજે સમાજના પંચે તૈયાર થયેલ ટાકટરો, સોલિસિટરો કે જોવા જ ડિગ્રીધરોએ સમાજનું શું ઉકાળ્યું ? ધર્મનું રક્ષણ કરવામાં કેટલો ભાગ લાગ્યો ! ક્રિયાકારિમાં કેટલા ઝુક્યા ? કેટલા તત્કારી બન્યા ? કેટલા સાચા શ્રાવક બન્યા ? કેટલા પરોપકારી નીકળ્યા ? કેટલી દાનશાળાઓ ખોલી ? અને કેટલા દીન-દુઃખીના ઉદ્ધાર કર્યા ? જોમને લણાવીને આપણે ઘરમાં ભૂત ઘાલ્યું છે કે ખીજું કંઈ ? જો બણેલા જ ધર્મના વિરોધી બન્યા. જો બણેલા 'દેવદ્રોણની શી જરૂર છે ?' જોમ કહેવા લાગ્યા, ને બણેલા જ્યાં ત્યાં ડબલગીરી ઊભી કરવા લાગ્યા, જો બણતરથી સમાજનો ને ધર્મનો કંઈ ઉદ્ધાર થયો નથી.

આજે હબરો માતા-પિતાના મુખેથી આપણને સાંભળવા મળે છે કે છોકરા અમારું માનતા નથી, દેવની ઠેકડી કરે છે, તપસ્થાની હાંસી કરે છે, ગુરુની વાતોને હરખમ કહે છે. 'શાસ્ત્રો તો ટાઢા પહોરતા મર્યા છે.' જોમ બોલે છે. પૈસાના પાણી કરી જેને લણાવ્યા જો જ છોકરાઓની આજે આ દશા છે. તેઓ સામે થાય છે, માતા-પિતાને ધમકી આપે છે. બસ મોજ, શોખ, ખાલુ-પીલુ અને હરાશા ઢોરની આફક જ્યાં ત્યાં ભટકવું જો જોમનો ધંધો ઘઈ પડ્યો ન હોય !

જોમને સીનેમાના ખર્ચા, ટી-પાર્ટીના ખર્ચા, અખબારોના ખર્ચા, ફર્નાચરના ખર્ચા જોવા બધાં ખર્ચા સારા લાગે છે અને કોઈ ધર્મિય ઉદાર આત્મા ધર્મનાં લક્ષ્મીનો સંદેશ કરે જો ધૂમાડો લાગે છે, બિચારાની બુદ્ધિનો ધૂમાડો ઘઈ મથે

ઈલાચીકુમાર

સારા નિમિત્તો, સુંદર આદર્શો અને ઉચ્ચ આલંબનો જીવનમાં ફેંક ઘડી-પળે એવી ગજબની અસર કરી નાંખે છે કે આત્મા ક્ષણવારમાં પરમાત્મા બની જાય છે; માટે જ સંસારી આત્માઓને ડગલે મે પગલે સારા આલંબનોની જરૂર છે. આત્મા ક્ષટિક રત્ન જેવો છે, ક્ષટિક રત્નની પાસે જેવા રંગની વસ્તુ ધરવામાં આવે તેવા રંગનો તેમાં પ્રતિભાસ થાય છે. તેવી જ રીતે આત્મા જેવા નિમિત્તોમાં આવે છે, તેવા નિમિત્તોમાં તદ્રૂપ બની જાય છે; માટે જ કહેવાય છે કે “સંગ તેવો રંગ અને સોબત તેવી અસર.”

કૂરમાં કૂર ચંદ્રકૌશિક સર્પ પણ પ્રભુ મહાવીરના ભે શબ્દોમાં જાગી ઊઠે છે. દંઢપ્રહારી અને અભ્યુત્થાની જેવા હૃદયારા આત્માઓ પણ પરમપદને પામી ગયા છે. કાળા માથાનો માનવી શું ન કરી શકે? અધમ એ હંમેશનો અધમ નથી, પાપી એ હંમેશનો પાપી નથી. પલવારમાં આત્માનું પરિવર્તન થઈ જાય છે, માટે જ પાપી મા અધમ આત્મા પ્રત્યે તિરસ્કાર ન દાખવતા મધ્યસ્થભાવ રાખવા શાસ્ત્રકારો ફરમાવી રહ્યા છે.

ઈલાચીકુમારના જીવનમાં પણ આમ જ બન્યું છે. વાત ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે.

ઈલાચીકુમારને લુચ્ચાઓની ટોળીમાં રાખવામાં આવ્યો. ખુરી સોખત તરત આસર કરે છે. 'નંગ તેવો રંગ' એ કહેવત અનુસાર ઈલાચી સંસ્કારી હોવા છતાં અસંસ્કારીની જેમ જ્યાં ત્યાં લમવા લાગ્યો. તે એટલી હદ સુધી કે લણી વખત ભટકી ભટકી મોડી રાતે ઘરનાં બારણાં ખખડાવતો. માતા પિતા પણ કંટાળ્યા. પણ જા તો 'હાયનાં કયાં હેથે વાગ્યાં' જેવું બન્યું.

એક અસંસ્કારી વ્યક્તિ અને ખુરી સંગતમાં પડેલા પુત્રને સંસ્કારી બનાવવા માતા પિતા સારી સોખત કરાવે છે. ત્યારે અહીં એથી ઉત્કું જ બન્યું, જ્યારે એક સંસ્કારી બાળકને ખુદ માતા-પિતા ખુરી સંગતમાં જોડે છે, એ કેવું આશ્ચર્યજનક !

ઈલાચીના માતાપિતા ચિંતાતુર બન્યા. તેમને લાગે કે ખરેખર આપણે ઠીક ન કર્યું. પણ રાંડયા પછીનું કહાપર કામ ન આવે તેમ ઈલાચી હવે હાયથી મથે, હાયની વા ન રહી. એક વખત પછી બનાવ એ બન્યો કે એક પ્રસિદ્ધ નટકાર લાંબીકાર પોતાની રૂપરૂપના અંબાર સમી પુ' અને પરિવાર સાથે નગર બહાર લગભગ નાટક બજવી રહ્યો હતો. એનાં નાટકને નિરખવા હજારો નરનારીઓ ચોમરથી આવી ચઢ્યા હતા. ઈલાચીકુમાર આ લુચ્ચાઓની ટોળી સાથે ફરતો ફરતો ત્યાં આવી ચઢ્યો, નટ અને નટડીની અદ્ભુત કળાએ લોકોને અત્રમુગ્ધ બનાવી દીધા.

સૌ તાલીઓ પીટતા હતા: શું નટકારની કલા ! શું નટ

કુમારનું ચિત્ત પેલી નટડીમાં ચોંટ્યું છે, એને નટડી સાથે લગ્ન કરવા છે.

અરે ! શું બોલો છો ? એને નટડી સાથે લગ્ન કરવા છે ! આપણી સાતિમાં કયાં કન્યાનો ટોટો છે કે વળી નીચ નટડી સાથે લગ્ન કરીએ. સારા સારા શ્રીમંતોની વંશવંશાળી રૂપાળી કન્યાઓ ઘણી છે, ઘણાના કહેણ આવે છે. શેઠ પુત્રને કહ્યું તું કહે તો એક નહિ પણ આઠ કન્યાઓ પરજીવવા હું સમર્થ છું. ઉઠ-ઉઠ બેઠો યા આમ શું કરે છે ?

‘પિતાજી ! પરણીશ તો નટ પુત્રીને જ ! એ નટડીને જ ! મારે મન બીજી બધી ધૂળ બરાબર છે. એના વગર જીવન ફાક છે. બસ મારે તો નટડી સાથે લગ્ન કરવા છે. ‘ઘલાચી બાલ્યો.’

પિતા તો સાંભળીને આભા જ બની ગયા, કુમાર શું બોલી રહ્યો છે ? કયાં આપણી નાત-મત અને કયાં આ નીચ કુળની કન્યા ? આમ બેનો મેળ કેમ મળે ? એક તરફ શેઠને વ્યવહાર સતાવતો હતો, બીજી તરફ પુત્રની આ પ્રકારની અવકાશ સતાવતી હતી. હૃતસ્તટી હતો વ્યાઘ્રઃ । જેવી શેઠની કમ્પા થઈ. શેઠ વિચારમાં પડ્યા શું કરવું ? છોકરા માટે તેમ નથી. એકનો એક લાડકવાયો પુત્ર, એને હું થાય એ શેઠને મન ન ગમતી વાત હતી. પોતાના વિચારોમાં તે મજબૂત હતો. એના અંતરમાં નટડીના વિરહની આમ લાગુ હતી હતી. નટડી એ જ એને મન સર્વસ્વ હતું. નટડી દગરનો સંચાર એને મન આગ અને ઝેર સમી લાગતો હતો.

સાથે સંખંધ બાંધતાં મારી પુત્રી વટલાય, ભાતકુમાર ન
 યાય. શેઠ સાહેબ ! આ વાત પઠતી મૂંઝી બીલું ને કંઈ
 કામ હોય તે જણાવો, પરંતુ શેઠ એક ના બે ન થયા. તેમણે
 પોતાની મૂળ માંગણી જ આમળ ધરી. ત્યારે લંખીકાર નટે
 શેઠને કહ્યું, તે માટેની મારી શરત સાંભળી દેયો. 'શેઠ
 સાહેબ ! મારી પુત્રી સાથે બે તમારા પુત્રના લગ્ન કરવા
 જ હોય તો પુત્રને નટવિદ્યા શીખવી પડશે. નૃત્ય કરવું
 પડશે, જ્યાં ત્યાં જવું પડશે, ટાઢ તડકા વેઠવા પડશે,
 અને વેશવ વિલાસ છોડવા પડશે, બાલો તે માટે જો
 તૈયાર ? શેઠે ધલાચી તરફ નજર કરી.

શેઠ કંઈ બોલે તે પહેલાં જ ધલાચી બાલી બોલ્યો :
 'જેમ કહો તેમ કરવા હું તૈયાર છું.'

માનવી કામોંધ બની કેવાં કેવાં કામ કરવા તૈયાર
 થાય છે ! ધલાચી જ્ઞાન બૂલી કેવાં અધમ કામ કરવાની
 આજે હામ ભીડે છે.

નટે પુનઃ જણાવ્યું, શેઠે જી !- આ કન્યા પરણીને
 તમારે ઘેર નહિ આવે, તમારા છોકરાને ઘરજમાઈ થઈને
 રહેવું પડશે બાલો, છે કબૂલ ?' શેઠે કહ્યું : 'બાપા !
 સાત વાર કબૂલ.'

શેઠ સમજતા હતા કે છોકરો એકનો જ થાય તેમ
 નથી. બે નટડી નહિ પરણાવું તો આગમાં પડી બળી મરશે, અને
 એના પ્રાણ ચાલ્યા જશે, નટે વિશેષ ખુલાસો કરતાં કહ્યું :
 'શેઠજી ! સાથે બીજી વાત પણ જણાવી દઉં ! પુત્રી કંઈ
 રસ્તામાં નથી પડી. તમારો છોકરો નટવિદ્યામાં પ્રવિણ થશે.

ઈન્દ્રાણીના રૂપને મહાત કરે તેવી રૂપાળી નટડીએ હાલ હાથમાં લીધો. પગમાં ઘુઘરા બાંધ્યા. નાટક શરૂ થયું હોતો લોકો જમા થઈ ગયા. ઘડીક તલવારની ધાર ઉપર, ઘડીક ઉપે મસ્તકે, ઘડીક ખીલા ઉપર હુંટી ટેકવીને ઇલાચી નાચે છે. નટની અદ્ભુત કળા નિહાળતાં લોકો મુખમાં આંગળાં નાંખવાં માણ્યા. અરે શું ગજબ કળા ! આ તે કંઈ જાદુ છે કે મેક્સેરીઝમ ! નટકાર તો બારે કળાબાજ છે, અરે ? જુઓ, જુઓ, પેલી નટડી કેવી સુંદર નાચી રહી છે ! આવી તો રાજાની રાણીય નહિ હોય ! અગ્સરાને ચરમાવે તેવું એવું રૂપ છે. સૌ વિવિધ વાતો કરતા હતા. જય-જયના પોકારો કરતા હતા, અને ઉત્સાહમાં આવી તાળીઓ પીટતા હતા. આ રમત-આ ખેલ કંઈ નાનોસૂનો ન હતો. એક જ વાંસ ઉપર અદ્ધર માત્ર એના ખીલાના આધારે નાચવું આ તો જાન સાથેની રમત હતી. આવી અદ્ભુત કળા ને નાટક ભજવી ઇલાચી વાંસથી નીચે ઉતર્યો તેમાં પણ અજબ કળાના દર્શન થયા હતા, બન્ને પક્ષમાં પાવડીઓ પહેરી હતી. એક હાથમાં હાલ અને બીજા હાથમાં તલવાર ગ્રહી હતી આમ બિલકુલ નિરાધાર ચઢવું અને ઉતરવું એ તો ખરેખર લોકોને બારે આશ્ચર્ય પમાડે તેવું હતું. જરાક ચૂકે તો હાઠકાં જોખરાં.

ઇલાચી નીચે ઉતર્યો અને રાજા સિંહાસન પર બેઠો હતો ત્યાં મથો અને તેણે ઇનામ લેવા હાથ ધર્યો, લોકો તો તેને ઘરેણાં-ગાંઠા રૂપીઆ; પૈસા આપવા અધીરા અને તલપાપડ થઈ ગયા હતા. પણ જ્યાં સુધી મહારાજા હાન ન આવે ત્યાં

ઈન્દ્રાણીના રૂપને મહાત ઠરે તેવી રૂપાળી નટડીએ ઢાલ હાથમાં લીધો. પગમાં ઘુમરા બાંધ્યા. નાટક શરૂ થયું હતરો લોકો જમા થઈ ગયા. ઘડીક તલવારની ધાર ઉપર, ઘડીક ઉધે મસ્તકે, ઘડીક ખીલા ઉપર ડુંટી ટેકવીને ઇલાચી નાચે છે. નટની અફઘુત કળા નિહાળતાં લોકો મુખમાં આંગળાં નાંખવાં માણ્યા. અરે શું ગજબ કળા ! આ તે કંઈ ભદુ છે કે મેસ્મેરીઝમ ! નટકાર તો ભારે કળાખાજ છે. અરે ? જુઓ, જુઓ, પેલી નટડી કેવી સુંદર નાચી રહી છે ! આવી તો રાજની રાણીય નહિ હોય ! અપ્સરાને ચરમાવે તેવું એવું રૂપ છે. સૌ વિવિધ વાતો કરતા હતા. જય-જયના પોકારો કરતા હતા, અને ઉત્સાહમાં આવી તાળીઓ પીટતા હતા. આ રમત-આ જેલ કંઈ નાનોસૂનો ન હતો. એક જ વાંસ ઉપર અદ્ધર માત્ર એના ખીલાના આધારે નાચવું આ તો જાન સાથેની રમત હતી. આવી અફઘુત કળા ને નાટક બજવી ઇલાચી વાંસથી નીચે ઉતર્યો તેમાં પણ અજબ કળાના દર્શન થયા હતા, બન્ને પક્ષમાં પાવડીઓ પહેરી હતી. એક હાથમાં ઢાલ અને બીજા હાથમાં તલવાર ગ્રહી હતી આમ બિલકુલ નિરાધાર ચઢવું અને ઉતરવું એ તો ખરેખર લોકોને ભારે આશ્ચર્ય પમાડે તેવું હતું. જરાક ચૂકે તો હાઠકાં જોખરાં.

ઇલાચી નીચે ઉતર્યો અને રાજ સિંહાસન પર બેઠો હતો ત્યાં ગયો અને તેણે ઇનામ લેવા હાથ ખેંચી, લોકો તો તેને ઘરેણાં-ગાંઠા રૂપીઆ; પૈસા આપવા અધીરા અને તલપાપડ થઈ ગયા હતા. પણ જ્યાં સુધી મહારાજા ઠાન ન આવે ત્યાં

કંઈક ઠાળું છે, નહિ તો આવા અદ્ભુત ખેલ કરનારને કાન કેમ ન આપે? નટ પણ સમજી ગયો. નટડી વિચારે છે-ખરી કસોટીનો ચમચ છે નટ જો થાકી જશે તો બાજી બમરી જશે. તેણે ઇલાચીને ઉત્સાહ આપ્યો. આમ પાંચમી વાર ઇલાચી વાંસ ઉપર ચટ્યો રાત્રી મનમાં મલકાય છે. જરૂર નટ થાક્યો છે. આ વખતે તો પડી જ જશે અને નટડી મારા હાથમાં આવશે.

રાજમહેલની સામે જ એક શેઠની માટી હવેલી છે. વૈભવની તો જાણે છેાળો ઉછળી રહી છે. શેઠાણી ઘરમાં જોકલા હતા. નવયૌવના શેઠાણીના રૂપના શા વખાણ કરવા? જાણે સ્વર્ગની દેવી જ જોઈ હતો. ભરયૌવન, ઝીણાં ઝીણાં રેશમી વસ્ત્રોમાં સજ્જ શેઠાણીએ દૂરથી એક મુનિવરને લેધા. મુનિશ્રી ઘર ઘર ગોચરી ફની રહ્યા હતા. શેઠાણીએ વહોરવા માટે આમંત્રણ આપ્યું. પધારો ગુરુદેવ પધારો! અમારો આંગણ પાવન કરો, લાલ આપો.

મુનિશ્રીનું લલાટ ચમકી રહ્યું હતું. ચહેરા તેજ મારી રહ્યો હતો. વય યુવાન હતી. મુનિશ્રી શેઠાણીની વિનંતીને માન આપી લાલ આપવા માટે ત્યાં પધાર્યા. શેઠાણીએ વંદન કરી મુખશાતા પૂછી. હાથમાં મોઢકનો થાળ લીધો અને શેઠાણી મુનિશ્રીને વિનવવા લાગ્યા. ‘ગુરુદેવ! લાલ આપો

વાંસ ઉપરથી નાચતા-નાચતા ઇલાચીકુમારની દૃષ્ટિ સામે હવેલી ઉપર મઠ. તેણે દૂરથી ત્યાગી સાધુને નિહાળ્યા. શેઠાણી મોઢકનો થાળ લઈ વળી વળી, લળી લળી પ્રાર્થના કરી રહ્યા

નાચતા-નાચતા જો જરાક મળજ્યો-ચૂક્યો તો મારી શી દશા !
હાડકાના ચૂરેચૂરા ! નટડી જોને ઠેકાળે રહી જાય અને પરલોકમાં
આત્માની દુર્ગતિ થાય જો જુદી આમ વિચારતો વારંવાર
જો ત્યાગી મુનિની પ્રશંસા કરે છે, ચોતાને ધિછારે છે,
પશ્ચાતાપ કરે છે, અનિત્ય ભાવનામાં ચઢે છે, તનમય બની
જાય છે. ક્યારે હું આ પવિત્ર ચારિત્રમાર્ગ અંગીકાર કરી
મારા આત્માનું કલ્યાણ કરીશ ? જોવી ભાવધારાની અભિવૃદ્ધિ
થઈ રહી છે. નગરજનો નટનું નાટક નિહાળી આક્રીન થઈ
ગયા છે. રાજા સમજે છે કે હમણાં પડશે, નટડી સમજે છે,
બસ હવે વાર નથી. મારા પ્રાણપ્રિય ભરથારની આશા
ફળીભૂત થશે.

તેટલામાં તો બનાવ કંઈક જોર બન્યો. વાતાવરણે
જળમર પડેલો આદ્યો, વાંસ ઉપર નાચતા નાચતા અનિત્ય
ભાવના ભાવતા નટ ઇલાચીકુમાર ચાર ઘાતી કમંસો ચૂરો
કરી તત્ક્ષણ વાંસ ઉપર જ કેવળજ્ઞાન પામ્યા. વાંસ-વાંસ
મટી સુવર્ણમય સિંહાસન બની જાય છે, અને તે સિંહાસન
ઉપર કેવળી ભગવાન ઇલાચીકુમાર બેઠા છે.

દેવે! કેવળજ્ઞાનનો મહિમા કરવા આવ્યા આ શું ?
આ શું ? લોકો તો છક થઈ ગયા આ તે ઇન્દ્રજી !
કે બહુ ! ખરે જ આપણે શું જોઈ રહ્યા છીએ ? ચારે આ
ઇન્દ્રજી નથી, ત્યારે શું ઇલાચીકુમાર પરમાત્મા બન્યા !
લોકો તો ભારે આશ્ચર્ય પામ્યા, જય-જયના શુંજલરોટી
ગગન શુંજી ઉઠ્યું.

માટે જ કહ્યું છે કે-‘જીવનમાં અજબ ઘડી જોઈ આવે’

કોઈ નિહાળી રહ્યા હતા. કોઈ કંઈ કોઈ કંઈ એમ પરસ્પર સૌના મુખથી આવનવી વાતો ંહેતી થઈ રહી હતી.

હવે મહી નટડી. નટડીએ પણ વિચાર્યું : માથે જ મારા રૂપનો વાંક છે. હું આવી રૂપાળી છું. માટે જ આ મહારાજ અને આ ઈલાચી મારા રૂપમાં મોહાયા. પિછાર હો મારી ભત્રીએ અને મારા રૂપને ! મારા રૂપની ખાતર આ નટે ઘરઘાર ત્યજ્યાં અને લંગોટી વાળી છત્તુને લેખમ ખેડ્યું. શાળની ભાવના બગડી. આ બધામાં નિમિત્ત હું પોતે જ છું. હું જ ન હોત તો આમ ન બનત. બસ, આ સંસાર કારમો એવો લેવો છે. હું પણ એ પવિત્ર આદિત્યમાર્ગે સંચરી ક્યારે આત્મકલ્યાણ કરીશ ? પોતાના રૂપ ઉપર તિરસ્કાર છૂટવો. સંસાર એને કારાગૃહ લાગ્યો. સંસારની અસારતા વિચારતાં અને અનિત્ય ભાવનામાં લીન બનતાં તે જ પળે નટડીને પણ દેવજ્ઞાન થયું !

દેવજ્ઞાની ઇલાચીકુમારે અમોઘ દેશના આપી. પોતાનો પૂર્વભવ જણાવ્યો. નટડી સાથેનો પોતાનો પૂર્વનો સંબંધ અત્યાશના અતુલ્યનું કારણ હતો. માનવી એક નકલી નાટક નિહાળવા ખાતર પૈસા ખર્ચીને, ઉબગરા લેડીને દોડાદોડ કરે છે, પણ જન્મ-જન્મમાં આત્મા પોતે જ નાટક ભજવી રહ્યો છે, એ પોતાના નાટકને કેમ નિહાળતો નથી ? વગેરે વગરે દેશનારૂપ અમૃતનાં ગરણાં લહાવી શ્રોતાજીનાં હૃદય લીંબવી નાખ્યા. કેંક આત્માઓ સંસાર-સાગરની તરી સંગ

ભાવધર્મની પ્રધાનતા ઉપર શાસ્ત્રકારોએ આ દૃષ્ટિ

: ૮ :

હસવું અને રડવું

સુખ અને દુઃખ, જડ અને ચેતન, મઠતી અને પડતી, ઉદય અને અસ્ત, સંયોગ અને વિયોગ તથા જન્મ અને મરણની જેમ હાસ્ય અને રુદન, એ બે તરવે પશુ જન્મતમાં અનાદિ કાળથી વિદ્યમાન છે અને અનંતકાળ સુધી રહેવાના.

હાસ્ય અને રુદનની કહાણી પણ અજબ ગજબની છે. ક્ષણ ક્ષણમાં એ પોતાના ભાગ ભજવે છે.

હિંડોળામાં હીંચતો માનવી જેમ નીચે અને ઉંચે ચઢે છે, તેમ આ વિચિત્ર વિશ્વમાં એક ક્ષણે હાસ્ય તો બીજી ક્ષણે રુદન બેવામાં આવે છે. એક કવિ કહે છે—

કરમ તારી ગતિ ન્યારી, બધાંને તું નચાવે છે;
ઘડીમાં તું હસાવે છે, ઘડીમાં તું રડાવે છે..

આંસુના એ ટીપામાં કેટકેટલી ગજબની શક્તિ રહેલી છે? એક નાનું બચ્ચું કે જે હજી હમણાં જ જન્મ્યું છે, કંઈ જ સમજતું નથી, તેને જમારે ભૂખ લાગે છે, તમારે રુદન શરૂ કરે છે, જેથી માતા સમજી બચે છે કે બાળક ભૂખ્યું થયું છે. તરત જ તે પોતાનાં બચ્ચાને સ્તનપાન કરાવે છે. આમ

આંસુ ઢાળે છે; પોતાના પધારા પ્રિયતમ સ્નેહીનાં મૃત્યુથી માણસ
દુસકે દુસકે પોઠ મૂકીને રહે છે પણ આમ રડયે શું વળે ?

ચાલી ગયેલી વક્ત્રી કંઈ રડવાથી પાછી આવવાની
નથી, વક્ત્રી હતી ત્યારે તો દીન અનાયનો ઉદ્ધાર ન કયો,
કોઈનું બલુ ન કયું, સુપાત્રમાં અદ્યય ન કયો અને
હવે ત્યારે જો ચાલી ગઈ, ત્યારે પોઠ મૂકીએ જો કેટલી
અજ્ઞાનતા ! કેવી મૂઠતા !

ભૂલ થયા પછી રડવા કરતાં પહેલાં જ આપણે વિચાર
કરવો જોઈએ કે હું શું કરું છું ? આવું પરિણામ શું
આવશે ? માનવી પરિણામનો વિચાર કર્યા વગર જ જે
તે કરી નાંખે છે, અને પછી પસ્તાય છે, પણ રાંડયા પછીકું
ડહાપણ આ કામનું. ફરી જોવી બચાંકર ભૂલ ન થાય તે
સાટે ડગલે ને પગલે કાળજી રાખવી ઘટે, પ્રત્યેક કાર્ય ખૂબ
વિચાર પૂર્વક કરવું જોઈએ, જેથી પાછળથી દોવાનો વખત
ન આવે. પ્રિયજનના વિરોધમાં, સ્વજનના મૃત્યુમાં સાણસ
રહે છે. પણ મરેલ માનવી કંઈ દોવાથી પાછો ફરતો નથી. કાળ
અજ્ઞાનક આવે છે, સૌ કોઈને લઈ લાય છે, પછી ભલે તે
ખાળ હોય કે વૃદ્ધ હોય, જગતો હોય કે ભંધતો હોય, રાની
હોય કે અજ્ઞાની હોય, રાજા હોય કે રંક હોય, શ્રીમંત
હોય કે બીખારી હોય; સાટે માનવે હંમેશાં મહામૂલા દેવ
ફલ્લ માનવ જીવનને સફળ કરવા કટિબદ્ધ રહેવું જોઈએ,
સાવધ રહેવું જોઈએ. ધન, સાલ, મીઠકત, સાદ્યબી, બધું
અહીં મડી રહેશે. જેમ આ સ્નેહી મયા તેમ એક દિવસ

આંધ્રુ ઢાળે છે; પોતાના ખ્યાલ ગિચતમ રમેલીનાં મૃત્યુથી માણસ
ધ્રુસકે ધ્રુસકે પોક મૂકીને રહે છે પણ આમ રહેશે શું વળે ?

આલી ગયેલી લક્ષ્મી કંઈ રડવાથી પાછી આવવાની
નથી, લક્ષ્મી હતી ત્યારે તો હીન અનાથનો ઉદ્ધાર ન કયો,
કોઈનું બાલું ન કયું, સુખાનમાં સફળ્ય ન કયો અને
હવે ત્યારે જો આલી ગઈ, ત્યારે પોક મૂકીએ જો કેટલી
અજ્ઞાનતા ! કેવી મૂઢતા !

ભૂત થયા પછી રડવા કરતાં પહેલાં જ આપણે વિચાર
કરવો. જોઈએ કે હું શું કરું છું ? આનું પરિણામ શું
આવશે ? માનવી પરિણામનો વિચાર કયા વગર જ ન
તે કરી નાંખે છે, અને પછી પરતાય છે, પણ રાંડયા પછીઠું
ડહાપણુ આ કામનું. ફરી જોવી ભયંકર ભૂલ ન થાય તે
માટે હમણે ને પગલે કાળજી રાખવી ઘટે, પ્રત્યેક કાર્ય ખૂબ
વિચાર પૂર્વક કરવું જોઈએ, જેથી પાછળથી રોવાનો વખત
ન આવે. પ્રિયજનના વિધીઓમાં, સ્વજનના મૃત્યુમાં માણસ
રહે છે. પણ મરેલ માનવી કંઈ રોવાથી પાછો ફરતો નથી. કાળ
અત્યાનક આવે છે, સૌ કોઈને લઈ જાય છે, પછી ભલે તે
બાળ હોય કે વૃદ્ધ હોય, ભગતો હોય કે ભાંધતો હોય, જ્ઞાની
હોય કે અજ્ઞાની હોય, રાજા હોય કે રંક હોય, શ્રીમંત
હોય કે ભીખારી હોય; માટે માનવે હંમેશાં મહામૂલા દેવ
હૃલ્લ માનવ જીવનને સફળ કરવા કટિબદ્ધ રહેવું જોઈએ,
સાવધ રહેવું જોઈએ. ધન, માલ, સીલકત, સાદાળી, બધું
અહીં પડી રહેશે. જેમ આ રમેલી ગયા તેમ એક દિવસ

હૃદયમાં વેરાગ્ય જન્મે છે. પણ આવા પ્રસંગોમાં માણસને ધણુ ધણુ શીખવાનુ મળે છે. માણસ આવા પ્રસંગે ખૂબ ખૂબ ધડાચ છે.

એક રુઢન પાપને બંધાવે છે. ત્યારે એક રુઢન પાપને પળાળી નાળે છે.

આત્મા ત્યારે પોતાના પાપનો પશ્ચાતાપ કરે છે, નિજની ભૂલનો એકરાર કરે છે, અને સાચા હૃદયે પશ્ચાતાપ કરે છે. ત્યારે રુઢન કરતાં કરતાં પણ આત્મા કેવળજ્ઞાન મેળવી લે છે. એવું કે'ક રાજ મહારાજના જીવન પ્રસંગોમાં બનવા પામ્યું છે. ખંધક મહર્ષિની ચામડી ઊતરાવનાર અને ઝાંઝરિયા મુનિવરની ગરદન કપાવનાર રાજાઓના જીવનમાં આમ જ બન્યું છે, પશ્ચાતાપ કરતા અને અનિત્ય જીવનમાં ચઢતાં તેઓ કેવળજ્ઞાન પામ્યા છે.

આ થઈ રહવાની વાત.

(૨)

હવે જરા હસવા ઉપર દષ્ટિ કરીએ.

એક માણસ ખૂબ ધનાઢ્ય હતો. પણ પુણ્ય પરવારી ગયા એટલે લક્ષ્મી ચાલી મઇ. ત્યારે લક્ષ્મી ચાલી જાય છે ત્યારે માણસ ઢીલોઢળ બની જાય છે. નીચું મુખ કરી ચાલે છે.

આવા જ એક ભૂતપૂર્વ ધનીને નિહાળી, એક ધનાઢ્ય એની મશ્કરી કરે છે 'કેમ ? હવે નીચું જોવાનો વખત આવ્યો ને ? આમ જોલી એ નિર્ધનની સામે હસે છે....'

તારે ગર્વ ન કરે, રાજા રાવજુનું અભિમાન પણ ગળી ગયું,
માટે અભિમાન કરવું વૃથા છે.' કારણ કે—

સુખ વિતી તુજ વીતશે, ધીરે બાપુડિયા.'

જેવી અસારી દશા ચાલે છે તેવી જ એક દિવસ તમારી
દશા ચલાવી છે. એક દિવસ તમારી સામે પણ સૌ હસશે,
માટે આમ ના હસો ! (આ એક કવિની દૃષ્ટના છે.) મન,
ચત્તા અને ઐશ્વર્યની ખુમારીમાં ગર્વિષ્ઠ બની માનવી ઘોળે
દહાડે ઊંચી નજરે આકાશના તારા મણુવાની એટલા કરે છે
પણ એવટે જ્યારે એ ખાડામાં ગળડી પડે છે, ત્યારે એને
લાન આવે છે. ચઢતી અને પડતીનું ચક્ર પ્રતિપળે અભિમાન
ચાલે રહ્યું છે, આ વાતને ન ભૂલતાં.

એક તરફ સાધુસ જ્યારે આકૃતો અને દુઃખથી દુઃખી
બને છે, ત્યારે બીજાએ એની સામે હસે છે. કહ્યું છે કે :

આકૃત પડે જ્યારે શિરે, ત્યારે ભધા આધા ખસે,
જેરો પડી તે લોગવે, બીજા ઊંચા તાસા હસે.

મનુષ્ય પર આકૃત આવી પડે ત્યારે સગા સંબંધીઓ
સૌ દૂર દૂર રહે છે, એટલું જ નહિ પણ સામા હસે છે,
મશ્કરી કરે છે અને દાબચા ઉપર ડામ દેવા જેવી રીતે
ઊભી કરે છે, ત્યારે આપણને થાય છે કે, એમને ખબર નથી
કે એક વખત તમારી સામે પણ સૌ હસશે, માટે આમ ન
હસો, હર્ષ અને વિષાદ, સુખ અને દુઃખ એ તો રથના બે
પેદાં છે. એનું ચક્ર હરહમ અતિયાન થયા જ કરે છે.

એક માણસ જરા ઊંચો હોય અને અભણપણે તેનું

વાત વાતમાં હસવું એ શાસ્ત્રાનું લક્ષણ નથી. બોલતા જવું અને હસતા જવું એ મૂખાઈ છે. લોટ ફાકવો ને હસવું, એમ બે કામ એકી સાથે ન થઈ શકે. જ્યારે આપણે હસતા જઈએ અને બોલતા જઈએ, ત્યારે સાંભળનારા સામા માણસને થાય છે કે, આ મહેશ્વરના શું બોલે છે, તેની કંઈ સમજ તો પડતી જ નથી !

હાસ્ય પણ ખૂબ ગંભીર હોવું જોઈએ. જ્યારે માણસ મૂંઝામં હોય છે ત્યારે સરસ લાગે છે, જરાક કાંત દેખાય એમાં વાંધો નહિ, પણ ખડખડ, હે-હે' હસી નાખીએ એ તદ્દન બેહુકું લાગે છે.

ઘણી વખત આપણે કહીએ છીએ કે; જો જો હો હસવામાં ખસવું થઈ જશે અને બને પણ તેમ જ છે; કારણ કે મનકર્માં આપણને વાન રહેતું નથી એટલે બકવાદ આમળ વધે છે. નહિ બોલવાનું બોલી નાખીએ છીએ, આમ મશકરીમાં આગળ વધતા વાતાવરણ ગરમા ગરમ બને છે, માણસ ગાળો ઉપર ચઢે છે; અને છેલ્લે મુક્કામુક્કી અને લાકડીઓ પણ ઉડે છે. માટે દરેક વસ્તુ મર્યાદામાં હોય તો જ તે ઉચિત ગણાય છે.

એક મુનિવરને કાળે ઉદ્ધરતાં અવધિજ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, જેથી એ મુનિ અવધિજ્ઞાનથી ઉઠવું, અધો અને તિરછાં લોકમાં યોજનો સુધી બનતા બનાવો નિહાળી રહ્યા છે, અનેક રૂપી પદાર્થોને જોતા જોતા ઉઠવુંલોકમાં મુનિવરે નિહાળ્યું કે સૌધર્મ દેવલોકમાં સૌધર્મેન્દ્ર પોતાની ઇન્દ્રાણી સાથે અમન-અમન કરી રહ્યા છે. ઇન્દ્રાણી રીત્તાય છે. ઇન્દ્રાણીએ શુરસામાં

પાપ ન છૂટી શકે એમ હોય તો તે દુષ્ણતા દુરથી, આ કરતાં
જોડું નથી એમ માને, ન છૂટકે કરે, તો જો પાપકર્મોના
બંધ શિથિલ બંધાય, પણ પાપ ક્યાં પછી રાજ થાય,
તો માફ રાખવું કે રોવા છતાંય જો પાપકર્મો છૂટશે નહિ
એટલું જ નહિ પણ એક-જો વધું નહિ, સો કબર નહિ,
લાખ કોડ નહિ પણ અસંખ્ય વયો સુધી જો પાપના કંડે
ફળો આપણે લોગવવા જ પડશે.

હસમુખો માણસ સૌને ગમે છે, તેની સાથે વાતોલાપ
કરવાનું બન થાય છે. જ્યારે હીનમુખ-શોકમસ્ત બની
ઘેઘેલો માણસ, જાણે જોરેડિયું ન પીધું હોય એવો ઘેઘેલો
લાગે છે. ચહેરાનું તેજ ઉડી જાય છે, કાચોકાચું તેને
ભાન નથી હોતું. માટે માણસે આનંદી બનવાની જરૂર છે.

આનંદી સ્વભાવવાળાનું લોહી ફરતું હોય છે. જેથી
તેનો ચહેરો તેજ મારે છે.

શોકમગ્ન રુદન કરતી અવસ્થાથી લોહી શોષાઈ જાય
છે અને ચહેરાનું તેજ ઉડી જાય છે.

દેવોમાં પ્રાયઃઅધિકતત્ત્વવા હર્ષ-આનંદ હોય છે, નરકમાં
અધિકતત્ત્વ દુઃખનો અનુભવ થાય છે, તિર્થ-ચોમાં બહુલતત્ત્વ
દુઃખ અને અદૃષ્ટ સુખ અને મનુષ્યને સુખ-દુઃખ, હર્ષ-
સુખ એમ ચાલ્યા જ કરે છે.

પ્રેમની શરૂઆત હાસ્યથી થાય છે, અને અંતે
રુદનમાં પરિણમે છે. હોઈ પણ સારું કાચું કરતા ચિત્ત જો
મગ્ન હોય તો તે કાચું સફળ નીવડે છે. જ્યોતિષશાસ્ત્રનો

પણ માણુનને પ્રશંસા વધુ પ્રિય છે. શેઠજી સમા રાખી શક્યા
પણ પ્રશંસાને ન છતી શક્યા અને કદ હસી પડ્યા.

એક કવિએ કહ્યું છે :

જખ તુમ આયે જગતમેં, જગત હસત તુમ રાય;

અખ કરણી ઐસી કરો, તુમ હસત જગ રાય.

આનવી જન્મ લે છે ત્યારે સારોમ પરિવાર ખુશ
ખુશ થાય છે, યાળી વગાડે છે, પેંડા ઠંહેરે છે અને
હસે છે; પણ જન્મ્યા પછી જીવનને જો અમમ રીતે
જીવે, જૂઠું, અનીતિ, પ્રપંચ અને દુરાચારમાં મશગૂલ રહી
સૌને ત્રાસ આપે, બીજાને દુઃખી કરી જીવન પૂરું કરીને
અહીંથી આલતો થાય ત્યારે જગત તેની મામે હસે છે.
હાશ ! પાપાત્મા ગયો, ઠીક થયું. પણ જન્મીને જેણે જીવી
જાણ્યું છે, જીવનને ઉન્નત બનાવ્યું છે. બીજાના સુખે સુખી
રહી, બીજાના ભલામાં જીવન વીતાવ્યું છે. તપ, જપ, ત્યાગ
અને સંયમથી જીવનને અજવાળ્યું છે, જો ખરેખર હસતે ચહેરે
આ દેહને, સાપ જેમ કાચળીને મૂકી દે તેમ તણ
દે છે. એક મંદામલિન કપડાંને ફેંકી રહ્યું સુંદર વસ્ત્ર
પહેરવા મળતું હોય તો કોણ નારાજ થાય ? જ્યારે એવા
પુણ્ય આત્માઓ આ દુનિયાને ત્યજી ચાલતા થાય
છે, ત્યારે જગત રહે છે, એની પાછળ આંસુ આરે છે.
અહો ! અમુક ગૃહસ્થ આવા ઊંચા હતા. આવા પવિત્ર
હતા, એમ એના ગુણોનું સ્મરણ કરી માણુસ તેની પાછળ
રહે છે અને જનાર પોતે હસે છે.

કયાં હસવું અને કયાં રહવું ? એ મંદીર વિચાર માગી લે છે.

એક કલાકાર

એક પિતા પોતાના પ્યારા પુત્રને એક જગમશૂર કલાકાર તરીકે જોવા ઈચ્છતો હતો.

પોતે એક મહાન કલાકાર, અનુભવી અને શિષ્ય-શાસ્ત્રનો પ્રખર અભ્યાસી હતો. લલ-લલા કલારસિકો પણ તેની કળાના દર્શન કરી તેના ચરણે અસ્તક ઝુકાવતા હતા. આ મુખ્ય કલાકાર પ્રોઢાવસ્થાના અંતિમ વર્ષો વીતાવી રહ્યો હતો.

પુત્રે યૌવનના ઉંમરે પણ મૂક્યો, શિષ્યશાસ્ત્રનો અભ્યાસી બન્યો. કુશાગ્રબુદ્ધિને લીધે તે જોતજોતામાં શિષ્યશાસ્ત્રમાં હોશિયાર બન્યો. પિતાનો પ્રેમ, બુદ્ધિની તીક્ષ્ણતા, કલાની ઉપાસના, સરસ્વતી મૈયાની પૂજા અને સતત પરિશીલનચિંતન, આ બધાં કારણો જોગ થવાથી તેણે ભરચુવાનીમાં પણ એક નામાંકિત કલાકાર તરીકેની ખ્યાતિ મેળવી લીધી. આખાવ શહેરમાં કલાકારના ભારોભાર વખાણ થવા લાગ્યાં.

પણ પિતાને આટલેથી જ સંતોષ નહોતો; તેના સ્વપ્નમાં ઠોઈ અનેરું હતું.

હજારો સંગીતકારોમાં જેમ એક જ સંગીતકાર તરીકે આવે, હીરાના હારમાં એક જ હીરો અમૂલ્ય ઉઠે, અને લાખો

મૂર્તિને આઠધંક રીતે ઘડવા માંડી. અરે ! મૂર્તિ તો એટલી મનોરમ ને આઠધંક ઘડી કે જોનાર ત્યાંના ત્યાં થ'લી ભખ. જાણે મૂર્તિમાં પ્રાણ પૂર્ણ ન હોય તેમ જો મૂર્તિ સંજવન અને ચેતનવંતી લાગતી હતી, હમણાં જાણે આપણી સાથે વાત કરશે, જોવાં જોનાં મુખના ભાવો હતા. તેજસ્વી નયનો ચમકતું લલાટ, વિશાળ વક્ત્રચળ, નમ્રહિ નાસિકા, ઘાટીલા બિંભાદ્ર, પ્રત્યેક અંગ-કર્પાંગની શોભા નિહાળતાં કલાકારની ભવ્યતાનો ખ્યાલ આવતો હતો. આખું શહેર તેની કલા ઉપર કીકા બની મર્યું હતું. સૌ ધન્યવાદના વરસાદ વરસાવતા હતાં. અરે ! સામાન્ય માનવી તો પ્રસન્ન થાય, પણ કલાતા પૂજારીઓ પણ મુગ્ધ બની પ્રશંસાનાં પુષ્પો વેરતા હતા.

કલાકારનો હર્ષ સમાતો નહોતો. એનું મુખ હોઠ પ્રશંસાથી ભર્યું ભર્યું લાગતું હતું. એનો ચહેરા વિકરણ અમે પ્રકુલિત જણાતો હતો.

‘મેં મારા પિતાની સૂચના મુજબ આજે ક્ષેપ્ર અને સુંદરતમ આ મૂર્તિને બનાવી છે, એમાં કંઈ જ કસ જણાતી નથી માટે ચાલ, જઈ અમે પિતાને બતાવું’ અને એમનાં અંતરના આશીર્વાદ મેળવું.’ એમ વિચારી પુ' પિતાની પાસે ગયો અને પ્રણામ કરીને ઊભો રહ્યો, મૂર્તિ ચાર પાંચ હાથ દ્વર મૂકી, પછી પિતાજીને કહ્યું : ‘પિતાજી બુઝો તમારા પુત્રની કલા.’ પિતા મૂર્તિ નિહાળતાં જ બા ખુશ થયા. શું મૂર્તિનું આઠધંક ? ખરે જ મારો પુત્ર હો એક ખ્યાતનામ કલાકાર બનશે.’

પિતા પુત્રની કલા જોઈને ખુશ ખુશ થઈ મથેા, પણ
હજી એને આમજ વધારવો હતો. અનુધારીઓમાં એવી
ખ્યાતિ અનુનની હતી, તેવી ખ્યાતી તેને કલાકારમાં
અપાવતી હતી તેથી પિતાએ પુત્રના મસ્તકે હાથ ફેરવતાં
અતરના આંધીરોડ આપનાં કહ્યું બેગ મૂર્તિ સરસ છે
પણ '

‘પિતાજી, પણ એટલે શું?’

‘બેટા! હજી આમાં કસર છે સુખાદૃતિના આવેશમાં
કોઈપણ કેદર કોઈ જણાય છે અને આ નવનો તથા
નાચિશમાં પણ એવું તેજ જોઈએ તેવું નથી. બેટા! તું
જરૂર આમજ વધીશ પરંતુ થોડી વધારે મહેનતની હજી જરૂર
છે’ પુત્ર પિતાની વાત સંજલજતાં જ ચમક્યો. ‘પિતાજી!
શું કહી રહ્યા છો? શું હજી આ મૂર્તિમાં કસર છે?’ અધર
સારીએ આશ્ચર્ય મારા પર આફોન છે, ત્યારે મારા પિતા
આમ પાણી ખોદ કાઢ્યા જ કરે છે! આ તો દૂધમાંથી પેશા
કાઢવા જેવી વાત છે! ‘કાઠે છુદે નાહી એવી આ દસીકત
છે! વરદા માણસોનો સ્વભાવ જ દર દર કરવાનો દોષ છે’

મારા પિતા મારા હંપર આજે પ્રજ્ઞાન થશે એમ મેં
વિશ્વાસુ હતું, પણ પિતા તો અપ્રજ્ઞાન છે, અને તે કેદર
આવેશમાં આવી અનુદનો અનુદનો ત્યાંથી ચાલી નીકળે.

પુત્રને એ અનુદ નથી કે જારી આશ્ચર્ય આજે એના
હંપર કેમ મુગ્ધ બની છે? અન્ય કલાકાર કરતાં આજે દોષો
સુધો કેમ તરી આવે છે? એ પિતાએ ટોકાઈ ન દેવા,

પિતાએ પોતાની બૂલ ઠાઠી ન હોત, અને પિતાના કલા સુજન બૂલ સુધારી ન હોત તો આજે જે ખ્યાતિ મળી છે, તે બાગ્યે જ મળી હોત. જીજ્ઞા કલાકારોની જેમ પોતે પણ સામાન્ય જગણાત, પણ આ વસ્તુનું પુત્રને પૂરેપૂરું જ્ઞાન નહોતું. આથી જોડ મા સાચી બૂલ કાઢનારા જગતમાં બાગ્યે જ જોવા મળે છે બાકી તો હામાં હા મીલાવનારાનો જગતમાં દોષો નથી. અદ્ભુતની વૃદ્ધ કલાકાર પોતાના પધારા પુત્રને એકનો એક કલાકાર જોવાના કોડ સેવતો હતો. બસ હવે એ સ્વપ્નાં સિદ્ધ થવાને વાર નહોતી, નૈયા કિનારે આવીને ઊભી હતી.

પુત્ર ત્યાંથી શુપચુપ ચાલી નીકળ્યો, તેનાં મનમાં થયું કે હુનિયા બધે પ્રસન્ન ન થાય પણ મારા પિતા પ્રસન્ન ન થાય તો કલા કંઈ જ નથી.

‘પુત્રે મૂર્તિને ફરી નવા ઓપ આપવા માંડ્યા.’ મુખા કૃતિના ભાવો હસતા કયાં અને સાક્ષાત્ પરમાત્મા જ ઉતરી આવ્યા હોય એવી સરસ બનાવી લીધી. એ મૂર્તિ જગતના પ્રદર્શનમાં મૂકાણી, જોનારાઓ મોઢામાં આંગળાં નાંખી ગયા. શું કલા ! શું લબ્યતા ! આ તે કારીગર કે બહુમર ! આ તે માનવી કે દેવ ! લાગ્યો માણસોએ એકી અવાજે એનાં ગુણ ગાયા, દેશ-પરદેશમાં એની કીર્તિ પ્રસરી અને એ એક અજોડ કલાકાર તરીકે પંકાયો.

પુત્રને જ્ઞાન થયું, કે આ પ્રતાપ મારા પિતાનો છે. તે તાની શિખને હું અવગણતો હતો, જેમની વાતને હું હતી

પિતાએ પોતાની ભૂત કાઢી ન હોત, અને પિતાના કલ્યાણ સુજળ ભૂત સુધારી ન હોત તો આજે જે ખ્યાતિ મળી છે, તે ભાગ્યે જ મળી હોત. જીજ્ઞા કલાકારોની જેમ પોતે પણ સામાન્ય જ ગણાત, પણ આ વસ્તુનું પુત્રને પૂરેપૂરું જ્ઞાન નહોતું. સાચી જોડ યા સાચી ભૂત કાઢનારા જગતમાં ભાગ્યે જ જોવા મળે છે બાકી તો હામાં હા મીલાવનારાનો જમતમાં ટોટો નથી. અમુકબી વૃદ્ધ કલાકાર પોતાના પધારા પુત્રને એકનો એક કલાકાર જોવાના કોડ સેવતો હતો. બસ હવે એ સ્વપ્નાં સિદ્ધ થવાને વાર નહોતી, નેપા કિતારે આવીને ઊભી હતી.

પુત્ર ત્યાંથી શુપચુપ ચાલી નીકળ્યો, તેના મનમાં થયું કે દુનિયા બધે પ્રસન્ન ન થાય પણ મારા પિતા પ્રસન્ન ન થાય તો કલા કંઈ જ નથી.

‘પુત્રે મૂર્તિને ફરી નવા ઓપ આપવા માંડ્યા.’ મુખા કૃતિના ભાવો હસતા કયાં અને સાક્ષાત્ પરમાત્મા જ ઉતરી આવ્યા હોય એવી સરસ બનાવી દીધી. એ મૂર્તિ જમતના પ્રદર્શનમાં મૂકાણી, જોનારાઓ મોઢામાં આંખમાં નાંખી ગયા. શું કલા ! શું લગ્યતા ! આ તે કારીગર કે જાદુમર ? આ તે માનવી કે દેવ ! લાખો માણસોએ એકી અવાજે એના શુભ ગાયા, દેશ-પરદેશમાં એની કીર્તિ પ્રસરી અને એ એક અજોડ કલાકાર તરીકે પંકાયો.

પુત્રને જ્ઞાન થયું, કે આ પ્રતાપ મારા પિતાનો છે, જે પિતાની શિખને હું અવગણતો હતો, જેમની વાતને હું હતી

સોબત તેવી અસર

બાલ્યાવસ્થા—એ એક નિર્દોષ અને નિખાલસ અવસ્થા છે, તેમાં વિકૃતિનો લેશ પણ ભાવ હોતો નથી. શિશુ અવસ્થામાં પડેલા સારાનરસા સંસ્કારોની અસર ઝડપભેર થાય છે અને યૌવનમાં ખીલી ઉઠે છે.

આપણને એમ લાગે છે કે, બાળક કંઈ જ સમજતું નથી. પણ એ આપણી ગેરસમજ છે. દરેક બતાવતી બાળકના હૃદયમાં ઊંડે-ઊંડે છાપ પડે છે.

જેમકે—પિતા ઘરમાં હોવા છતાં કંઈ બોલાવવા આવે અને પિતાને જવાબ ન આપવો હોય તો બાળકને એ કહે છે કે, ‘જા બેટા ! કહી દે કે બાપા ઘરમાં નથી.’

આમ છોકરાના મુખથી સક્ષાંપૂર્વક જૂઠું બોલાવાય છે. તેનું પ્રતિબિંબ તેના હૃદયમાં અવશ્ય પડે છે.

બાપ બીડી પીતો હોય, સીગારેટનો ધૂમાડો કાઢતો હોય ત્યારે છોકરાને પણ ધૂમાડો કાઢવાનું મન થાય એ સહજ છે. એ સમજે છે કે, કેવો સરસ ધૂમાડો નીકળે છે ? જાણે એન્જન ગાડી બેઈ લેશે ! બાળકને તે અવસ્થામાં બીડી સીગારેટ કે ચીરૂટનો શું સ્વાદ છે, તેનો આશ

ઉતરશે અને વાત-વાતમાં આ લાવો અને તે લાવો કહીને માથું પકવી નાખશે. તે વખતે તમે અટકાઈ ઉઠશો, અને બે-ચાર થપ્પડ મારવા તૈયાર થશો, પણ જ્યારે એ બાળક સુવાન બનશે, ત્યારે એક વખત આપણા જ ગાલ ને ટાલ રંગી નાખશે, એ હકીકત પણ જૂલવા જેવી નથી.

આપણે આપણા વૃદ્ધ માત-પિતાનો કેવો વિનય-વિવેક ભળવીએ છીએ, કેવી સેવા બજાવીએ છીએ, અને એમનો પગ્યો ભાલ કેવી રીતે ઉઠાવીએ છીએ, એ તમામ હકીકતો બાળકના કુમળા હૃદયમાં નિર્મળ દપ્પણની જેમ પ્રતિબિંબિત થાય છે.

આજે અમારો દીકરો મોટો થાય અને અમારી ચાકરી કરે અને અમે સુખે જીવન પૂરું કરીએ એવા કંઈક કાંઈ આપણે સેવીએ છીએ, પણ ધર્મના કેટલા સંસ્કારો આપ્યા? નીતિના કેટલા સંસ્કારો આપ્યા? વિનય-વિવેક માટે કેટલી શિખામણો આપી? નીતિ, ધર્મ, સત્ય, સહચારના સુંદર સંસ્કારો બાલ્યાવસ્થામાં બાળકના જીવનમાં ઉતરે તેને માટે આપણે શું કર્યું? એનો કદી વિચાર કર્યો? કેવળ આપણને આપણા સ્વાર્થની જ પડી છે, પછી બહેને છોકરો નરકમાં જાય કે નિર્ગોદમાં જાય. ‘આપ મૂખા એટલે દુનિયા દૂભ ગઈ.’ એવી આપણી આન્યતા હોય છે.

આપ્યા માતા-પિતા તે જ કહેવાય કે બાળકનું સાચું હિત હેથે ધરાવતા હોય અને અમારું બાળક જગતમાં એક આદર્શ અને અને જગત એને સીધી નજરે નિહાળે, ધરે ધર

હળીએ છીએ. એક ઠાગઠાથી ડરવું અને રોર (ચિંઠ)નો ચિહાર કરવા ફરવું એવો ઘાટ છે. પોતાને પોલિટિક માનવા અને બાકીના બધાને ગાંડા જ માની લેવા એ પણ આ જમાનાની ખાસ ખાસિયત છે ! મહાપુરુષો બલે માટા ચાલો રચી ગયા હોય પણ એ બધું આપણને તુચ્છ લાગે છે, કારણ કે આપણને આપણી બુદ્ધિનું ધમંડ છે.

‘દેવ તો પથ્થરની મૂર્તિ છે, શુરુઓ તો ઢાંગી છે, અને ધમં તો ખર્તોંગ છે.’ એમ ભાલનારો પોતે નથી વિચારતો કે હું પોતે સફેદ લેખાચમાં અઢી અઢી મજ ઊછળી પ્લેટફોર્મો મજવું છું તેનું કેમ ? અને મહાપુરુષનાં ગીત ગાતાં મારી જીભ અચકાય છે, પણ હું આવો છું અને હું તેવો છું; મેં આ કયું, અને મેં તે કયું એમ પોતાના જ શુષ્ક ગાઈ છું. તેનું કેમ ? તેણે એ વિચારવું જોઈએ, કે ‘હું જાતને સુધારક માનું છું. પણ સુધરવાનો પ્રયત્ન કરવાને બદલે મારી જાતને વિશેષ બગાડતો જાઉં છું’ તેનું કેમ ?

કોઈ પાપી અધર્મી કે નાસ્તિક વ્યક્તિ મારા ગીત માથે, મારી હામાં હા લણે, મારી જથ પોકારે તો હું મજ મજ કુંલાઈને તેના ગીત ગાવા તૈયાર થઈ છું; તેનું કેમ ?

ખરેખર ! કળીયુગ તું પણ ઠીક ભાવ બજવે છે. ઠીક ભાઈ ! તારા હઠાડા છે, થાય તેટલું કરી લે; હમણાં અમે મૌન છીએ પણ સદા મૌન રહીશું; એમ ન સમજતો.

એક દિવસ અમારો પણ આવશે અંધારું ક્યાં સુધી ? અંધારામાં ચોર-ડાકુ ફાવી જાય, દુરાચારી ને બદમાશે

ક્ષમામૂર્તિ પ્રભુ મહાવીર

લાડી, વાડી ને ગાડીની માનને ઠોકરે મારી, રાજ-
વેલવને તિલાંજલી આપી એક મહાપુરુષ કેઈ અનોખી
સાધના માટે નિજન અટવીને પંથ કાપી રહ્યા હતા.

એ મહાપુરુષની શાંત સુખમુદ્રા સૌને પ્રમુદિત કરતી
હતી. તેમના દર્શન માનવીને તો શું પણ જંગલના પશુ-
પક્ષીઓને પણ ઘડીભર ચંભાવી દેતા હતાં અને અપૂર્વ
આલ્હાદ આપતા હતા.

શું એમનો સુંદર દેહ ? લલલલાની આંખોને એ આંશ
નાખતો હતો. શું એમનું લલ્લ લલાટ ? સૂમના તેજને
પણ તે ફીકકું પાડી દેતો હતો, એમની ગંભીર અને મંદ
ચાલ હાથીની અતિની યાદ આપતી હતી. અરે જંગલના
ગાડો પણ તેમને ઝુકી પડતા હતા.

ઉત્કટ તપ અને અનુપમ ત્યાગથી તેઓ જીવનને
અજવાળી રહ્યા હતા.

તે કાળે શ્વેતાચ્છી નગરીના સાગે જવા કાંઈ

અરે ! જુઓ આ તેનેમૂર્તિ ક્યાં જઈ રહી છે !
એને વારો, વારો ! એ દેઈ અભયમા ચોગીરાજ લાગે છે.
તેઓ રવેતાગ્ની નગરીના માગે જઈ રહ્યા લાગે છે.'

‘ઊભા રહો, ઊભા રહો, થોભો ચોગીરાજ !’ કોને
ખૂમ પાડી પણ તેઓ શાના થોભે ?

‘જરા સાંભળો ! સાંભળો ચોગીરાજ !

પણ ચોગીરાજ તો મૌનપણે ત્યાંથી ચાલતા થયા.

‘ચોગીરાજ આપ ક્યાં સીધાવી રહ્યા છો ?’ કોને
ફરી પૂછ્યું.

‘હું કનકબલ તાપસના આશ્રમ ભણી જઈ રહ્યો છું.’
એમ એમની મુખાકૃતિ જવાબ આપી રહી હતી.

‘ચોગીરાજ ! ત્યાં ન જશો. ખસ કરો. એ અટવીમાં
તો ભયંકર દૃષ્ટિવિષ સપ્ત વસે છે. ભલભલા માનવીને
પણ ભરખી જાય છે.’

‘માટે જ તો હું ત્યાં જઈ રહ્યો છું.’ એમ એમના
પગલાં કહી આપતાં હતાં.

‘થું જોલો છો ? માટે જ આપ ત્યાં જાવ છો ! અરે !
ભારે આશ્રય ! કાળરાજના મુખમાં હસતે મુખડે કયો માનવી
જવા તૈયાર થાય ? આ હિમ્મત ના કરો પૂજ્ય !’

પણ ચોગીરાજ તો કોની વાતને અવગણી ત્યાંથી આગળ

ઊઠ્યા : 'વુઝ્ઝ વુઝ્ઝ ચંદ્રકૌશિક !' 'ઓખ પામ ! ઓખ પામ રે ! રે ચંદ્રકૌશિક !'

તરત જ સર્પને ભાન થયું અને તેણે ચોતાનો પૂર્વભાગ નિહાળ્યો.

‘અરે ! જોઈ વખતનો ત્યાગી અણુભાર-તપસ્વી સાધુ જો જ હું આજે સર્પની યોનિમાં ! ધિક્કાર છે ! ક્રીડકાર છે મારા આત્માને. હું સાધુ થઈ કોઈનું પૂતળું બન્યો. જો કોઈ મને આ કશામાં મૂક્યો. ધિક્ ! ધિક્ !’

યોગીરાજની ચમત્કાર ભરેલી વાણીએ ચંદ્રકૌશિકને જમાડી દીધો. જોમે ચોતાનું ભાન થયું. કોઈપણ જીવનો જાણે-અજાણે વધન થાય તેની ખાતર કરમાં મુખ રાખી હવે તેણે રહેવા માંડ્યું અને યાવજીવ આદારનાં પન્નચખાણુ કર્યાં.

હવે તો આ મામ્ નિર્ભય બન્યો, જેથી સૌ કોઈ આ રસ્તે જવાઆવવા લાગ્યાં. સર્પની આવી અપૂર્વ શાંતિ નિહાળતાં લોકોને તેના ઉપર પૂજ્યબુદ્ધિ ભળી. સૌ કોઈ-દૂધ અને ઘીનાં છાંટણાં નાંખી તેની પૂજા કરવા લાગ્યા, પણ જો પૂજા જોને માટે ભયંકર વેદનારૂપ થઈ પડી. ત્યાં અસંખ્ય કીડીઓ ઊલરાણી, તેણે સર્પના શરીરને ફેલી નાંખ્યું. શરીર તો જાણે લોટ ચાળવાની ચાળણી જેવું લ્યો. કીડીઓ સર્પના શરીરમાંથી આરપાર જવા લાગી આવા ઉત્કટ પરિવર્તને પણ અપૂર્વ સમતામાવથી ચંદ્રકૌશિક સર્પે સહન કર્યો, જેના પ્રભાવે ત્યાંથી કાળ કરી સહસ્રાર દેવલોકમાં તે ઉત્પન્ન

તોલીને બોલો !

આજે માનવી હીન-દુઃખી બની ગયો છે, બની રહ્યો છે, રાત-દિવસ બરણપોષણની ચિંતા તેને સતાવી રહી છે. જ્યાં ત્યાં રોટલાં રૂંદે છે, તો પણ કેમય પેટ ભરાતું નથી. ઘણીય ખૂમરાણ મચાવે છે, જેની તેની પમચાંપી કરવા તૈયાર થાય છે, અને તેના વિચારોનો બજાર ગરમાગરમ ચાલે છે. માણસ આમળ વધીને પોતાનો બકવાડ શરૂ કરે છે દેવ, દેવમંદિર, દેવદ્રોષ, ત્યાગી શુદ્ધો અને તારક ધમને માટે યદા-તદા બોલી બેઠે છે. એક તો પૂર્વાના કર્મના ઉદ્ધે આ જન્મમાં પણ ચોમેરથી દુઃખ-દાવાનળ સળગી રહ્યો છે અને એની ભડભડ જવાબાઓમાં માનવી સળગી રહ્યો છે. છતાં એને વિચાર નથી આવતો કે હું શું બોલી રહ્યો છું ? એનાં કહું કળો મારે જ લોગવવાં પડશે. કમો કોઈનાં કર્મ થયાં નથી અને થશે નહિ.

બુદ્ધ ભગવાન મહાવીરસ્વામીના આત્માએ મરીચિનાં લવમાં કપિલ નામના રાજપુત્રને કહ્યું કે : ‘કવિલા इत्थं पि इह यं पि’ ‘કપિલ ! અહીંયાં પણ ધર્મ છે, અને ત્યાં પણ ધર્મ છે.’ મારા આટલાં વચનો ઉત્સૂત્ર બોલવાથી મરીચિનો સંસાર ફેટલો બધો વધી ગયો, જ્યારે પરમાત્મા મહાવીરના આત્માને પણ ઉત્સૂત્ર

હોય, ઉઘ તપસ્વી હોય, હજારો માણસો એને માનતા હોય. છતાં એની કિંમત આ શાસનમાં નથી. સૂત્રવિરુદ્ધ એક અક્ષર ઉચ્ચારનાર વ્યક્તિને પણ ન્યારે ભગવાન મહાવીરસ્વામી મંધ બહાર કરવાની અનુમતિ આપે, ત્યારે જેમ તેમ બકવાહ કરનારની પીઠ આપણે યાગઠતા રહીશું' તો ભવિષ્યમાં આપણી શી વલે થશે ? એ સ્વયં વિચારી લેવું જોઈએ.

આ લોકમાં પૂજવાની ખાતર, આ લોકની વાહવાહ ખાતર, ચાર માણસો કહે કે, 'હીક એમણે પહેલ કરી ! આ તો કાંતિવાદી ! આ તો ખરા કિંમતબાજ ! કેવો એમણે જમાનો ઝોળજ્યો ? પણ આપણે યાદ રાખવું જોઈએ કે, સૂત્રવિરુદ્ધ એક અક્ષર પણ ઉચ્ચારીશું તો સંસારમાં રખડવું પડશે, નરક નિજોઈની યાતનાઓ સહન કરવી પડશે. માટે જે ભાલો તે તોલીને ભાલો, શાસ્ત્ર મુજબ ભાલો. આજે દુઃખ અને અસાંતિની ખૂમરાણ મચી રહી છે, એનાં કારણોમાં મુખ્ય કારણ આપણે દેવ-શુરુ અને ધર્મને બાળુએ મૂકીને જેમ તેમ બકવાહ કરવા માંડ્યો છે, તે છે. ન્યાય-નીતિને નેવે મૂકી, સદાચારને તિલાંજલિ આપી, ભૂક, ચોરી-જારીમાં મગ્નૂલ બની, ધર્મોપાસના કરનાર પુણ્યાત્માઓ તરફ કરડી નજર કરી, જેમ તેમ બેકાશ બકવાહ ચરૂ રાખી, આપણે ઊંચા આવવા માંગતા હોઈએ, સુખી થવા માંગતા હોઈએ અને જીવનમાં સાંતિની અંખના રાખતા હોઈએ તો તે કેવળ સ્વપ્ન છે, એ કદી પણ મૂલ્ય નહિ.' માટે ભાલો તો તોલીને ભાલો.

માટે આડા-અવળા અનેક વિચારો થયાં પછી તેણે એક ઉપાય અજમાવ્યો. તે એક એરી સર્પને ઠપાડી લાંબો અને જ્યાં આ શ્રદ્ધાળુ મુસલમાન હમીશા સૂઈ રહેતો હતો, ત્યાં તેની પથારી નીચે એ સર્પને એવી રીતે મૂક્યો કે દોડીને ચાલ્યો ન જાય. આ વખતે શ્રદ્ધાળુ મુસલમાન હાજર ન હતો. પરંતુ રાતના ત્યાં આવ્યો અને સુવાની તૈયારી કરી હમીશ મુજબ નવકારમંત્રનું સ્મરણ કરવા લાગ્યો, ત્યાં તેને આપોઆપ એવો ભાસ થયો કે, મારી પથારીમાં સર્પ છે, એટલે તરત જ તે ઊઠ્યો અને પથારી ઉપર ફરીને જોયું ત્યાં તો સર્પ ગભરાઈ રહ્યો હતો. તે જ સ્થળે સર્પ ત્યાંથી નાસી છૂટ્યો.

આ શ્રદ્ધાળુ મુસલમાને ગુરુદેવના મુખથી નવકાર મંત્રનો અજબ મહિમા અભિલેખ્યો જ હતો અને આ બનાવ બન્યો તેથી તેનાં હૈયામાં અનેરી શ્રદ્ધા પ્રગટી.

આ તરફ પેલો સર્પ ત્યાંથી વિહલ બની જે મુસલમાન આ આપને મૂકી ગયો હતો, તેના જ ઘેર સીધો ગયો અને તેની એક છોકરી સૂતી હતી તેને કરડ્યો. છોકરીએ ચીસ પાડી, તેથી ત્યાં શોરબકાર મચ્યો અને ચામેરથી માણસો દોડી આવ્યા. છોકરીનો બાપ પેલો મુસલમાન તેટલામાં આવી પહોંચ્યો.

એને એ બબર ન હતી કે, મારી પુત્રીને કરડ્યો છે ! એનાં હૃદયમાં આજે અપાર ખુશી હતી, પેલા ભગતડા મુસલમાનનું આજ ઠીક નિઠકન કાઢ્યું

ભાઈ સાહેબ ! હું આપના ચરણમાં પડું છું, મને મારા શુનાની માફી જણો. હું અપરાધી છું.’

પેલો શ્રદ્ધાળુ સુસલમાન વિચારમાં પડી ગયો કે, ‘આ શેની માફી માંગે છે ? શું ભાલી રહ્યો છે ? કંઈ સમજાતું નથી.’

‘કેમ ભાઈ ! શેની માફી માંગે છે ? તમે કંઈ મારો શુનો કયો નથી. આમ કેમ અસંમત ભાલો છે ?’ શ્રદ્ધાળુ સુસલમાને કહ્યું. શ્રદ્ધાળુ સુસલમાનને એ ખબર ન હતી કે, આ કાસ્તાન આ ભાઈસાહેબનું જ હતું.

તે દુષ્ટ સુસલમાને જ સાચી હકીકત કહી સંભળાવી, ત્યારે આ શ્રદ્ધાળુ સુસલમાનને ખબર પડી કે, માલી પધારી નીચે સાપ મૂકી જનાર આ જ ભાઈ હતા. માફી માંગ્યા પછી દુધ્યા-દૂધ્યા શબ્દોમાં પેલો દુષ્ટ સુસલમાન ભાલ્યો : ‘બચાવો ! બચાવો ! માલી....પુત્રીના પ્રાણ બચાવો.’

કેમ શું થયું ?’ શ્રદ્ધાળુ સુસલમાન ભાલ્યો.

માલી પુત્રીને સપ્ત કરદયો છે અને એ ભેદાચ બની ગઈ છે. સલગાય ઉપાય અજમાવ્યા પણ બધા નિષ્ફળ ગયા છે.’ પેલાએ જવાબ આપ્યો.

શ્રદ્ધાળુ સુસલમાન ભાલ્યો કે, હું કંઈ થોડો જ મંત્રવાદી છું ?’

પેલાએ કહ્યું : ‘લલે આપ મંત્રવાદી ન હો, પણ મને વિશ્વાસ છે કે, આપ જ બચાવી શકશો.’

હૃદય ખૂરી ભાવનાના કચરાથી ભરેલું હોય, ત્યાં ફળની આશા કેમ રખાય ? મલિન વાસનાઓ ત્યાં વાસ કરતી હોય, ત્યાં આવો પ્રભાવિક મંત્ર ફળે નહિ એ સ્વાભાવિક છે.

આજે માણસમાં શ્રદ્ધા નથી, વિશ્વાસ નથી, અણુતાની સાથે ફળની માગણી કરે છે ! બસ, દુન્યવી પૌદ્ગલિક સુખની આશાએ જ તે નવકારમંત્ર અણુવા તૈયાર થાય છે, ત્યારે તેનું ફળ પણ તેનું જ મળે છે.

નવકારમંત્ર અણુવાની આપણને કુરસદ નથી મળતી, ત્યારે અન્ય મંત્ર ગણુવા માટે આપણે બે-ચાર કલાક કાઢીએ છીએ. કહી ગુરુમહારાજ પૂછે કે, કેમ લાઈ નવકારમંત્ર ગણુ છો ને ? ત્યારે આપણે જવાબ આપીએ છીએ કે સાહેબ ! “વણુાય અણુયા પણ કંઈ તત્ત્વ હેખાતું નથી.”

આવી લુગખી તો આપણી ભાવના છે. આપણને તેના ઉપર પ્રેમ, શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ નથી, અને શ્રદ્ધા વગર ફળ ક્યાંથી મળે ! માટે પ્રેમ, શ્રદ્ધા ને વિશ્વાસપૂર્વક ચૌક પૂર્વના ચારણ નવકારમંત્રના બાપમાં લયલીન બનો. તે વખતે દુનિયાને સાવ ભૂલી જાવ.

શાસ્ત્રકાર કહે છે કે :—

નવકાર इक अक्षर, पावं फेडेई सत्त अयराणं ।

पन्नासं च पयेणं पणसय सागर समग्गेणं ॥

નવકારમંત્રના ૬૮ અક્ષર છે, તેમાંના એકેક અક્ષરને અણુવાથી અણુનારનાં સાત સાગરોપમનાં પાંચો દ્વર થાય છે.

સાળાના મરણ પછી જોઈ વખત બનેલી રાત્રે સંપામાં સૂઈ રહ્યા હતા, ત્યારે સ્વપ્નામાં પોતાના સાળા આવ્યા, વાતોચીતો કરવા લાગ્યા અને સાળાએ જણાવ્યું કે, 'હું અત્યારે અંતર દેવલોકથી તમારી સાથે વાતચીત કરી રહ્યો છું.'

બનેલીએ પૂછ્યું 'તમે વ્યંતરમતિમાં ક્યાંથી? આશ્રયની વાત છે કે, તમે વ્યંતરલોકમાં પહોંચી મયા?'

ત્યારે પૂર્વના સાળાએ જોવા એ વ્યંતરદેવે જવાબ આપ્યો 'ભાઈ! તમારી વાત તદ્દન સાચી છે. મારું જીવન એક સુંદર ને આદર્શ ન હતું કે, જેથી હું વ્યંતરલોકમાં ઉત્પન્ન થાઉં!' પણ હું પધારીવશ હતો, જીવનની આશા ન હતી ત્યારે સૌ સંબંધીઓએ ગુરુમહારાજને વિનંતી કરી. ગુરુ મહારાજે મને અંતિમ આરાધના કરાવી, ખૂબ-ખૂબ નવકારમંત્ર સંભળાવ્યા અને અમુક પ્રતિજ્ઞાઓ પણ આપી અને મારા જીવનમાં થયેલી ક્ષતિઓની નીંદા-ગદા કરવા સૂચવ્યું બસ, એ ગુરુદેવે મને નવકારમંત્ર સંભળાવ્યા, એના ધ્યાનમાં મારા પ્રાણ નિકળ્યા. એના પ્રભાવે હું નીચ ગતિમાં જનાર આવ વ્યંતર દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયો છું.'

આટલી વાત થયા પછી બનેલી જાગી ઉઠ્યા અને રાતની વાત ધારી રાખી. અત્યારે એ મદ્રાસમાં હતા, મદ્રાસથી તરત જ આ બનેલીએ શિવગંજ પત્ર લખ્યો કે, જ્યારે મારા સાળા ગુજરી ગયા, તે વખતે ઠાક ગુરુમહારાજ ત્યાં પધાર્યા હતા? અને તેમનું નામ શું હતું? તે વિગતવાર મને જલદી જણાવો.'

કરવા બેસીએ તો પુસ્તકોનાં પુસ્તકો લખાઈ બધા, છતાં એનો મહિમા ગાયો ગવાય નહિ. નવકારમંત્રનો મહિમા આવે એ આપણી શક્તિ બદારની વાત છે. આપણે નિયમિત પ્રાતઃકાળે પવિત્ર બની શુદ્ધ મનથી નવકારમંત્રનું ધ્યાન કરવું જોઈએ જેથી આપણે દિવસ મંજળમય નિવડે, જન્મ જન્મનાં પાપો દૂર થાય અને આત્મા પવિત્ર બને.

[૩]

આ એક સાચી ઘટના છે. વાતને પૂરી જ-ત્રણ વીશી પણ થઈ નથી. શુજરાતમાં ત્યાગી સાધુ-મુનિરાજોનું આવા ગમન ખતી સુલભ છે.

એક પ્રસિદ્ધ ત્યાગી શુરુદેવના ધ્યાનમાં નિયમિત એક મુસલમાન હાજરી આપતો હતો. ધ્યાનમાં શેતિની અજબ છટાઃ રોચક શૈલી અને પ્રભાવપૂર્વક પ્રવચન મુસલમાનના હૃદયમાં જોડી છાપ પાડી. ત્યારે એ મુસલમાન શુરુદેવનો પૂર્ણ ભક્ત બન્યો, શુરુદેવે તેને નવકારમંત્ર શીખવ્યો, અને એ મંત્રનો અજબ મહિમા પણ સાથે વળુંવી બતાવ્યો અને કહ્યું કે-તેના પ્રભાવે માણસ ધાર્યું કામ કરી શકે છે, વિદ્વાનો વિપદાઓ દૂર દળે છે અને સઘળી કામનાઓ ફળે છે માટે હંમેશા નવકારમંત્રનું ધ્યાન કરવું, ખૂબ બાપ કરવો.

મુસલમાનને જોઈ સાધુ ઉપર અથામ પ્રીતિ હતી, તેમનો પડ્યો ભાલ એ બીલી લેતો હતો. નિયમિત એ મુસલમાન નવકારમંત્ર ગણે છે, તેની શ્રદ્ધા અટલ છે, એ સમજે છે તે માને છે કે, ‘હું નવકારમંત્રના બળે ધાર્યું કામ કરી શકું છું’.

શેઠ વિચારે છે : ‘આ વળી શું કરે છે ! એમ તે કંઈ પાણી મળી જવાનું છે ?’

શેઠની ધીરજ ખૂટી, અને તે તો ભાલી બિઠ્યા : ‘ભાઈ સાહેબ ! રહેવા દો, અમે જમજો છીએ.’ એમ પાણી નહિ આવે.

પણ પેલો મુસલમાન તો પોતાના ધ્યાનમાં મસ્ત હતો. થોડી જ ક્ષણમાં ત્યાં મીઠા પાણીનો કુંડ જોવામાં આવ્યો. એ મીઠા પાણીના કુંડમાંથી મુસલમાને લોટો ભરી સૌને પાણી પાચું. શેઠની ખુશીનો પાર ન રહ્યો. શેઠ સમજ્યા આ તો પરમાત્મા જેવો છે. છોકરાંય રાજી થયાં અને શેઠ પણ માજી બિઠ્યા : ‘વાહ રે મુસલમાન !’

શેઠે મુસલમાનને કહ્યું : ‘મને જો તો બતાવ કે, તું રમાલ પાથરીને શું ગણ-ગણ કરતો હતો ?’ મુસલમાને જણાવ્યું : ‘શેઠ સાહેબ ! ગુરુમહારાજે મને એક મંત્ર બતાવ્યો હતો અને તેમણે જણાવ્યું હતું કે, આ મંત્ર તો પ્રભાવથી તારી સમજણી ધ્રુવ છા પૂરી થશે, વિદ્વેતો ને વિપદાઓ દૂર ટળશે. મને ગુરુજીનાં વચન ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા હતી, જેથી મેં જો મંત્રનું ધ્યાન કર્યું. તેના પ્રભાવે તરત જ પાણીનો કુંડ તૈયાર થયો.’

‘પણ જો મંત્ર કયો જો તો બતાવ !’ શેઠજી બોલ્યા.

‘શેઠજી ! આપને જો મંત્રનું શું કામ છે ? આપનું કામ થઈ ગયું છે.’ મુસલમાને જણાવ્યું

શેઠ કહે છે કે, અમારે ખરા વખતે કામ આવે. જો

વિહાર-ઉત્તેજક-વાચન મળશે પણ આપણી આર્થિક-સંસ્કૃતિને
 યોગ્ય સાહિત્ય લાગ્યે જ વાંચવા મળશે. નામ લાલે આર્થ-
 સંસ્કૃતિનું કંઈ, પણ હાડોહાડ અનાય-અંસકૃતિની અસરથી
 તે ભરેલું હશે. “આ....મયો, અમુકે દેવાળુ કાઢ્યું, આજે
 તો અમુક સિનેમાનો નવો શો જહાર પડ્યો છે, અમુક રમણે
 યુદ્ધની ભેરી ગળું રહી છે, અમુક નેતા અમુક સંસ્થાનું
 ઉદ્ઘાટન કરનારા છે.” એવું અર્થ વગરનું વાંચન તમને
 ત્યાંથી મળશે; પણ જરા વિચાર તો કરો કે, એમાંથી આપણને
 શું મળ્યું! વ્યર્થ આપણા અમૂલ્ય સમયનો લોભ કે બીજું કંઈ?

પરોપકાર અને માનવતાની વાતો તો આજે એટલી
 બધી વધી ગઈ છે કે, જાણે કરુણાળુ ભગવાનના જ અવતાર!
 પણ જાઈ સાહેબ ત્રણસોનો ઘરખર્ચ નભાવતા હોવા છતાં
 પાંચ-પંદર કોઈને આપ્યા? જો જરા પૂછી જોજો! ના....ના
 આપવાની વાત તો દૂર રહી પણ જરૂર પાંચ-પચાસ
 બીજાના પડાવ્યા હશે.

માણસ પરમાત્માની પ્રાર્થના બૂલીને, માત-પિતાના
 ચરણોમાં ઝૂકવાનું બૂલીને જ્યાં ત્યાં ફોડશે. સવારના પહોરમાં
 છાપું હાથમાં લેશે, સીગારેટ ચીરટના ધૂમાડા કાઢશે. ફેફસાં
 પીણાનો પીશે, સવારમાં પોતાની હજામત કરશે અને
 બજારમાં બીજાની હજામત કરશે. ક્રિકેટ-મેચ ચાલતી હશે
 તો વીસ-ત્રીસ રૂપિયા ખર્ચીને આજો દિવસ ખડે પગે
 બેસી રહીને તપશ્ચર્યા કરશે, વાત-વાતમાં સાયકલ-મોટર-
 કાર-ટાંગા કે સીક્કાનો આશરો લેશે.

દેશન અને ટાપટીપ દેવી રીતે, કરવી, શરીરને શણગારી અપ્પુડેટ બની દેમ ફરવું ! જ્યે બધું તેમાંથી શીખ્યું છે. સ્વતંત્ર અને સ્વચ્છંદી જીવન, આ બધું દોણે શીખવ્યું ? શું આ સંસ્કૃતિ છે કે વિકૃતિ ? વિષ છે કે અમૃત ? એમાં જીવનની બરબાદી છે કે આબાદી ? ઉન્નતિ છે કે અવનતિ ? પ્રગતિ છે કે પીછેછઠ ?

દેવ-મંદિરો, સાચા ત્યાગી સંતો અમે ધમની વાતો આજે આપણને પોકળ લાગે છે, બધું હમખમ લાગે છે જટ બોલી ઉઠીએ છીએ કે, અમારા મમજમાં જશે તો જ અમે માનીએ, પછી તે ગમે તેવા મહાપુરુષે કહ્યું હોય. પરંતુ જ્યે બાનભૂલેલાઓને ખબર નથી કે, તમારા મમજની અહોંઆ કિંમત શી ! તમે કોણ ? કઈ વાડીના મૂળા ? તમારું સ્થાન શું ?

પણ આ બધું અભિમાનના હાથી ઉપર ચઢેલા ઉન્મત મહાવતને ક્યાંથી સમજાય ? જેમ દારૂડીયો દારૂ પી, બાનભૂલી બાય ને જેમ તેમ બકવાહ કરે, જ્યાં ત્યાં ભટકે, અને પરાયાને પોતાનું માને, તેવી જ રીતે આજે આપણે પણ અભિમાનનો દારૂ પીને જેમ તેમ બકીએ છીએ, જ્યાં ત્યાં લશ્કામ વજરના ઘોડાની જેમ ભટકીએ છીએ, કોણ પૂછનાર છે ?

પણ હો બુદ્ધિમાન માનવ ! જરા આંખ ઉઘાડી જો ! વિચાર ! ચેત ! કાલે શું થશે તેની તને ખબર નથી, તારું અભિમાન ક્ષણવારમાં ગળી જશે, પલકમાં કાળ કાળિયો ફરી જશે, ધન-માલ-પુત્ર-પરિવાર બજેરે સઘળીય સામગ્રી

ગોરાક, આજના નાટક-સિનેમા ને ચલચિત્રો, ક્રિકેટની રમતો, ને નિત્ય પ્રકટ થતા વર્તમાનપત્રો, સંસ્કૃતિધ્વંસક યોજનાઓ, જ્ઞનાય શિક્ષણ, કુમંગતિ, વિકૃત વાંચન, હોટલો અને રેસ્ટોરાના ખાણાં, આજનો ઉચ્છૃંખલ વેશ અને સ્વચ્છંદી જીવન, ઉચ્છૃંખલ વર્તન, ખોટો ભક્તિ, અનીતિ ને હગો, ઉપરની સફાઈ અને હૃદયમાં હંભ, થું આ મધુ આ આર્યદેશમાં શોભે ? હજી પણ એ અનાથ સંસ્કૃતિના મોઢમાં ન તાણાઓ અને આર્ય સંસ્કૃતિને અપનાવી જીવનને અજવાળો એ જ એક અભિલાષા.

જે ભતની સ્ટીમર

એક સ્ટીમર એવી છે કે, જેમાં એક બાજુ રેડિયો છે. વીજળીના પંખા છે. રમત-ગમતનાં સાધનો છે, ભોજન માટે માલમિષ્ટાન્ન અને તરેહ તરેહની વાનગીઓ છે. સૂવા માટે પલંગ વગેરે અનેકવિધ સાધન-સામગ્રી છે. પણ એ છે કાણી અધવચ્ચે તૂટી પડે તેવી છે, ખેસારું ને મહાસાગરમાં ડૂબાડનારી છે એ વાત નિશ્ચિત છે.

જ્યારે બીજી સ્ટીમર એવી છે કે જેમાં સુખ-સગવડનાં સાધનો નથી, સુંદર ભોજન સામગ્રી નથી, બદકે લુખ્ય સૂકું ભોજન છે, સૂવાને પલંગ નથી પણ સામાન્ય ખીરતર છે. રેડિયો-પંખા કે ઇલેક્ટ્રીક વગેરે કંઈ જ નથી તદ્દન સાદી છે. પણ એ સામે પાર જલ્દી પહોંચાડે તેવી છે. અધવચ્ચે તૂટે તેવી નથી, પણ ખૂબ જ મજબૂત છે. બોલો કઈ સ્ટીમરમાં ખેસશે ?

એક છે-મોગી જીવન, ત્યારે બીજું છે-સાધુજીવન.

એ સૂત્રમાં સાદુ સાદુ જણાવવામાં આવ્યું છે કે અઠાણે વરસાદ પડવો, ઠાળમાં યાને સમયસર ભેઈતો વરસાદ ન પડવો, અસાધુ યાને ભોગીઓની પૂજા, ભોગી તરફ પૂજ્યદષ્ટિ અને પૂજ્ય ત્યાગી નિર્ઞય સાધુઓની અપૂજા, નિંદા અવગણના, હીલના, પૂજનીય શુરુજનો વિષે મિથ્યાભાવ, આદિ ખીલ પણ પાંચ કારણો એમ દશ કારણો જમતમાં હુખની સ્થિતિ ઊભી થાય છે.

જ્યારે ને ત્યારે જમતમાં આવ્યા સંતો કે જે સાચા અહિંસક, તમામ જીવોની રક્ષા કરનારા, હંમેશાં સત્ય બોલનારા, અહંતર ચોરીનો ત્યાગ કરનારા, (તજુખલા જેવી વસ્તુ પણ ખીલની રજા વિના નહિ અહણુ કરનારા), નવ વાડપૂર્વક શુદ્ધ નૈષ્ઠિક હાથપગને પાળનારા, એક કોડીનો પણ પરિશ્રદ નહિ રાખનારા, કેશ-વાળનો લોચ કરનારા (હાથથી વાળ ઉખાડનારા) કોઈપણ જાતના વાહનના ઉપયોગ વિના પગે ચાલી દેશોદેશમાં વિચરી જનતાને અહિંસા, સત્ય, નીતિ અને સદાચારના પાઠ શીખવનારા, એવા નિષ્કારણ અંધુ, કંચનકામિનીના ત્યાગી, મહાવ્રતધારીઓ જ પૂજ્ય લેખાયા છે અને તે જ ત્યાગી નિર્ઞય શુરુઓની સેવા-મક્તિ-ઉપાસનાથી અસંખ્ય પ્રાણીગણ આત્મકલ્યાણના યુનિત પથે વિચર્યા છે, પણ જ્યારે આથી ઊલટી સ્થિતિ આજે આપણે નજરોનજર નિહાળીએ છીએ ત્યારે તેનું વિપરીત દૃશ્ય હુનિયા અનુભવી રહી છે, તે પણ દીવા જેવી સાવ સ્પષ્ટ વાત છે. જે સાધુ-સંતો ને ત્યાગી નિર્ઞય શુરુઓના ઉપ-

જે જે વસ્તુઓ ધરવામાં-ચડાવવામાં આવે છે, તે નિમિત્તે જ કંઈ ભાલી, ઉછામણી આદિથી ઉત્પન્ન થયેલું દ્રવ્ય તે દેવ-દ્રવ્ય તરીકે લેખાય છે. એવા દેવદ્રવ્ય ઉપર આખ કાટે, હોઈયાં કરવાની લાવના થાય, પણ તિજેરી ભરપૂર હોય ત્યાં આખ ન કાટે, લાખજોની આવક હોય ત્યાં એમ ન થાય કે આ બધું ધન એકલું કરીને શું કરવાનું છે ? કાંડો મા અમલોની મિલકત હોય તો ય અહીં જ મૂકીને ચાલતા થવાનું છે. 'જરે ! હું તો તિજેરી કે બંગલો બધું ય અહીં મૂકીને પરવોડના માજે' અચાનક રવાના થપ્પશ લાવને કંઈક સુપાત્રમાં ખચું', સદ્વ્યય કરું, અને હીન અનામનો ઉદ્ધાર કરું.' આવી શુદ્ધ બુદ્ધિ થવી તો દૂર રહી પણ ઉલટી દેવ-દ્રવ્ય ઉપર નજર નાથ છે. એ શું વિનાશ કાળે વિપરીત બુદ્ધિની નિશાની નથી ?

જ્યાં રાજા ને પ્રજા સૌ કાંઈ એક-એકને રાક્ષસની જેમ કાળિયો કરવા મામતા હોય, જ્યાં એકેકનું લોહી ચૂસવા જેવી સ્થિતિ હોય, લાખજો નિરપરાધિ જીવોની ખૂનામરફી દિન ઊગે સંભળાતી હોય, વાતવાતમાં ઝનીતિ, બાઈ-બાઈમાં ટૂંટો, ઝઘડો, એક પૈસાની કમાણી ખાતર પરમાત્માના સોગત ખાવાની તૈયારી, પાપ કયાં પછી પણ પાપને પાપ ન માનવું અને ઉલટી હુશિયારી દર્શાવવી, જિંયામાં જિંચી કામને ઉતારી પાડવી, પવિત્ર ધર્મસ્થાનો અને મંદિરોને અમઠાવવાની લાવના, પરસ્પર ઈર્ષ્યા લડાઈ, એકેકની જોહણી, કાંઈનું સારું કે કાંઈની વાહવાહ જરાય સહેન ન થાય, કાંઈની વાહવાહ થતી હોય ત્યાં વચમાં જ ભાઈ ભાલી જો;

સાચા જીન સિદ્ધાંતને પીછાણે, અનીતિ અને અસત્યપણું સુદૃઢ હડસેલી મૂઢી વિનાશના માર્ગથી પાછી હઠે, તે સમજીશું કે, એ પાપની ધગધગતી બહીમાથી જેટલા બળત બન્યા તેટલા ભાગ્યશાળી.

આવી વિષમ પરીસ્થિતિમાં પણ હજી આ આયંદેશને જોટલો વિનાશ નથી, તેનું કારણ એ છે કે આ દેશમાં હજી સાચા સંતો-ત્યાગી નિર્મળો વિદ્યમાન છે. સાચા સિદ્ધાંતને સમજાવનાર મહાપુરુષો જેમકે સત્ય તત્ત્વોનો પ્રચાર કરી રહ્યા છે. ધર્મી જનતા તન, મન ને ધનથી ધર્મની સેવા બજાવી રહી છે, સાચા તપસ્વીઓ જગતમાં વિદ્યમાન છે. તે મહાન ત્યાગી મહાત્માઓનો જ પ્રભાવ છે. બાકી દુનિયા તો વિનાશના માર્ગે ઉલટી રહી છે.

જ્યારે હિંસા, અસત્ય, અનીતિ અને દુરાચારનું સામ્રાજ્ય જગતમાં ફેલાય છે, ત્યારે દુનિયાની બરબાદી થાય છે, અને આજે જ્યાં જુઓ ત્યાં એ જોવા-સાંભળવા મળે છે. સૌ કોઈ તમામ પ્રાણીજાતની યાને નાનામાં નાના જીવ-જંતુથી લઈ યાવત્ મોટામાં મોટા પ્રાણીની રક્ષા કરતાં શીખશે, એકેન્દ્રિયથી લઈ પંચેન્દ્રિય સુધીના તમામ જીવાત્માઓના રક્ષણની બાવના સૌના હૃદયમાં બગશે, સર્વત્ર સૌ મેત્રીભાવ રાખતા શીખશે, સત્ય ને નીતિના પંથે વિચરશે, સહાચારી જીવન ગાળશે, તો સમજાશે કે આબાદી જરાય છેટી નથી. આલા-હીની ઈચ્છા રાખનારાઓએ અહિંસા, સત્ય, સહાચાર અને નીતિના સત્ય સિદ્ધાંતોને સમજીને સત્યપંથે વિચરવું પડશે.

ખરી સ્વતંત્રતા

આ દુનિયામાં દરેક સજ્જાન પ્રાણી સ્વતંત્ર થવાને ઈચ્છે છે એક દીડી એવું અજ્ઞાન પ્રાણી પણ ઢબળીમાં પુરાના મદાર નીકળવા ઇચ્છે છે કેટલાંને પણ અથનો અમલ નથી આવ્યાને એ વારનવિઠ સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થાય તો પાત્ર કેાઈ અનર્થ દુઃખ કે દુષ્કાંડ વહેતી નથી, પણ વારનવિઠ સ્વતંત્રતા કેાને કેાવેવી ? તેવું સ્વરૂપ શું ? એ અમલવાની આત્મકરૂં છે પણ આને રિશ્તિ એ છે કે-કેાઈ મહાપુરુષ વારનવિઠ સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરવાના દુષ્કાંડો દર્શાવે તો તે રાજાવાની પણ દુઃસહ નથી બાજા આનંદને અભર નથી કે અનાદિ કેવળી અમલવાની અભરમલ કેદમાં વુ સપડાયેલો છ, અનાદિદાસથી હું ધરનય છ તેમ, એ વિચારવું થોડું કે કેવી અનિદ સધામ આમ છે કેવી અમલવા રાગેઈ દેવડ મ આર પાકુ કેવું ન થવું નર્થ હું એવી અમલવા કેવું છ તે વરુ આશથી દુર-દુર કાર્ત્તિ છે એવું કેવળ ની અનાદિદાસથી આવ્યા ન અમલવાની દીડીમાં કેવડ રીડા છે તેને તોડવા છ, કેવું ? કેવળી દીડી તોડવા આ અમલવા અમલવા કેવળી પુરુષાઈ કેવળી થોડો તે વરુ કરવા એવું

પણ સાચી સ્વતંત્રતા મેળવવાની વાતથી આત્મા મનરામ છે, ઘર-સુઘર ભાગે છે, કારણ એ જ કે અનાદિકાળથી તે પુદ્ગલનાંદી બનેલો છે. પુદ્ગલના સંસર્ગમાં જ તેને વધુ આનંદ આવે છે.

મનુષ્યે એ પણ વિચારવું જોઈએ કે, મને તેટલું મોટું સામ્રાજ્ય મળી જાય, મને તેટલું જર-જવાહર પ્રાપ્ત થાય, હજારો સેવકો “બહે બાવ મહેરબાનની” બાંધ પોકારે પણ અંતકાળે એમાંથી એટલેય કામ આવતાર છે ? કોઈની તાકાત છે કે આપણને કાળરાજના કબજામાંથી છોડાવી શકે ? તે અવસરે ખબર પડશે કે ‘ખરેખર હું પરતંત્ર છું’. ક્ષણવિનશ્વર સ્વતંત્રતા મેળવવા માટે, મેં માટું જીવન અર્પણ કર્યું’, પણ સાચી સ્વતંત્રતા-કે જેનાથી આત્માનું અનંત સુખ પ્રગટ થઈ શકે તે મેળવવા માટે મેં જરાયે પ્રયત્ન ન કર્યો. ખરે જ હું પામર છું, મંદમતિ-મહામૂખ છું.’

નમિરાજર્વિના પ્રસંગને જરા વિચારો. તેઓ જેવા તેવા માનવી ન હતા. મહાન રાજવૈભવનાં વિલાસી વાતા વણ્ણમાં ઉછર્યા હતા. સોંકડો સેવકો સેવામાં હાજર હતા. રાણીઓ ઠાસીની જેમ ખડે પગે આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરતી હતી. મોટી મોટી મહેલાતો ખડી હતી. સુખ-સાદાગીની કરીય કમીના ન હતી તેમની આજ્ઞા અખંડપણે સારાય રાજ્યમાં પ્રવર્તતી હતી, જોલો તે સ્વતંત્ર છે કે પરતંત્ર ? બાંધ દંદિ આત્માઓને આ નમિરાજ સ્વતંત્ર લાગશે, પણ અંત દંદિ આત્માઓ તેને પણ ખરેખરો પરતંત્ર જ સમજશે.

અધુન દેવા છર્તા કથિની ગુલામીથી તે મુજબ ન હોય.
 કમંદુલો કથારે અગાધ દુઃખો કશે તેની તેને અગા
 ન હતી દેહા દિવસોમાં તે નમિરાજના શરીરમાં
 શહેનશર હિતન થયો અથવા પીઠા થવા લાગી ખુદ
 શાળીએ અદન થમી-વસીને વિશેષન કરવા લાગી પાળીના
 શેકેલો થકા દેહ પર દેહાયા, છર્તા શાંતિ ન થઈ તે ન જ
 થઈ ત્યાં અતરની અશાંતિ દેવ ત્યાં અદારના આધને
 શુ કામના ? આટે જ અદારની સ્વતંત્રતા કરતા આતિશ
 સ્વતંત્રતાની અતીવ આવશ્યકતા છે નમિરાજને વેદનાના
 કાલે છ છ મહિના સુધી બ્રહ્મ થયે જાવી નહિ શાળીએ
 અદન થયે છે ત્યારે કાલ પર પડેલો કહેલો વધેર
 શેરોનો અવજન અવાજ થાય છે તે અવાજ થયે
 અશાંતિ પેદા કરનાર છે તેમ જ અશાંતિ તરત જ કો
 મમલ કહેલો શાળી અધાત્ર મરેલી તરફ શાળીએ
 દેવાથી નાખ્યા મહેલનું માતાવરણ તદન શાંત થઈ અધુ
 નમિરાજને કોવડોને પુષ્પ થઈ પડેલાં તે આ મહેલમાં
 શાંતો મુજબ થયો હોય અને હમણાં તદન નિરવ-શાંતિ
 થયો તેનું કાલે કોવડોએ અજાનું અજાનું કાર્ય જ
 નમિરાજને કાન થઈ અધુ કાર્ય અને વિદેશન-વ આ
 દુનિયામાં શુભ-અશુભ કાલ જ શાંતિ દેવો થયે કાર્ય
 થાય છે અદ્યતન હું પરાયણ છું કથિની કથિની
 જાગરો છું આ શાંત કોવડો કથિની અને કથિની
 અતિ સુખકામનો કથિની દેવ તેથી હું ? તેમ કો કો
 આવી વેદનાને અદારના-દર કરવા કથિની થઈ એ હું

રોગથી મુક્ત થાઈ તો જરૂર આ બાલ્યસંઘ છોડી સાથે
સ્વતંત્ર થવા કટિબદ્ધ થાઈ. સાચી સ્વતંત્રતા મેળવવા શ્રી
સર્વેશ્વર પરમાત્માએ કથન કરેલી ભાગવતી પ્રવચનાના પૂનિત
પંથમે સ્વીકારું. આવી શુભ ભાવના ભાવતો નમિરાજ નિદ્રા-
ધીન થયો. અર્ધ નિદ્રામાં તેણે એક સ્વપ્ન નિહાળ્યું કે :
'હું હાથી ઉપર બેસી મેરુપર્વત ઉપર ચઢ્યો' પ્રાતઃકાલ
યતાં નિદ્રા ભીડી ગઈ. ઉઠતાંની સાથે જ નમિરાજની છ છ
મહિનાની હાલજવરની પીડા એકદમ શાંત થઈ ગઈ. તેમણે
વિચાર્યું : ધર્મની શુભ ભાવનાના પ્રતાપે મારી વેદના તદ્દત
શાંત થઈ ગઈ, ખરે જ જગતમાં દેવ, ગુરુ અને ધર્મ
સિવાય સાચા શરણરૂપ અન્ય કંઈ નથી. રાત્રિએ જોએલ
સ્વપ્નનું નમિરાજએ પુનઃસ્મરણ કર્યું. સ્મરણ કરતાં કરતાં
વિચારમાં ચઢ્યા અહો ! મેં ગમે ત્યારે મેરુપર્વતને જોયો
છે. વધુ વિચારમાં ચઢતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું.
જેથી પોતાના પૂર્વજો નિહાળ્યા. પોતે શુક નામના દેવ
દોષમાં જ્યારે હતા ત્યારે પરમાત્મા અસ્થિતદેવનો જન્મ-
લિષેક કરવા મેરુપર્વત પર ગયા હતા. વગેરે દરથી
તેમની નજર સામે ખડા થયાં સંસારની અસારતા નિહાળી
કંઈનું નિમિત્તમાત્રથી એકાકીપણું જ સુખકર છે, કમોત
હું પરતંત્ર છું, અનાદિકાળથી તેની ગુલામી કરી રહ્યો છું
એમ વિચારી સત્વર પરતંત્રતાથી મુક્ત થવા, સાચી
સ્વતંત્રતા મેળવવા ચારિત્રધર્મ-ત્યાગધર્મને અંગીકાર કરવો
તૈયાર થયા અને તે નમિરાજર્ષિ પ્રત્યેકબુદ્ધ તેરીકે પંથમાં
ધરે તેમને ચારિત્રધર્મની કઠીનતા સમજાવી, છતાંય તેમને

વૈરાગ્યમાયથી અશમાત દમ્યા નહિ તેઓ ડર અરિત
ખાળી, અતે જાણી સ્વતંત્રતાને મેળવી, શાશ્વત આમર્ષ
મીઠાઆ અર્થ દેશના માટે મુખી થયા

અન્ય ૥ એ જાણી સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરનાર નહિ શક્યિમે !

અંક પુષ્ક

ગામ બાદરેકનો આ એક પ્રસંગ છે અને સાચી જાનેના
આ પટના છે પિતાએ પાતાના પટાયા પુત્રને કહ્યા પા
કોઈ મંગલુઅટ થયો તેના મિત્રો જણ મંત્રુઅટ અ દોષ
એ રાજાવિદ છે એક વખત પાતાને ત્ય આ મુદ્દે
મિત્રાને આમ ગ્યા ખુશી તેમજ મિત્રોના અ દના આ-પાટ
અપાડી પરમ્પર કો આનંદમયન કરવા સાગ્યા બે ।
પતોની બદેર આજની દનીતદમાયા અક વધારક આખલ
ત્ય આ દો અ જદના હાથે કચરો ભલે કરવા બારે
સ વાળી (જી) દની જમિ આજલ અદમા કાવરેકાદ
દમરે સાલ કરી નાખ્યો મિત્રાઅ પુત્રને જુલક સાલ ર
કાલિત આ રીતકા આ કોઈ ભેડે ત્યારે દુવો અવલ
અપા આકા કા સાલ પાટલાઈ આ કારે અવલ
૥ (નેમર ૧) કમિ સાલક તે જણ અવલિત ર
ધજા દની અનુતો દને અવલિત ર ૧૮૧૭ એ એ
જદ નદી રજો ર

જાતે દુ અવ અ બેનરે ૧ દુ અ રે
૧ પુ કો અ રવ નેકલ અ રવ અ
અવને અવ રવના કરલ આવ ૥ અવલ રવવ
કારા રે આલુકનેક અ અવલ તેમ અ એકરવ
તરીગલ રવેનકેર કરારે અવે રે રિ-દુ અ રે

જૈનશાસનની વિશાળતા

જૈનશાસન એ જગતમાં અજોડ છે, તેની દૃષ્ટિ અત્યંત વિશાળ છે. તેમાં જીવોનું સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ દર્શાવવામાં આવ્યું છે. કારણ કે, એ શાસ્ત્રના પ્રરૂપકો શ્રી સર્વજ્ઞ ભગવાનો હતા. અને તેથી જ તેઓએ અસાચર વિશ્વનું, પળે પળે પલટાતી, દુનિયાનું, તેમ જ ભૂત, લવિષ્ય અને વર્તમાન એમ ત્રણેય કાળનું યથાર્થ સ્વરૂપ દર્શાવી જગત ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

શ્રી સર્વજ્ઞ પરમાત્માએ નવતરવની પ્રરૂપણા કરી પ્રથમ જીવનું સ્વરૂપ દર્શાવતાં જણાવ્યું કે:—ચેતના લક્ષણો જીવ: ! જેનામાં ચેતના હોય તે જીવ કહેવાય. પછી ભલે તે પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ કે વનસ્પતિ હોય, અથવા જંતુ, કીડાં, પશુ, પક્ષી કે મનુષ્ય હોય.

આધુનિક વૈજ્ઞાનિકો પણ વનસ્પતિમાં જીવ માનવા લાગ્યા છે. જમહીશયંદ્ર યોએ વનસ્પતિમાં જીવની મિદિ કરતાં જણાવ્યું કે વનસ્પતિ પણ સંકેત તથા વિકાસને પામે છે, હર્ષ-વિષાદને અનુભવે છે. વનસ્પતિમાં પણ આહાર, ભય, મૈથુન, પરિશદ આદિ સંજ્ઞાઓ રહેલી છે. પાણીના

એક નિદ્રા થી નૈનશાસ્ત્રને જાગ્રત્તુ આવે. કદા છે તે વાતને જાણના પેતાનિકાએ સુષમદયક કાચવટે દલરો ને જાગ્રો આવે. પાણીમાં ઢોવાતું સાબિત હશે માત્રી પુદિ આપી છે.

દલરો વધ પડેલાં જાણના જેવી માધન સાધમી કે જાણના જેવા ધત્રિ વગેરે ન હતાં છતાં તેમણે આવેલું સુષમમાં સુષમ આવીક વચ્ચે જતાવ્યું છે તેથી સામાય માનવી પણ એટલું તો જરૂર સમજી શકશે કે, તેની અતિશય જાની હતા, કેવળજાની હતા તે કેવળજાની મહાપુરુષોએ સમજત જમતને એ કથકેશ આપેલા છે કે-

સદૈ જીવા, સદૈ યાગા સદૈ મુખા સદૈ સત્તા
મ દત્તવા મ પરિતાપયાવા ॥

સદૈ યાગ વિષાસઆ અનિયમદા, સુદમાવા ।
દુષ્ટા પાંદુકા, સદૈ વિ જીવિજ્ઞાના સદૈ વિજીવિયાવદ ।

જમતના સમજાય આવીકો આવવાની કમળા રાખે છે થાને કુખ ઈદ છે અને કુખ અનિદ હ, કોઈ મરવ ને ઈવજનું નથી અપૂર કાલિ લિલિમાં કહાકનાર ઉદ પગ, આવવાની આદા રાખ છે તેમ વિદ્યામાં રહેદો ક્રિડે વિષ્ણુમાં રહીને પણ આવનને કાદે છે એ નેવે મરખનો કલ કરખો જ છે, થાટે રોકે આવીકું રકણ કરતું એકેકે રાખે કદે તે કોઈ દર દોષ કે મરદિદર દોષ અવજ દોષ કે અદ્ય દોષ આપણે કોમ કમળકું એકેકે કે પાદ, પાઈ વડુ અંક અને વનરધતિવા અને અમારા આ પાયાં અપવ દર

નથી. તે એકવાર કીડી પણ ધાય છે અને એકવાર કુંજર પણ ધાય છે, કારણ કે સંઘેરા વિકાસ એ એનો ધર્મ છે. કમંવશ એનો એ આત્મા બુદ્ધી બુદ્ધી યોનિઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે. સૌનો આત્મા સરખો છે. સૌને હુંખ અનિષ્ટ છે અને મુખ ધુંટ છે, માટે સૌનું એક સરખું રક્ષણ કરવું જોઈએ.

એમ નહિ કે-આપણને જે હરકત કરે તેને મારવામાં પાપ નથી. જાણું વચન તે કિંસક વચન છે. હયાળુ હુકમની આ વાણી નથી. આ તો સર્વજ્ઞ પરમાત્માનું શાસન છે. અને તેની વિશાળ દૃષ્ટિ છે- કે કોઈ પણ જીવ-આત્મા આપણું ખૂરું કરે, આપણને સતાવે તો પણ તેનું રક્ષણ કરે. પછી ચાહે તો તે મરુ હોય કે મનુષ્ય હોય !

જે શાસનમાં આટલી બધી ઉચ્ચતા, આવી જોડ કલ્યાણની ભાવના, સૂક્ષ્મમાં સૂક્ષ્મ પ્રાણીની પણ રક્ષાનો ઉપદેશ, ખૂડું કરનારની અને ખૂરું ચિંતવનારની પણ રક્ષા, તેનું ભહું થાઓ એ જ એક ઉચ્ચ ભાવના સમાયેલી છે, તેને અલેડ-અદ્વિતીય કહેવામાં શું હરકત છે ?

જિનેશ્વરદેવોએ ‘મિત્તી મે સવ્વ મૂણુ’ એ સૂત્રને લલકાયું અને જગતને ઉત્તમોત્તમ માર્ગ કહ્યાંયો. જૈનાં સાચીએ પણ ખૂડનજાંતિ સ્તોત્રમાં ઉચ્ચાર્યું કે જનવદાતા શાન્તિર્મવતુ । ‘તમામ દેશવાસીઓ શાન્તિ અનુભવો.’

સાશય વિશ્વનું કલ્યાણ થાઓ. સૌના સઘળા દોષો ત્યાં યામો અને ‘સર્વત્ર સૌ સુખી થાઓ’ આવી ઉચ્ચ ભાવના જે શાસનમાં સમાયેલી છે તે શાસનની અલેડતા અને વિશાળ દૃષ્ટિ સિદ્ધ કરવા માટે ઉપયુક્ત વસ્તુ પૂરતી છે.

દિવા અને અદિગાદી ૬ ફેબ્રુ ૧૯૮૫ ગ્રીનશાસનમાં
એવું મળી આવ્યો, તેવું મળીના પદમાં નીચે નહિ મડે

પરમાત્માનો એ હપટેશ જ છે ૧૬ કળથી તાજ પ થી
દિવસ મુખીના તમામ જાતમાં ૧૯૮૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬
અમારું ૧૯૮૫ ન કરી દીધી ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬
તમામ પ્રાણીમજાની ચમાની જ બાવના ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩
નહિ, કેવલ પરમાત્મા જુલિથી પ્રાપ્તિ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩
તે જ અદિસા અને તે જ પદોપકારવૃત્તિ દેવવા

સ્વાયંવૃત્તિથી દયા કીજી નથી પડતું ૧ કસાર્પ પશુ
ધીનાના બાળકમાં ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬
૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
સ્વાયંવૃત્તિ નાપદ કે નિસ્વાયંવૃત્તિ અને શુદ્ધ શુદ્ધિ
અદિસા એ જ અદિસા ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
અને તે જ શકીનું કસાર્પ ૧ ૨ ૩ ૪ ૫ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬
માર્ગો દપટેશ ૧૬, (અથ ૬ ૭ ૮ ૯ ૧૦ ૧૧ ૧૨ ૧૩ ૧૪ ૧૫ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬)
કરીયાં તેમ ૧ કોના ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
કોના કરાવ વિશ્વવિદ્યા ૧૬, ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
એક કસાર્પ આપાય ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
પાકનમાં ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬

ગ્રીનશાસનની કસાર્પ અને ૧૬ વિશ્વવિદ્યા ૧૬
૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬
સાથ ૧૬ ૧૭ ૧૮ ૧૯ ૨૦ ૨૧ ૨૨ ૨૩ ૨૪ ૨૫ ૨૬ ૨૭ ૨૮ ૨૯ ૩૦ ૩૧ ૩૨ ૩૩ ૩૪ ૩૫ ૩૬

‘ હું કેણુ છું ? ’

એક મુનિવર રાજમાર્ગથી પસાર થઈ રહ્યા હતા. સામેથી એક રુબટપુબટ માનવી અભિમાનમાં અછકડ ધકેલે આવી રહ્યો હતો. અભાષુમાં તેને મુનિશ્રીનો ધક્કો લાગતાં જ મહેરબાન ચમકયા : અરે ‘જોગટા ! જોતો નથી ! હું કેણુ છું ?’ ખબર નથી ? પ્રજ્ઞામ કરવા તો દૂર રહ્યા પણ આંખો કાઢીને તે તો મુનિશ્રીની સાથે ઝાઝમવા લાગ્યો. મુનિશ્રી ઠંડે કલેજે અધુર સાંભળી રહ્યા. મહેરબાન જ્યારે જરા ધીમા પડ્યા ત્યારે મુનિશ્રીએ ગંભીરતાથી તેને જણાવ્યું કે : ‘તું કેણુ છે ? હું જાણું છું. તારે જાણવું છે ? તું કેણુ છે ? સાંભળ ! ર કાળા માથાના માનવી ! શા માટે તું આટલું અભિમાન કરે છે ? તમે જાન છે કે તું કયાંથી આવ્યો છે ? એક વચ્ચત અતાદિ નિજોદ-અવ્યવહાર-રાશી-સૂક્ષ્મ નિજોદમાં તું હતો. નહિ જેવી જગ્યામાં તે’ અનંતકાળ વિતાવ્યો. એક શ્વાસોશ્વાસમાં તો અત્તરથી અધિક જન્મ-મરણ તે’ ત્યાં સદ્યાં. માત્ર ૨૫૬ આબલિકાનું જ તારું’ ત્યાં આયુષ્ય હતું. ત્યાં શ્રેયશાન દશામાં તું હતો. જે કોટડીમાં દશઘી વધારે ન સમાય તેવી નાની જગ્યામાં અનંતાનંત આત્માઓ સાથે રહેતા હતા. ત્યાં તે’ અનંત દુઃખની સ્થિતી અનુભવી, ઘુણાક્ષર ન્યાયે કંઈક લઘુકર્મી થતાં ત્યાંથી નીકળી બાહર નિજોદમાં તું આવ્યો.

પૃથ્વી, પાષ્વી, અગ્નિ ને વાયુ પહેલે અસખ્યાન ઉત્સર્પિણિ
અવસર્પિણી કાળ મુખી અનેકવાર ત્યાં ને ત્યાં તે જ મ
-મરણના અસદ્ય દુખો અહ્યાં અપુરુષો થનાં -અકાચ નિર્ગુણ
કરતો કરતો શબ, હેરા, ઇંચળ અમર અમર, અને
માખીરૂપે તુ અથો ઇર્ષન્દ્રિય, તેર્ષન્દ્રિય, અને અદરિત્રિય
પહેલું જન્મી જાય, મોળીશી ચીંછી, અને અદરિત્રિય પથ
તુ અથો દુર કમીના પ્રતાપે તે નારહીના ધાર દુખા શરણ
કુખીપાકમાં તુ પાકયો, રીત-દંત્રની અત્યત વેદના ત
કદી, પરમાપાખીજીએ તારા બારીકમાં બારીક કરતા કરી
પાકો તુ પાવાની આદ્ય મળી મથો વેતરણી નદીમાં તુ પળ્યા
મદ્યદુષ્ણ અમલ ધોર અવકારનાં રથાનમાં તું રહ્યો રાતકદક
નદિ, અરહે કોણમાં કોણા રથ દબારવ્યની અને દાનુદ
કક સાધરીપમની અખલ રેર નરકમાં તે કોમલો આપ
અનલકાળ અરથી ? અરે હોઈ કોઈ થીતિ નથી, હોઈ
કોઈ કુળ નથી, અને હોઈ કોઈ અતિ નથી કે અર્થ તું
ન અરથી હોય અમ-મૂલમાં તું પેદા રહ્યો અરે ? વિષ્ણુમાં
કોરો અર્ધને અમલ કરતો કરતો કે જ તું ને ?

અરે કાલિય ? કોઈક કોઈકમાં તે અવલ અન્ન-અરે
કરી કોરાટી કામ થીતિના કરી તું એ આતાના કરમાં
આર્યો, ર્થા પિતાના ર્થાનો અને આતાના ર્થિર-દોઈને
પેદા થતાં જ તે આદ્ય કરી કાલ વિષ્ણુ તુ કરદાર
રથે નારનાક કાલ વિષ્ણુ પુણ્યાર્થે અરે કે ક કે તું ?
કાને આદ્ય અધિયાય કરે છે ? કેદો ને અર-અ

તેજ જ શબ શવણુ પાળુ સતિમાન ગળી નયુ. તું કાણ
તેજુ તને લાન થયું ?

અરે ! માલગ ! એ માતાતા ઉઠરમાં-નર્મમાં તું
નવ નવ સદિના ઉધે મસ્તકે લટકયો. જ્યાં હરાયકશય
નહિ, એવા સંકુચિત સ્થાનમાં તું વસ્યો. નવ નવ મહિના સુધી
જાળ મૂવ જેવાં ગંદા સ્થાનમાં તું વસ્યો. નવ મહિના પૂર્ણ
થયે અત્યંત વેદનાને અનુભવતો, ચોધાર આંસુએ રડતો રડતો
“ઉંઘા ઉંઘા કરતો ત્યાંથી તું બહાર નીકળ્યો એ જ ને તું ?”

અરે ? એક વળત જ્યારે તું લાજ મૂળારૂપે હતો
ત્યારે ટકાનો ત્રણ શેર વેચાયો. અને જ્યાં ત્યાં પગ તળે
ખૂંદાયો-ચગદાયો એ જ કે તું ? અરે ભાઈ ? નારકીમાં તે
ઘણાય પ્રહારો ખાધા અને એક મુનિના ધક્કાથી શાને
આટલો બધો ગરમ થાય છે ?

મુનિશ્રીની સાંત અને ગંભીર વાણી માલગી એ તો
આલો જ બની ગયો.

‘મહારાજ ! સાફ કરો ! ક્ષમા કરો ! હું મહા અપરાધી
હું,’ એમ કહી બાઈ સાહેબ તરત જ મુનિવરના ચરણમાં
જૂકી પડ્યા. સાહેબ આપના ધક્કાએ ખરેખર અને ભગૃત
હયો. અને માત્રી સ્થિતિનું લાન થયું હું સમજ્યો. અને
ભગૃત કરો. ભગૃત કરો. ઉપદેશામૃત સીંચી આરા આત્માનો
ઉદ્ધાર કરો. હે કલાણુ ! હે કરુણાનિધિ ! અમીદૃષ્ટિથી
વાણી સુધાની વૃષ્ટિ કરી અને લવ-લાવાનળથી બળતો
બચાવો ! બચાવો ! !

મુનિવર તો કૃપાનિધાન જ હતા. તેમણે પેલા લાઇને મીઠી

વાળીથી હાથોથનાં જગ્યા યુ ક' 'દે થેન ની આત્મામાં
જનની તાકાત છે આત્માની જો જનની તાકાત જાન હજી ન
જાણિય અને વીધ જો જન તા જનુદથી કમીના બાદ આવવજુથી
હવાઈ મધ છે આત્મા પુરજ્જાનની જ થી ને નજનિજોડના
જનન દુખો સદી-મદી લક્ષ થોવાથી થીનિમાં બની-૦ થી
મહાપુરુષે માનવરોદ મેળવે છે અપૂર ન દિ રિદિમાં
રહાજનારા રોવો પશુ જે ન રોદની વાવવાર માગતી રહે જે,
જો હલપ માનવજનને પાછી પ્રમાદનો ત્યામ કરી આત્મ
જાધન કરી લે પરમાત્મા જ મવાન મદાર્પરવાથી ત્યામ
વધથી મદાર્પાળી મજુધવ બમવાન કૌનમરવાણીજને પશુ
"જગ જાગદિ રહિત" ને જાગ્ય મા વગા ને જા રુ ની
૧૨૫૧ જાગ્ય રહતાં દનાં જે રહે સમય થઈ નિપજ મદાર્પ થી
રૂની રૂની ને કોઈ પૂરવદે પશુ પ્રમાદને વશ રૂની નજી-
નિધિદમાં રહ્યો છે, માગે દે જાઈ ' પ્રમાદનો ત્યામ કરી
આત્મ રહ્યાજના પુનિત થદે રૂયા, ૧' થમ દ જ

આવરકકે કાગ

જ્યા બિ પોરે જાવાપદ ત્યા દ જ ક જા દે દ
જ્યા રે રાલી રાજા મર જેમ રિ જા રે દ
જાગ્યા-૧ ૧૭ ૨૦ ૩૫ રે ૨ ૨ ૨ ૨
કાગ ૩૧ ૦ ૨ ૬ ૦ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨
કાગ ૩૧ ૦ ૨ ૬ ૦ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨
જાગ્યા ૩૧ ૦ ૨ ૬ ૦ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨
જાગ્યા ૩૧ ૦ ૨ ૬ ૦ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨ ૨

પ્રતિજ્ઞા-પાલન

એક પક્ષીમાં બે લાઈઓ રહેતા હતા. જેઓ ચોરોની ટોળીના નાયક હતા. એક વખત સારું વાહની સાથે મુનિવરો પણ ત્યાં આવી ચઢ્યા. વર્ષોનું નજદીક આવી, સાધુઓએ વિચાર્યું કે હવે શું કરવું ? ચોમાસુ શરૂ થયે. અહીંયા કંઈ સારી વસ્તી નથી. સાધુઓ ચોરોના નાયક બે લાઈની પાસે ગયા. ચોરનાયકે કહ્યું : ‘પમારો મહારાજ ! જે કંઈ કામ હોય તે સુખેથી કરમાવો.’ સાધુઓએ જણાવ્યું—‘ચોમાસું નજીક આવે છે. એટલે અમારે ચોમાસા માટે વસતિની જરૂર છે.’ ચોરનાયકે જણાવ્યું : ‘મહારાજ ! આપ સુખેથી અમારા સ્થાનમાં રહો અને લોજન વગેરે પણ અમારે ત્યાંથી જ સ્વીકારજો.’ સાધુઓએ જણાવ્યું કે, ‘લાઈ ! અમે જ્યાં રહીએ તે જ ઘરનું લોજન લેવું અમને કહ્યે નહિ, વસતિ આપવાથી તમને ઘણું જ લાભ થયો છે.’ ચોરનાયકે સાધુઓની વાણી માંલગી ઘણું જ પ્રસન્ન થયા. સાધુઓ ચોમાસું ગાળવા માટે ચોરપક્ષીમાં રહ્યા પેલા બે લાઈઓ હંમેશાં સાધુઓની સેવા-શુભ્રવામાં તત્પર રહેતા, આતુર્માંસ પૂર્ણ થયે સાધુઓએ વિદાય કીધી.

વિદાર કરનાં ધોરનાથદેને ધોરથ તથા ગુરુમહારાજે
રાત્રિભોજન ન કરવા હુકમેશ આપ્યો. 'રાત્રિભોજનથી થજા
જા જીવેલી દિમા થાય છે વળી રાત્રિભોજન કરનારાઓના
શરીરમાં થજી જાનના ધોરે હાથન થાય છે અને તેમને
પાલોડમાં ધુવડ, બીજી ઝીંઘ કામડા તુભવ વીલી
મથાળી ઇત્યાદિ ધોરિઓમાં જવનાર દેવો પટે છે રાત્રિ
ભોજન છે નરકને પ્રથમ દરવાજો છે રાત્રિભોજન નહિ
કરનારાઓને કોઈ માસમાં પદર રિવસના સંપવાસદ્વાર કાઢ
મળે છે' આ પ્રમાણે ગુરુમહારાજની વાણી સાંભળી જ ને
ઝાઈંઝોએ રાત્રિભોજનને ત્યાગ કર્યો.

કોઈ વેળા તે જાઈંઝોએ બીજા ધોરે કામે
કોઈ રથે જાઈ પાટી વણી મારી થજા પાડા અને બીજા
પટ્ટોએ ધોરનાં ત્યાંથી પાછા ફરતી થજતે પરિવારમાં રહેતા
ડેરનાં માણસોએ રથનામાં જ કોઈ પાડાને મારી તેટલ થજ
જાવા બધાએ ત્યાં જ પડાવ નાંખી. તેમથી ડેરનાં કાર
કાવવા ખાટે નજીકના માખમાં થજા દુધ જાડ રહેતા
માણસોએ પાસપાસ વિચારુ કે, આપણે જાડયા થઈએ. ૧
કેવડાં પેતા માખમાં થજા ૧૦ તેમને જો આઈંડું જાડેડ
જડુ આપજા બારે જાવડાં આપ વિચારુ તેજાજા દેડા
જાવડાં જે ધોરનું કવિતજાતાના દેડા માખમાં જાડેડ
જાડેડ ના રિવસ થજા કેવડાં જ વિચાર આ દેડાં આપણ
કાડુના દેડાં જે જાઈંઝો અને કડુ થજ તેજા જાડેડ
તેજા કાડુના જે ધોરનું જાડેડ પડોડા.

જાડેડ આપજા રિવસ જે જાડેડ ૧૦ કરવા જે જાવડાં

જાગૃત થાય છે, ત્યારે સામાના હૃદયમાં પણ આવી ભાવ-
નાનું પ્રતિબિંબ પડતું હોય તેમ સામાના દિલમાં પણ જોવી
ખૂરી જાવના પેદા થાય છે. સઘળાય ચોરો કપટમાં રમતા
હતા, ચોરનાયક બનને બાઈજો નિષ્કપટ હતા, તેમને આ
પ્રપંચની ખબર ન હતી. આમ પ્રપંચ જેલમાં સમય ઘણો જ
વ્યતીત થઈ ગયો અને સૂપોસ્ત થયો. બનને બાઈજોને તો
રાત્રિભોજન ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા હતી, તેથી તેઓને ઘણી
ખૂબ લાગવા છતાં પ્રતિજ્ઞામાં અડગ રહી તેમણે રાત્રે ભોજન
ન જ કર્યું. બાકીના સઘળાય ચોરોએ હાડુ અને માંસ-
બક્ષણ કર્યું. જેથી તે બધા મરણને શરણ થયા.

બંને બાઈજો પ્રતિજ્ઞામાં અડગ રહેવાથી બચી મયા.
નિયમ શું કામ કરે છે? તે આ દર્પાંતથી જાણવા મળે છે.
નિયમ એ જોઈ પ્રકારની વાડ છે. જેતરમાં વાડ હોય તો
જાનવરાદિ ઘુસે નહિ, તેમ નિયમ હોય ત્યાં પાપ ઘુસે
નહિ. કેટલાક એમ કહે છે કે, નિયમ લઈએ અને તૂટી
જાય, એના કરતાં ન લેવો સારો, આ કથન માણસની
કમજોરી દર્શાવનારું છે. સંસારનાં અનેક પ્રકારનાં બંધનો
આપણે હોંશે હોંશે સ્વીકારીએ છીએ, ત્યારે ધાર્મિક
નિયમોનું બંધન સ્વીકારવામાં શું હરકત આવે છે? જ્ય
હારમાં આપણે આપણી પુત્રીનાં લગ્ન કરતાં એ વિચાર
કેમ નથી કરતા કે, છોકરીને પરણાવીએ પણ એ શંકો
તો? તેના કરતાં ન પરણાવવી સારી. દ્રેન, એરોપ્લેન
કે સ્ટીમર વગેરે વાહનોમાં બેસતાં એ વિચાર નથી
આવતો કે, આ વાહનમાં બેસું છું તો ખરો, પણ

પશ્ચાત્તાપ

એક શેઠે પોતાના બહાલસોયા એકના એક પુત્રને જ્યારે સ્વછંદી જીવન જોયું, ત્યારે તેમની આંતરડી કંઠળી બિટી 'શું મારો પુત્ર ધર્મવિહોળું જીવન જીવી દુર્મંતિનો લાગી બનશે ?' શેઠ વિચાર કરે છે કે—હો કાંઈ પોતાના પુત્રને ધનમાલ-મિલકતનો વારસો આપે છે, પણ માથો પિતા તે જ ઠહેવાય કે, જે પોતાના પુત્રને ધર્મ-ધનનો વારસો આપે અને પરિણામે એ લવોભવમાં સુખી યાય, ધન તો પુણ્યાધીન વસ્તુ છે. માજે છે ને કાલે ફાંફાં મારવા પડે છે.

શેઠે પુત્રને ધર્મમાં જોડવા માટે અનેકવિધ પ્રયત્નો આજ્ઞા. વાંચન માટે વિવિધ ધાર્મિક પુસ્તકો ખસાવ્યાં. શુક્ર દેવના બધાખ્યાનો શ્રવણ કરવા ગ્રેષ્ઠા કરી, સન્મિત્રોની સંગતિ કરાવી, સુક્તિ-પ્રયુક્તિથી એને સમજાવ્યો અને બીજા પણ અનેક ઉપાયો અજમાવી જોયા, પણ એને કશી અસર ન થઈ.

“ભટ્ટા ! જૈનકુળ જેવું ઉત્તમ કુળ આપણને મળ્યું છે. જૈનશાસન જેવું ઉત્તમ શાસન મહાપુરુષે આપણે પામ્યા છીએ, દેવો ને દાનવો જે જીવનની અંખના કરી રહ્યા છે;

પણ કેટલી ફળદાયક નિબંધ છે, એ આપણને આ દૃષ્ટાંતથી લખવા મળશે.

કેટલાક કહે છે કે, શાવ વગરની ક્રિયા કરવી એ નકારી છે. કેવળ હાયકલેશ છે, એમનું એ કહેવું ભરાખર નથી.

જ્યારે આત્માને અનેક જન્મના સુસંસ્કારો પડે છે, ત્યારે તે સિદ્ધિને મેળવી શકે છે. અનેકજન્મ સંસ્કારાત્ સિદ્ધિ!

જે દ્રવ્યક્રિયા કરતો નથી, તેને શાવ ક્યાંથી લાભવાતા છે? શાવ લાગશે તો દ્રવ્યક્રિયા કરનારા જ લાગશે. જેમ દુકાન ઉઘાડી રાખવામાં આવે તો આદક આવે છે, પણ દુકાન બંધ કરીને બેસીએ તો આદક ક્યાંથી આવવાના છે? ન જ આવે એ સ્વાભાવિક છે, તેવી જ રીતે દ્રવ્યક્રિયાઓ ચાલુ રહે તો જ શાવ લાગશે. એ સુનિશ્ચિત છે. દ્રવ્યક્રિયા કરતાં શાવ કેમ વધે? વીર્યોલ્લાસ કેમ જાગે? આત્મા તન્મય કેમ બને? એ માટે ઉદયમશીલ રહેવાની ખાસ જરૂર છે. એ ભૂલવું નહિ.

પિતા દેવલોક સીધાવી ગયા, પુત્ર પણ ધર્મવિહીન જીવન જીવી આયુ પૂર્ણ કરી ત્યાંથી કાળ કરી અસંખ્યાત યોજન વિશાળ સમુદ્રમાં મત્સ્યરૂપે ઉત્પન્ન થયો. આ મત્સ્ય રાજ નાના નાના અનેક મત્સ્યોને હોઈયાં કરી આનંદ માને છે. આમ કરતાં ચહિનાઓ અને વધો વીતી ગયા. એવામાં એક વખત જિનેશ્વરદેવની મૂર્તિના આકાર જોડો એક મત્સ્ય તેના જોવામાં આવ્યો. મત્સ્યો વિવિધ આકારના હોય છે શાએ કહે છે કે, નળીયાકાર અને વલાયાકાર આમ જ આકૃતિ સિવાય દરેક પ્રકારની આકૃતિવાળા મત્સ્યો હોઈ શકે છે.

જન્મ થાવળી જાં એળે ગુમાળ્યો બધ, હવે મારે જાનથી
માંસ-મગી નિ. માદારનાં પચ્ચક્રાણુ છે. પાપનો પશ્ચા-
ત્તાપ કરે છે, તે જ સમયે માછલાંને સમકિતની પ્રાપ્તિ
માય છે. તરત જ અનશન તત આદરે છે, અને ત્યાંથી
તે કાળ કરી સીધો દેવગતિમાં પહોંચી જાય છે.

દ્રવ્ય ક્રિયાઓ પણ પરિણામે ઠેવા ઉત્તમ ભાવને
જગાડે છે, એવું આ સચોટ દર્શાવે છે.

સામાયિકની મહત્તા

દિવસે દિવસે લક્ષ્મી, દેઈ સુવર્ણચરસ ખંડિયં એગો ।
એગો પુણ્ય સામાયિક, કરેઈ ન પદ્મપદ્મ તરસ ॥

અર્થ—એક માણસ હંમેશા એક લાખ ખાંડી સોતુ દાનમાં
આપે છે જ્યારે બીજો પ્રતિદિન સામાયિક કરે છે, અને
સામાયિક કરનાર વધી જાય છે, લાખ ખાંડી સોતુ દાનમાં
આપનાર વ્યક્તિ સામાયિક કરનારની તોલે આવતી નથી. માટે
જ કહે છે.—

શ્રી વીરમુખે ઇમ ઉચ્ચરે; શ્રેણિકરાય પ્રત્યે જાણ લાલ રે,
લાખ ખાંડી સોનાતણુ, દીએ દાન દિન પ્રત્યે લાલ રે,
લાખ વરસ લગે તે વળી, એમ દીએ દ્રવ્ય લગાર લાલ રે,
એક સામાયિકને તોલે, ન આવે તેહ અપાર લાલ રે,

એક સામાયિક કરનાર, બાણુ કોડ લાખ, પચ્ચીશ હજાર,
નવસો તે પચ્ચીશ પદ્યોપમથી ઝાઝેરુ આયુષ્ય દેવગતિનું ખાંડી
લે છે, માટે સમય કાઢીને અવશ્ય સામાયિક કરવું જોઈએ

જન્મ મેળવી શકે એણે ગુમાવેલા બધાં, હવે મારે આજથી માંસ-મગધી વિ. માદારનાં પરચક્રખાણ છે. પાપનો પક્ષ-તાપ ઠરે છે, તે જ સમયે માછલાંને સમકિતની પ્રાપ્તિ થાય છે. તરત જ જનશન તત આકરે છે, અને ત્યાંથી તે ઠાળ કરી સીધો દેવગતિમાં પહોંચી જાય છે.

દ્રવ્ય ક્રિયાઓ પણ પરિણામે ઠેવા ઉત્તમ ભાવને જગાડે છે, એટલું આ સચોટ દર્શાવે છે.

સામાયિકની મહત્તા

દિવસે દિવસે લક્ષ્ય, દેઈ સુવર્ણરસ ખંડિય એગો ।
એગો પુણ્ય સામાયિક, કરેઈ ન પદ્મપદ્મ તરસ ॥

અર્થ—એક માણસ હંમેશા એક લાખ ખાંડી સોનું દાન આપે છે જ્યારે બીજો પ્રતિદિન સામાયિક કરે છે, અને સામાયિક કરનાર વધી જાય છે, લાખ ખાંડી સોનું દાન આપનાર વ્યક્તિ સામાયિક કરનારની તોલે આવતી નથી. મારે જ કહ્યું છે :—

શ્રી વીરમુખે ધમ ઉચ્ચરે; શ્રેણિકરાય પ્રત્યે જાણ લાસ રે,
લાખ ખાંડી સોનાતણુ, દીએ દાન દિન પ્રત્યે લાસ રે,
લાખ વરસ લગે તે વળી, એમ દીએ દ્રવ્ય લગાર લાસ રે,
એક સામાયિકને તોલે, ન આવે તેહ અપાર લાસ રે,

એક સામાયિક કરનાર, ખાણુ કોડ લાખ, પચ્ચીશ હજાર નવસો તે પચ્ચીશ પદ્મોપમથી ઝાઝેરું આયુષ્ય દેવગતિનું જન્મે લે છે; મારે સમય કાઢીને અવશ્ય સામાયિક કરવું જોઈએ

ઘેર ઘેર ભીખ માંગતા ફરે છે. કંઈક ઉકારાતમાચો પાઈ પેસો આપી જેની ઠઠળતી આંતરડી ઠારે છે, તો કોઈ માળ આપે છે, પણ આપે છે તો જરૂર.

વાત પણ ખરી જ છે ને ? જેની પાસે જે હોય તે આપે જગતમાં અવિદ્યમાન-અછતી વસ્તુને કોઈ પણ ભક્તિ આપતી નથી. જેની પાસે ગાળોનો ભંડાર ભરેલો છે, જેમાંથી એ બિચારા ભે-ચાર ગાળ આપે, જેમાં કંઈ નવાઈ નથી. માનવે માનવતા મૂકી ખરેખર દાનવતાને આવકારી છે. એ બિચારા દુઃખી વાણીઓને શું આપવું મીઠી વાણીરૂપ વાણી પણ પાઈ શકતા નથી ? બુદ્ધિનિધાનો ! વિચારો ! વિચારો ! ત્યારે તમે શું આપશો ? એ મીઠા શબ્દો પણ આપી છૂટજો, કૂપણુ ન બનાવતા. છેવટે ગાળોથી તો ન જ નવાજતા, પણ યથાશક્તિ દીન-દુઃખીનાં દુઃખ દૂર કરી લક્ષ્મીને સાર્થક કરજો.

કાગા કીસકા ધન હરે ? કોયલ કીચકું દેત ?
મીઠી વાણી બોલકે, જગ અપના કર લેત.

વિદ્યાર્થી લક્ષણો

काकचेष्टा वक्त्रध्यानं श्राननिद्रा तथैव च ।

अरुपाहारश्च स्रोत्यागो, विद्यार्थिपञ्चलक्षणम् ॥

કાગડા જેવી ચપળતા, ખગલા જેવી એકાગ્રતા, શ્રાવ જેવી નિદ્રા, અરુપ આહાર અને અભ્યસન પાલન એ પાંચ વિદ્યાર્થીના લક્ષણો છે.

શ્રદ્ધા-સંહવની

શ્રદ્ધા વચનની શીર્ષ પત્ર અમલિયા દુષ્ટાવની અનર્થ
 નથી આશા-પ અવધારમાં પણ આપરે, ભેષકો તરીકે કે
 રોગથી પીડાતા રોગીને રોમ નાખવ કરવા વધ દીપર શ્રદ્ધા
 રાખવી જ પડે જ વધ કરે તેમ જરૂર પાતન કરવું પડે છે
 તો જ રોમ કર આપ છે શીને નોકર દીપર વિશ્વાસ રાખદે જ
 પડે છે કે વિશ્વાસથી જ રોમ ગુનિમને આપખાની અવગત
 સુખત કરે છે અને જ અ-અવનીરા રૂપિયા ૧૧ અમારક વ કિયામત
 કારોની સહમીનું વશજ કરવા પહેરગીર અનાય ૧૧ અર્થ કે
 પર વિશ્વાસ રાખવા કિયામ ૬ રો-ક એ તના પર વિશ્વ ક
 ન રાખીએ તો તેણે અનાયત કામત પર જ અ રોમ ર રોમ
 કારણ કે કહેએ શકા આપ કે તંમ ૩૨ તો અર્થ જ પડુ
 દોષ ૧ અ અરુદક કે કિ-અને તો આકત વિના પણ વહેટ ૫

તા.પદ કે દુનિયાના કલજાલ અપમદ ૧ કે ૨ વધે કે ૩ અમ
 પડે છે ત્યારે અમ કેવી અવધ વરણવા છે અ
 શ્રદ્ધા રાખવામાં જ આપ ૧૧ છે અ

જાડાનવ પૂર્વગુપ્ત જ્ઞાન હોવા છતાંય જો શ્રદ્ધા ન હોય તો તે જ્ઞાન અજ્ઞાનરૂપી બની જાય છે.

ઉચ્ચ ટોટિની ક્રિયા કરવા છતાં, ઉચ્ચ તપશ્ચર્યાઓ આદરવા છતાં, અમે ઘોર કષ્ટો સહવા છતાં શ્રદ્ધાહીન આત્માને તે કરણીનું ફળ અલપ મળે છે; ત્યારે શ્રદ્ધાયુક્ત આત્માની ક્રિયા અને તપશ્ચર્યા મહાનું ફળદાયક બને છે.

સમ્યક્ત્વની મહત્તા તો શાસ્ત્રોમાં અનેક ઠેકાણે વર્ણવવામાં આવી છે. તીર્થંકર દેવોના ભવની મહુત્રી પણ સમ્યક્ત્વ પામ્યા પછી જ થાય છે. સમકિત પ્રાપ્ત થયે છતાં આત્માનો સંસાર પરિમિત બને છે.

જોકે અત્યંત સુંદર માત્ર પણ જો જીવને સમ્યક્ત્વની રૂપરેખા યથા હોત તો તે જીવનો સંસાર વધારેમાં વધારે અર્થ પુરૂષલપરાવર્ત બાકી રહે છે. મતલબ કે તેનું જવજમમ્મ અટકી જાય છે. તેનો સંસાર ઘણો અલપ થઈ જાય છે.

સમ્યક્ત્વથી જ ધર્મની શરૂઆત થાય છે. ધર્મની વાસ્તવિક ઈમારત તે વિના ચણાઈ શકાતી નથી. સાધુધર્મ અને શ્રાવકધર્મ એ ઉલ્લેખ ધર્મનો મજબૂત પાયો જો કાઢી દેવાય તો તે સમ્યક્ત્વ જ છે.

પ્રસાચક્ષુ-અંધ પુરુષ ઘણો બલિષ્ઠ હોય, કળાભાગ હોય તો પણ જેમ શત્રુસૈન્યને તે જીતી શકતો નથી, તેમ પ્રેમ-શ્રદ્ધા-સમકિતવિહુણી ઉચ્ચ ક્રિયા, પંચાગ્નિ તપ, ઘોર કષ્ટ

x બારમા દર્શિવાદ અંગના એક વિભાગ તરીકે ચીદ પૂર્વની ગણના થાય છે.

પાઠોટો વધેની આકરી તપસીથી મુજિ મેઝવી શકાની નહી
ગીતામાં પણ અદાની મદના વળવી છે

મદાવાર જ્યન જ્ઞાન, ત વર વર્ગના દય ।

જ્ઞાન છરણા વરા જ્ઞાનિજાવિરોજાધિગર્જન ॥

અદાતુ આત્મા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી ત્રિધી ઉપર મનુ
મિલવી, આત્મજ્ઞાન મિલવી શિક્ષણને મિલવી શકે છે,
મુખ અઅદાતુ અવધરણીક પ્રાપ્તી તે વિનાશ ન પામી છે
“સંજ્ઞાપાત્રા વિતર્યાતિ ।”

ત્યારે અવધરણીક જોડે છે ॥ તે સમજવાની કરી છે

“સમજ મવજ જિગજ જ જિગદિ વધરણ ॥”

કિનેશરોવોએ જે તરવોની પ્રરણા કરી ન, તે ન
સત્ય છે, અથ નિશક્રપથ માનવું તેનું નામ અવધરણીક ન
કે અવધરણીક—વીતરામ અવજ પરમાત્માનું જે કથન જ્ઞાન
ઉપર જે અવિરહ અદા તે ન અવધરણીક ન કે સમજિત
કે અપારે આત્મા રામ-કથની મુજા ની વીતરામતા પ્રત
કરે છે, ત્યારે ન તે અવજા બને ॥ વીતરામ જેવા અવજ
પરમાત્માનું વચન વિશાળાવાધિત દોષ ન બને તેથી ન તે
અવધ છે

આત્મદિગ આજવાની આવનાવાજા આત્માને પડેલી
બને પડેલી તકે પ્રથમ અદાની કરી ન અવધરણીક ન
કિયા કરી પણ હી પણ એવી જે અવધરણીક ન કે
કે, કદો કે અવધરણીક કિયાઅવજ કરી ન

અવધરણીક વધરણીક ન આત્મા ન અવધરણીક ન

અવધરણીક વધરણીક ન અદા ન અવધરણીક ન

સમ્યગદર્શનવિહુણું જે જ્ઞાન તે અજ્ઞાન-મિથ્યાજ્ઞાન છે. સમ્યગદર્શનવિહુણી જે ક્રિયા, તે મિથ્યાક્રિયા તરીકે ઓળખાય છે.

કેટલાકે સાચી શ્રદ્ધાને અંધશ્રદ્ધા કહી વખોડી કાઢે છે. તે લોકો સમજતા નથી, કે અંધશ્રદ્ધા કાંને કહેવાય ?

અજ્ઞાનીની પાછળ પાછળ ચાલવું તેનું નામ અંધશ્રદ્ધા છે. જ્ઞાનીની પાછળ ચાલવું તે તો સમ્યક્શ્રદ્ધા છે—સાચી શ્રદ્ધા છે. આજકાલ એવા આંધળાઓની-અજ્ઞાનીઓની પૂંઠે પૂંઠે ચાલનારાઓના જ આવા બેહુકા બકવાદો છે.

‘તન્નિર્ગર્ગાદધિગમાદ્વા’ સમહિત ગુરુના ઉપદેશથી અને સ્વાભાવિકપણે પણ પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ કે એક પથ્થર, પહાડ, નદીઓ, નાળા વગેરેમાં ફૂટાતો ઘણા કાળે સ્વાભાવિક ગોળ બની જાય છે. તેવી જ રીતે આત્મા અનાદિકાળથી આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતો અઠાસનિર્જંક દ્વારા પાપના ભારથી લઘુ બને છે અને નૈસર્ગિક-સ્વાભાવિક સમહિતની પ્રાપ્તિ કરે છે. શમ, સંવેગ, નિવેદ, સ્થિતિકથ અને અનુકંપા-આ પાંચ લક્ષણો જેનામાં હોય તેનામાં અવશ્ય સમહિત છે એમ સમજવું. શાસ્ત્રકારોએ સમહિતના અનેક પ્રકારો વર્ણવેલા છે.

શ્રદ્ધા સંકળ સુખ મૂળ છે, શ્રદ્ધા વિના બધું થુળ છે, અરોગ્ય શ્રદ્ધાથી મળે, ઉદ્યોગ શ્રદ્ધાથી ફળે. શ્રદ્ધાથી ઉન્નતિની ગતિ. અતિ વેગથી વધતી જતી, ઉન્નતિ તત્ક્ષણ અટકતી શ્રદ્ધાનું જ્યાં વર્તુલ છે. શ્રદ્ધાથી હુલ્લી નહિ કંઈ, ભવસિધુમાં એ પૂલ છે. જે જે અસાધ્ય બીજા ગણે, શ્રદ્ધા સુસાધ્ય તે તે ભણે.

સાચી ટેક

શાળ કોળની સમામાં ખરમાદત કવિ ધનપત્ર
નિધનિત જતા હતા પડિનોમાં નેમત્ત જામવાન હતું કે
વખત પડિનજીને શાળનામાં જતા પા થકુ શાળ બાજે
વિલકથી આવવાતુ કાશા પુપુ નવાજામ ધનપાદે
જવાબુ : 'મહાશાજી તિલકમકરી કયા રી રચનામાં હું
શુધારીદા હતો, એથી જાણી શકું થકુ ?'

આ વાત સાંભળી શાળને તિલકમકરી રી કયા રી
જવાબી થતી જ હતી જાણી કાશા જવાદે પુત્ર જવાબ
મળે ત્યારે ધનપાદે શાળ બાજે તે રીકારે તેમાં
આવાતુ કાશાજી અને કયા રી રી કયા જવાબ હતી પાડે
વળતી કાશા રી રી રી રી રી તે કયાદ રી જાણી હતી
ધનપાદને જાણવાની જાણ હતી પાડે કયા રી રી
કાશાદ તો પુત્રુ ક રી રી રી રી રી રી રી રી
રિ રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી
રિ રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી રી

આ જાણને જાણી રી રી રી રી રી રી રી રી રી
કાશે કાશ રી રી રી રી રી રી રી રી રી

કથા સમાપ્ત થયા બાદ, રાજા લોજે કવીન્દર ધનપાલને જણાવ્યું : “કવિન્દર ! હું તારી પાસે કંઈક માગણી કરું છું. તને રોષ તો નહિ થાય ને ! અને તે એ કે:—

“એક તો કથાના આરંભમાં ‘શિવ રક્ષણ કરો’ એ પ્રમાણે મંગળાચરણ કર, તેમ જ અધોધ્યાનગરીના સ્થાને ધારાનગરી, શકાવતાર, ચેત્યના સ્થાને મહાકાલ મંદિર, શ્રી રૂપમદેવના સ્થાને શંકર અને ઇંદ્રના સ્થાને મારુ’ નામ રાખ. જો આ પ્રમાણે તું તિલકમંજરીની કથામાં ફેરફાર કરે તો તું જે માંગે તે તને આપવા હું તૈયાર છું.”

ધનપાલે રાજા લોજનાં આવાં વચનો સાંભળી તરત જ જવાબ આપ્યો : “નરેન્દ્ર ! આમ કરતાં શુભના બદલે અશુભ થાય. જેમ દૂધના બરેલા પ્યાલામાં એક વિષની કણી પડે તો સઘળું ધ દૂધ વિષમય બની જાય છે, તેમ જો નામોદય પરિવર્તન કરતાં પવિત્રતાને મહાહોનિ પહોંચે છે. દેશ, કુળ અને રાજ્યનો ક્ષય થઈ જાય છે.”

ધનપાલ પૂછું શ્રદ્ધાળુ અને અજબ ધર્મપ્રેમી હતો, તેથી જ તેણે નિહર બનીને રાજા લોજને આ પ્રમાણે સાફ સાફ સંબોધાવી દીધું “રાજન્ ! આ કથાના નાયક ત્રણ લોકના નાય દેવાધિદેવ શ્રી ઋષભદેવ ભગવાનનું વર્ણન બાળું જો મૂકી, આ લોકનાં તુચ્છ સુખો, કિર્તિ કે રાજ્યની મારે કંઈ જ કિંમત નથી, ખદોત અને સૂયંમાં, સરસવ અને ઇ, ધતૂરા ને કલ્પવૃક્ષમાં જેટલું અંતર છે તેટલું જ

જલદ આપણામાં અને કોમાં છે, ખાતે જો વાત આશયી
બની શકે તેમ નથી”

આ જવાબથી રાજા બોલ્યો બારે કોથ બલ્યો અને
તથે તરત જ કહી દર કરવા કમીષમાં જ સમટી રાખી
હતી તે કમટીના અમલમતા આશામાં તિલકમલકરીની
મુળ પ્રત બાળી નાખી

પરિત ખનપાકને રાજાના આ દુષ્ટત્વથી ઘાત જ ખાટું
લાગ્યું તે ઘેર જઈ કમલે દાથ મૂકી ખાટલા દેવર
વિતાપુર થયુંને કોઠા દનો તેવામાં આજપરિતા નામ દી
પોતાની પુત્રી ત્યાં બાવી પટોળી પુત્રીને વિતાણતે વિતાટું
કારણ મુમયું ખનપાકે કમળી દુહીકત બચાઈ શકે
આજપરિતાએ વિતાને બચા મુ છે આ કમલમાં આપ
વિતાપુર ન બનેઃ મદકામ કરતા કરતાં મે તિલકમલકરીના
પાદ કાઢ કરી છે તે અને કમળાપરે કાઢ દોવાઈ આપન
કમલારંધ

સ્વારનાદ તેણે વિતાને રનાવ કરાઈ ખુબ કશિપુત્ર
આકને કોકાદી, કામન કરાનુ પાં તિલકમલકરીની કરક
પ્રત્તી કમળાનું કમલન કરાવની કર કમલન અમલક
તે આજપરિતાને રચાવ રજિર કરાવે છે એવે
કમળાપ નરન પચાવ કરી કમલકર કરી કર અનર દી
કમલ દી ને ન દોકી તે ન બ કા

અને એ કમલન ખનપાકને

નર્મ આપવું. આત્માને આનાદિ કાળથી પરલાવમાં રમણ કરવાનો સ્વભાવ છે. તેથી પરલાવમાં રમણ કરે છે પુનઃગતિની બંધને છે અને કર્મથી બાંધે બંધે છે. કર્મથી તારે બંધેલા એ આત્માને સ્વભાવમાં-રમણ કરવાની જરૂર છે. તે ત્યાં જ બની શકશે કે; જ્યારે એવી આવશ્યક ક્રિયાઓના કર્મને સમજીને તે ક્રિયાઓ સ્વપૂર્વક તત્ત્વ બનીને ઉદ્ધાસપૂર્વક આચરતા થઈ શકે.

કોણ જુએ છે ?

એક વખત એક બાપ અને દીકરો જંગલમાં જઈ રહ્યા હતા. રસ્તે જતાં તેમણે એક હથું ભયું જેતર દીકરું. બાપની દાનત બગડી. બાપ ધીમે પગલે જેતરમાં ધુઓ અને છોકરાને ચોક્કી કરવા બહાર બિભો રાખ્યો. 'બેટા ! જોજો ધ્યાન રાખજો. કોઈ જોઈ ન જાય. ચારે બાજુ નજર નાંખતો અહીંયા બિભો રહે. કોઈ દેખાય કે તરત મને ખબર આપજો.' છોકરાએ કહ્યું : 'જી બાપા ?' એમ સૂચના કરી બાપ અંદર પેડો, થોડે દૂર જઈ બેટાને પૂછ્યું : 'કેમ કોઈ જોતું નથી ને ?'

છોકરાએ કહ્યું. 'બાપા ! જુએ છે ! બાપ તરત દોડીને બેટા પાસે આવ્યો. આમ તેમ જોયું પણ કોઈ દેખાયું નહિ, ત્યારે બાપે પૂછ્યું : 'અલ્યા ! કોણ જુએ છે ?' 'બાપાજી ! આમ ચારે દિશામાં તો કોઈ દેખાતું નથી, પણ ઉપર પરમાત્મા જોઈ રહ્યા છે, બીજું કોઈ જોતું નથી, આ સંભિજતાં જ બાપની માન કેકાણે આવી : 'વાંકે રે પુત્ર ! ધન્ય છે તને !' બાપને થયું કે છોકરો કેટલો સંસ્કારી છે ! એણે કેવું સુંદર જ્ઞાન આપ્યું ! આપણે બહારના લોક જોઈ ન જાય તેથી ડરીએ છીએ પણ પરમાત્માથી ડરતા નથી. આ લોકનો જોડલો આપણને ભય છે, તેટલો પરલોકનો નથી. પરમાત્માનો નથી; પણ પરમાત્માના જ્ઞાનથી કશું દ્રષ્ટું નથી. ચાટે ડર રાખો તો પાપનો, પરમાત્માનો અને પરલોકનો રાખજો.

[illegible]

જીવને કુગડી નાંખે છે” એમ પણ દેટલાકે બોલી રહ્યા છે; પરંતુ એ વાત તદ્દન બુઝી છે. જૈનો નાના કે મોટા તમામ પ્રાણીની રક્ષા કરનારા છે. હરેક પ્રાણીનાં રક્ષણમાં ધર્મ માને છે. વ્યંગ લાપામ-કુમારપાળ મહારાજ એવા ગઠાપુષ્પા-ત્માનો ફાખલો આપે છે કે, જુઓને ઘોડા ઉપર બેસતા હતા ત્યારે પૂંજણીથી પૂંછને બેસતા હતા, અને લડાઈમાં હજાર માણસોનો સંહાર-વિનાશ કરતા હતા, પણ એ જડ બુદ્ધિઓને ખગર નથી કે, જેવું કપાના સ્વરૂપને જૈનો સમજ્યા છે, તેવું તમે સમજી શક્યા નથી, જૈનો કાયર નથી, જૈનો ખાયલા નથી, જૈનો નિરપરાધી પ્રાણીનો વધ નથી કરતા, બિનશુન્દેગાર પ્રાણીનો સંહાર કરવો એમાં મહાપાપ માને છે; માટે જ મહારાજ કુમારપાળ બિનશુન્દેગાર જીવોની રક્ષા ખાતર પૂંજણીથી પૂંછને ઘોડા ઉપર બેસતા હતા. જો ગામ ન કરે તો બિનશુન્દેગાર પ્રાણીની હિંસા થાય અને તેમના વ્રતનું ખંડન થાય. જ્યારે શુદ્ધમાં ઝુલમતા ત્યારે તે શત્રુ સામે, શુનેમારની સામે, લડવા તૈયાર થતા હતા, શત્રુ-તીર કે બાજુ છોડે ત્યાર પછી તેઓ તીર છોડતા, શત્રુ નીચે હોય ત્યારે પોતે ઘોડા ઉપર હોય તો ઘોડા ઉપરથી તેઓ નીચે ઉતરી જતા. શત્રુના હાથમાં શસ્ત્ર ન હોય તો પોતાના શસ્ત્ર ફગાવી દેતા, તેઓ અનીતિથી નહોતા લડતા. ન્યાય ને નીતિ માટે તેમની લડાઈ હતી. ધર્મના રક્ષણ માટે તેઓ પ્રાણોની આહૂતિ આપવા તૈયાર હતા-કાયર ન હતા.

‘જૈનોની અહિંસાએ કાયર બનાવ્યા’ એમ કહેનાર

જોન જુલે છે અદિકાનું પાલન ગુરવીના જ કરી શકે
જીભનું વણનું કરવું એ શુભવીનું કામ જે નખાણે બાધતા
કે બાધકાંબલાનું એ કામ નથી જે આગામતામાં પાનનું જ
વણનું ન કરી શકે તે જીભ હી કરી જુ શુભલા કી

વિષાદઘાટ, જામાઘાટ વરુપાત તંબપાત કુમાર
પાત, ઘેરા મદાશાળ, ઉદાચન મની પ દે ભાલકાકે નજ
વતોનાં દર્શાતો હનિદાનનાં પાને આટખાઈતાં કે

આપણી વાત બે આટો છે કે- ૧૧ | જીવ્યા કાઈ
મે આપી ધતી ભય જે દોષ કો મે ર છે પશુ જીવ્યા |
કોઈ કાખવા નકામી જી અમ ને રી ૧૧ | જીવ્યા દમ
આપી છે જીવ્યા કથ કામ ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
જીવ્યા જીવ્યા વગેરે ર પાત ૧૧ | જીવ્યા મદાશા
નથી જીવ્યા ગુરુ ર કા, પવર જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી
કિયત મે જીવ્યા રીવ્યા વિચાર રીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી
કોઈ રી જીવ્યા જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
જીવ્યા રી જીવ્યા રીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
મે, તમે ૧૧ | જીવ્યા જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા

આ જીવ્યા રી જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
જીવ્યા રી જીવ્યા રીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
કોઈ જીવ્યા જીવ્યા રી જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
રેવ્યા રી (૧૧) જીવ્યા રી જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
જીવ્યા રી જીવ્યા રી જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
જીવ્યા રી જીવ્યા રી જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા
રેવ્યા રી જીવ્યા રી જીવ્યા ૧૧ | જીવ્યા રી જીવ્યા

: ૨૬ :

વૈજ્ઞાનિકો!

વૈજ્ઞાનિકો! ડગલે ને પગલે આજે આગળ વધી રહ્યા છે. દિન ઊગે અવનવી અનેક ચોધો ઠરી જમતને આંજ રહ્યા છે. જાહી'આ બેઠા બેઠા હજારો કોશો ફરની વાત સમાચાર મિનિટોમાં આપણને મળી જાય છે. થોડા જ ઠંભાકોમાં માનવી સેંકડો માઈલ દૂર પહોંચી શકે છે. અભયબી પેદા કરનાર અપૂર્વ સાધનો આજે વધી રહ્યા છે.

આપણને થાય છે કે, આપણે દંઈ જ કરતાં નથી, પરંતુ જરા વિચાર કરો તો અમલશે કે જેટલા પ્રમાણમાં અવિષ્કાર વધશે, અને જેટલું વિજ્ઞાન વધ્યું તેથી વિનાશ વધશે કે ઘટશે? મોજલોખનાં સાધનો વલવાથી માણસ કમળોર-હાડપિજર જેવો બની ગયો છે. એટમબોમ્બ જેવી અણુશક્તિ દુનિયાના સહારમાં જ ઉપયોગી નિવડી છે.

આજે પાશ્ચિમાત્ય દેશની છાયા અને તેની અસર ચોમેર પ્રસરી ચૂકી છે. પરિણામે માણસ માણસ મટી અનાથ બને છે ધર્મકર્મને ભૂલે છે, પોતાની ફરજ ચૂકે છે અને જીવનને

જેમ જેમ શોધજોજો યાગ છે તેમ તેમ તેઓ જાનવ
વધે છે અને નવા નવા-ટાપુઓ અને પહોડો મળતા જાય છે.
પૃથ્વી ગોળ છે, પૃથ્વીનો આ ગમ્માનુનો નકશો છે, આટલી
જ પૃથ્વી છે એમ શોધજોજો ડરનાર માનવી કંઈ ચીતે કહી
શકે ? એને સંપૂર્ણ જ્ઞાન દોય તે જ એમ બોલી શકે કે
આટલી પૃથ્વી છે, પૃથ્વીનો આગાર આવો છે આટલા દ્વીપો,
સમુદ્રો ને દેશો છે, પણ જેને આવું સંપૂર્ણ જ્ઞાન નથી એને
બનાવેલો નકશો કેવી ચીતે માની શકાય ?

પૃથ્વી આટલી જ છે અને ગોળ છે, એ અપૂર્ણ માનવ
કયા જ્ઞાનથી કહી શકે ? મતલબ કુવાના દેડકા જેવી જાનની
સ્થિતિ છે. કુવાનું દેડકું કહે કે બસ દુનિયા કુવા જેટલી છે.

વારંવાર નકશો કેમ ફરે છે ? વારંવાર સિદ્ધાંતો કેમ
બદલાય છે ? માટે કહેવું પડશે કે વૈજ્ઞાનિકો અપૂર્ણ છે-
અધૂરા છે.

અધૂરા અને અપૂર્ણ સાબુસના કથન ઉપર કેવી ચીતે
વિશ્વાસ રાખી શકાય ? ન જાણે ક્યારે એના સિદ્ધાંતો
પરિવર્તન થશે.

વૈજ્ઞાનિકોએ-ભૂગોળશાસ્ત્રીઓએ જેટલા દેશો અને
જેટલી દુનિયાની આજે શોધ કરી છે તે તો જૈનશાસ્ત્ર
પ્રમાણે અસુદ્રના એક બિંદુ સમાન છે.

આપણે જે દ્વીપમાં વસીને છીએ તે દ્વીપનું નામ જ'બૂદ્ધીપ

વૈજ્ઞાનિકો શોધખોળ કરનારા પૂર્ણ છે એમ કહેશે તો પછી તેમને અજ્ઞાનતા કરવાની કે શોધખોળ કરવાની કંઈ જરૂર નથી તેથી ફરીફરીને કહું છું કે-તેઓ અધૂરા છે, અપૂર્ણ છે. તેમના ગિદ્દાંતો, તેમની માન્યતા, હમલેને પગલે ફરે છે, એ ને એ ચાર જેવી સીધીને ચાલી આ વાત છે જે વાતો વધી પડેલાં તો લોકો માનતા હતા, આજે એમાં અજ્ઞ-અજ્ઞનો ફેરફાર થયેલો જણાય છે. હમણાં પણ અંગ્રેજો તરફથી પૃથ્વી ફરે છે અને સૂર્ય ચંદ્ર સ્થિર છે, એ માન્યતાને જોડા ઠરાવતા અનેક પુસ્તકો બહાર પડી ચૂક્યાં છે.

પહેલાં એક સોયના અગ્રભાગ ઉપર સોંકડો પરમાણુઓ રહી શકે છે એમ જણાવતા હતા, ત્યારે અત્યારે આઈઝાક્ દારા તાળો પરમાણુઓ એક સોયની અણીના અગ્રભાગ ઉપર રહી શકે છે એમ વૈજ્ઞાનિકો પ્રચારે છે, ત્યારે આપણા જ્ઞાનીઓ તો કહે છે કે-એક સોયના અગ્રભાગ ઉપર અનંત પરમાણુઓ રહી શકે છે. પણ તે અપૂર્ણ માનવી શી રીતે બાણી શકે ? ન જ લાણી શકે.

આપણે ઉચ્ચારેલો સખ્ત બેથી ત્રણ સમયમાં ચૌદ રાજ્ય લોકમાં ફેલાઈ શકે છે એમ શાસ્ત્રો તો પહેલેથી જ પોષાદે છે, એ જ વાતને આજના વૈજ્ઞાનિકો વાયરલેસ રેડિયો દ્વારા સિદ્ધ કરે છે. તેમજ પાણીમાં જીવ, દનરૂપિતમાં જીવ, વાયુમાં જીવ, પરમાણુમાં શક્તિ, આની અનેક બાબતો આજે સિદ્ધ થઈ ચૂકી છે. આપણા ઋષિ-મહર્ષિઓ આ બધી વસ્તુને જાણતા હતા છતાં તેનો પ્રચાર તેમણે કેમ ન કર્યો ? એમ રહેશે ?

સંગીત એ એક એવી ચીજ છે કે મનુષ્યો તો શું પણ પશુ-પક્ષીઓ પણ એ સંગીતના સૂરો શ્રવણ કરતાં તન્મય બની જાય છે. ગાય-ભેંસ જેવા પ્રાણીઓ દૂધ દોહવાને પ્રસંગે સંગીત શ્રવણ કરતા દૂધ વધારે આપે છે. કરતૂરિયા મુઝ જેવા મૃગો સંગીતમાં લીન બની કરતૂરી મૂકતા જાય છે. રાજ યક્ષ્મા-ક્ષય જેવા રોગથી પીઠાતા આત્માઓ પણ સંગીતદ્વારા અપૂર્વ શાંતિ અનુભવે છે, સારા સંગીતકારો હીપક રાગ ગાઈ હીપકોની શ્રેણી પ્રગટાવી દે છે મદહાર રાગ ગાતાં અઠાળે વધો વરસાવી દે છે શાસ્ત્રકારોએ ‘અણંત’ ગીયવાઈએ’ એ રીતે સંગીતપૂર્ણનું કૃણ વણુંવતાં જણાવ્યું છે કે-ગીત વાણન આદિ દ્વારા આત્મા, પરમાત્માની ભક્તિમાં મસ્ત બની અનંત પુણ્ય ઉપાજન કરી લે છે. રાવણ અને મંદોદરીનો પ્રસંગ ક્યાં અભણ્યો છે ? મંદોદરી તૃપ્ત કરે છે અને રાવણ વીણા વગાડે છે, વીણાનો તાર તૂટતાં રાવણ પોતે પોતાની નસ બેડી દે છે, અને ભક્તિની ધૂન ચાલુ રાખે છે. આમ તન્મય ને તદ્દીન બનતાં રાવણ તીર્થંગી નામકર્મને ઉપાણ લે છે. ગીત-માનની ધૂનમાં મસ્ત આત્મા સમસ્ત વ્યથાને ભૂલી જાય છે, કર્મોને અંજેરી નાખે છે. ઉઠાસી માણસ પણ ખરે જ ગીતરચના તદ્દીન થતાં હૃદયનો અનુભવ કરે છે.

પૂર્વાચાર્યોના રચેલા રાસાઓ, સજ્જાઓ, સ્તવનો, પદો અને ભજનો આપણને થોકખંધ આજે પણ મળી રહ્યા છે. તે દ્વારા ઓછું ભણેલી જનતા પણ પ્રભુભક્તિનો, અને આત્મવિકાસનો સારો લાભ લઈ શકે છે.

પડે છે, માટે મંદબુદ્ધિવાળાઓને સરળતાથી બોધ થાય અને તેઓ પણ સૂત્રાર્થનું સહેલાઈથી જ્ઞાન કરી શકે તે માટે હું આ નવી ટીકાની રચના કરું છું.

આ જ ન્યાય નવાં સ્તવનોમાં પણ લાગુ પડે છે. જૂના સ્તવનોનો અર્થ ગંભીર હોય છે. સામાન્ય વર્ગ સહેલાઈથી તેનો લાભ ઠળી શકતો નથી, તેના રાગો ખૂબ જ ગ્રાચીન હોઈ આજના ઉમતા યુવાનોને એ રાગ બેસાડવામાં ઘણી મુશીબત પડે છે. આવા સમયે આજની ઊગતી પ્રજા પણ પ્રભુભક્તિથી વંચિત ન રહે તે ખાતર નવાં સ્તવન રચવાની પણ તેટલી જ જરૂર હતી.

જે યુવક-યુવતીઓ સિનેમાના અશ્લીલ-શૃંગારિક ગાયનો મલીએ ગલીએ લલકારતા ફરતા હતા. જેમ કે 'પિયા મિલનકે બના' વગેરે-વગેરે. આવી રીતે આ વર્ગ વચનથી પણ કમનો બંધ કરતો હતો, એ શૃંગારથી ભરેલા, અશ્લીલ ગાયનો જનતા ન ગાય માટે એ જ રાગોમાં વૈરાગ્ય-પ્રભુભક્તિના ગીતો રચાય તો એ વર્ગ ઉપર કેટલો ઉપકાર થાય ? ખરેખર સૂરિજીએ ચાલુ રાગોમાં સ્તવનો, સત્ત્વરથી, ગૂંધી જૈનસમાજ ઉપર ભારે ઉપકાર કર્યો છે. શૃંગારમાર્ગમાં જતી જનતાને અટકાવી છે. આથી નાના બાલક-બાલિકા પણ સહજતાથી પ્રભુભક્તિનો લાભ લઈ શકે છે.

સિનેમાના રાગ છે માટે સૂઝ છે, એમ કેટલાકે કહે છે. પણ એમને પૂછવામાં આવે કે રાગ-એ કંઈ આકાશમાંથી આપમેળે પડનારી વસ્તુ નથી. ગ્રાચીનકાળમાં પણ આમ જનતામાં જે રાગો પ્રચલિત હતા, તે કાળે નાટકો અને

અર્થ વનરનાં છે. નવાં સ્તવનો પણ અર્થપૂર્ણ હોય છે. સરખ હોવાથી સામાન્ય જનતા તેનો ભાવ ઝટ સમજી લાય છે, પ્રાચીન પદો, સજ્જાઓ; જેવી રીતે વૈરાગ્યભાવ પેદા કરે છે, તેવી જ રીતે આ નવાં પદોથી પણ કેંઈ આત્માઓના હૃદયમાં વૈરાગ્યભાવ જન્મે છે. એનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ મને અંભાત પૂં શુરુદેવના સાનિધ્યમાં થયો હતો. તેઓશ્રીએ રચેલી નવી સજ્જામ જ્યારે મેં તે જ દિવસે પ્રતિક્રમણમાં લલકારી, ત્યારે સજ્જામ પૂરી થતાં જ ભરસલા વચ્ચે એ ભક્તિઓએ હીક્ષાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. (અંવત ૨૦૦૦ની આ વાત છે.)

કહીય પ્રતિક્રમણમાં નહિ આવનારા, અને ખમંમાં નહિ સમજનારા પણ આવી સજ્જાઓ શ્રવણ કરવા પ્રતિક્રમણમાં નિયમિત આવતાં મેં નજરે જોયા છે.

આથી પ્રાચીન સ્તવન-સજ્જાઓને જરાએ ધક્કો પડેયતો નથી. તે પણ સારી રીતે ગવાય છે. 'સારુ' એટલું મારું' સમજનારને તો કંઈ જ વાધો નથી પણ 'મારું' એટલું મારું' 'હું કહું તે સાચું' આ વસ્તુ આપણે મારી ઠાકીને જનતાના હૃદયમાં બેસાડવા માંગીએ છીએ. 'મદ્ માધવેન ઉક્તાં તન્ન' બસ અમુકે કશું મારે તે બરાબર નથી, ભલે તે સાચું હોય, આવી કરા આપણી ચર્ચ ગઈ છે.

કેટલીક વખત આવી બાબતોમાં તેજેદેવ અને ઇંબા પણ કામ કરે છે.

નવી શૈલીમાં અંથો પ્રગટ કરીએ છીએ અને જનતાને

આકારવા એવું કહ્યું આપણે કહીએ છીએ તો ખરી આ
નવા વતવનોનો વિરોધ શા માટે કરના હશે, એની કઈ જમજ
પડતી નથી

શાક વિદિગ ભધે તે વસ્તુ દોષ-ભાદે પછી તે નથી
દોષ કે ભુની દોષ-‘પ્રાચીન ઈશા અને નવીન ઈશા ડી
એમ’ એ બધું જ આપણને સમગ્ર સે પણ શરત કીડી કે
‘દોષુ એકલે શાકસમગ્ર શાકવિપુલ ભધે તેવી જની
વસ્તુ દોષ તો તે પણ આપણને અચીકાસ છે અને શાક
સમગ્ર નથી વસ્તુ દોષ તો તે પણ આપણને માલ છે

ત્યારે આ નવા વતવનો આવિઠોને બહિષ્કાર દે છે, અરિ
જવાની આવના પેશા કરે છે, અને પ્રબળશક્તિમાલ પ્રબળતાવ
કે એ માત્ર ધુનિકિત છે હો કૈરત્ત કરે છે કે એ તે
બહિષ્કારે તેવા અકલ્પીત ભાવનો કે આવ શાન્દે દેવદને
વતવન બનાવી કે તે બિહુલક હાંબાનીય નથી

અધે તેટલા કવિઓનો દોષનો દોષ પાડે પણ તે ન
કવિની કૃતિઓ પકાસ છે કે એમાં ખીસાર ર-દોહ કાઠિક
પાવવાદિત્યા અથવા પુણતા અને કાલ અદ્યતા દોષ અદ્ય ત
પ્રધીય કોપકીએ જ શવારે ને શાકવારે કલર કરે અથ જ
અને કલરાના ઈયકામાં અથ છે તેની કાલ કાલિકા અથ
અથતા કાલ કાલિકા નથી ત્યારે આ કિલ વસ્તુ છે કે
ધુનિકિત ખીલાઈ ધુનિકિતના રહેલ વા એસ અથ
વતવનો, પદો કે કલમ અથ અથક અથવા પુરોડા
આદ વાદાથ રો-

પછી તે બૂના હોય કે નવા હોય. કેટલીક વખત જમર સમજી
એકે ના પાડી એટલે ગીજે ના પાડે, ત્રીજે ના પાડે એમ
બને છે; પણ એમાં કેવી મંત્રીર બૂલ થાય છે, એનો વિચાર
કરવો પડે. સુત્ર બંધુઓએ હરેક વસ્તુનો વિચાર કરીને જ
વાણી ઉચ્ચારવી જોઈએ. સુત્રોપુ કિં બહુના ?

લક્ષ્મીનો હોવાો

આચાર્ય મહારાજ અપભ્રંશુરીશ્વરજીના ઉપદેશની અંકર
આમરાજ ઉપર જખરજરત પડી હતી. આમરાજ સૂરિજીનો
પરમભક્ત હતો. સૂરિજીના ઉપદેશની તેમણે ૧૮ બાર પ્રમાણ
સુવર્ણની પ્રતિમા સ્થાપન કરી હતી. તેમાં ૨૨ લાખ ૨૫ હજાર
સોના-મહોર ખર્ચી હતી સૂરિપદ-પ્રસંગે એક કોડ સોના
મહોર ખર્ચી હતી. આચાર્ય દેવને નવલક્ષ નામનાં સિંહાસન
ઉપર બેસાડી સવા કોડ સોનામહોરથી તેમણે ગુરુપૂજન કર્યું
હતું, તે પૈસામાંથી ૧૦૦ જિનમંદિરોના જીર્ણોદ્ધાર કરાવવામાં
આવ્યા હતા. ત્રણલાખ સોનામહોર ખર્ચી એક હજાર સ્થંભ
વાળી પોષધશાળા બંધાવી હતી જેમાં એવા ઝગઝગાયમાન
રત્નો જડ્યા હતા કે રાત્રિના પણ દીવાથી અધિક પ્રકાશ પડતો
તેના પ્રકાશથી સાધુઓ પુસ્તક વાંચી શકતા હતા, વળી તેમણે
સિદ્ધિગિરિનો 'હરી' પાળતો સંઘ કાઢી બાર કોડ સોના
મહોરો ખર્ચી હતી. લક્ષ્મીની ચંચળતા તેઓ બરાબર સમજ્યા
હતા તેથી જ તેમણે આવાં ઉત્તમ કાર્યો કરી લક્ષ્મીનો હોવાો
લીધો હતો.

કુંભ'મ થાય છે, અમયનો કુંભ'મ થાય છે અને પરિણામ
શૂન્ય આવે છે.

માટે માણસે મગજને કાપૂંમાં રાખવાની ઘણી જરૂર છે.
મગજનું અમતોલપણું જો વાતવાતમાં ગુમાવશે તો પરિણામે
તેનાં કંઠમાં ફળ પોતાને જ ચાખવા પડશે.

વ્યવહારમાં પણ અમતોલવૃત્તિ ન રહેવાનાં કારણે
કેટકેટલા અનયો જન્મે છે.

૧. રસોઈમાં મીઠું કે મરચું વધારે પડી જાય તો રસોઈ
કરનારને કુવડ કહેવામાં આવે છે. રસોઈઓ હોય તો શેઠ તેને
ધમકાવે છે, કે ભાન નથી ? જો મીઠું વધારે છે, મરચું
ઝોછું છે, વગેરે. ધરની સ્ત્રી કુવડ હોય તો રાજવું ફાંખ.
રસોઈમાં રજા પણ અપાય પણ બાયડીને થોડી જ રજા
અપાય ? અહીં કહેવાની મતલબ એ છે કે; રસોઈમાં બરાબર
માપસર હરેક વસ્તુ હોય તો તે રસોઈ આરામનારાઓને
આનંદ આપે છે. ત્યારે તોલવામાં અમતોલપણું ન રહે તો
કેવી હશા થાય ?

૨. તેવી જ રીતે એક ગાડું છે એ ગાડામાં પાછળ
બાર ભરવાથી બળદને ત્રાસ થાય છે. ગાડું નમી જાય છે; ત્યારે
આમળ ને પાછેળ એમ બરાબર વજન મૂકવામાં આવે તો
ગાડું ઊંચું-નીચું ન થતાં કેઈ જાતની હરકત આવતી નથી,
ત્યારે અહીંયા પણ અમતોલપણાની જરૂર રહે છે અને તેથી
જ ગાડું બરાબર ચાલે છે.

૩. કાંટો કહો કે ત્રાજવું કહો મતલબ તોલવાનું સાધન.
તોલવાનાં સાધનો અનેક પ્રકારનાં હોય છે. સુવર્ણને તોલ

૬. સંગીતમાં પણ ગવેયી તાલ-સૂર પ્રમાણે માય તો જ મળ આવે છે, અને ઊતાડુ ગાતો હોય તો કેવું બેહુડું લાગે છે ? પેટી ક્યાંય ચાલે, તબલા ક્યાંય ચાલે અને લાઈ ક્યાંય ચાલે. આમ બે-તાલ થવાથી શંગમાં ભંગ પડે છે, તેથી આડીં પણ સમવૃત્તિ રાખવી પડે છે.

૭ સીધી સડક હોય તો ચાલનાર પથિકો સરળતાથી માર્ગ કાપે છે અને સડક ખાડા-ટેકરાવાળી હોય, જમીન ઊંચી-નીચી હોય તો પથિકોને ઘણી મુશીબત પડે છે તેમ આડીં સમભૂત સપાટીની યાને સમતાની માને સમમાર્ગની જરૂર રહે છે, Level સપાટી બરાબર જોઈએ. મકાનમાં શ્રામ બરાબર વ્યવસ્થા રાખવામાં આવે છે. જો તે જોઈ બાંધ્યો જોઈ થઈ જાય તો મકાન કડકડ ભૂસ થઈ જાય છે, તેમ આડીં પણ સમતોલપણ બરાબર હોવું જોઈએ.

૮. જોઈ આકર્ષી ઘણું કામ કરે તો થાકી જાય છે. કામ બિલકુલ ન કરે અને પડ્યો રહે તો આળસુ ગણાય છે. તેથી કામ ને આરામ બંનેની જરૂર રહે છે. તડકો ખૂબ હોય તો મલરામણ થાય છે અને છાંયડોની જરૂર રહે છે. વળી તડકો ને છાંયડો પણ અધિક પ્રમાણમાં હરકત કરે છે, તેવું પ્રમાણ પણ સમતોલ જોઈએ.

આ દુનિયામાં જોઈલી બધી વસ્તુઓ જીવી છે કે, જેવું પ્રમાણ અધિક થતાં બાળ બગડે છે, કામ બગડે છે, મુશીબતો અને મુશ્કેલીઓ નડે છે, અને સમતોલપણ હોય તો વ્યવહારમાં જલ્દી સફળતા મળે છે, હરેક કામ પ્રાયઃ સિદ્ધ થાય છે.

જન્મ છે, સુખાનાસ છે, વાસ્તવિક સુખ આત્મામાં છે. નથી જાંઘલામાં, નથી લક્ષ્મીમાં, નથી લલનામાં અને નથી જડ પદ્મોમાં, આ અનંતશક્તિનો જાંઘાર આત્મા એકેન્દ્રિય જોવા તુચ્છ પદ્મો માટે તલસે છે, મુંઝાય છે, રહે છે-રહે છે અને રમડે-ઝવડે છે.

હીરા-માણિક-મોતી. ચોનું-ચાંદી એ બધું શું છે ? એ છે એકેન્દ્રિય જીવોનું કલેવર, એ એકેન્દ્રિય જીવોનું કલેવર માટે આ પંચેન્દ્રિય આત્મા થાગલ બને છે, એમાં ને એમાં મશગૂલ બની જીવનને યાદોમ કરે છે, પોતાની જાતને પીછાણતો નથી, પોતાની શક્તિને પીછાણતો નથી, માટે જ સાયકાંગલો બની લિખારીવેડા કરે છે. જરા જરામાં અકળાય છે, અકળાય છે અને જન્મ-મરણની પરંપરાને વધારી લે છે. આ બધી પરલાવ ઠશાને ટાળવા અને સ્વભાવદશામાં મહાલવા આત્માએ સમતારસમાં ઝીલવું જોઈએ. પ્રતિપળે એ વિચાર કરવો ઘટે કે ગારું ક્ષેય શું છે ? હું શું કરી રહ્યો છું ? સ્વભાવમાં છું કે પરભાવમાં છું ? મનજ શાળૂમાં છે કે બેકાળૂ ? લેવલથી બહાર તો નથી જતો ને ! રોજ-બરોજ આ રીતનો વિચાર થાય અને એ દિશામાં પ્રયત્ન ચાલુ રહે તો જરૂર ક્ષેયની સિદ્ધિ થયા વગર ન રહે. આત્મા સાથે એકમેક યથેલી અનંત-અનંત કમની વર્ગણાઓ દૂર થાય અને આ આત્મા નિર્મળ બની નિર્ગ્ સ્વરૂપને પ્રગટાવી જ્યોતમાં જ્યોત મળે તેમ સિદ્ધાવસ્થામાં પહોંચી જાય.

ક્ષમા વીરસ્ય મૂષણમ્

୩. ଓଡ଼ିଆ ଗୀତ

ଅନ୍ଧାରର ଅନ୍ଧାର ମଧ୍ୟରେ ଗାୟନ କରିବା ଅତି କଷ୍ଟ ।
 ଆନନ୍ଦର କାଳ ଖୁସିର କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଗାୟନ ଅତି କଷ୍ଟ ।
 ଆମର ଆଶାମାନେ ହୋଇଛି, ଯଦି ମିଳି ଯାଏ ଆମର ଆନନ୍ଦ
 ହୋଇଛି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି
 ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି ଯଦି

କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି

କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି
 କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି

କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି

କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି କିଛି

અનીતિનું ધન

રામરાજ્યની વાતો કરનારા આજે આરામથી નામ-ઠામ અને ઠામ વધારી રહ્યા છે ! સત્તા અને ઐશ્વર્યની ખુમારીમાં તેઓ જનતાને એક યા બીજી રીતે ચૂસી રહ્યા છે પણ કર્મ-સત્તા એ સર્વોપરી સત્તા છે અને સૌના મરતક ઉપર એ ઝંઝુમી રહી છે, તે ભૂલવા જેવું નથી. ગમે તેટલા કાળા ઘોળા કરો. ગમે તેટલા ઠાવા-ઠાવા-પ્રપંચ ને અનીતિ કરી લક્ષ્મીથી તિજોરી તર કરો, પણ એને જતાં વાર નહિ લાજે. અનીતિનું ધન મૂળ મૂડીને લઈ ચાલ્યું જાય છે એ વાત સો ટકા સાચી છે. દુષ્કાના મીઠા રણકાર કરતી ધમધમ કરતી એ આવે છે, પણ જાય છે લાત ગારીમે, એ ભૂલવા જેવું નથી.

આજે જ્યાં જોઈએ ત્યાં અનીતિનું સામ્રાજ્ય જ પ્રવર્તી રહ્યું છે. શું સત્તાધીશ ? શું મજૂર ? શું વ્યાપારી ? શું કિસાન ? ના. ચલા થરથી લઈ ઊપલા થરના તમામ વર્ગમાં સોટે લાગે આજે અનીતિજ દેખાઈ રહી છે. ખરેખર ! અદૃશ-ગલાગલ ન્યાય જેવી સ્થિતિ છે. સોટો નાનાને ગળે છે, નામો એનાથી નાનાને મળે છે. દયા-કરુણા જેવી વસ્તુ જાણે છેક જ અદૃશ ધમ ધમ છે.

દેશમાં ઠરવામાં આવે તો ા બીજે ત્રિવર્ગે દેવાળું જ કુંકવું પડે. અરેખર આય'દેશના માનવીઓને શરમાવે તેવી આ હકીકત છે.

હિંદુસ્તાનનો માણસ જ્યારે પરદેશમાં જાય છે ત્યારે ઘણા ભાગે આખરુનું લીલામ કરીને જ આવે છે, નથી હોતી તેનામાં પ્રમાણિકતા, નથી હોતો સહચાર.

એક વિદ્યાર્થી પરદેશની લાઘવેરીમાં મથે, ત્યાં તેણે એક પુસ્તક નિહાળ્યું. એમાં સુંદર ચિત્રો હતાં. તે ચિત્રો આ વિદ્યાર્થીએ ફાડીને લઈ લીધા. તપાસના અંતે જાણવા મળ્યું કે, હિન્દુસ્તાનના કેાઈ વિદ્યાર્થીને આ પુસ્તક વાંચવા આપ્યું હતું, તેણે આ અપ્રમ કૃત્ય આચર્યું છે. આરુ વર્તન રાખતા હોઈએ ત્યાં આપણી આખરું ક્યાંથી વધે ?

મોઢેથી સફાઈની વાતો કરનારા સફેદ ઠગાઈ કરે છે.

એક વ્યાપારી ભોળા આઢકને સમજાવી-પટાવી ઘોળે દહાડે એની આંખમાં ધૂળ નાંખી આભાદ ઠગી લે છે.

આઢકને કહે છે : 'સાંભળ ! સત્તર પંચા પંચાણું, બે મૂંકયા છૂટના, લાવ બેટા સત્તાણું' બિચારા ભોળા માનવી આવા હિસાબ સમજે નહિ, એટલે એ બિચારા ઉપરથી કહે છે કે 'શેઠ કેવા સારા, કેટલો ઉપકાર કર્યો ?'

હકકહતા અપકાર ઉપર પણ ઉપકારની મહોર-છાપ મારે છે. કેટલી અપ્રમતા ! કેવી મૂઢતા ! ! કેવી લુચ્ચાઈ ! !

એક જ લાવનું પાટીયું મારનાર, સીક્ષાપૂર્વક બીજાને

અનીતિનું જન વધારેમાં વધારે દશ વર્ષ સુધી રહે છે. અગ્નિયારમાં વયે' તો ચૂળ મૂડીને લઈને ચાલ્યું જાય છે.

અનીતિના ધનથી જરાક વાર બપોરો લાગશે, હૈયું દરખાશે, પણ થોડા દિવસમાં સાંભળશે કે અમુક પાર્ટીએ દેવાળું ઠાડ્યું. અમુકના ઘરબાર વેચાયાં. બાપડી મરી જાય ને હજારોની ઉઠે, શરીર વિમાર પડે ને વેધ-ડોક્ટરોમાં સે'કડો ખર્ચાઈ જાય, છોકરો મરી જાય, અચાનક ધાક આવે, અચાનક આગ લાગે, ઘર પડી જાય, લગ્નમાં ખર્ચ વધી જાય. આમ અનેક રીતે અનીતિનું જન ચાલ્યું જાય છે.

માટે અનીતિનાં ધનને પથ્થરસમું સમજો, બલે થોડું યજો પણ નીતિને ન ચૂકો, આજે તો પૈસા-પૈસા માટે અનીતિ ચાલી રહી છે. જોકે પૈસા માટે પરમાત્માના સોમન-ધર્મતા સોમન ખાવા તૈયાર થઈએ છીએ, પણ બાપડી-છોકરાના નહિ. જો જાણે છે કે, છે હડહડતું જૂઠું; અને બાપડીના સોમન ખાઈ ને બાપડી બીમાર પડે તો ! છોકરાના કસમ ખાતાં છોકરો મરી જાય તો, પણ પરમાત્માના સોમન ખાતાં પરમાત્મા થોડા જ બીમાર પડવાના છે ! ધર્મને થોડા જ ધક્કો વાગવાનો છે ! કેવી આપણી મૂર્ખાઈ ! કેવી અજ્ઞાનતા !

માર્ગાનુસારીનું પહેલું લક્ષણ શાસ્ત્રકારોએ 'ન્યાય-સંપન્ન વિભવઃ, કલ્પું છે, માટે હે સહાનુજાવો ! સમજો, એતો અને ન્યાય, નીતિ તથા પ્રમાણિકતાને ન ચૂકો.

એનીના ઘર

[illegible]

જીવનનો આનંદ

માનવ સમુદયનું નિરીક્ષણ કરતાં જણાય છે કે કોઈ પૈશ્વિકમાં, કોઈ સંતતિમાં, કોઈ રંગશાગમાં, કોઈ આલીશાન મહેલમાં, કોઈ મધુર સંગીતમાં, કોઈ સ્વાદિષ્ટ મિષ્ટ બોજનમાં એમ લિનન બિનન રીતે આનંદ માને છે, પરંતુ તે આનંદ ક્ષણિક હોય છે. અસ્થિર હોય છે. અને વધારે સ્પષ્ટ દૃષ્ટિએ તો કાલ્પનિક હોય છે, તેથી સદંજ પ્રશ્ન ઉદ્ભવે છે કે વાસ્તવિક અને સ્થિર આનંદ ક્યાંથી પ્રાપ્ત થાય ? અને કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય ?

ઘણી વખત એવું જોવામાં આવે છે કે જે આનંદ એક નાનીશી ખૂંપડીમાં, તળૂકાના તારમાં, ભક્તિના તાનમાં, ક્ષાંટયા તૂટયા વચ્ચેમાં, અને ઝાંખા દિવડાના પ્રકાશમાં મળે છે, તેવો આનંદ વિશાળ મહાલયોમાં કે વિવિધ પ્રકારના રંગશાગમાં મળતો નથી.

ત્યારે સાચું જ્ઞાન થાય છે કે આનંદ એ રંગશાગમાં નથી, રાત્ર રચીલામાં નથી, અનેક કૌતિક સાધનોમાં નથી. આત્મામાં જ રહેલો છે અને તેમાંથી જ પ્રગટ થાય છે.

રાજમહેલ જેવા આલિશાન મહેલમાં નિવાસ કરવા છતાં, ચોમેરાદાસ-દાસીઓ અને સ્વજન હાજર રહેવા છતાં તેમની નજર ચુકાવી એ પોતાનું ધ્યાન જ કરશે.

બલે તમે જીવાનભોધ હશે અને તમારા પમની લાતથી જમીન ધ્રુજવતા હશે પણ તમારું ત્યાં નહિ આવે ! છાતી કુલાવી ઊંચી ડોક રાખી, મૂછનો વળ ચઢાવી અક્ષર મેં ફક્કડ ફરતા હશે, તે સમયે પણ એ તમને લાત મારશે ત્યાં તમારું અભિમાન મળી જશે.

એ કોઈનીય વાટ નહિ જુએ. તાર, ટપાલ કે ટેલીફોન દ્વારા પણ એ ખબર નહિ આપે. તમે શરૂઆતમાં પોતા હશે, રમતા હશે કે જમતા હશે, કે બીજી કોઈ પણ અવસ્થામાં હશે, પરંતુ એ આવી પહોંચશે અને પોતાનું ભેર જરૂર અજમાવશે.

તમે કહેશો : જરા ઉભો રહે, જરા થોભી જા, મને તેયાર થવા દે, પણ એ ઉભો રહેશે નહિ, સૂચનો વિલંબ પણ અહન કરશે નહિ. તમે મને તેવા ડાહ્યા હશે પણ તેની આગળ તમારું ડહાપણ ચાલશે નહિ, મને તેવા જીદિમાન હશે પણ તમારી જીદિ એની આગળ છેક જ જીદી થઈ જશે, એ રોકશે નહિ રોકાય, જીતશે નહિ જીતાય માથે નહિ મરે, ઢાળશે નહિ હાથે, બાળશે નહિ બળે, એ દુષ્ટેય છે, અણેય છે. અતિ નિહંય અને અતિ વાચંકર છે. કોણ છે એ વૈરી ? એ છે મરણ, એ છે કાળ, તેનો સામનો કરવા તેયાર રહો, આંખ મિંચાતાં વાર નહિ લાગે ! શી

રી કરી ? કયું માતું બીધું ?

विवेक

प्रभावना

आपत्ति वस्तु काधर्मीना उपशोभना आव ता
 भवतु हे कश्ची भणी कइल हे ते भा? विविध वस्तुनी
 भावना करवाभा आव हे प्रभावना तेनार आभाळीभा
 १५ करनो, कलधरनो आभाळ ना आवित कलधरना तेम
 २ तेभा व भट्टापुरुषनो आभा आव जय तो ५०० कना
 ॥ भवतु पुत्रवत् व इति ॥

५५ प्रभावना तेनार कलधर्मीना उपशोभना आव ता
 रको निहारीको जीको रको कलधर कलधर ही हे
 भवतु काव हे ही व भा कना तेम तव हेतु काव हे 'का
 भा वरना भावना व ॥ तेभा कलधरना व ही व भव
 प्रभावना तेनार ही व भा, कल कलधर आवत काव काव
 आवना व भा तेनार काव कलधर ही व काव त हेतु काव
 व ही ॥ जय काका भावना व व व व व व व व
 ते आवता भा? केव व व व व व व

५६ व
 व

હતા ત્યારે ત્યાંના શ્રીમંત રાજવીઓએ વ્યાખ્યાન બાદ સોના
મહોરોની પ્રસાદના ઠરી હતી. લગભગ એક હજાર સોનામહોર
વહેંચાઈ હશે. પાવુ વહેંચનાર અને દેનારની સમ્મતા અનુસાર
હતી. પ્રભાવના આપનાર સોનામહોરની થેલી હાથમાં લઈ નત
મસ્તકે સૌને આપતા હતા, અને સૌ એ હાથ ભેડી પ્રણામ
પૂર્વક બેઠા બેઠા જ લેતા હતા. કેવી સરસ શિસ્ત! ધોધાટ
નાચનિશાન નહિ. બે આ પ્રમાણે પ્રભાવનામાં યાચ તે
થોડી જ વારમાં કામ પતી જાય અને તે દીપી બેઠે, માટે પ્રભા
વના દેનાર અને લેનાર બંનેએ વિવેક રાખવાની જરૂર છે.

આબુબાબુ ઇતર લોકો ઉમા હોમ તેને તિરસ્કારી ન
કાઢતાં પહેલાં તેને આપવી જેથી તે ધર્મની ભૂરિ ભૂરિ અર્થ
મોદના કરે, ખૂબ પ્રશંસા કરે, માટે ઇતર જનોને તો પહેલાં
તકે પ્રભાવના આપવી ભેઈએ એને મારી ઝુડી યા તિરસ્કારી ન
કાઢી મૂકીએ એમાં આપણી શોભા નથી. ધર્મની પદ્ધતિ નિર્મ
યાય. પ્રભાવનાનો સાચો અર્થ જ એ છે કે-જેનાથી જો
શાસનની પ્રભાવના યાય. અન્ય ધર્મી લોકોને પ્રભાવના મળે
તો તેઓ ઘણા ખુશી યાય અને જોનધર્મની પ્રશંસા કરે
તથા લઘુકર્મી બની બીજા જન્મમાં જોનધર્મ પામે એ
આત્માનું કલ્યાણ કરી જાય.

૨. વરઘોડો

સ્થયાત્રા, શુરુપ્રવેશ, મહોત્સવ, તપ મહોત્સવ અને
જળ યાત્રા વગેરે નિમિત્તે આપણે ત્યાં વરઘોડા કાઢવામાં

તેમને વિનંતિપત્ર મોકલ્યો અને શ્રીકૃષ્ણસૂરીશ્વરજી મહારાજ તેમાં લાભ જાણી દિલ્લી તરફ પધાર્યા. તેમના ઉપદેશની આજ્ઞા પર જાડી અસર પડી અને તે જીવ દયાપ્રેમી બન્યો. તેણે શિકાર છોડ્યો. રોજ ચઢવીની જમણ સવારે માંસ ભક્ષણ કરતો હતો તે છોડી દીધું અને છ મહિના સુધી કોઈ પણ જીવનો વધ નહિ કરવો એવો પોતાના આખા શબ્દમાં ઉદ્ઘોષ પીટાવ્યો. જૈનશાસનની જય પતાકા ફરડી, બારે ઉત્પતિ યુગ. આ બધાનું મુખ્ય કારણ એ પાંચ આવિઠાની તપશ્ચર્યાનો વરઘોડો હતો.

આવા ભલ્લ પ્રસંગોથી ઉત્સવ મહોત્સવથી અને વરઘોડાઓથી જે લાભ થાય છે, તે આપણે નજરે જોઈ શકતા નથી. પણ જ્ઞાની પુરુષોએ એમાં મહાન લાભ જોયો છે : “જૈનધર્મ” કેવો સારો છે” આટલા શબ્દો પણ તેના ઉદ્ઘોષ કરવામાં કારણભૂત બને છે.

પણ એ વરઘોડો વ્યવસ્થિત હોવો જોઈએ, તેમાં સૌએ શિસ્તબદ્ધ ચાલવું જોઈએ. આગળ પાછળ થા છુટાછવાયા ચાલવાથી એ શોભા નથી આવતી, એકી સાથે બધા જય જયના પોકાર કરતા હોય ઉમઠા સૂત્રો લલકારતા હોય માં મધુર ગીતો ગાતા હોય તો કેવું સરસ લાગે ? જોનાર માણસો પણ ચંલી બન, પણ એક જામ ઉત્તરમાં અને બીજો જામ દક્ષિણમાં. પછી ક્યાં મેળ. બેસે અને તે કેવું ભેદુલ લાગે ? હજારોની સંખ્યામાં એ પાંચ વ્યક્તિ જ ‘જય’ માલતી હોય તો એ જોનારની દૃષ્ટિએ અનુચિત લાગે, માટે સૌએ

શિવપુત્ર કે સાધોજીય 'જય' યોજાવના આશરું ભેટકિ અને
નાના ધોટાની બધોરા શાખવી ભેટકિ આમ થાય તો આજુન
બર્મ પ્રજાવના થાય અને યેનશામનની જયવનારા હરો

કે અભાઈના

આરે આપણું સમાજનાં આપણાં ન્યાયમાનોમાં કે કેવા જ
કોઈ હાથવમાં કીરડા બળીકિ બીકિ આરે આપણા યોધાઓ
પાય કોતો નથી, તેમાં બદલેના નાના નાના કોરકોરકોને
સામે કાંઈ આવું અને આના આ હુરા શૂરી દે અમ
કેમાં કાંઈ કલમલ કલમલ રવી શૂરી કોવબકોર બલ અને
તેથી સોંબલનારાકોને અતવાય પડે છે આમ આપણા
શૂરીશૂરીને આમલ આવીન કિર્ડે કોરકો કોતુ વચાન તે
તરફ એવાય કે કોતિ વાખા કોતિ વાખા કહેતાક
કોતિ રહેતી નથી અમા ક કોઈ કાકે કોઈ કો કે - આ
કે આપણું કિવતો

આમ અનેક રીતે આપણું કમા આપણાન વચેડ
પાતાવચ આપણીન અનાઈ કુડ કે કોકે આ આપણું
વિવેકકા વ વિવેકનો અપુર ક કમ વચાવક
અમ આપણું અકાલ કાકલ વાચત વડે કે કોકે આ
કિવોઈ વક હકી આમ કે આ ક વિવેકકા વ કિવેવન આ અપુ
વતલ કો આપણકા કિવોઈ તે વચ દુરવકા ક રે વક
કેકા કાક

અંજ કોકે, વચા કવ અવ આઈ એ ક રે વ
અંજ કોકે કાવ અને આપણું અવચાક વચકે તે કુર

સંભળનાર પણ ઘડીવાર ધંભી જાય, પણ આને એથી ઉચ્ચ સ્થિતિ અનુભવાય છે.

રાવણ અને મંદોદરીએ અષ્ટાષ્ટ તીર્થ ઉપર કેવી ભક્તિ અને કેવાં નૃત્ય-ગાન કર્યાં હતાં ! એ યુગલ, પરમાત્માની ભક્તિમાં લયલીન બની મર્યુ હતું !

તાલબદ્ધ, સ્વરબદ્ધ અને ભાવબદ્ધ એકતાર વાતાવરણ બની મર્યુ હતું. આવી તન્મયતામાં આત્મા, જન્મજન્માન્તરના નિકાચિત ક્રમાંને ક્ષણવારમાં ખંખેરી નાંખે છે.

વીણાનો તાર તૂટ્યો પણ ભક્તિનો તાર ન તૂટ્યો ! રાવણે તે જ ક્ષણે પોતાની નસ ખેંચી ઠાઠી વીણાને ભેડી દીધી. કેવી ભક્તિ ! કેવી સ્મૃતિ ! કેવી ભાવના ! આવી અપૂર્વ અને અદ્ભૂત તન્મયતાના પ્રભાવે રાવણે તે જ સમયે તીર્થંકર નામકર્મ ઉપાજન કર્યું હતું.

૫. તિલક

સાત પ્રકારની શુદ્ધિ સાચવીને આપણે શ્રી જિનેશ્વર દેવની પૂજા નિયમિત કરવી ભેઈએ પૂજ્યો તરફનું બહુમાન આકર અને સત્કાર આત્માને ઉચ્ચ બનાવે છે. પૂજ્ય બનાવે છે. પરમાત્માની પૂજા કરતાં પહેલાં આપણા કપાળમાં તિલક કરીએ છીએ. એવું કારણ એ છે કે પ્રભુ ! આપની આજ્ઞા શિરોમાન્ય કરી, મસ્તક ઉપર ચઢાવી પછી હું આપની પૂજા કરું છું.” પરમાત્માની આજ્ઞાથી વિરુદ્ધ થઈ આપણે પૂજાસેવા કે ભક્તિ કરીએ એ લાભદાયક નથી. કહ્યું છે કે

ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ! ଜୟର୍ଥୀସାମବାହା ପାହନେ କର ।

आद्या षाढा-विशाढा च ि व न च अष्टम्य च ॥

१) नारायण परमात्मा की पूजा करना तो भगवद्
 शास्त्र के अर्थानुसार ही है आत्मा की परमात्मा के साथ
 भुक्त वसाय के करने विराजना की कलावत् वसना ५०
 है, भू परमात्मा की आत्मा की कलावत् विराजना ५०
 शास्त्र के आपत्ता भवत् एवम् आपत्ता भवत् विराजना
 शास्त्र के भुक्त वसाय के करने विराजना के अर्थानुसार
 शास्त्र के तो भवत् है पूजावत् है एवम् शास्त्र के
 विराजना

કર્તા બરમાન્યાત્ જ્ઞાન જાને જાને કર્તા આપણે જાણીએ
કરપુર બલજી ૧ મિત્રના ભીરમાં કેરના રાજ છે તદ્દ વધ
આપણે જ્ઞાન ન હોય અને જાતો મીઠાં મીઠાં કરીએ હો
તેમાં આપણી નામીદારી છે આ રાજને આદીકાલે કલકલ
કલાન કરવો એટલે

[illegible]

ખાવત પીવત મોક્ષ જે માને, તે સરદાર બાહુ જટમાં,
તપ કરીએ મમતા રાખી યટમાં.

જેઓ ખાવા-પીવામાં જ મોક્ષ માને છે, તે ખરેખર મૂખાંચોના સરદારમાં ખરે છે.

અનાદિ કાળથી આ આત્માએ ઘણું ખાધું, ઘણું પીધું, છતાં તેને તૃપ્તિ નથી થઈ, ગત જવોમાં આપણે જેટલું ખાધું પીધું, એવું જો માપ ઠાઠવામાં આવે અને એકત્રિત કરવામાં આવે તો આ જંબૂદ્વીપમાં પણ સમાય નહિ. ખાઈ ખાઈને હુચો નીકળી ગયો, ચૂસેલાને ફરી ફરી ચૂસ્યું છતાંય તૃપ્તિ થઈ નથી. માટે હવે ત્યાગ અને તપશ્ચર્યા દ્વારા ઇન્દ્રિયોનું હમન કરો, સંયમ દ્વારા આત્મકલ્યાણ સાધો, કાષ્ઠ કે આ કોઠી કદીય પુરાવાની નથી. એ કાણી છે, કાણી કોઠીમાં ગમે તેટલું નાંખો તો કદીય લશશે નહિ.

“અણાહારી પદ મેં કર્યા, વિગ્ગહગર્ધઅ અનંત.”

એક શરીરને છોડી બીજા શરીરને ધારણ કરતાં જુદા જુદા વિગ્ગહગતિએ જાય છે, તે વેળા જ તે ક્ષત અણાહારી રહે છે. આપણે અનંતવાર એવા અણાહારી રહ્યા પણ તેથી કલ્યાણ થયું નહિ, પણ સાચું અણાહારી પદ મેળવવા માટે ઇન્દ્રિયોનું હમન, ઇચ્છારોધ, વાસનાનો વિજય, લાલસાનો ત્યાગ, રસનેન્દ્રિય પરનો કાળુ અને વિષયોનો વિરાગ કેવળ વીશું તો જરૂર તેમાં સફળતા મળશે.

પૂર્વના એ મહાપુરુષો આ વાતને સારી રીતે સમજતા

દેના, ત્યારે જ ધીર નયનીથી દાસ કાયાને મૂકવી નાજના
દેના દાગે અદ્યત્વાભાગી જન્મ નયની આશાઓમાં નય
દેના દેના દેદતું અમલ દ્રવ થઈ, આત્માની અભવગતે
પીછાઈ, આત્માઓમાં અદ્યત્વા અમલ થદેના દેના
નયન અભિનયી કમરેથી કાળેને કાળી નાજી વચ
કમરેને અવતા દેના

અત્રા રસજ અભ્યસાર કે અમર, જા જ મહિનાના
દેવાઓ પાસેમાં મળેલ આદ્ય અવરતા અવરતા
દેવાઓ મિલન

અત્રા કાળિયના રાજીના દાસ અમર દેના દેના ક
નયનીમાં લઈ અમર થદેના દેના રાજી દેદ અમર અમ
અમર અમર થદેના દેના રાજી, અમરમાં રાજી. અમર
દેના પાસે

કોર દાસ કાળિયામાં રાજી અમર અમર અમર
અમર અમર રાજી અમર અમર અમર અમર અમર

અમર અમર અમર અમર અમર

દેના રાજી અમર અમર અમર અમર

દેના રાજી અમર અમર અમર અમર અમર
અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર
અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર

અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર
અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર
અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર અમર

૯. પ્રાપ્તિ લઙ્ગિય-જમીન ઉપર ઊભા રહીને મેરુ પર્વતના શિખરને અડી શકે તેવી શક્તિ.

૧૦. પ્રાધાન્ય લઙ્ગિય-ભૂગિમાં પણ જલની જેમ ઉન્ન જળનનિમજ્જન કરી શકે તેવી શક્તિ.

૧૧. ઇશિત્વ લઙ્ગિય-ચકવર્તી તથા ઇન્દ્રની મુદિને વિસ્તારી શકે તેવી શક્તિ.

૧૨. વશિત્વ લઙ્ગિય-ગમે તેવા કૂર પ્રાણીને પણ વશ કરે તેવી શક્તિ.

૧૩. અપ્રતિધાતી લઙ્ગિય-પર્વતના મધ્ય ભાગમાંથી નિઃસંગ ગમન કરી શકે તેવી શક્તિ.

૧૪. અપ્રતિહત અંતધોન લઙ્ગિય-પવનની પેઠે સર્વન અદર્ય રૂપ ધારણ કરે તેવી શક્તિ.

૧૫. કામત્વરૂપ લઙ્ગિય-ઝોક સાથે ઝોક કાળે અનેક રૂપ ધારણ કરવાની શક્તિ.

૧૬. બીજબુદ્ધિ લઙ્ગિય-ઝોક અર્થરૂપ બીજથી અનેકાર્થ રૂપ બીજ બાજીવાની શક્તિ.

૧૭. કોઠબુદ્ધિ લઙ્ગિય-કોઠીમાં રાખેલા ધાન્યની જેમ પૂર્વે સાંભળેલા અથો સ્મરણ કયા વગર પણ યથાર્થિયત રહે તેવી શક્તિ.

૧૮. પદાનુસારિણી લઙ્ગિય-આદિ, મધ્ય કે અંતર ઝોક પદ સાંભળવામાં આવે કે તરત આખાય અન્યનો શ્રાપ થાય તેવી શક્તિ.

૧૬ મંગલહી જીવિષ કૈક વરુના દેહા કૃતિને
અનુદુન માં કમરન અનુભવનું અવભાન કરવાની શક્તિ

૧૭ વાગલહી જીવિષ-કૈક મુ ન માં મુજાદર અજવાની
દીકાર્થ મ'ડિને કવ શામા મિખી શાકાય તર્વ શક્તિ

૧૮ અમૃત-દીવ-મરવા-અજામરી જી જ દુ મર્થ
પીકાધિકા મદુધિને તેમ દિ વાર્ધ અમૃત દીવ મધ અન
ધી અર્વ શક્તિ આપી શકે તર્વ શક્તિ

૧૯ અર્ધાનુ મદાનકા જીવિષ પાપામા પોત અવધ
અન અન રાન કરવાર્થો દવન પાધે મદિ (અ' મદિ)
તર્વ શક્તિ

૨૦ કલિ ઓતજીવિષ કૈક રૂપના વિવધક અદ
દીકાર્થના વિવધન આ' શાકાય તર્વ શક્તિ

૨૧ અજામરી જી જ-કૈક અમદે મુજાદર અવધ
પીકાધિકા અનુદુન માં અમદે દીકાર્થના વિવધક અવધ
પીકાધિકા અનુદુન માં અમદે દીકાર્થના વિવધક અવધ

૨૨ વિદ્યાકાર જીવિષ કૈક અમદે અનુદુન માં અવધ
અવધ કૈક અનુદુન માં અવધ અમદે અનુદુન માં અવધ
કૈક તર્વ શક્તિ

૨૩ આર વિવધક કૈક અવધ અવધ અવધ
આર વિવધક કૈક તર્વ શક્તિ

૨૪ અવધ અવધ અવધ અવધ અવધ અવધ
અવધ અવધ અવધ અવધ અવધ અવધ
કૈક તર્વ શક્તિ

અમાધ્યમાં અસાધ્ય રોગો પણ જેની કાયાના મળ ચોપડવા માત્રથી દૂર થઈ જાય છે તપનો ફેવો જગત પ્રભાવ બતાવે છે ? અષ્ટિમા, મદિમા, ગરિમાદિ, અષ્ટ મહા-સિદ્ધિઓ પણ તપના પ્રવાવથી પેઢા થાય છે.

તપ એ ઠલપટ્ટણ સમો છે. સુરનરવર સંપત્તિ તેનું ફૂલ છે અને મોક્ષસુખ એ તેનું ફળ છે.

સર્વ મંમલમાં પહેલા મંમલ તરીકે તપને ગણવામાં આવ્યું છે. અનુનમાળી, દંડપ્રહારી જેવા મહા-હિંસક-ક્રૂર-આત્માઓ પણ તે જ જન્મમાં સુક્તિ મેળવી લે છે, એ પ્રભાવ તપનો છે, નારકીની અંદર નારક શુભ કોડો વર્ષ સુધી દુઃખો સહીને જે પાપ-કર્મની નિજંશ કરે છે. તેટલા પાપકર્મોની નિજંશ સમ્યગ્દષ્ટિ આત્મા એક અકૃમ તપ તપીને કરી નાંખે છે.

શ્રી ગૌતમસ્વામી ભગવાને દીક્ષા લીધા પછી યાવ જશુવ સુધી છઠ્ઠા પારણે છઠ્ઠી ઉત્કટ તપશ્ચર્યા આઠરી હતી.

તપશ્ચર્યા દ્વારા દેહની શુદ્ધિ થાય છે. દેહશુદ્ધિ થતાં મન શુદ્ધ બને છે. અને મન શુદ્ધ થતાં વાસનાઓ-વિકારો વગેરે દૂર થાય છે.

મહાન વૈજ્ઞાનિકોએ પણ અખતરા દ્વારા એ સિદ્ધિ કરી બતાવ્યું છે કે તપ એ શરીરના મજબૂતાર તેમ જ અનેક દોષો દૂર કરે છે.

જ્યારે અનંત જ્ઞાનીઓ જણાવે છે કે તપથી આત્મશુદ્ધિ ને આત્મવિકાસ થઈ શકે છે અને અનેક સિદ્ધિઓ-શક્તિઓ

જને સ્વદિલથી પ્રાપ્ત કરી આત્મ અન્ન-અમર આત્મ સ્વાસ્થ્ય
મે, ત્યારે મનુષ્યે જીવન પ્રવાસને કામ માટે કરવા જાય છે.

નવની મહત્તા—

શ્રી રાધા નવની જાણે છે પ્રગટે, કદાચ તે જાણે છે
શુભ્ય કરે છે તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે

અનકાલ, દાનાવિદ્યા પુત્રી હોય સ્વાસ્થ્ય કામગીરી
જાણે છે જીવનના કોઈ જાણના ના પ્રગટે, પ્રગટે જાણ
કિંમત વિલય, અન્નપ્રાશન સ્વાસ્થ્ય કામ જાણે છે કામગીરી
કોઈ જાણના નવની ના પ્રગટે છે

કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે
શુભ્ય કરે છે તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે
શુભ્ય કરે છે તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે

જાણના કોઈ જાણના કદાચ તે જાણે છે
કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે

જાણના કોઈ જાણના કદાચ તે જાણે છે

કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે
કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે
કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે

કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે
કદાચ તે જાણે છે આજીવન કદાચ તે જાણે છે

તે જો દેખ

આજે સમાજમાં જોઈ વસ્તુ એવી રોગની માફક કિત-
પ્રતિદિન વધુને વધુ પગપેસારો કરી રહી છે, તેના બીધે ન
પ્રગતિ રૂંધાય છે અને વિકાસ થઈ જાય છે. તે વસ્તુ એ
છે કે-કોઈના પણ ઉત્કર્ષને આપણે સહી શકતા નથી, બીજાનાં
સારાં કાર્યો તરફ આપણને આણુગમી છૂટે છે, સૂઝ મટે છે,
અને મોં મચકોડીએ છીએ, બીજાની પ્રશંસા કે તારીફ
સાંભળતાં જાણે કાનમાં ગરમ સીસું રેડાતું હોય તેવો
અનુભવ થાય છે.

સામા આણુસમાં અનેક સદ્ગુણો હોવા છતાં તેના જોડા
એ દોષોનું ચિત્રણ કરી તેને ઉતારી પાડવા આપણે તૈયાર
થઈએ છીએ, અને ‘જોવા જોવા હવે એ, તમને ખબર ન પડે,
આ તો ઉપરની બધી ટાપટીય છે, તમે પૂરા ક્યાં જોઈએ
છો ? આ વાતની તમને ક્યાં ખબર છે ? આવી આવી વાતો
કરીને તેને ઉતારી પાડીએ છીએ પણ હું કેવો છું ? કેટલી
તુટિઓથી બરેલો છું ? મારામાં ક્યાં ઉણપ છે અને કેટલી
ખામી છે ?’ એ જોવાની આપણે તકલીફ લેતા નથી.

માટે આપણે જૂપા જૂપા અનેકવિધ પ્રયત્નો આચરીએ છીએ. તેલોદ્દેષ અને ઇધ્વાવૃત્તિ આપણામાં માટે ભાગે થર કબી ગઈ છે. એ અધમવૃત્તિ ત્યારે જ ટળે કે ત્યારે આપણે આત્મલક્ષી બનીએ, અંતઃસુખ બનીએ. બીજાના તરફ દ્રષ્ટિપાત ન કરતાં 'હું કેવો છું' એનો વિચાર કરતા થઈશું. બલે પછી તે સાધુ હોય કે ગૃહસ્થ હોય, ભણેલો હોય કે અભણ હોય પણ તે વિના ઉન્નતિ કે વિકાસ હજારો કોસ દૂર છે, એ વાત હૃદયમાં ઠાતરી રાખજો.

પ્રૂફ-સંશોધન કરનાર વ્યક્તિ જેમ વાક્યોની સુઠરતા ઉપર ધ્યાન ન આપતાં કેવળ કથો અક્ષર ભાંગ્યો તૂટ્યો છે, કથાં મૂલ છે, તેના પર જ ધ્યાન આપે છે તેવી જ રીતે નિંદક મનુષ્ય શુભ તરફ દ્રષ્ટિ ન નાંખતા હોય તરફ જ દ્રષ્ટિ રાખે છે.

જેમ સૂઅર અને કાગડો શ્રેષ્ઠ વસ્તુનો ત્યાગ કરી વિષ્ટા જેવા મલિન પદાર્થોને ચૂંથીને તેમાં આનંદ માને છે, તેમ નિંદક પણ બીજાની સારી વસ્તુ તરફ દ્રષ્ટિપાત ન કરતાં ખરાબ જ જુએ છે.

પારકી નિંદા કરવાની જેને ટેવ પડી હોય છે, તેઓ સહજમાં બીજા ઉપર જોતા આજ મૂકવા તૈયાર થાય છે. કોઈના સામાન્ય દોષને ગંભીર સ્વરૂપ આપી તેની પ્રતિબંધે હાનિ પહોંચાડે છે. બીજાના આશયને સમજ્યા વગર જેના તેના માટે જેમ તેમ બાલવા તૈયાર થાય છે.

તોય અથવા બંદુક બીજાનો નાશ કરે છે, પણ તેથી અધિક નાશ તો આપણી જીભ કરે છે. જીભદ્વારા માણસ કાળો

૧૨ વર્ગોને જી ટીકા, નિહા જાગીરામલી કટવાં વચન અને
અમર્ય વરતું આ અથા જુનની જ પાપા પિ, આને જ કી ક
કવિએ કહ્યું—

જી ૧ પ્રાણી જાગીર શબ્દ વચન પિ જા ૧

અંગ ૧૫૫ જી વચન શા ૧૫૫ જા ૧

દે ૨ ૧ જી મિત્રવામાં જન આવામાં પ્રમાણ વાજક
પ્રાણી વધારે વરતું આથ પિ અને વધારે વરતું વાજક
કી પિ, તે મદાનુ જનકને આને કાથ પિ

નિહા અદ્યથા મોર્ગ કોવા પિ આર્થી કાંદા કપર પે કી
તેમ તે અવકુલ કપર ક કી પિ જો આર્થી વચની પા
મિત્રી જ વરેલી મીકને પિ કામરે પિ તેમ પિ વરે કા
તેમ પિ જાગીર કામરે પિ પાતાની નદી વરે કામરે
પુરે તે પી ક કામરે પે કી કી કામરે પે કી વચ ક
આમ જાગીર વાગને વચ કામરે કામરે પિ કામરે પે કી
કર્તા કાથ પિ જા પિ પિ વચ કામરે પિ વચ કામરે

વચ ૧૫ જા ૧ જા ૧૫૫ કટ ૧

કામરે ૧૫ ૧ ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧

પાતાના વચાથ વચ પિ પિ કામરે ૧૫૫૫ કટ ૧
કામરે અને કામરે કામરે કામરે ૧૫૫ - ૧૫૫
કામરે અને કામરે કામરે કામરે ૧૫૫ ૧૫૫
કામરે કી કી કામરે કામરે કામરે ૧૫૫ ૧૫૫
કામરે કામરે કામરે કામરે ૧૫૫ ૧૫૫

કામરે કામરે પિ કામરે ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫
કામરે કામરે ૧૫ ૧૫ ૧૫ ૧૫

હોઠમાં મૂકે છે, અર્વાંશ ન્યોછાવર કરે છે, બાહ્ય સુખોને તિલાંજલિ આપે છે, રાતદિવસ એની જ મડમથલમાં રહે છે, છતાંય એવા આત્માઓ બંધનથી મુક્ત ન થતાં જિલ્ડા વધુ ને વધુ દૃઢ બંધનથી બંધાય છે, પીડાય છે અને રીબાધ છે, માટે જ બંધનનું સ્વરૂપ બાણુવું, એ અત્યંત જરૂરી છે.

બંધનના પ્રકારો—

બંધનના પ્રકારો અનેક છે, જેમકે પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત, શ્રાદ્ધ અને અશ્રાદ્ધ, ઈષ્ટ અને અનિષ્ટ, સૂક્ષ્મ અને સ્થૂળ વગેરે વગેરે.

બંધન શબ્દની વ્યુત્પત્તિ આ પ્રકારે કરવામાં આવે છે

‘વધ્યતે બનેન અનયા અસ્મિન્નવા’

જે વડે યા જેમાં બંધાય તેણું નામ બંધન

વ્યવહારું બંધનો—

વ્યવહારમાં એવા અનેક બંધનો આવશ્યક છે કે જેને આપણે વ્યવહાર પ્રશસ્ત કાટિમાં મૂકી શકીએ. હાખલા તરીકે—

૧. જેતરને જો વાડનું બંધન ન હોય તો તેમાં માથ, બળદ વગેરે જનાવરો ઘુસી જઈને પાકને ટુકડાન કરે, જેતરને ઈજ્જત બનાવી દે, પરિણામે ખેડૂતને ચોક મૂકવી પડે, તેથી પાકની રક્ષા માટે જેતરને વાડનું બંધન વ્યવહારમાં આવશ્યક છે.

૨. ઘોડાને લગામની જરૂર છે, લગામ ન હોય તો ઘોરો બરાબર ચાલે નહિ અને પારેલા સ્થળે પહોંચાડે નહિ.

૪ વાચ વરુ-સિદ્ધ જેવા અનેક ફર પ્રાણીઓ માનવ દૃષ્ટિમાં કેવો ભજના પેદા કરે છે ? તે તોફાને રજા છે જાળ-ભચ્ચાને કચડી ન ખે છે જાનવરોનો કેતિવૈ. ૬રી ભય ને અને કંઈકને ચીંધા ચમચામમાં પાડે ચડી દે છે, તેથી ની તેમનાથી ચાલી તોળા પેકરે છે માટે જ સિદ્ધ-વાચ જેવા જમણી ૫૨ પ્રાણીઓ માટે પ્રા. પ્રા. દોષ ડી પાંજરાનાં બધનની પરમ આવરણકળા છે દબારે. હાથી, ઘોડા હરજ ભજના અને મનુષ્યને કોઈ ના માં તાલી તોળા પેકરાવનાર ભવનીન બનાવનાર જેની કોઈ ભજનાથી ભલે ભલા લોખંડી માનવના હયા હચમચી ઉડે તેરા સિદ્ધ-વાચ જપારે પાંજરામાં પૂરાય છે ત્યારે કેવા લાગે છે ? જેની નામ માનવ જેવા નિજા પ્રાણીઓ ૬૨ રીતે હસી શકે છે આ પ્રગાપ પાંજરાનાં બધનના છે

૫ હાથી જેવા મહાકાય પ્રાણીને અકુચવડે નકુચમાં નાખવામાં ન આવે તો પરિણામ કેવું ભય કરે આવે ? નિરકુચ બની જો ઘોળે દહાડે ભજબજારે કંઈકને કચડી નાંખે માટે જ હાથી અંકળે બધાય છે હાથીને નાચવવા માટે સંકેતરૂપ બધન અનિવાર્ય છે

૫ વિદ્યાર્થીને શિક્ષકનાં બધનની કંઈ જોણી જરૂર નથી શિક્ષકના બધનનિરુપ્ત વિદ્યાર્થીઓ અને ભનામ વમરના ઘોડામાં કયો જ ફરક નથી માટે જ સોની વાગે ચમચમ અને વિદ્યા આવે રમઝુમ જેવી ઉજાઓ તસિદ્ધિ પામી છે

૧. શત્રુના આક્રમણથી નબરનું રક્ષણ કરવા માટે મોટા મોટા નબરોને કિલ્લા-કોટથી વીંટી દેવામાં આવે છે.

૭. પાણીના અદ્ભુત પ્રવાહને રોકવા માટે બંધનની તેટ લીજ જરૂર રહે છે નદી, તળાવ મા અરોવરના કિનારાએ બંધનનું જ કામ કરે છે. મહાસાગરોને પણ એવા જ પ્રકારના બંધનો હોય છે, જેથી મધોછાનુ ઉલ્લંઘન થતું નથી.

૮. ઠોરઠા, સાંકળ વગેરે બંધનવિદૂષ્ટા અનેક નાના મોટા જનાવરો યેશુમાર ઉત્પાત મચાવે છે, માટે જ તે ખીલે બંધાય છે.

અપ્રશસ્ત બંધન—

સ્નેહ એ પણ જબરજસ્ત બંધન છે, માટે શાનીએ કહ્યું છે કે—‘સિનેહો વજ્જસિલ્લા’ સ્નેહ એ તો વળતી સાંકળ સમા છે; દોખાંડની સાંકળને તોડનાર માનવી કામ સુતરના તાંતણાને તોડવા અસમર્થ બને એ કેવી વિચિત્રતા! એ માટે આર્દ્રકુમારનું દર્દાંત બસ છે. સ્નેહરૂપ વળતી સાંકળે બંધાયેલો માણસ સ્નેહના કારણે પ્રાણપાંછુ કરવા તૈયાર થાય છે.

કામરાગ પણ એવો બંધનાત્મક નથી, એક મહાકાવ્ય હોય પણ કામવિવશ બની મહાવ્રતના પંજમાં ફસાય છે.

દષ્ટિરાગ એ પણ બંધન છે, સાચાને જોડું અને જોડાને આત્મ કરવાની ધૃષ્ટતા કરનાર દષ્ટિ રાગનું બંધન છે, એની આંખના ચરમા જુદા જ પ્રકારના હોય છે, કહ્યું છે કે—

જરૂરી છે. હાથ ઉપર કપડાંનો પાટો બાંધ્યો હોય તો તેને દોડવા માટે ઉભરી ક્રિયા કરવી પડે છે, તેમ આ આત્માએ મિથ્યાત્વ એટલે ખોટી શ્રદ્ધા દ્વારા, અજ્ઞાન દ્વારા, ઈન્દ્રિયોને છૂટી મૂકવા દ્વારા, મન-વચન-કામની અશુભ પ્રવૃત્તિઓ દ્વારા અને કાયકોષાદિ કપાયો દ્વારા કર્મોને બાંધ્યાં છે. તો તે કર્મોને તોડવા માટે સાચી શ્રદ્ધા યાને સમ્યગ્દર્શન, સાચું જ્ઞાન યાને સમ્યગ્જ્ઞાન, અને સાચી ક્રિયા યાને શ્રમશક્તિ રિતનું પાલન કરવામાં આવે તો જ તે કર્મો આત્માથી અળસ થાય છે.

આત્મા સમયે સમયે સાત અથવા આઠ કર્મોને બાંધે છે. કોઈ એવો સમય નથી કે જે સમયે આત્મા કર્મ ન બાંધતો હોય, પછી તે શુભ હોય કે અશુભ હોય. શુભ કર્મને પુણ્ય અને અશુભ કર્મને પાપ કહેવામાં આવે છે.

જ્ઞાનનું આવરણ કરનાર તે જ્ઞાનવરણીય કર્મ, દર્શન યાને જીવોની દર્શન શક્તિને આવરનાર કર્મ તે દર્શનાવરણીય કર્મ, સુખ દુઃખનો અનુભવ કરાવનાર તે વેદનીય કર્મ, રાગ, દોષ, મોહ અને આનંદમાં મુંઝાવનાર તે મોહનીય કર્મ, આત્માને દેહમાં અમુક સમય સુધી રાખનાર તે આયુષ્યકર્મ, કાન લાલ વગેરેનો આંતરાય પાડનાર તે આંતરાયકર્મ, જીવનીય જોત્રમાં લઈ જનાર તે જોત્રકર્મ અને અમુક પ્રકારની શરીરરચના કરનાર તે નામકર્મ. આ આઠ કર્મો આત્માને બાંધનરૂપ છે. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, કપાય અને યોગ એ જીવોના સામનો છે. મુક્તાવસ્થામાં આત્મા કર્મરહિત હોય

ધન્ય છે એ પવિત્ર પરંપરાના વાહક સૂત્રધારાને કે જેઓ એક સામાન્ય નિમિત્ત મળતા રાજપાટને ત્યાગી, વિરાગી બની, લાડી, વાડી અને ગાડીના વિલાસને ઠોકરે ચારી, વૈભવ વિલાસને લાત આરી સંયમના પૂનિત પંથે પ્રયાણ કરતા હતા, ઇતિહાસ એ વાતની સાક્ષી પૂરે છે.

અમણિત રાજ-મહારાજઓ પેઢી કેટલાક રાજઓ તો પુત્ર થતાની સાથે જ પુત્રને રાજગાદી અપાંણુ કરી, ચારિત્ર અંગીકાર કરતા હતા. જેમકે-અનરણ્ય રાજાએ માત્ર એક વર્ષની નાની વયના હસરથજીને રાજગાદી આપી ચારિત્ર અંગીકાર કર્યું હતું, સુકૌશલ રાજાએ તેમની રાણી ચિત્રમાળા સર્જવતી હતી, તેને ત્યજી સંવચમાળે પ્રયાણ કરવા જ્યારે તેઓ તૈયાર થયા ત્યારે મંત્રીઓને સાથે લઈ રાણી ચિત્રમાળા સુકૌશલ રાજાને વિનંતિ કરે છે કે મહારાજ ! આપ દીક્ષાને અંગીકાર કરવા તૈયાર થયા છો એ બહુ સારી વાત છે પણ આપના પછી રાજગાદીનો વારસદાર તો કોઈ હોવો જોઈએ ને ! સ્વામી વગરના રાજ્યને છિન્નચિન્ન થતાં વાર લાગતી નથી, માટે મહેશ્વરમાની કરી જ્યારે આપને પુત્ર થાય ત્યારે તેને રાજગાદી આપી, આપ સુજેથી દીક્ષા લઈ શકો છો. હું આપના એ પવિત્ર ચારિત્ર માગંમાં કાંટા વેરવા નથી માંમતી.

ચિત્રમાળા રાણીની વાણી કણ્ઠગોચર કરી વૈરાગ્યવાસિત બનેલા સુકૌશલ રાજાએ જવાબ આપ્યો કે-“તારા મર્લામાં રહેલા પુત્રને હું આજથી જ રાજ્યનો અભિષેક કરું છું.” માવિન્યુપચારો હિ મૂતવત્ત એ ન્યાય પ્રમાણે સકલ જન

અમુકાથની સમુખ કદી સગાવાળી તરત જ પોતાના પિતા
શ્રી કીર્તિધરમુનિની પાસે સુકોશલ રાજાએ પ્રમથના-દીક્ષા
અંગીકાર કરી

દેવતાકે રાજાએ તો મરનકે પર સદેવ વાળ (૫ગી)
આવતાની સાથે જ એને કાળ રાજાને કૃત આપ્યા એમ
સમજી સમથના પુનિત પથે વિચરના હતા આમ એક
ઠો પેઢી નહિ, ચત-સદસ નહિ બલકે અસખ્યાત પેઢી
સુધી અસખ્યાત રાજા મહારાજાએ, શ્રી સપરદેવ રવામીથી
ભર્યું ભજવાળ શ્રીમુનિસુમનરવામીના તીથ પથન્ત આ પવિત્ર
ચારિત્રમામના પુરુષપથે વિચર્યા છે

તે કાળ અને સમથની બલિદારી છે કેવો સુદર
તે સમથ હશે ! કેવું ભવ્ય તે વખતનું ચાતાવરણ હશે !
કેવા વિચક્ષણ તે મહારાજાએના મરીએ હશે ! કેવી સુરીલ
તેમની પતિમતા પત્નીએ હશે ! કેવા વિનીત તે રાજવીએના
પુત્રો હશે ! કેવી મનોરમ પ્રભા હશે કે કેાઈ પણ બ્યક્તિ
આવા પવિત્ર સમથ માત્ર માં પ્રયાણ કરતા એ રાજવીએને
વિભવેષ ન થતાં ભવ્ય મહોત્સવો ઉજવી તે મહામ મજાકારી
દીમાના પવિત્ર પથમાં શ્રી કેાઈ સદાયકે થતાં હતાં

ઈતિદાસના પાને સુવર્ણોલરથી કોતરાયેલી એ સુદર
ધડી, પળો અને તેમનો મથરની અમર દેહ આજે પણ
આપણી નજરે ચડી રહ્યો છે

પરપરા દો તો આવી પવિત્ર દો, કે જે પરપરામાં
આત્મ કલ્યાણના બીજ રોપાણાં દોય

પર્વત પર રહેલા શુભસાગર મુનિની નજીક જઈ ઉદય-
સુંદરાદિ પરિવાર સાથે વંદન કરે છે.

વજ્રબાહુકુમારની પ્રવ્રત્તયા અહિં છરવાની ઉત્કટ
ભાવના નિહાળી તેમનો સાળો ઉદયસુંદર સ્વબ્ધ બની મથે
જરે ! કુમાર ! આપ આ શું કરવા તૈયાર થયા છો ! હું તો
મશ્કરી કરતો હતો, પરસ્પરની હાંસીના વચનો કદીય સત્ય
હોતા નથી. માટે મહારાજ ! ક્ષમા કરો. પિષ્કાર છે મને
કે મેં આપની આવી મશ્કરી કરી.

ઉદયસુંદર હવે ગભરાયો. આ શું થયું ? મશ્કરી પણ
સાચી થઈ. ઉદયસુંદરે પુનઃ કહેવા સાંકડ્યું : વજ્રબાહુકુમાર,
મારી મશ્કરીને આપ સત્ય કરી રહ્યા છો, મારા મનોરથો
લાંગીને ભૂકો થઈ જશે, આપ કૃપાળુ અવશ્ય વિચાર કરો.
લોગવિતાસની સુંદર વયમાં આપને આ શું સૂઝ્યું ? હજી તો
હાથેથી મીઠળ પણ નથી છૂટ્યું અને આ નવયૌવના
મનોરમાનું શું થશે ? પતિવિહીન દશામાં કેવી રીતે તેનું
જીવન વ્યતીત થશે ? આપ તો તેને તૃણ સમ સમજી તથજી
દેવા તૈયાર થયા છો, પણ મારા મહેરબાન જરા વિચાર કરો.

જવાબમાં વજ્રબાહુએ ધીર અને ગંભીર સ્વરે જણાવી
દીધું કે, “હું તો ચારી ભાવનામાં અડગ છું. ખરેખર સંસાર
મને અસાર લાગે છે. આપે કરેલી મશ્કરી પણ મારે માટે
પરમાર્થરૂપ નીવડી છે. સ્ત્રાતિ નક્ષત્રમાં વરસેલો વરસાદ
જેમ કાળુ આછલીમાં મોતી પેદા કરે છે તેમ આપની વાણી
મારે માટે તો અતિ હિતકારી થઈ પડી.” વજ્રબાહુએ
પૂછ જ હુંદગદ્રાવક વાણીથી સૌ કોઈને પ્રતિજ્ઞા પમાડ્યા.

અમલાલ પરિવારની દીક્ષા લેવાની ભાવના થઈ તરત જ તે
મહામુનિ શુભશાગર મહારાજની પાસે વજ્રબાહુ તેમ જ
તેનો સાળા ઉદયસુદર તેની પત્ની મનોરમા તેમ જ સાથે
રહેલા પચીસ કુમારોએ પ્રવળ્યા અગીકાર કરી વિજય
રાત્રના કાને પથ વજ્રબાહુ આદિ પરિવારના દીક્ષાના સમા
ચાર વાસુવેજે પહોંચ્યા

વિજય રાત્રએ એમ નથી વિચાર્યું કે-કેણે એ મુનિ
કે જેણે મારી અનુસા સિવાય પાધરી જ દીક્ષા આપી દીધી
અરે! દલ્લ તો હાથના મોઢા પથ છૂટ્યા નથી પરણીને
ધર કેજોય થયેા નથી બાળક છે વજેરે થકાતલા એક અક્ષર
પથ તેજો બોલ્યા નથી તો પછી રોકકળ તો ચાની જ કરે ?
કેવી અકબૂત તેમની વાણી હતી, એ વાણીમાં શબ્દો
શબ્દો ધમ નો રતન હતો એ હતી એમની વાણી કે ધન્ય છે
એ પુત્રને કે જેણે આવા ઉત્તમ માગે પ્રયાણ કર્યું ખરેખર
તે બાળક ત્રણ છે પુરુષચાળી છે, અરે જ હું નિભાંગી છું

આટલાટલી વય વીત્યા છતાં મને વેરાગ્ય ન થયેા અને
દલ્લ સુધી હું સંસારમાં પડી રહ્યો છું પુત્રના દીક્ષાના
નિમિત્ત મારથી રાત્રની ભાવના પલ્લાણી સંસાર એમને
દુષ્ક ભાસ્યેા વેરાગ્યભાવનામાં અત્રી વિજય રાત્ર પથ દીક્ષાના
પુનિત પથે વિચરવા તૈયાર થય છે પોતાના પુત્રના ચારિત્ર
માગમાં જરાય વિઘ્ન ન કરતાં પોતાના બીજા પુત્ર પુરુષને
રાત્રપગાદી અપલ્લુ કરી, દીક્ષાને અગીકાર કરી, તેમણે
પથ આત્મક-પાથ આપી છવનને આદ્ય બનાવ્યું
ધન્ય છે આવા મહાપુરુષોને !

આ બધું જોઈ રહી હતી. મહેશ્વરજીએ અવશેષ-બાકી રહેલા હાડકાં એ કૂતરીને નાખ્યાં, એ કૂતરી બીજી દોષ નહિ પણ મહેશ્વરજીની પૂર્વની માતા હતી. એ પણ પોતાના પૂર્વ-જન્મના પતિના હાડકાં ચૂસી રહી હતી અને મનમાં જ મલકાતી હતી.

મહેશ્વરજીએ પોતાની ગોદમાં રહેલા પોતાના પુત્રને પણ માંસબક્ષણ કરાવ્યું.

મહેશ્વરજી આમ માંસ ખાવામાં મશગૂલ બન્યા હતા. કૂતરી પણ હાડકાં ચૂસી રહી હતી. પેલા બારનો છુવ પણ આનંદમાં રહાલી રહ્યો હતો. તેટલામાં જ એક ત્યાગી તપસ્વી મહામુનિ તેને ત્યાં ગોચરી માટે પધાયા. આજે એ મુનિવરને માસકાયદનું પારણું હતું. અતિશય જ્ઞાનિ તે મુનિપુત્રને મહેશ્વરજીની આ બધી વિચિત્ર લીલા અને ઉર્મની ઘટના જ્ઞાનથી નિહાળી તેણે વિચારે છે કે: આશ્ચર્યની વાત છે કે પોતાના પિતાનું જ માંસ ખાઈ આજે આ કેવો રહાલી રહ્યો છે, અને એક વખતના પોતાના જ શત્રુને આજે ગોદમાં લેસાડી લાલનપાલન કરી રહ્યો છે. કૂતરી પણ પોતાના જ પૂર્વજવના પતિનાં હાડકાં ચૂસી રહી છે. અહાહા! આ સંસારની કેવી અજબલીલા છે.

મુનિવરે આ બધું દશ્ય જ્ઞાનથી જોયું. જોતાં જ ત્યાંથી તેણે ગોચરી લીધા વિના પાછા ફર્યા. બ્યારે મુનિવર ગોચરી લીધા વિના પાછા ફર્યા; ત્યારે મહેશ્વરજી તેમની પાછળ પાછળ ગયો. મુનિશ્રીના ચરણનાં પડી સ્પર્શન વંદન

કરી, મહેશ્વરને મહાવાજાની પૂજા 'કેમ સાદેખ ! આપ
અમારા આગવેશી કંઈ લીધા વિના જ જાણા ક્યો ? શું હું
આપનો બાળ નથી ? શું મેં કંઈ આપની અવજા કરી છે ?
શુરુદેવ ! કૃપા કરો, મને સાજા આપો

અમે માંસાદારીને ત્યાંથી ગિફ્ત નથી લેતા ! મુનિશ્રીએ
જવાબ વાળ્યો. વિદ્યેષમાં મુનિશ્રીએ તેને જજ્ઞાન્ધુ તારા
મરના આંગણની વિચિત્ર ઘટના નિહાળી માત્ર દુઃખ દ્રવી
મધુ, કોતું બારે કાલેન ઉપજાવે તેવું તારા ઘરતું દર્ય હતું

આ વાત જાણજતા જ મહેશ્વરને સાક્ષ્ય પૂજા
લાગ્યો. શુરુદેવ ! આજ આગજ્ઞામાં આપે કંઈ વિચિત્ર
ઘટના નિહાળી ?

મુનિશ્રીને જજ્ઞાન્ધુ મહાનુભાવ ! જે પિતાની મરણતિથિ
તું દેવવી રહ્યો છે, તે જ પિતાનું તું માંસભક્ષણ કરી રહ્યો હતો

શું મારા પિતાનું માંસ ? મહેશ્વરને પૂછ્યું

હા, તારા પિતાનું માંસ તું આરામતો હતો, મહા
શાજીએ યાતિપૂર્વક જવાબ આપ્યો

કેવી રીતે સાદેખ ? મહેશ્વરને પુનઃ પૂછ્યું

તારો પિતા મરીને પાટો વણે હતો અને તે જ પાટાને
તે ખરીદ્યો અને તે તેને માથે, અને તેનું માંસ તું ઘોડે
ઘોડે ખાતો જતી રહ્યો હતો

અને જે ફતરી હાડકાં જુઓ રહી હતી તે તારી પૂર
બાળની માતા છે, અને જેને તું ખોલાયા રમાયી રહ્યો હતો
તે તારા વેડી છે તારી સોનો બાર છે, જેને તે અખમુખો કરી
નાંખ્યો હતો તે જ માલુસ મરીને તારા પુત્રપદ્મ પેદા થયો છે

મહેશ્વરદત્ત મુનિશ્રીના મુખથી આ બધું સંભળી
દિંગમૂઠ બની ગયો.

મહેશ્વરદત્તે પૂછ્યું : ગુરુદેવ ! પણ આ વાત સાચી છે
તેની શી ખાત્રી ?

મુનિશ્રીએ તેના જવાબમાં જણાવ્યું કે-એ કૂતરીને તું
પૂછી જો કે ઘરમાં નિધાન ક્યાં છે ? એ તને બતાવશે જેથી
તને ખાત્રી થશે.

તરત જ તે ઘેર આવ્યો. આવીને પેલી કૂતરીને નિધાન
સંબંધી પૂછતાં, કૂતરીએ ઘરમાં ત્યાં નિધાન હતું તે જગ્યા
પોતાના પગથી ખોદી, જેમાંથી નિધાન નીકળ્યું.

મહેશ્વરદત્તને હવે તો દૃઢ વિશ્વાસ થયો કે-મુનિશ્રીએ
જણાવેલી સઘળીયે હકીકત સત્ય છે. અહો ! કેવું મુનિશ્રીનું
અફલુત જ્ઞાન ! મહેશ્વરદત્તે મુનિશ્રીના જ્ઞાનની ખૂબ ખૂબ
પ્રશંસા કરી.

મહેશ્વરદત્તે મુનિશ્રીના મુખમાંથી આ બધી વિચિત્ર લીલા-
ને સંભળી, તેનું હૃદય વૈરાગ્યથી રંગાઈ ગયું. તેને હવે સાચું
જ્ઞાન થયું કે ખરેખર આ સંસાર અસાર છે, આ અસાર
સંસારથી ક્યારે છૂટું એ જ જોને લગની લાગી, એના
હૃદયનું પરિવર્તન થઈ ગયું.

પોતાની સઘળી સંપત્તિનો સુપાત્રમાં સંબંધ કરી,
પ્રવ્રત્ત્યાના પૂનિત પંથે પ્રયાણ કરી અંતે આત્મકથ્યાણ
સાધી તેણે જીવનને અન્ત બનાવ્યું.

સ્વાધ્યાય

આધુનિક યુગમાં લે માનવ સમાજના જીવન તપાસવામાં આવે તો એમ જરૂર બાસે છે કે જીવનમાં અવશ્યાય જેવું કંઈ તત્વ રહ્યું નથી મરીબ કે તલમર, ચેક કે ચાલું કાર શબ્દ કે પ્રભા, નાના કે મોટા, સ્ત્રી કે પુરુષ સી દોષના જીવન તરફ આપણે દૃષ્ટિપાત કરીએ છીએ ત્યારે એ બાબત મળે છે કે કંઈને કુરસદ નથી ૧૦ માટે એવા કયા મોટા ૫ મરો ખોદી કાઢવાના છે વા કયા મહા સાગર ઉલ્લસન કરવાના છે, કે—જેથી કુરસદ નથી, એમ આપણે મોઢી ઉઠીએ છીએ “પાઈની પેશાય નહિ અને બેલીની નવરાય નહિ” એ કહેનીને આજે આપણે અરેખર સાચી કરી જતાવી છે

એક મામૂલી જીવન-નિર્વાહ ખાતર માનવી સવારથી લઈ સાંજ સુધી, અરે! મોટી શત સુધી દોડધામ મચાવે છે જ્યારે આત્મા આ બધામાં માનવ જીવનથી સ્વાધ્યાયના મોજે ચીકણાં કમોનો જઠમૂળથી વિનાશ કરી શકે છે અને જન્મ મરણના પાપદ પ્રહારન કરી પુનિત બની શકે છે, અવનતિના નાદ અધારને બેલીને ઉન્નતિના ઉચ્ચતમ પ્રાપ્ત

પોતાની કરલો આ સંબંધમાં શ્રી ઉપાધ્યાય યશોવિજયજીકૃત
અઠાર પાપસ્થાનકની ઇષ્ટો-દ્વેષની સત્જ્ઞાપમાં અસરકારક
વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે. વિશેષ જિજ્ઞાસુએ તે અવશ્ય
વાંચવી.

પ્રાસંગીક ગીત

જિનશાસનની જય જય ખેલ.

(ચલ—અરજ સ્વીકાર, અરજ સ્વીકાર)

જય જય ખેલ જય જય ખેલ, જિનશાસનની જય જય ખેલ;
જહાન ભરમાં જોડ ન જેતી, ક્રોધ ન આવે તોલ...૧
અહિંસા સંયમ તપ૩પ ધર્મ, પાળી પામે ભવિ શિવ શર્મ;
ત્રણ લોકમાં આ શાસનના, વાગે જગના દોલ...૨
સવિ જીવ કરું હું શામન રસીયા, જગ જયવંતુ જિનશાસન આ;
અનુપમ ભસ પ્રમાન છે જગમાં, ભવ જળ તરવા નાવ...૩
ત્રિકાલદર્શી થી જિનરાજે, ધર્મ પ્રરૂપે જગહિન કાજે;
આ ચોવીશોના ચોવીશમાં, વીર પ્રભુ લગવાન...૪
મિત્રી ભાવનો પાદ શીખાવે, અહિંસાનો સંદેશ સુણાવે;
સંધ ચતુર્વિધ ધર્મ ચતુર્વિધ, દાન શિયળ તપ ભાવ...૫
રતનત્રયી તરવત્રયી જ્યાં, ઉમદા તરવો છે ખીજે ક્યાં ?
સર્વ જીવનું રક્ષણ કરવું, ઉરમાં કરુણા ભાવ...૬
સ્વાદવાદ મુદ્રાથી મુદ્રિત, ગુણીજન નિરખી થાવ પ્રમુદિત;
વેરઝેરને ભુલી જઇને, રાખો સમતા ભાવ...૭
આત્મકમલમાં લખિધ આપે, લક્ષમણ કીર્તિ જગમા વ્યાપે,
ભાગ્યવત લવિજન શાસન આ, પામી કરે કલ્યાણ...૮

ચિત્તવૃત્તિની ચચળતા

ચિત્ત એ બહુ ચચળ છે, અને અવનવી આશા-
 નિરાશાઓ વચ્ચે એ અવારનવાર ઘૂમી જાય છે ત્યારે માણસને
 ચળ-ચિચળ કરી નાખે છે, માણસ આકુળ બચાકુળ બની જાય
 છે, એને કંઈ સ્વસ્થ નથી પોતાના સ્વભાવથી એ અલિપ્ત
 થાય છે કોઈ પણ કામ માં તેનું દિલ ઘોડાતું નથી, કદેક
 ાથંમાંથી તેનું દિલ દટી જાય છે, સુખના સાધનો પણ
 મદીભર તેને કુખ આપનારા લાગે છે, એ ખાય છે, પીએ
 છે, પણ અને કમને, એ કોઈની સાથે વાતચીત કરે છે
 પણ શું બેઠી રહ્યો છુ એનો પણ એને પોતાને ખ્યાલ
 દોતો નથી અને સામી વ્યક્તિએ શું વહું એ વાત ખુલ્લા
 માને અભિગમ લઈને અભિગમ ન અભિગમ બની જાય છે
 તે આત્મેષ આટા ખારે છે દાર્શિ ખારે છે, અને
 દેવદેશ કરે છે પોતાની મુશક પૂરી કરવા કોઈનીય માથે

તેને વાત કરવાનું દિલ થતું નથી, કોઈ વાત કરવા તૈયાર થાય તો તેને વિદ્યન કે અંતરાય રૂપ લાગે છે.

જો પોતાની મનોકામના પૂર્ણ કરવા ચેતકેત મથે છે, તેમાં તેને નિરાશા મળતાં તે અકલાય છે, અંઝાય છે અને મલરાય છે જેની નજર સમક્ષ જોઈ નવી સૃષ્ટિ ખડી થાય છે. જે વસ્તુ સામે નથી, નજરથી દૂર-સુદૂર છે તે તેની નજર સમક્ષ તરવરે છે અને જે સંબુધ છે તેને તે છતી આંખે, છતાં પ્રદારે જોઈ શકતો નથી. જો જ દુનિયામાં જો ધૂમે છે. ક્યારે ક્યારે જોતું સુખ સ્થાન અને નિસ્તેજ બની લાય છે, અહેરો શીલો લાગે છે, અને જો ગમગીન બની લાય છે. સૂર્યાસ્ત સમયે જે દશા સૂર્યવિકાસી દમબની થાય છે, તે દશાનો જો સાક્ષાત્ અનુભવ કરે છે, જોની ખુદ્દિ બહેર સારી બાય છે, જોની અક્લત કંઈ કામ કરતી નથી, અને તેથી તેનું સુખકમળ કરમાયેલા પુષ્પ જેવું બેહુકું લાગે છે જરાઈ આશાનાં ફિરવો પ્રગટતાં તે ડોલી ઉઠે છે, મનમાં જ મલકાય છે, અને પાયા વગરના ઘર અણુવા તૈયાર થાય છે.

જોની માનસિક વૃત્તિઓ કલૂષિત બનતા, લીલાછમ હરીયાળા બામ-ખગીયા કે બંગલાઓ, મંદ મધુર શીતળ પવન, મિષ્ટ લોજન, મધુર સંગીત અને તાજગી આપનાર વિવિધ સાધનો પણ તે અવસરે તેને અરુચિકર લાગે છે, અપ્રિય લાગે છે,

જાનીઓએ દિલ્લને વાનર જેવું અપળ કહ્યું છે, ખરે-

ખર પવનથી ચ તેની ગતિ, તેનો વેગ વધુ છે, એકપણમાં
એ ઠર્યાવું ઠર્યા દોડી જાય છે, પોતે ઠર્યા છે ? એવું પણ
એને જાન રહેતું નથી, એ પોતાની શક્તિમાં પીછાણનો નથી
એ આશાના ઠંધાઈ કિલ્લાઓ બાંધી મનમાં જ રાચે-
માચે છે, અઠાઠા ! ચિત્તવૃત્તિઓ માણસને કેટકેટલો અઠણ
વિશ્વ કરી નાંખે છે જીવનને અર્થાત્ જનાવી દે છે વાતા
વાણને મમગીન કરી નાંખે છે, આનંદ-પ્રમોદનાં વિલાસી
સાધનો તેને લીમડાના જેવાં ઠર્યાં એ લાગે છે, આમ
હનાય તેને ઠર્યાં થાતિ મળતી નથી, માટે જ શ્રી
આનંદધનજી કહે છે કે-

“મનહુ કિમદિ ન જાગે દો કુચુચિન મનહુ
કિમદી ન જાગે”

કોઈ દીતે આ મન કબજામાં આવતું નથી, માળા
દેવતાં માળાના મણકાની જેમ મનના મણકા પણ દેવતા જ
રહે છે

- કારણ એક જ દે અનાદિ કાળથી આપતું મન વિવેક
વિલાસનાં સાધનોમાં જોતપોત જતી મથું છે અને એ
જાતનાં જ અસ્થાયી પડ્યા છે, વાસના અને કુશલકાળનાં
આત્મા ઉપર ઘરના ઘર જાગ્યા છે, માટે આપતું મન એ
તરફ જ દોડ્યા કરે છે

ઈતર દર્શનકારોએ પણ એ જ વાત ઉપર બાર
[કર્યો છે કે-

શાસ્ત્રવેત્તાઓએ એ માટે અનિર્માદિ બાર બાવનાઓ દર્શાવી છે. જે આત્માઓએ બાવનાથી પોતાના દૃઢ્યને બાવિત કરે છે, તેઓ મઠાન બની શકે છે, આદર્શ પુરુષ તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામે છે અને અંતે પરમાત્મપદને મેળવી લે છે. મઠાઠવિઓ અને અનુભવીઓ કહે છે કે-

“મન સાધ્યુ તેણે સધળું સાધ્યું,

એહ વાત નવિ જોટી”

“જબ લગ આવે નહીં મન ઠામ

તબલગ કબટ કિયા સવિ નિષ્કળ

જયુ ગગને ચિત્રામ. જબ લગ

માટે મનને વશ કરવાની અત્યંત જરૂર છે, મનને વશ કર્યા વગર કરેલી ‘કબટ કિયાઓ, તપ, જપ કે ત્યાગ એ નિષ્કળ જાય છે અગનમાં ચિત્રામણની જેમ, છાર પર લીંપણની જેમ અને અંક વિહૂણા મીઠાની જેમ ઠામ આવતી નથી મનને મારવું એ કંઈ સહેલું નથી, એ કંઈ છોકરાની રમત નથી. એક કવિ કહે છે કે:-

“મના ! તોયે કિસ વિધ મેં સમજવું”

હે મન ! તને કંઈ રીતે સમજવું ? જો તું અશ્વ હોત તો તારા ઉપર અસવાર થઈ આંખુક મારી તને સીધું દોર કરી દઈ અને તું જો હાથી હોત તો અંકુશ દ્વારા તને વશમાં લાવત, પણ હે મન ! એ બધાય કરતા તું કંઈક જોર છે.

એટલે જ અનુભવીઓનું એ કથન છે કે-

મુક્ત મલ્યારિત્વ મુક્તદુસ્તપ તપ ।

મુદ્ગરોઞ્ચનિરોધઞ્ચ દુષ્કર્મચિત્તરાધનમ્ ॥

માણસ મેલો, મેલો, રહી શકે છે, સામાન્ય વસ્તુથી ચલાવી શકે છે, દુષ્કર્મમાં દુષ્કર્મ મહીના મહીનાના ઉપવાસની યોર તપશ્ચર્યા આદરી શકે છે, યરીશને સુકી લાકડી જેવું કરી નાંખે છે અને બાદ્ય ઇન્દ્રિયો ઉપર પણ વિજય મેળવી શકે છે, પરંતુ મનના ઉપર વિજય મેળવવો એ દુષ્કર્મથી દુષ્કર્મ છે જામ છતાં અરુણથી શું સાધ્ય નથી ।

અધ્યાસેન સ્થિર ચિત્ત અધ્યાસેનાનિલ્લુપ્તિ ।

અધ્યાસેન પરાનન્દો દ્યધ્યાસેનાત્મદશનમ્ ॥

અરુણથી અદ્યય ચિત્તને પણ વચ કરી શકાય છે, વાયુને કાબૂમાં લાવવાનું કામ પણ કરી શકે છે છતાં તે પણ અરુણ વડે કાબૂમાં આવી શકે છે અરુણથી શું સાધ્ય નથી । અરુણથી જ માણસ તાડ જેવા ઉચ્ચ વાંસ ઉપર નિરાધર નાચી શકે છે, સામાન્ય જનને આશ્ચર્યમાં મરકાવ કરી દે તેવા પ્રયોજો જનાવર જેવા પ્રાણીઓ અરુણથી જ કરી શકે છે એટલે અરુણથી વિત્ત પણ વચ કરી શકાય છે મહામૈત્રીઓ પણ અરુણથી જ આમળ વડે છે માટે જ તત્ત્વ દૃષ્ટિઓએ ગાયું છે કે-

સવપા તુ પદાધાનામધ્યાસ કારણ પરમ્ ॥

મનને મારવા માટે મહાશાનીઓએ વિધવિધ ઉપાયો

તેમ ધ્યાનરૂપ અગ્નિથી ઇશ્વરરૂપ કાષ્ઠોને બળતા વાર લાગતી નથી.

જેવો. મનને મારણું છે, ચિત્તને વશ કરવું છે, તેવો ઉપર દેખા મુજબ આઠ સાધનો અપનાવવા પડશે, જેથી અનાદિલાલથી મહાત્મા બનેલું મન પણ જરૂર વશમાં આવી જશે. અને ત્યાં મન સાધ્યું ત્યાં સમજી સિદ્ધ થઈ જશે. જેટલો આત્માને પરમાત્મા બનતા વાર લાગશે નહિ. માટે મહાપુરુષોએ કથન કરેલા સિદ્ધાંતોને સમજી, હૃદયમાં ઉતારી, જીવનમાં વહી લઈ. મનને મારી અને ચચળ ચિત્તને વશ કરી પરમાત્મપદને પામવા પ્રયત્ન કરવો એ જ સુજ્ઞનોનું પ્રથમ અને પથ્ય કર્તવ્ય છે.

શાસ્ત્રકાગે ધ્યાન કરવા માટે ખાસ સમય બતાવે છે, તે સમયે ધ્યાન કરવાથી ચિત્ત સ્થિર થાય છે ઉલ્લાસમાં વૃદ્ધિ થાય છે અને આત્મા તન્મય બને છે,

સવારે સૂર્યોદય પહેલાં ૨૪ મિનિટ અને સૂર્યોદય પછી ૨૪ મિનિટ એમ ૪૮ મિનિટનો સમય.

બપોરે બરાબર મધ્યાહન-પહેલાં ૨૪ મિનિટ અને પછી ૨૪ મિનિટ એમ ૪૮ મિનિટનો સમય

સાંજે સૂર્યાસ્ત પહેલાં ૨૪ મિનિટ અને સૂર્યાસ્ત પછી ૨૪ મિનિટ એમ ૪૮ મિનિટ.

આ પ્રમાણે ત્રણ કાળ ધ્યાન કરવું જોઈએ, પૂર્વ તથા ઉત્તર દિશા સન્મુખ બેસીને હોઠ ન હાલે તેવી રીતે પદ્માસન યા સુખાસને બેસીને સુતરની શ્વેત માળા વડે સ્થિર ટટાર બેસીને શુદ્ધિ ઉપકરણો શુદ્ધ ભૂમિ, શાંત સ્થળ, ખીરવ વાતાવરણ, અને મનની આકુળઆકુળતા રહિત ધ્યાન કરવાથી પાપ કર્મોની નિર્જરા થાય છે. દિવસ મંગળ-મય વીતે છે. જીવન પાવન બને છે, અને અતે આત્મા અજરામર પૂરેને પામે છે.

“ અહં અને મમનું સામ્રાજ્ય ”

અદ મમતિ મત્રોડય મોહસ્ય પગદાષ્ય કૃન્ ।
અયમેવહિ નય પૂર્વા, પ્રતિ મત્રોડપિ મોહજિન્ ॥

આ વિશ્વમાં છે તરવો એવા પ્રકારનાં છે કે જેને
પોતાનું વર્તણૂક સમસ્ત જગતમાં જમાવું છે માથા
છતી આંખે આંધળો બની જાય છે એ પ્રતાપ એ બે
તરવોનો છે એ છે અહં અને મમ-ધાને હું અને માડું
માનવી સમજે છે કે જે છે તે હું છું, બધું માડું થાશે
તો સમસ્ત જગતને મારી આજ્ઞાના બધને બાંધુ, હું એટલે-
શબ્દ, મારી આમજ જગત પુરુષ છે નાચીજ છે
સામાન્ય છે, જલભલા મારી જલ હો છે હું જલવાધને
નવાની ચક્ર છે જલભલાને બોધી બોજો ફરી ચક્ર છે
મારા બધા આમજ, મારી ચક્ષિ સામે અને મારા સામાન્ય
આમજ સૌ તજુબલા પુરુષ છે હું આમ ફરી ચક્ર છે
હું તેમ ફરી ચક્ર છે, મારા વડે જ બધું છે હું જ બધાનો

જે મદાનુભાવ! જરા વિચાર કર! જે રૂપ પાછળ
તું ગાંઠો પેટો બન્યો છે, ચારે એમાં મુગ્ધ અને મશગુલ
બની તું તારું સર્વસ્વ ન્યાયનાર કરવા તૈયાર થાય છે પણ
આ રૂપની પાછળ તો જરા જો આ કાયા એ તો મળમૂત
અને વિદ્યાદિ સાત ધાતુથી બરેલી કાચળી છે. જેમ કોઈ માણસ
આપણને એક સુંદર અને સોહામણી કાચળી અર્પણ કરવા
તૈયાર થાય, બાકે પછી તે મખમલની સુલાયમ અને મોઢક
કાચળી હોય, ચારે કોર કરાળતું કામ કયું હોય, વચ્ચે હીરા
મોતી અને માથેક જડેલા હોય, સ્પર્શમાં ખૂબ કામળ, દેખાવમાં
અત્યંત આકર્ષક આનંદદાયક અને મનોમુગ્ધકર હોય, ચંદુ
અને હસ્તને ગમે તેવી મનોરમ મનમોહક હોમ પણ તને
ખબર પડે કે એ કાચળી તો વિદ્યાથી બરેલી છે. તો તું એનો
સ્પર્શ કરે ખરો? તરત જ જવાબ નકારમાં મળશે, પણ
ત્રો ભોળા માનવી તું જરા વિચાર કર કે જે રૂપમાં તું
મુગ્ધ બન્યો છે, તે કાયા ગમે તેટલી ખૂબ સુગત હોય, બાકે
રૂપમાં રૂપાળી હોય, ગમે તેટલી સુંદર અને મોહક હોય પણ
ઉપરથી સોહામણી તાજે તેથી કંઈ શાસ્ત્ર ધવાનું નથી. કાશ્વકે
આ ઉપરથી રૂપાળી દેખાતી કાયાની અંદર મળ, મૂત્ર, વિદ્યા,
પરુ, લોહી, ચરણી, ઠાડ, ચામ અને માંસ વગેરે સાત ધાતુ
જોથી ભરેલી છે. દુર્ગંધથી ભરેલી આ કાયા પાછળ તું શાને
ગાંઠો પેટો બને છે. એક ચક્રવર્તિ આ કાયાને મદકીના
ગાડવા તરીકે જોળખાવે છે, સાચે જ આ કાયા મદકીના
ગાડવા રૂપ છે, અરે આ રૂપના મોહમાં તું તારા ચાસ્ત્રને
નષ્ટ બ્રષ્ટ કરી નાંખે છે, તારા મહામૂલા શિવળનો તું ભંગ
કરે છે. જીવનને એમાં યાદોત્ત કરી ધૂળધાણી કરી નાંખવા

અને પરિણામી દુઃખદાયી છે, એમાં મુખ છે, એમાં આનંદ છે એ તારી માન્યતા બૂલ ભરેલી અને બ્રામઠ છે, માટે હે ચેતન! તારા આત્માને રૂપમાં આસક્ત બની અપવિત્ર ન બનાવ, તારી કાયાને તું મલીન ન બનાવ, તારા વિચારોને તું મલીન ન બનાવ, ત્રણ ખંડનો માલીઠ રાજા રાવણ પણ રૂપમાં મુગ્ધ બનતાં પોતાનું સર્વસ્વ ખોઈ ભેસે છે અને દુઃખાંતિનો મહેમાન બને છે. વાસ્તવમાં હે ચેતન! તું તારા રૂપને નિહાળ, તારા સ્વરૂપને પીછાણ આ બાહ્યરૂપમાં તું મસ્ત ન બન, નહિતર તારી જીવહયા થશે.

હે ચેતન! મીઠા, મધુરાં, મોહક અને કષ્ટપ્રિય શબ્દો શ્રવણ કરતાં તું ઊંચો નીચો થઈ જાય છે, એ મોહક શબ્દો કાને અથડાતા કાન ઊંચા કરીને એનો આસ્વાદ લેવા તું તલપાપડ બની જાય છે, પણ તને ખબર નથી કે આ કષ્ટપ્રિય મધુર શબ્દોની પાછળ પેલા હરણીયા મૃત્યુના મુખમાં ધકેલાયા, વાંસળીના મૃદુ-મંજુલ, મધુર સ્વરોમાં મુગ્ધ બનતાં કથારનાથ ગિયારા કાળ શિકારીનાં પંજામાં ફસાઈ અથા, મોરલીના નાદે વિષધરની શી હયા થઈ? આ છે મધુર મોહક સ્વરનો કડુણ અંજામ!

ચેતન! જરા આંખ ઉઘાડીને જો તો ખરો તું પણ આવા મીઠા, મધુર, મૃદુ-કેમળ અને મંદસ્વરોમાં ન ફસાતો નહિતર તારી પણ આજ હયા થશે. સીને નટીઓનાં ગીતો તને ગમે છે, રેડિયાનો ગાણા તને ગમે છે. પણ એ ગીત જાનના તાનમાં જાન બૂલી જઈશ તો તારી શી હયા થશે?

જીભના સ્વાદમાં તરેહ તરેહની વાનીઓ આરાગી ઊંચો નીચો થાય છે અહાહા! કેવી મજા આવે છે. કેવો

ઠાશ પૂર્વ મહર્ષિઓ અને જૈન શ્રમણોના ત્યાગ-તપની વાત અમારા બાલ્યવામાં આવી હતી. પણ એ પ્રાચીનકાળની વાત છે એમ અમે માનતા હતા. પણ આજે નજરોનગર આવ્યા ત્યાંથી પવિત્ર જૈન શ્રમણોના ત્યાગનાં દર્શન કરી અને એમની તેજસ્વિતા નિહાળી આપણું હૃદય સહસ્રા એમના ચરણોમાં ઢળી પડે છે. હું એઓશ્રીનો ખૂબ ખૂબ આભાર માનું છું.

ત્યારબાદ આ પ્રસંગની સ્મૃતિ તાજી રહે તે માટે તેમણે સમૂહ તસ્વીરો લીધી હતી આ હાઈસ્કુલમાં ચોમેરથી રપ આમના બાબકો બાલ્યવા માટે આવતા હતા. એ બધાને તામિલ ભાષામાં તાજેતરમાં જ પ્રગટ થયેલ જૈન ધર્મ-આર્હત ધર્મ પ્રકાશ નામની પુસ્તિકા વિતરણ કરવામાં આવી હતી. સૌ નત મસ્તકે બહુમાનપૂર્વક તેનો સ્વીકાર કરતા હતા.

આ રીતે સર્વાંગ ગુરુદેવ દ્વારા ધર્મનો ઉત્તમ પ્રચાર કરવામાં આવતો હતો અને સૌના ઉપર અનોખો પ્રભાવ પડતો હતો. આજે પણ જૈન શ્રમણો કેવો બંધ ઉપકાર કરી રહ્યા છે ! કેવી ઉંચી આપણી શ્રમણ સંસ્થા છે !

(૨)

જ્યારે અમે આરકાટથી મદ્રાસ તરફ વિહાર કરતા હતા ત્યારે એક નાનકડા ગાયમાં ધર્મશાળામાં અમારો પડાવ હતો. આરકાટના અનેક ભાવિકો અમારી સાથે આગમ્ય હતા. અમારા સુકામથી થોડેક દૂર એક વૃક્ષ હતું તેના

હાથ અમારી સામે જ રહેતા. એક તળાવમાં શિકાર કરવા આંચો. અમારાથી આવું દરમિયાન કેમ લેયું બાપ. ગુરુદેવે એક સાધુને મોકલી તેને જાણાવ્યો. અને ઉપદેશ આપ્યો કે-બસા માણસ આમ બીજાના પ્રાણ દેવાથી આત્માને કેવાં અને કેટલાં દુઃખો સહન કરવાં પડશે એનો ખ્યાલ છે? કંઈ પરલોકમાં બાપ છે કે નહીં? ત્યારે તેણે જવાબ વાળ્યો કે મહારાજ! શું કહ્યું? પેટ પુરતું અનાજ મળતું નથી. એટલે મારે ન છૂટકે આ ધંધો કરવો પડે છે. સાથેના શ્રાવકભાઈએ તેને મહાક કરી અને હંમેશા માટે તેણે શિકારનો ત્યાગ કર્યો.

(૪)

એક માત્ર પહેલાની જ આ વાત છે. પૂર્વ ગુરુદેવની તબીયત જરા બરાબર ન હતી, એક ડોક્ટર તબીયત જોવા માટે આંચો. ડોક્ટરે ગુરુદેવને કહ્યું : મહારાજ શ્રી! થોડા દિવસ પહેલાં જ મને મળવા એક અમેરિકન અહીં આંચો હતો. એને અહીંનું દરમિયાન જોઈ ઘણું જ અચંબો થયો, તેને થયું કે અમારી પાસે પૈસા છે છતાં શાંતિ નથી. વારંવાર મીટરો બદલીએ છીએ અને રહેવાના ઘરમાંય તૃપ્તિ નહિ. વારંવાર મઠાનો બદલીએ છીએ. સુખ અને શાંતિને માટે વલખાં મારીએ છીએ પણ કેમય સંતોષ નથી.

વિશ્વેશ્વરક

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી

અહિંસાના અવતારસ્વરૂપ શ્રમણ ભગવાન શ્રી મહા-
વીર સ્વામીના નામથી ઠેણું અન્નપુર્યું છે ! આજથી લગભગ
૨૫૦૦ વર્ષ પૂર્વે આ મહાન વિભૂતિનો જન્મ આ
ભારતવર્ષના ક્ષત્રિય કુંડ ગ્રામ નગરમાં ક્ષત્રિયકુળમાં શ્રી
સિદ્ધાચં મહારાજાને ત્યાં રાણી ત્રિશલાદેવીની કુક્ષિથી
ચેત્ર શુકલ ત્રયોદશીના મંગલ દિવસે બરાબર મધ્ય-રાત્રિએ
થયો હતો. આ પુણ્ય પુરુષનો જન્મ થતાં ત્રણે લોકમાં
અજવાળાં અજવાળાં પથરાયાં હતાં. વિશ્વના સઠલ જીવોએ
આનંદનો અનેરો આસ્વાદ અનુભવ્યો હતો. સાત બ્રહ્મા
ઉચ્ચ સ્થાનમાં હતાં. ધરતી પણ આનંદથી શ્વાસ લેવા મંડી
પડી હતી, દિવ્ય દેવદંડુલિના નાદથી ગગન ગુંજી ઉઠ્યું
હતું. સર્વત્ર-ગ્રામ નગર-પુર અને જનપદ વાસીઓ આનંદ
ઠલ્ઠોલ કરતા હતા. પક્ષીઓ કિલકિલાટ કરી રહ્યા હતા.
અરે મહાકુળી નારક જીવો પણ તે ક્ષણે આનંદ અનુભવી

૧૬૫ હતા ઇતિ—દુઃકાળ આદિ સર્વનો અભાવ હતો વાતુ
૧૬૬ મદ મદ મદુર શીતળ અને સુખપ્રદ વાઈ રહ્યો હતો,
ઉદ્ગત આસન કે પી બિઠવું હતું ભગવાન શ્રી જિનેશ્વર-
દેવનો જન્માભિષેક કરવા માટે પ્રભુને મેરુ પવત ઉપર
૬૪ જવામાં આન્યા હતા અનેશ ઠાઠથી, અપૂર્વ ઉત્સાહથી
અને અનોખી રીતે ભક્તિભાવભર્યા હૈયે ત્યાં પ્રભુનો
જન્માભિષેક કરવામાં આન્યા હતા સિદ્ધાચ મહારાજાએ
૫૫ ભારે જ્ઞાનદથી ભવ્ય રીતે પુત્રનો જન્મ મહોત્સવ
ઉજવ્યો હતો તેમના ગુણને અનુરૂપ તેમનું યથાર્થ નામ
વર્ધમાનકુમાર રાખવામાં આવ્યું હતું બીજના ચક્રની
જેમ ધીમે ધીમે તેઓ વધવા લાગ્યા તેમનું રૂપ, તેમનું
પુરુષ, તેમની કાંતિ, તેમનો વિનય, તેમની અતુલાઈ, તેમનું
જ્ઞાન, તેમની શક્તિ, તેમનો પ્રભાવ, તેમનું પરાક્રમ, તેમની
વીરતા અને ધીરતા કોઈ અજબ અજબના હતા મહામાયી
જ તેઓ નિમળ મતિ—શુન અને અવધિ જ્ઞાન ધરાવતા હતા

ભાવ્યવસ્થાથી જ તીથ કર દેવના આત્માઓ અપૂર્વ
પ્રભાવશાળી, અપ્રતિમ સૌન્દર્યશાળી, મહાન વેશવશાળી,
અસાધારણ શક્તિશાળી અને મહાન સોભાગ્યશાળી હોય છે
તેમનું જ્ઞાન પરિણત હોય છે શરીર નિરોગી અને પ્રસ્વેદરહિત
હોય છે સૂચ અને ચક્રની કાંતિને ચરમાવે તેવી તેમનામાં
તેજસ્વિતા હોય છે તેમનો દેહ તેમના અનોખા પ્રમાણે પેત
અને ૧૦૦૮ લક્ષણ સુજ્ઞ હોય છે હમજની સુખથી જેવો
સુરભિ જેમનો આસોઆશ હોય છે આદાર, નિહાર અને

વિહાર આ બધુંય જેમનું અસાધારણ હોય છે. આત્મા-
વિચાર અને ઉચ્ચાર ઉચ્ચ ઠેકાટિના હોય છે. જગતમાં
તેઓ અજોડ, અનુપમ અને અસાધારણ વ્યક્તિત્વ ધરાવનારા
મહાપુરુષ હોય છે.

શ્રી વર્ધમાનકુમારે આમલકી કીડામાં બાળ વયે
અબાળ પરાક્રમ દાખવ્યું હતું. ત્યારથી દેવોએ તેમને
વીર તરીકે સંબોધ્યા. માતપિતાએ મોઢવશ વર્ધમાનકુમારને
લણાવવા માટે બારે આડંબરથી પાઠશાળામાં મોકલ્યા પણ
ઇદ્રમહારાજાએ પંડિતજીના મનની શંકાઓ વિષે પ્રશ્ન
પૂછતાં શ્રી વર્ધમાનકુમારે તેના તઠાતડ જવાભો આપ્યા,
આ ઉત્તરો સાંભળી પંડિતજી તો આલા જ બની ગયા.
પંડિતજીને થયું કે મારે જ એમની પાસે લખવું પડશે.
સૌ પ્રજાજનો શ્રી વર્ધમાનકુમારની મંલીરતાના કશું ન કરી
આશ્ચર્યમુગ્ધ બની ગયા.

શિશુ અવસ્થા વટાવી યૌવનમાં પમલાં પાડતાં જ
તેઓ વૈરાગી બને છે. ત્રીસ વર્ષની વયે તેઓ અનેશ રાજ
વૈભવને, સમગ્ર સુખ સાહ્યબીને અને ભોગવિલાસની વિપુલ
સામગ્રીને ત્યજી સંસારનો ત્યાગ કરી સંન્યસ્ત અવસ્થા
ધારણ કરે છે. યાને સંયમના પુનિત પથે પ્રયાણ કરે છે.
જે સયથે જગત ભોગ-સુખ માટે વલખા મારી રહ્યું હોય;
એને માટે તલસી રહ્યું હોય, અરે! લક્ષ્મી અને લલ્લના માટે,
સત્તા અને મુંઢરી માટે આણસો ગાંડાતૂર બની જાય છે,
આમેર ફાંફા મારે છે, દિન-રાત તે માટે જ અગત્યની

ઘોર તપશ્ચર્યા

અંગીકાર કર્યા પછી ભગવાન મહાવીર ભયાનક
 થી થી છે. એકલા હાથે આમી છાતીએ કમોની
 છે. સાડાબાર વર્ષ સુધી ઘોર તપશ્ચર્યા આદરે
 મહિનાના, પાંચ પાંચ મહિનાના. ચાર ચાર
 , ત્રણ ત્રણ, બીજા અને મહિનાના મહિના ઉપવાસ
 તે પણ નકારકા. એટલે તે દિવસોમાં અન્ય ઋષિ
 જેમ દ્વિ-દ્વિ-દ્વિ-દ્વિ આદિ કંઈ વાપરતા
 દિવસોમાં ઉપજી જાતા પણ ઉપયોગ કર્યો નથી.
 વરસના સાધના કાળ દરમિયાન આવી ઉત્કટ
 કરતા તેમણે ફક્ત ૩૪૬ દિવસ પાશ્વર્ય કર્યા છે.
 દિવસ જ ભોજન લીધું છે તે પણ એક ટક અને
 દિવસે અને તે પણ માધુકરી વૃત્તિથી અને તે પણ
 કું, કેવી એમની ઘોર અને ઉત્કટ તપશ્ચર્યા,
 પણ રોમાંચ ખડા થઈ જાય તેવી અદ્ભુત અને
 મની તપશ્ચર્યા હતી. સાડાબાર વર્ષના સાધના
 કાંઈ દિવસ તેઓ બેઠા નથી, પગ લાંબા કર્યા નથી
 હાથને ઊભા નથી, અરે કાંઈ દિવસ તેઓ સૂતા
 દિવસ તેમણે ઉંઘ લીધી નથી, પલાંડી વાળીને
 માનું કામ નહિ. ક્યારેક ગોદોહિકાસન, વીરાસન,
 વગેરે આસનોએ સ્થિત થતા હતા. સાધકને
 કે પ્રમાદ શાનો ! મોટા ભાગે ઉભા ઉભા જ સૌનમાં
 નમાં પોતાનો સમગ્ર કાળ વ્યતીત કરતા હતા.
 જ રાત્રિમાં શૂલપાણિ ધંધો કરેલા ઉપસર્ગોના
 મંકર વેદના ધવાથી કુદરતી રીતે સરીરના સ્વભાવથી

નાંખશે. જેથી આપણે હંમેશ માટે આધિભાષિ અને ઉપાધિથી મુક્ત થઈ શકીએ સુખના ભોજના બનીશું. અનંતના ધામે અનંત આનંદ માગરમાં ઝૂલીશું.

પ્રભુ મહાવીરનો ઉપદેશ

સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી' અને સર્વ શક્તિમાન એ પરમાત્માએ જન્મતમે દિવ્ય સંદેશો પાઠવ્યા હતા કે, 'હે ભણ્યો! ભૂલા કાં લમો છો, ચકરાવે કાં ચડા છો. આ જન્મતમા કંઈ કંઈનું નથી. આ સ્વાર્થના ચગા છે. કંઈ આપણે દુશ્મન નથી. કંઈ આપણે વૈરી નથી. ખરા દુશ્મનો અને વૈરી તો હમો છે. આટે સર્વ જીવો સાથે મૈત્રી ભાવ રાખો. આત્મામાં અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત સુખ અને અનંત વીર્યનો ખજાનો રાખો છે. આત્માની આઠે કર્મોના આવરણો આવેલા છે તેના લીધે એ બધી શક્તિઓ, એ બધું જ્ઞાન આપણું ઢંકાય ગયું છે, અવરોધ મળ્યું છે. જેમ સૂર્યનો પ્રકાશ આઠા કાળા વાહળા આવી જતા અવરોધ બળે છે પણ જ્યારે ભેરહાર પવન ડુંકાય છે ત્યારે એ વાહળા વેરવિખેર થઈ જાય છે, અને સૂર્યનો પ્રકાશ ચોમેર પથરાય છે. તેમ કર્મરૂપ વાહળાઓ અહિંસા, સંયમ અને તપરૂપ પવન દ્વારા એ વિખેરી નાંખવામાં આવે તો આપણે આત્મા પણ પોતાનાં સ્વરૂપને પ્રગટાવી શકે છે. ત્રણે લોકના, ત્રણે ઠાળના સમગ્ર ભાવોને ક્ષણ ક્ષણમાં પલટાતી દુનિયાને બધુવાની અને ભેવાની તાકાત આપણા આત્મામાં છે.'

આવું અપૂર્વ તત્ત્વજ્ઞાન આપી ભગવાન મહાવીરે જમત ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે પ્રભુ મહાવીર કુટુમ્બના અવતાર, અદિ સાના પથમ ભર, કથાના સાગર, વિશ્વના ઉદારક અને શ્રમણના બહાર હતા આવા જોઈ પરમ પુરુષની સાથે વિચારા અજ્ઞાન આત્માઓ અજ્ઞાનતાથી તુચ્છ નાચીજ બચ્ચિન તાથે સ્વપ્નામણી કરવાની બાલિય થેલા કરે છે જો તે સૂચને ખલોત-આગીવા થાય અને શાભને દબામ થાય સ્વપ્નાવવા જેવું છે ભગવાન મહાવીર પ્રત્યેક શિદાતોને કથન કરેલા ઉપદેશોને જમત જો આવી વીતે શ્રમજો તેા અને ને અચાતિ અને કલેશની દોળી અજગી રહી છે તે આપોઆપ થમી ભય

પ્રભુ મહાવીરને નિર્વાણ પામ્યે આજે સમજમ ૨૫૦૦-૨૫૦૦ વર્ષો વીતવા છતાં જોમનો થયો દેહ અમર છે જોનજો કરેલો જ્ઞાનનો પ્રકાશ આજે પણ જગદળી રહ્યો છે અને ઉદારની તમજા છે અને જેને સુખ અને શાંતિની ઈચ્છા છે તેમજો ભગવાન મહાવીર ચી ધેલા પ થે ચાલવુ પડયે, જોમનો ઉપદેશ જીવનમાં ઉતારવો પડયે અને આચરણમાં મૂકવો પડયે

આજે આપણે અદિ શા, અદિ સાના પોકારો જરૂર કરીજો ત્રીજે પથ જો અદિ સાના પોકાર કરનારાઓ જ આજે અદિ સાના નામ કેવી કલેજામ ચલાવી રહ્યા છે, કેવા દિસા ઉધોજો અસ્તિત્વમાં આવી રહ્યા છે હર અગ્રાદ અને નાનર અગ્રાદ જેના સપ્તાદો છે ચોક

ઉજવાય છે એ શ્રુ' આ આયોવર્તના આસ્તિકાને શોભે।
ખરેખર ભારતવાસીઓને આમાં શરમાવા બેધું છે.

પ્રભુ મહાવીરદેવે જગતના જીવોને કલ્યાણનો માર્ગ
દર્શાવતા જણાવ્યું છે, 'જેને આત્માનો ઉદ્ધાર કરવો
હોય, સારું સુખ અને સાચી શાંતિ પ્રાપ્ત કરવી હોય,
તો જગતના તમામ જીવોનું કલ્યાણ કરો, પછી ભલે તે
નાનો હોય કે મોટો હોય, સદૃશ હોય કે બાહ્ય હોય
એકેન્દ્રિય હોય કે પંચેન્દ્રિ હોય, આ દેશનો હોય કે
પરદેશનો હોય, માનવ હોય કે જનાવર હોય, ગમે તે જાતિ-
કુલ કે યોનિમાં જન્મે હોય, ગમે ત્યાંનો હોય. સૌનું
એક સરખી રીતે રક્ષણ કરો। કારણ સૌને સુખ ધૃષ્ટ છે
અને દુઃખ અનિષ્ટ છે સૌ જીવવાને ચાહે છે. કોઈ પણ
જીવ આત્મા મરવા નથી ચાહતો. વિદ્યામાં રહેલો કીડો
વિદ્યામાં રહીને પણ એ જીવનને ચાહે છે. કારણ સૌને
જીવન પ્રિય છે, સૌને પ્રાણ વહાલા છે. સર્વસ્વના ભોગે
પણ સૌ પોતાનું રક્ષણ કરવા માંગે છે. ચક્રવર્તી ચક્રવર્તીનું
સમગ્ર રાજ્ય આપવા તૈયાર થાય તોય કોઈની તાકાત
નથી કે જીવનની-આયુષ્યની એક પણ વધારી શકે. માટે
સાચી વધુમાં વધુ કિંમતી જીવન છે. હરેકનો આત્મા
સરખો છે, ભલે તે કીડો હોય કે કુંજર હોય, નાનો
હોય કે મોટો હોય. આ જીવો પોત પોતાનાં કર્મ અનુસાર
ત્રિવિધગતિમાં પરિબ્રમણ કરે છે. પણ આત્મા સૌનો સરખો
છે. જેમ આપણને દુઃખ થાય છે તેમ સૌને દુઃખ થાય
જેમ આપણા પગમાં જરાક કાંટો વાગે છે ત્યારે

જેમ જાગળી કપાય તો આપણને જ દુઃખ થાય છે અને અંશુકો દે હાથ કપાય તો પણ આપણને દુઃખ થાય છે કારણ કે જો આપણું જ અંગ છે, જેમ દુનિયાના સમસ્ત પ્રાણીઓને જો આપણા અંગોપાંગ તરીકે માનીએ તો દોષને પણ દેશન પરેશન કરવાની વૃત્તિ ન ઉદ્ભવે, દેટલાકો માનવ સેવાના નામે વનાવરોની કત્તેઆમ કરી નાંખે છે. આ વૃત્તિ જો હિંસક વૃત્તિ છે. જનવરમાં પણ જીવ છે, તે પણ જીવવા માટે છે, એને પણ જીવન પ્રિય છે. જો વિચારા નિર્બળ, અનાથ, મૂક અને પોતાનું દુઃખ વ્યક્ત કરવા અસમર્થ છે. બાકી જેના ઉપર દુઃખ આવી પડતાં એની આંગોમાંથી અશ્રુધારા વહેતી આપણે ભેંઈ શકીએ છીએ.

માનવ એક સખળ-બળવાન પ્રાણી છે. બળવાનની જો ક્ષત્ર છે કે નિર્બળનું પ્રથમ રક્ષણ કરવું. ઝરણાનાં પાણી પીનારા ઘાસચારા ચરી નિદોષ રીતે પોતાનું જીવન વ્યતીત કરનારા એવા નિદોષ જીવો ઉપર જીલમ ગુભારવો કે છરી ચલાવવી કે એને નિહંય રીતે પીડવા જો માનવાનું કર્તવ્ય નથી, જો છે હાનવવૃત્તિ, જો છે પાશવવૃત્તિ.

માટે સૌનું એક સરખું રક્ષણ કરેા જો ઉપદેશ લાભવાન મહાવીરનો હતો અને છે. બળવાન મહાવીરે ક્યન કરેલ કમનું બારીક તત્ત્વજ્ઞાન જો ખાસ લાણુવા જેવું છે, જેના ઉપર હંબરો નહિ બદકે લાખો રૂબોઠ પ્રમાણ વિવરણ છે. જીવ કેમ કહેવાય? અજીવ કેમ કહેવાય?

પુણ્ય પાપની વ્યાખ્યા આત્માનું સ્વરૂપ, આત્મા કર્મના
બંધનોથી કેવી રીતે છૂટે વગેરે ખુબ સુદર રીતે સુક્ષ્મ
દલીલથી ઝીણવટ પૂરક સમજાવ્યું છે

ભગવાન મહાવીર પ્રરૂપેલો સ્વાદ્વાદ સિદ્ધાંત એ
ખાસ ભણવા સમજવા જેવો છે જૈનધર્મનો એ પાયો
છે સમજાય ખોને એ પોતાનામાં મુદ્દર રીતે સમાવી
દે છે માટે જ તેને સામરની કપમા જાપવામાં આવી છે
અન્ય ઇશનો એક એક નધને, વસ્તુના એક અશને
સ્વીકારે છે માટે તે સરિતા સમાન છે બધી નદીઓ છેત્તે
સામરમાં જઇને બળે છે સ્વાદ્વાદ એટલે સાપેક્ષવાદ અને
એકાન્તવાદ, સ્વાદ્વાદ એટલે વસ્તુનું વ્યાપક કથન સ્વાદ્વાદને
કોઇ અશયવાદ કદી કયેમછ પ્રહારો કરવા તેમાર યાચ છે
એ એમની અનબિજ્ઞતાનો એક નમૂનો છે સ્વાદ્વાદ
સિદ્ધાંતને એ વ્યાપક સમજવામાં આવે તો સમજાય વિરોધો
રહેજે શમી ભય, રમડા-જમડા મટી ભય અને સવત્ર
શાંતિ સ્થપાય

ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવે અપરિમદ્વાદની પ્રરૂપણા
કરી જમતને સતોપી છવન માલવાનું શીખવ્યું જરૂરી
યાતને ઝોછી કરી મારાઈથી છવન છવવાની પ્રેરણા કરી
તોલવૃત્તિ-પરિમદ્વૃત્તિ એ માણસને અર્થાત અને આકુળ
આકુળ બનાવી દે છે કોટો દોવા છર્તા એના છવનમાંથી
શાંતિ દર-સુદર ચાલી ભય છે યોદ્ધા મળવા છર્તા એમાં
જ એ સતોષ રાખવામાં આવે તો તે અક્રિય કોદાગિપતિ
કર્તા પણ અધિક મુખનો અનુભવ કરે છે,

મિત્રતા છે. જન્મ મરણની ચેત્રીમાં અનાદિ કાળથી આ આત્મા જન્મીયેલો છે, કમંતા એ બંધનોને તોડવા અને સર્વથા મુક્ત થવા અનંતગાની શ્રી છનેશ્વર દેવેને પ્રરૂપેલો અને સ્વયં આગદેલો માનં જ સ્વીકારવો રહ્યો

ભાલગ્રામચારી નિરુપદ શિરોમણી પ્રાતઃ-પ્રાર્થનંતાચાયં શ્રીમદ વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજનો લાલ-ચંદને શુભ સમાગમ થાય છે. પરિણામે ૧૬ વર્ષની સર-યુવાવસ્થામાં તેમણે નંસારનો ત્યાગ કરી આત્મસાધતા માટે ચારિત્રને અંજિકાર કયું. અને મુનિશ્રી લઘિવિજય-જીના નામથી પ્રસિદ્ધ થયા. હીક્ષા લીધા પછી સતત સ્વાધ્યાય પરાયણતા, શુભનિષ્ઠા, અપૂર્વ તમન્ના, અવિઠક પુરુષાર્થ, શુરુશુદ્ધિયા અને સ્વ-પર કલ્યાણની ભાવના, આ બધા કારણે તેઓશ્રી બહુશ્રુત અને યથાતનામ ભન્યા, પ્રસાવક પ્રવચનશક્તિ, અતુલ વાક શક્તિ, અનેાળી કાવ્યશક્તિ, અપૂર્વ મન્યશુદ્ધનકળા. આ બધા ઉપસંત તેઓશ્રીની ખરી વિશેષતા તેમના જીવનની હૃદયતા, શાંતસ્વભાવ, મીઠીવાણી, હૃદયની કોમળતા, ઉદારતા, નિરુપ-હતા અને સરળતામાં હતી. તેઓશ્રીના કેટલાક સંસ્મરણો અને હું રજૂ કરું છું.

વિદ્યાભ્યાસ

મુનિશ્રી લઘિવિજયજીએ (સ્વ. પરમ શુરુદેવે) પ્રકરણો, કમંઅન્ય, સાબ્ય, વ્યાકરણ, કાવ્ય, કૌષ, નયીતિય, જાંઠ. અલંકાર, પદ્મશર્ણ, આગમ શાસ્ત્ર, નબ્યન્યાય, પ્રાચીન-

નાથ, અનેક પ્રકીર્ણ-અયોગ-અવલોકન અને નિરીક્ષણ દ્વય હેતુ બહુ થોડા જ સમયમાં તેઓ બહુશ્રુત અને ઉચ્ચ કોટિના વિદ્વાન બન્યા હતા.

વ્યાખ્યાન વાચરુપતિ -

૫ સુરિદેવની વકટૃત્વકળા સોળે કળાએ ખીલેલી હતી, નાની વયથી જ તેઓથી વક્તા તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા, જે તો સુલગાન જેવા અનાય પ્રદેશમાં જ્યારે તેઓ વિચરતા હતા તે વખતના પ્રશ્નમચ્છી ભાષી શકાય છે ૨૭-૨૮ વયની અયુવાવસ્થામાં દિની ભાષામાં સુંદર છગાથી ખુલ્લું રૂપરે સુલગાનમાં જ્યારે તેઓથીના પ્રવચનો થતાં હતાં ત્યારે જોક-જોક વ્યાખ્યાનમાં સેકડો અનેતરો માંસાદારનો ત્યાગ કરતા હતા, હંભરો માંધલના પ્રવાહમાં ઠેર-ઠેર તેમજે ભાદેર વ્યાખ્યાનો આપ્યા છે, જે વ્યાખ્યાનો શ્રોતાજનોના દૃઢ્યમાં ભારે અક્ષર ઉપભવતા હતા રાજમહારાજાઓએ, રાજપ્રકમચારીઓએ, દેશનેનાઓએ, પ્રીમતોએ ધીમતોએ, જોડીહરોએ અને પ્રાદેસરોએ અને આભાલવૃદ્ધોએ તેઓથીની વૈરાગ્ય નીગરની દેશનાના અમીરાન કરી જીવનને ધન્ય બનાવ્યું છે, સેકડો-હંભરો નહીં પણ લાખો માણસો તેઓથીના ઉપદેશામૃતપાન થતાં કરી પાવન બન્યા હતા માતા દારીઓ માંસાદારનો ત્યાગ કરતા હતા, મદિરા-પાન કરનાર સદતર મદિરાનો ત્યાગ કરતા હતા, કર-દિસક અને ચિઠારીઓ પણ દિસામે ત્યાગ કરી અદિસક મનવા હતા અનેક આત્માઓ સદાચાર-સત્ય-નીતિ અને

નહતો બહાર પડી ગયો છે. છતાં મામણી ચાલુ જ રહે છે. એ તેજોશ્રીના મંદોદરીની નેત્રપ્રિયતાનો સચોટ પૂરાવો છે. ત્યારે જ તેજોશ્રીને ક્ષિપ્રત યોગિતા માનવતા બિરુદથી સૌ પીછાએ છે અને આજે જ તેજોશ્રી ક્ષિપ્રત યોગિતા હતા કારણ કે જોમનો વાગ્દેવો જોમના શિષ્યોમાં પણ હતો છે અને કેટલાક ગામ દિવિ તરીકેની ગયાતિને પણ વધા છે. દેવળ ગુજરાતી ભાષામાં જ દાંડ્યોની રચના કરી છે એવું નથી પણ ઊર્ધ્વ, દિન્દી તથા મંદુક ગાયામાં પણ તેમણે ઘણી સુંદર રચનાઓ કરી છે, ચંદ્રાવંદન ચતુર્વિંશતિ વૈદાગ્યરસમંજરી, મેઘપ્રયોદશી દયા વગેરે અનેક ગ્રંથોમાં તેજોશ્રીનું દાન્ય દૌશલ્ય અળગી ઊઠે છે.

કવિત્વ શક્તિદાતા પણ તેજોશ્રીએ શાસનની અનેરી પ્રભાવના કરી છે.

વાદવિવાદ

પૂ. સ્વ. શુક્રદેવેશને અનેકવાર અન્ન દર્શનીઓ માથે વાદ-વિવાદ કરવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો છે, તેમાં તેજોશ્રીએ હરેકે હરેક સ્થળે વિજય મેળવી જૈનશાસનની જય પતાકા ફરકાવી છે, તેજોશ્રીની બુદ્ધિ કુશાગ્ર હતી તીક્ષ્ણ તર્ક શક્તિ હતી, તેજોશ્રી સ્વ-પર શાસ્ત્રોના પરમ અભ્યાસી હતા, દર્શન શાસ્ત્રોમાં નિષ્ણાત હતા, બોલવાની છટા પણ સામાને આજી દે તેવી અનોખી હતી. સ્વર બુલંદ અને પઠાડી હતો અને તેજોશ્રીનું વ્યક્તિત્વ પણ પ્રભાવસંપન્ન હતું.

૫. મહારાજાશ્રી સોમ્ના દત્તા. જડખાતોઠ જવાબથી મુકુન્દા-
શ્રમે પોતાની દાર ઠગૂલી અને વિજયગુરુદેવને વગે, આશ્રી
જોત ધમની અપૂર્વ પ્રભાવના ચવા પામી હતી.

પંજાબમાં પણ વાદ-વિવાદનો પ્રશ્ન ઊભો થતાં
ત્યાં પણ વાદ-વિવાદમાં વિજય મેળવ્યો હતો. ખરેખર
તેજોશ્રી વાદી વિજેતા હતા. વાદીને પણ આઠ પ્રમાણમાં
મળ્યાંયા છે એ વાત વાંચકો ન ભૂલે.

અન્ય રચના

સ્વ. સૂરીશ્વરજીએ પોતાના ૫૮ વર્ષના દીર્ઘ
દીક્ષા પર્યાયમાં ૪૮ જેટલા અનુપમ અન્યોની રચના,
સંકલના, અને સંપાદન કયું છે. ગુજરાતી, હિન્દી,
ઉર્દૂ અને સંસ્કૃત ભાષામાં પણ તેમણે વિવિધ વિષય
પર વિવિધ અન્યો રચ્યા છે. પૂર્વાચાર્યના દાર્શનિક
અન્યોનું મહાન ભગીરથ પ્રયત્નથી સંપાદન કયું છે અને
અનેક અન્યોનું સંકલન કયું છે. આટઆટલા વિશાળકાય
અન્યોની સંપાદન, સંકલન અને નવ્યરચના કરવામાં કેટ-
કેટલો પુરુષાર્થ આદર્યો હશે ! સમયનો કેટલો ભાગ
આપ્યો હશે ! કેટ-કેટલા શાસ્ત્રોનું અધ્યયન અને નિરીક્ષણ
કયું હશે ! અને ગુરુકૃપા પણ કેવી ઉતરી હશે ! સરસ્વતી
પણ કેટલી પ્રસન્ન હશે ! આજસ એમના અંગમાં નહોતી,
પ્રમાદને તેજો જાણતા નહોતા, આવી અનુપમ અપ્રમત્તતા
અવિશત-ભગીરથ પુરુષાર્થ હતો, શાસન સેવાની

અપૂર્વ જમની હતી, અને ભવ્ય છવોના કલ્યાણની ભવ્ય
જાવના જેમની રજે રમતમાં ભરી હતી ત્યારે જ તેઓશ્રી
આવા ઉત્તમ ઠેઠાના જન્યોની રચના કરી શક્યા છે
તેમાંના કેટલાક જન્યો લોકલોભ્ય છે, કેટલા વિદ્વદ લોભ્ય
છે અને કેટલાક તો કાચીના કિમ્મત પડિતો? પણ
લખાવવા કઠીન પડે તેવા ઉચ્ચ ઠેઠાના છે

સાહિત્ય જગતમાં પણ તેઓશ્રીએ પોતાનો નોખપાત્ર
કાઠેલો આપ્યો છે અને આવનવા જન્યોની રચના અને સંપા
દન દ્વારા નૈનયાસનની અપૂર્વ એવા બનાવી છે

: ૪૯ :

તપનો મહિમા

વાત તાણ જ છે. તલેમામ હમઠરાનો બનેલો આ
આથો બનાવ છે. ત્યાંના જોઈ આધિક વયના બાઈને વધેથી
મીઠા પરમીયાનો રોગ હતો. રોગ નાખૂદ કરવા આ
લાઈએ ડોકટરના જોટલા ઘસ્યા, વૈદ્યોની પરેણ પાળી,
પૈસાના પાણી ઠયો, અમેક ઓપધતુ સેવન કર્યું, અને
થાય તેટલા ઉપચારો કર્યા. પણ રોગ ન મર્યો તે ન જ
મર્યો. અંતે લાઈ કંટાળ્યા અને ખૂબ જ નિરાશ બની
ગયા. કમનો ઉદય માની આંતિથી બેઠા.

જોઈ વખત ગામમાં જોઈ તપસ્વી મુનિમહારાજની
પધરામણી થઈ. આ લાઈ ત્યાંની મહાપુરુષનું પ્રવચન
શ્રવણ કરવા માટે ઉપાશ્રયે ગયા વ્યાખ્યાનમાં તપનું વર્ણન
ચાલતું હતું. તપનો અજબ પ્રભાવ છે. તપથી ઘોર
ચીકણા કમો પણ નાશ પામે છે. કદિમિદિ અને હીલા-
દહેર થાય છે તપના પ્રભાવને દર્શાવનારા અનેક દાખલાઓ

ગીતાર્થ—ગુરુદેવ

પૂનંદાસની આગેકન આ વાત છે, એક વખત એક નગરમાં આચાર્ય મહારાજની પધરામણી થઈ. તેમનું જ્ઞાન અજાયબ હતું. તેઓ સ્વપરશાસ્ત્રના બહુકાર હતા, અને અમાધ્ય-સ્થ વિદ્વાન હતા. તેમનું શરીર પણ દૃઢપુષ્ટ હતું. તેઓશ્રી પ્રતિદિન પોતાના શિષ્યોને અપ્રગતપરો આગમ વાંચના આપતા હતા. ટેકા માટે પાછળ પાટિયાનો પણ ઉપયોગ નહોતા કરતા.

આ જ નગરમાં થોડા વખત પછી બીજા એક આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા. તેઓ ઉત્સર્ગ અને અપવાદના બહુકાર હતા. ભારે વિદ્વાન હતા. અને તેઓશ્રી પણ શિષ્યોને પ્રતિ-દિન વાંચના આપતા હતા. પણ શરીરે બહુ જોરકાર ન હોતા. જેથી પાછળ ટેકા માટે પાટિયાદિનો ઉપયોગ કરતા હતા.

જેઓ શરીરે જોરકાર હતા, ટેકા માટે પાટિયાદિનો ઉપયોગ નહોતા કરતા—એ સમયે સૂરિપુંભવને એક શ્રાવકે પૂછ્યું. ગુરુદેવ ! આપશ્રી તો પાટિયાદિનો ઉપયોગ નથી કરતા. પણ અમુક આચાર્ય તો કરે છે :

શ્રાવકના સુખેથી આ શબ્દો સાંભળતાં, આચાર્ય મહારાજે જણાવ્યું મહાનુભાવ ! એ શરીરે કમજોર છે, પાટિયાદિનો ઉપયોગ કરે એમાં શું વાંધો ? હું શરીરે સશક્ત છું એટલી અને કાંઈ તેની જરૂર નથી.

તેનો ઉત્તર બતાવવા ખાતર ઉપર્યુક્ત આચાર્ય :

—: આરાધનાનું મહત્ત્વ :—

ત્રિકાલાભાષિત અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાળી શ્રી જૈનશાસ-
નમાં આરાધનાના અગ્રણિત પ્રકારો દર્શાવવામાં આવ્યા છે.
આરાધનાના આ અસંખ્ય પ્રકારના યોગમાંથી એક પણ
યોગની અવગણના કયો સિવાય, સાધકને જેમાં વધુ રસ
પડે, જેમાં વધુ ભાવ અને હૃદતાસ જાગૃત થાય, એવા એક
પણ યોગની અને એક પણ પ્રકારની આરાધનામાં સાધક
જો અનન્યમને પરમ આસ્થાપૂર્વક પવિત્ર ભાવે આરાધનામાં
તન્મય બને તો બેઠો પાર થયા વગર રહે નહિ, એ
નિઃસંદેહ હકીકત છે.

પણ શરત એટલી કે જો આરાધનામાં સહેજ પણ વિરા-
ધનાની ગંધ હોવી ન જોઈએ અને તે નિષ્કામ ભાવે આચ-
રેલી હોવી જોઈએ, કારણ કે આરાધના એ અમૃત છે. જ્યારે
વિરાધના એ વિષ છે, અરે! ઠળાઠળ વિષ છે. આ વિરાધના-
રૂપ વિષ એ આપણા આરાધનારૂપ અમૃતનું ઝેરમાં પરિ-
વર્તન કરી નાંખે છે. એવું ન થાય કે “આધળી હળે અને
કુલ્લીમાં કંઈ ન મળે.” કારણ કે હળેલ વસ્તુને કૂતરું બધું
હોઈમાં કરી લાય છે, એ આધળીને ખબર પડતી નથી.

એક તરફ આરાધના કરતા રહીએ અને બીજી તરફ
જો અજાણે વિરાધના કરતા હોઈએ, તો આપણી પાશુ જે
મવાની.

જ આત્માને મુક્ત કરે છે. જોગ તો અનુત્તર વિમાનના દેવોને તેત્રીય દલ્લર વરે જુખ તાગે છે, તેથી કંઈ તેત્રીય દલ્લર વર્ણના ઉપવાચનો તેમને જ્ઞાન મળતો નથી, કારણ કે તેમાં કમનિર્જરાની બુદ્ધિ નથી. માણસ દુઃખરાણી કરવા લાગે છે અને જુખયા રહેવું પડે છે તેનો તેટલા કલાકનો તપ ગણાતો નથી. એની ગણના લાગણ્યમાં જ થાય છે. ઉત્થાન, કમ, બલ, ઉત્સાહ અને વિમનજય બ્રમવાને પ્રરેપેતા આ પાંચ સિદ્ધાંતોને જીવનમાં ઉતારી “કેહં પાતયામિ કાય” સાધયામિ વા” એ સૂત્રને નજર સમક્ષ રાખી, જેઓ શ્રી જિનેશ્વરદેવે કયન કરેલી આરાધના-સાધનામાં તન્મય બનશે, તેઓ અવશ્ય સંસારસમુદ્ર તરી જશે, સિદ્ધ થશે, બુદ્ધ થશે અને મુક્ત બનશે.

: પર :

હક્ષિણ દેશોદ્ધારક-જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્
વિજય લક્ષ્મણસૂરીશ્વરજી મહારાજ

પ્રથમ પ્રણાલક-પ્રગર વિદ્વાન સ્વ પૂં પાઠ આચાર્યદેવ
વિજય લક્ષ્મણસૂરીશ્વરજી મહારાજના પુણ્ય નામથી
જૈનેતરી સુપરિચિત જ છે.

તેમનું વસ્તુત્વ અત્યંત પ્રવાણશાળી હતું. જેમ પાવો વાગે અને નામ ડોલી ઉઠે તેવી તેમની વાણીની મીઠાશથી શ્રોતાજનો ડોલી ઉઠતા હતા. આત્મા, ક્રમ વગેરે મહત્ત્વ વિચારને પણ અત્યંત ગરબ-મુંઢર ઊંલીમાં રજુ કરવાની કળા દરતગત કરી હતી. હવેનો નહિ બદકે લાખો હિંચાવ બજાર આકર્ષક થયું હતું તેમની વ્યાખ્યાન સભા અમા-ધાણ રહેતી હતી વ્યાખ્યાનપીઠ પર અફલુગ વ્યક્તિત્વથી શોભતા કેમનીસિદ્ધાંતની ભેગ ચાલુ થકતા હતા. પ્રથમ તમકે બે તેનો રીના દિવ કરી લેતા હતા, સૂરિમંત્રની યાંચ પીઠ-પ્રશ્નગતની ગાગરના વિધીપૂર્વક કરી હતી. તેમનો વાચકોપ લેવામાં સૌ ગૌરવ અનુભવતા હતા, કેટલીકવાર અજબ અમરકાળે પણ સર્જતા હતા.

તેઓશ્રીનો ભારત વર્ષમાં દર-દરના પ્રદેશમાં ૨૦ હજાર માઈલનો વિતાર કરી લાખો જૈન-જૈનેતરોના ઉદ્ધયમાં અપૂર્વ સ્થાન જમાવ્યું હતું. તેમાંય દક્ષિણ દેશની સહાયતામાં તેઓશ્રીનો જે લોકોપકાર કર્યો છે તે અવર્ણનીય છે. જેનો “દક્ષિણમાં દિવ્યપ્રકાશ” નામના વિશાળ-કાય ગ્રંથમાં દ્વંત્રમાં નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો છે જે વાંચતા વાચકોના હિંચા ડોલી ઉઠે તેનો છે. વર્તમાનકાળમાં થયેલા જૈનાચાર્ય જૈનશાસનની ફેલી જલતંત દર્શનપ્રભાવના કરી જૈનશાસનનો વિજય હજાર હાંસર્યો છે, તેથી જ દક્ષિણના સંધો “દક્ષિણ દીપક અને દક્ષિણ દેશોદ્ધારકતા માનવતા તિરુદ્ધી તેમને નવાજતા હતા. તેઓશ્રી હંદારતા, નિખા-દાસતા, નીકરતા, શાસનની અપૂર્વ ધગથ, મિત્રીભાવ વિ. એથી સમૃદ્ધ હતા. “આત્મ તત્ત્વ વિચાર, જમ

સમયમુરીશાલ મહાશય

તરુ પ્રકાશ અને નમસ્કાર મહિમા " જેવા અદ્ભુત મન-
 યોમની વિદતાના અપૂર્વ દશન કરાવે છે એની દિન્દી અને
 ખમેજી આવૃત્તિઓ બહાર પડી પુઢી છે અને અત્યંત

તેઓશ્રીના વરહ દસ્તે અનેક સ્થલે જિનમહિરો-
 જાનમહરો નિર્માણ થયા છે અને હેર હેર પ્રતિષ્ઠા-મને ત્વે
 અને અજન્મશલાશાઓ દવા પામી છે હેર હેર ઉપદાન
 ઇજમજી, પાકયાબાઓ તેમ જ નીપાળી અને હાલમાં
 શ્રી આત્મ-કમલ-લગ્નિ સુરીશ્રીજી જૈન જાનમહિરો નિર્માણ
 થયા છે સેક્ટો મળધારીયા અને નગયાબધ આત્માઓ
 તેમને દુપટેય ઝીલીને પ્રવેશના પુર્નિત પથ પ્રદાર કર્યું
 છે અને હજાર લોકોએ માર્ગ-મર્શિને બદલુ ને પડતી
 પ્રતિષ્ઠાઓ લીધી છે શિક્ષકોએ શિક્ષક થોડા છ
 રહેમુદ રોટમાં સકાને રાખેલા અને તથા પણ
 વધારે દિવસ કમલમાળા બામ નાબવાના કરાવા લયા છ
 અનેક નમસ્કાર નમસ્કારોએ મીટી નાનાના સન્માન પડી
 એનાયત કર્યા છે

અર્થે તેવા અપૂર્વ પ્રકારે પશુ નીટાગથી સારા
 પ્રમાણાન કરતા દગા લયમા સુખ અને અજકનનુ વાત -
 વરજી સમય તે માટે તેમજ બાળક ના ને કર્યા દગા
 પૂર્વ શુદ્ધિની પૂર્વ દૂષાએ તેનાશ્રીના વરહસ્તે સ ૧૯૪૭
 એ વ પ ના તિલેર શહેરમાં અવ્ય સામયુમપૂર્વક તરિ-
 પદથી અલકૃત થયા દગા ૧૭ બધાની પુષ્પતવર્દ પણ
 સુરાનેને દશમાવ જેવા સુરતથી બુલદ અજાજર દગા

શાંતી જનમેદનીને અંગોષ્ઠતા હતા, પડકારતા હતા. શિંકા
જેમ ગળતા હતા. દોષની ગેદશરમમાં ન તણાતા સિદ્ધા-
તના માટે સર્વસ્વ અર્પણ કરવાની તૈયારી હતી. ઠેર ઠેર
તેમણે જાહેર પ્રવચનો શેઠ લાખો જૈન-જૈનેતદાને-સમસ્ત
જનતાને સન્માજે ગઢાવ્યા હતા.

૫૦ ગુરુદેવે લાખોની સંખ્યામાં નવકાર મંત્રનો અને
સૂરિમંત્રનો જાપ કર્યો છે. રાતના જાણે વાગ્યા સુધી પ્રૌઠ
વચે પણ ઉલા ઉલા જાપ કરતા હતા. અંતિમ દિવસે પણ
જે વાગ્યા સુધી જાપ કર્યો હતો. અને નવકાર મંત્ર પ્રવચન
કરતા કરતા અત્યંત સમાધિપુર્વક તેઓ કા. વહ ૬ ના
કાળધર્મ પામ્યા હતા.

શુદ્ધ પ્રરૂપણનો મોટો ગુણ હતો, શ્રદ્ધા અવિઠઠ હતી.
ક્રિયામાં અપ્રમત્તતા હતી. વાણીમાં અપુર્વ પ્રભુત્વ આક-
ર્ષણ અને જાળ હતું—અનેક રાજા-મહારાજાઓ, મીનીસ્ટરો,
પંડિતો અને અમલદારો તેમના દર્શને આવ્યા હતા.
દર્શનની ઉત્કંઠા ધરાવતા હતા. વિ. સં. ૨૦૨૮ કા. વહ
૬ ના હાઈર-જૈન જ્ઞાનમંદિરમાં કાળધર્મ પામતા ઠેર ઠેર
તેમની પુણ્ય સ્મૃતિ નિમિત્તે મહોત્સવ શેજાયા હતા.
તેમની પાછળ તેઓશ્રીના પ્રતીકરૂપ આચાર્ય વિજય કીર્તિ-
ચંદ્રસૂરિજીને સુકતા ગયા છે. તેઓ પણ ગુરુકૃપાના અર્પ
અપુર્વ શાસન પ્રણાવના ધર્મી ગુરુદેવના નામને ઉજમા
કરી રહ્યા છે.

વંદન હો સૂરિશ્વરજીને.....

ગુરુ ભક્ત

